

Móricz Zsigmond

Rokonok

1.

Arra ébredt, hogy a felesége a másik szobában telefonál.

- Te Juliska szívem, mi volt abban a pácban, mikor a múltkor nyulat ettünk nálatok?... Az akkor nagyon ízlett Pistának.

A szívét valami forró melegség és meghatottság öntötte el. Hát a felesége?... Telefonál... megkérdi, a nyulat hogy kell elkészíteni, hogy neki jóleszen...

Még könnyféle is szivárgott a szempillái közé.

Mikor orosz fogságban feküdt, akkor senki sem telefonált át egyik barakkból a másikba, hogy...

- Édesapám nyulat küldött... Nagyon panaszkodik szegény, sokat kell szenvedni most a népekkel a háború óta, egész megváltozott a világ, és ő már öregedik... Szerette volna, ha Pista átvette volna a birtokot... Nahát, Pistával most... Fiam, úgy udvarolnak neki... mindenki a protekcióját lesi... Még alszik, mert az este reggelig tartott ez a városi bankett...

Felkőnyökölt az ágyban, úgy leste a felesége hangját, nincsen-e benne valami félelmes... Hogy nem kritizálja, nem csúfolja, nem ítéli-e meg. De nem. Lina olyan édes volt, olyan bizakodó, annyira boldog, hogy nem hallotta ilyenek nagyon-nagyon régen... Minden tud csalni, de a hang színe, az nem... Az őszinte és leleplez minden érzést. Linából most kicsordult valami anyás büszkeség, úgy szólott órála, mintha a nagy fiáról beszélne, akire büszke, mert kitüntetéssel tette le az érettségét, vagy megnyerte a versenyét, vagy pénzt hozott a házhoz valamiképpen...

Lina, úgy látszik, észrevette, hogy az ajtó nyitva van, s egy kicsit halkabbra fogta a hangját és a pácról kezdtek beszélgetni. Kábultan süllyedt vissza az édes félálomba. Késő lehet, vajon hány óra? Talán már tíz is van. Ezek a november eleji reggelek nagyon csálnak.

Bizony sokáig tartott a vacsora, amit az este a tiszteletére rögtönöztek a városházi urak, vagy mondjuk... a barátai. Abból az alkalomból, hogy tegnap a délelőtti városi közgyűlés főügyésszé választotta.

Mint az álom. Olyan váratlan volt ez a választás, mert hiszen csak azért jelölte a polgármester, mert egy olyan nevet kellett harmadiknak beiktatni, amelyik egyáltalán ne zavarja a választási esélyeket.

Makróczy... Vajon hogy aludt az éjjel Makróczy? Az állás a Makróczyé volt. Nem volt ember tegnap reggel, aki meg merte volna jövendőlni, hogy Makróczy megbukik. Az öreg Makróczy, a helyettes főügyész, már egy év óta önhatalmúlag dirigálta a várost. A főispán vadászczimborája, a polgármester puszijajtása, a legbefolyásosabb ember a városban, a született kiskirály, aki soron volt, hogy talán már a legközelebbi választáson polgármester lesz, mert az öregúr már kezd szenilis lenni, s unja is, annyira megszédte magát és úgy betelt, hogy magától is el kell mennie nyugdíjba, s ha nem akar, a *ma* nem tűri az öregeket tovább a város élén, ma a fiataloké a munka és a jövő, benne van a korszellemben, hogy a régi garnitúrát ki kell cserélni, mert nem is lehet, hogy ezek az öreg panamisták¹ tovább öljék a várost; új világnak, új szellemnek, új,

---

¹ Panama - nagyszabású csalás hivatalos személyek megvesztegetésével (a Panama-csatornával kapcsolatos botrányról)

erősebb tempónak kell jönnie, mert hirtelen megfordult a konjunktúra, s romlanak a közgazdasági állapotok...

Nyújtózott és kényelmesebben hevert el az ágyban, s eszébe sem jutott, hogy felkeljen. Most már nem kell sietni, nem kell magát törnie. Valami maznaságot érzett meg. A hatalom a kezébe került, élni kell tudni vele. Míg csak kis kultúr tanácsnok volt, addig igen, korán kellett kelnie és futni, hogy megmutassa, hogy él. Terveket csinálni, számtalan hiábavaló tervet, mert hiszen úgyse tudott belőle végrehajtani egyet sem.

Be kár, be kár...

Valami dallam suhant át a lelkén, valami betyárnóta, s egészen elpirult. Szinte megrémült ettől a pirulástól. A bűn belopja az emberbe a gondolatot, s mindjárt el is árulja a vér mozdulásával... Az éjjel egy teljes óra hosszáig húzatta ezt a nótát, és senki se tudta, miért... Magdalénaért... Valaki említette Boronkay Ferit, azt mondja, hogy „az is eljöhett volna pedig, mert ha csakugyan vizsgálat lesz a Sertéstenyészto dolgaiból, jó lesz hamar elkezdni, hogy kedvébe járjon az új főügyésznek”... Akkor is úgy elpirosodott... Rögtön ő jutott eszébe a Boronkay Feri nevééről, s arról, hogy ezzel még közelebbi ismeretsége lehet... Magdaléna... Magdaléna... S ha ez a név eszébe villan bármilyen távolról, bármilyen lehetetlen vonatkozásban, akkor már elpirul, és az ujjai idegesen remegni kezdenek... Boronkayné, Szentkálnay Magdaléna... hétéves emlék az a dal, senki se sejt, senki se álmodja, hogy van ilyen emlék... hiába árulnák be a feleségének, el nem tudná képzelni, mi neki ez a dal.

Most már igazán végigfeküdt az ágyon, elnyúlva és lehunyta szemmel. Valami volt ebben a halott merevségéből és az álomkórba révültnek a dermedtségéből... Hallani, tisztán hallani a muzsikát, mintha az egész természet evvel volna tele...

Aztán felrázta magát, erővel és férfias elhatározással, hogy nem engedi, hogy eluralkodjon rajta ez a buta érzés...

Tehát azelőtt hiába csinált bármit is, tervet, programot, abból úgyse lett semmi, csak mutatnia kellett, hogy tudna ő valamit; foglalkoznia kellett mindennel, ha azt akarta, hogy valahogy felszínen maradjon... Most bezzeg hevert... Az ember egy pillanat alatt beletalálja magát a felsőbbes helyzetbe... Most ha várják, várjanak, mindenki tudja, hogy az este nagy bankett volt, s ő még alszik...

Az ajtó egy picit megnyikordult, tudta, hogy a felesége kukucskál be, nem ébredt-e fel a telefonra. Nem sietett a szemét felnyitni, de hirtelen megkívánta a feleségét, a szép asszonyt... és elköhintette magát.

- Jó reggelt vén medve... - duruzsolt Lina be a szobába, ahogy az ura mozdulását, köhintését hallotta - mackó, vén mackó... No, te vén korhely, kialudtad már magadat? Tudod, hány órákor jöttél haza?

Nevetett, ránevetett a feleségére, s mint egy álmos diák, még tettette is az álmoságot.

- Deb tudob.

Úgy látszik, az éccaka egy kis náthát is bevásárolt...

- Deb? - csúfolta a felesége. - Deb tudod?... Deb bizony, mert olyan részeg voltál, mint a csap. Édesapám nyulat küldött.

- Bort nem küldött?

- De küldött egy kosárral.

- Ki telefonált?

- Senki.

A felesége odaült az ágy szélére, és beletúrt a hajába, s ott hagyta az ujjait, a homlokán, a forró tenyerét, a fején.

- Fáj?

- Nem... Deb... - mondta nevetve.

- Na mesélj.

Csak nézte a feleségét.

Egész megfiatalodott. Olyan vidám az arca, olyan friss, mint lánykorában. Ott maradt a szeme rajta, és egyre csak azt figyelte, hogy mi történt ezzel az asszonnal, mintha tíz évet fiatalodott volna.

Kitárta a karjait, kissé nyújtózkodásból, kissé azért, mert nem tudta, hajlandó lesz-e az asszony, hát csak éppen mintha az álmodást nyújtózkodta volna ki magából.

Linácska azonban teljesen zavartalan volt, örömmel ült mellette, ráhajolt az ágyban, s áttette a karjait felette.

- Te vénség, te lump, te korhely, csak úgy dől belőle a borgőz, juj de utállak - és megcsókolta kicsit.

És ő arra gondolt nevető arccal, hogy tegnapelőtt reggel, ha akkor elmarad, vagy ma is, ha a Makróczy ünneplésén maradt volna ki, akkor valahogy másképp kellene hallania ezeket a szavakat... Zörögve és morogva és fakó arccal, szemrehányóan, sőt megvetően, sértően... Mi történt Linácskával?

Átölelte a derekát, s óvatosan szorította magához s csodára, az asszony engedett. Engedte magát ölelni, s nem féltette a ruháját, nem mondta, hogy sok dolga van, hogy hagyjon... fáj a feje, ne legyen örült. S nem tépte ki magát a karjából, nem szaladt az ajtót bezárni... valószínűleg már a másik szoba ajtaját bezárta, s ettől vérhullám futotta el a fejét, és erőszakosan ölelte át, hogy az asszony vékony dereka csak úgy kettétört, és Lina hagyta, mintha csak most nyerte volna meg először a kegyeit. Egy egész új asszonyt kapott, valami régi emléke volt róla, hogy ilyen is tud ez lenni, de az utolsó tíz évben már csak egy elégedetlen s fanyar nő volt mellette, aki semmit sem akart, semmit sem engedett, és semmivel sem volt megelégedve.

No, csakhogy elmúlt - mondta magában, mikor az asszony ellankadtan, boldogan pihent még mellette.

Aztán nevetett, mikor Lina hirtelen valamit gondolt és felpattant, kisietett. Vajon mit akar.

Pár perc múlva már hozta a reggelit.

Reggelit az ágyba. Gyerekkorának ez volt a legnagyobb gyönyörűsége. Édesanyja, aki úgy becézte a gyerekeit, kivált őt, a legnagyobb fiát, csak egyet kellett sóhajtania, már hozta az ágyba a reggelit, s ott ette meg a jó habos kávé, kuglóffal. De Lina ezt nem tűrte, rendre szoktatta, s lenézte, ha valaha ilyen gyermekes kényeskedésre jött gusztusa. Hogy aztán csak jönnek a legyek, telemorzszálni az ágyat, rendetlenséget csinálni, s példát adni a gyerekeknek. Az, ám, a gyerekekre nem is gondolt, mi történt, hogy Lina az előbb egy szóval sem hivatkozott rájuk? Persze, hisz azok már régen elmentek az iskolába, csakugyan hány óra lehet?

- Na mesélj, mi volt?

S odaadta neki szép nagy nikkeltálcán a remek tejszínes kávé, friss kaláccsal.

- Hát Lina, tudod-e minek köszönhetem ezt az egész bolond választást?

- Nos?

- Mert hát azzal le kell számolni, hogy nem tisztán a saját érdemeimnek - s kajánul nevetett ő maga is önmaga felett...

Lina nem nevetett. Vajon Lina komolyan elhiszi, hogy azért választották őt meg, mert a városnak éppen Kopyáss István elé fordult a bizalma?... Kényes kérdés, nem jó bolygatni.

- Hát tudod miért?... A vén szamár elszólta magát a közgyűlési terem előszobájában. Azt mondta, hogy zs. v.

- Mit?

- Zsé. Vé.

- Mi az?

- Ez? Ez valami gyilkos, golyó. Zsé vé, ez lőtte le Makróczyt. Ez törte ki a nyakát, ez volt a zsinór a nyakába...

Hangosan nevetett.

- Ez azt jelenti, hogy először is mindenkinek eszébe jutott, hogy Makróczy rettenetesen el van adósodva. Aztán azt, hogy megunták már az erőszakoskodását. Mikor veres tokával, a kandalónak dülleszkedve, kitolt hassal ott állott s fogadta a szerencsekívánatokat, olyan volt, mint valami tirannus, és a szivarja mellől csak azt mondta a kebelbarátai felé, hogy ez volt élete célja, ez most végre bekövetkezett: zsé, vé.

- De mi az?

- Zs. V... Ez van ráütve minden bútorára, minden tárgyára, minden marhájának a tomporára: Zs. V. Zsarátnok Városa... De mindenki tudja, hogy a városi gazdálkodásra való célzással ezt úgy szokták mondani, hogy azt teszi, hogy „zsebre váglak”.

Lina felkacagott.

- Marha - mondta vígan.

- Elég marha. Mert egy pillanat alatt végigfutott az egész közgyűlésen, hogy mit mondott Makróczy. Makróczy nem is gondolta ezt komolyan, inkább csak olyan szabad tréfa volt tőle, hiszen tudod, milyen nyers ember, de valahogy a közgyűlés egy pillanat alatt megfordult. Úgy megbolygatódott, mint egy méhkas. Megirigyelték Makróczytól, hogy ő legyen az alföldi dózse. Mert hogy a polgármester a zsebében van, azt már alaposan zsebre vágta, hát most aztán ő lett volna a város teljhatalmú ura... Mindig vannak ilyen tragikus fordulatok. Itt, dicsősége tetőpontján érte utol Makróczyt a nemezis.² Megelégtették... Még a százezer holdas városi határ is szinte végigborzongott, biztosan a szelek is hallották, és végigsustorogták a pusztákon, hogy zsé, vé, zsé, vé... és a föld megrázkódott, barátom, és lehányta magáról a vén zsványt. Mindenki kihúzta a nevét a szavazócéduláról, azt mondják, még maga a főispán is.

Lina megborzongott, mert ha nekik mindig titkos, soha nem látott ellenségük volt is, aki őket, a kicsiket, észre se vette, tudomással sem bírt felőlük, a maga nagy hatalmi magasságában, de

---

² *Nemezis* - büntető igazság (a bosszúállás ókori görög mitológiai istennőjének nevéből)

ők annál jobbad érezték, hogy csak arra kell vigyázni, hogy az útjaik ne keresztezzék egymást... Nem is... Kópjáss tanácsnok olyan észrevétlenül élt azon a városházán, hogy Makróczy éppen azért egyezett bele, hogy ezt a nevet írják a jelölőlistára harmadiknak, mert nem volt még egy név a lehető közt, akitől kevésbé félt volna. Ezt egyáltalán nem is vette figyelembe, mintha nem is létezett volna. Pista, hála a Lina hallatlan makacs, okos és szívós ellenőrzésének, meg tudta őrizni magát, hogy mióta orosz fogságból hazajött s a városházán visszakapta az állását, soha semmibe bele nem keveredett, ami a hatalmon levőknek a figyelmét maga ellen hívta volna. Szerencsés beosztása is volt, mert a legutolsó, a leglényegtelenebb ügyosztálynak az élére került az utóbbi években, a tanügyi és kulturális osztályba. Kultúratanácsnok... Mi az?... Egy hivatal, amit törvény miatt kell fenntartani. Mészeltethette az iskolákat, ha kapott rá pénzt, és csinálhatta a tanyai iskolákra való terveket, az analfabétaoktatásra való tervezeteket, amelyek tíz év alatt tíz írni-olvasni tudót nem produkáltak a roppant határban, és az utolsó két télen oszthatta a munkanélküli segílyt.

- Barátom, ilyen erőszakos gazemberek gyűjtötték össze ezt a nagy határt, a török korban, mikor a kis falvak lakossága az ellenség elől bemenekült a város oltalmába. Itt tartották a vendégeket polgárnak, és a határokat bekebelezték. Megvannak az iratok a levéltárban, de még a légy se látja őket. Azokhoz még ma se szabad nyúlni. Csupa Makróczy volt, aki háromszáz év alatt összerabolta ezt a rettenetes nagy határt. Mikor felállították az Országos Levéltárt, a kormány elrendelte, hogy a városok levéltári anyagát az Országos Levéltár emberei dolgozzák fel, mert mindenütt, itt is, olyan rendetlenség volt, hogy eligazodni nem lehetett. Az akkori Makróczyak azonban megérezték, hogy ebből baj is lehet, és nem eresztették be a vasajtón a felső hivatalokat. Tisza Kálmán maga lépett közbe, hogy senki se zavarja a nemes várost. Muszáj volt neki, mert kockán forgott a képviselőválasztáson a kormány pozíciója.

Rágyújtott egy cigarettára, s Lina erre se szólt semmit, pedig szenvedélyes ellensége volt az ura dohányzásának, s máskor soha el nem mulasztott volna egy pillanatot, hogy meg ne szólítsa érte, még ha sikertelenül is. Pláne, hogy ágyban dohányozzon!... Most is azért, ha lenyelte is a füstöt s az urának ezt a vakmerő tettét, a homlokára azért kis felhők gyűltek.

Pista azonban beszélt, beszélt és lassan már egész kultúrhistoriai fejtegetésbe téved, hogy saját magát szórakoztassa vele, hogy az ilyen nagy városnak a fejlődési történetét minél szélesebben kibontogassa. De ezek a részletek már Linát nem érdekelték. Váratlanul egy közbevetett kérdéssel kettészakította a tudományos előadást, mondván:

- Na és mibe került az este ez a komédia?

Pista megállott, mintha torkán akadt volna a cigarettafüst.

- Mibe került... Hát mibe?... Tudja a kakas... Mikor az este ki akartam fizetni az autót...

- Autót?

- Hát nem jöttem haza gyalog.

- Nem? Még sose jöttél haza gyalog?

- Nohát az más... Mint főügyész még soha - s nevetett. - Szóval mikor hazajöttem, s ki akartam fizetni, egy fillér nem sok, annyi se volt a zsebemben.

- Nem örültél meg - mondta Lina -, húsz pengőt adtam az este.

- Húsz pengő. Mi az?

- Mi az? Csak nem zabáltál el húsz pengőt?

Linának meg kell bocsátani, néha vannak ilyen közönséges szavai. Pista szerette volna, ha ezzel a tegnapi ténnyel, hogy megválasztották főügyésznek, minden megváltozott volna, például az is, hogy Lina elfelejtse ezeket a régi kis szépséghibákat, hogy az ő tetteire ilyen kifejezéseket szokott azelőtt használni, de hát egy asszonnyal nem lehet bírni, egy asszony nehezebben szokik le a természetéről, mint egy egész város.

- Elzabáltam - mondta azért indignálódva -, de furcsa szavaid vannak... összesen egy báránytokányt ettem.

- Fúj.

- Mi az a fúj?

- Birkát enni, fúj.

- Mindenki azt evett. Az a magyar étel.

- És egy birkatokány húsz pengő?

- Á. Az egész vacsoráért kettő hetvenet fizettem.

- Hogy lehet egy birkatokányért kettő hetvenet kérni. Azt is fel kellene robbantani, azt az Arany Fácánt.

- Nem kettő hetven, hanem egy húsz. Aztán fánkot ettem, az hatvan, az egy nyolcvan... és egy fél liter bor hetven, az kettő ötven és húsz fillér borralalóval kettő hetven.

- Hisz akkor még van tizenhét harminc...

- Mint egy vizsgalóbíró... Egy üveg pezsgőt is rendeltem.

Lina percekig hallgatott. Előbb meg kellett emésztene a gondolatot, hogy az ura pezsgőzik, aztán belenyugodnia, hogy ez megtörtént... Pezsgő, az ő életükben. Ah. Nagyon szereti a pezsgőt, de oly kevésszer volt életében része benne... Egy-két leánykori szédület, igazán jó, hogy lehetetlen, elérhetetlen, mert kifordíthatná a sarkaiból... Éppen ezért, mert neki képtelenség még gondolni is arra, hogy valaha pezsgővel édesítse s mámorítsa a létezést, valósággal úgy hatott rá a pezsgő szó, mint a Szodoma és Gomorra idecsendülő híre... Valósággal beleszédült, s megtört hangon mondta:

- És az mennyi? - s már nem is érdekelte, hogy mennyi, mert az ő költségvetésének határain túl volt.

- Hét pengő - mondta az ura, pedig nyolc volt.

- Hét pengő - ismételte az asszony, s lehunyta a szemét. Hét évet élt át a legszűkebb takarékosságban. Folyton csak dolgozni, beosztani, mosni, varrni, vasalni, főtozni, gyerekeit rendben tartani, urát... magára soha semmi nem jut... Pezsgő...

Megsimogatta a homlokát, s eszébe villant, hogy nemigen régen nagy feliratot látott egy bolt felett, hogy egy üveg pezsgőt két pengő hatvanával árulnak... Akkor is mosolygott rajta, mert egyszer Budapesten voltak, s egy üveg pezsgőért valaki tizenkét pengőt fizetett. Francia pezsgőért... De most kibökte:

- A fűszeresnél kettő hatvan.

- Mégse hozatsz - mondta alattomos mosollyal az ura.

- Majd mit mondok... És hol van még mindig tíz pengő? Már nem is számolta a filléreket, pedig homályosan az volt benne, hogy valami harminc fillér, vagy mennyi hiányzik.

Pista hallgatott. Nyújtózott. Ő is csak megfürdött a pezsgő mámorában. Sok pezsgő volt. Sokan fizettek, voltak ott nagypénzű emberek, vállalkozók, ott volt a Sertéstenyésztő építője, Holub és társa - egyedül... s az tucatszámra rendelte a pezsgőt... Az ő üvege csak éppen jelezte az ő kedvességét és gavallérságát...

- Hát a cigány?

- Cigány? Nem örültél meg, tíz pengőket dobálni a cigánynak?

- Olyan szépen húzta, hogy „Szép asszonynak... kurizálok, kurizálok, kurizálok...”

- Nők is voltak? - kérdezte végképp felháborodva Lina.

- Ugyan kérlek - mondta elvörösödve, zavartan Pista.

- Akkor milyen szép asszonynak muzsikáltattál?

- Kérlek szépen, hagyjál már, na.

Fel is ült az ágyban, s hozzáfogott, hogy felkél.

Kábultan és homályosan eszébe villant, mikor Boronkay Feri bejött... nagyon későn jött, valahol vacsorán volt... Szóval mégis megjött, ő már erősen be volt csípve, s eltörött benne a józanság... Mintha nem is Boronkay jött volna meg, hanem... Magdaléna... Magdaléna...

Nem bír kijózanodni. Ha nem jut eszébe ez a nő, akkor ő nyugodt, megbízható és boldog ember. Egy-egy év is elmúlik, hogy eszébe se jut. Csak akkor van baj, ha olykor meglátja, vagy említik előtte, vagy valamiképpen felidéződik a képe... Olyankor az az érzése van, hogy, isten őrizzen attól, hogy valaha szemtől szembe találkozzék vele, mert ennek a nőnek varázshatása van rá. Nem is szerelem, amit érez, hanem rettegés és félelem attól, hogy szerelembe talál zuhanni, s akkor vége, akkor mi lesz...

Általában a nők nincsenek rá hatással. Meg van elégedve a feleségével. Minden igényét kielégíti, nem is kíván többet. Okosnak és jónak tartja s valami nagy lelki békességet tud neki adni, de mintha az emberi szívet az örvény és a veszély vonzaná, már régen figyel magát, hogy tartalékban őriz a lelke mélyén egy ilyen veszélyes álmoképet.

Az volt eddig a szerencse, hogy annyira más világban élnek, hogy nem is találkozhattak. Igaz, a feleségének unokanővére, de soha nem érintkezett a két család. Azok fent vannak a magasban, a gazdagságban, a főispáni környezetben, ők viszont a szolid és szegény polgárság homályában. Hol találkozhatnak?

Lehet, hogy ez mind hozzájárult ehhez a zavaros érzéshez. A két nő hasonlít, valami családi vonás van bennük közös, de Lina a természetes, egyszerű teremtés, Magdaléna pedig a faj kitenyésztett, szinte egzotikus virága...

Az bizonyos, hogy az éjjel valósággal örületféle tört ki rajta, ezer szerencse, hogy már mindenki a bor rovására írta a tombolását. S annak tulajdonították, hogy elvesztette a fejét a választás miatt. Pedig ennek mind semmi köze nem volt ahhoz a szélsőséges lelkiállapothoz... Ezt mind csak az az egyetlen mozzanat idézte elő, hogy Boronkay megjelent, s érezni vélte rajta a felesége illatát, a fantáziája minden pillanatban fellobbant, mert a férj kezén, ruháján, egész jelenlétén az asszonyt érezte meg. Ez a Boronkay is oly különösen finom és előkelő jelenség volt, magas és vékony ember, szakállas és idegen világból való, még a szakála is azt jelezte, hogy más faj, más világ...

Most újra vérhullámot kapott. Hogy lehet az, hogy ma egész reggel egy pillanatra sem jutott eszébe a nő. Olyan természetesen és egyszerűen élt itt, mintha nem is létezne számára valaki, ilyen titkos és izgató.

Lina, mintha csak időt akarna neki adni, már régen az ablaknál áll, és az üveghez szorítva homlokát, kinéz az utcára.

Szegénynek csakugyan ez a cigányozás zavarta meg a gondolatait. Azon tűnődik, vajon megbízhat-e benne, hogy az ura az új állapotok közt is megmarad a réginek. Ő oly szerény volt, hogy valósággal elrémült az ura előreszökkenésétől. Vajon ki fogja-e elégiteni ő ezt az embert, ha magasba jut? Nem lesznek-e vágyai, amik elszakítják tőle, az ő egyszerű világától?...

Hirtelen visszafordult, s a szemei pirosak voltak.

- Édesapám azt írja, hogy jobban szeretné, ha kimennénk s átvennéd a birtokot.

- Ez a rögeszméje - dünnyögte Pista.

Ott muzsikáltathatnád magadat... De egy zsarátnoki főügyész? Mennyi lesz a fizetésed?... Semmi...

Megtörülgette a szemét, Pista morózus lett hozzá.

- Hát tudod, kell valaminek lenni, mert marképp nem volna olyan kapós... - morogta.

- Igen. Tudom. Ha megtanulod ezeknek a mesterségét... Akkor aztán mondani fogják, hogy ez is kezdi már...

- Nem kell azért panamista lenni... Ügyvédi gyakorlatot folytathat a főügyész s a szerződések után külön jövedelme van... Nincs úgy rászorulva a parázs fizetésre, mellékesen is valami mindig csordul-cseppen.

Lina nagyot sóhajtott, egészen őszi sóhaj volt ez. Valami rémület kezdett beleütni. Ha az ura emelkedik, akkor ő elmarad... Ez az egy bizonyos... És hirtelen nagyon megfájdult a szíve, hogy az ura kinő a keze alól... Már is sajnálni kezdte ezt a szép nyugodt életet, mert ha nehéz is volt beosztani a kis fizetést, amelyhez soha nem jött semmi mellékes, de legalább valami olyan biztonságérzete volt, hogy erős a szikla, amelyre építve van a kicsi fészek...

De Pista közben felöltözött derékig, s úgy átment az ebédlőbe. Ott már várta a posta, s úgy, lógó hózentrágerrel kezdte felbontani a leveleket. Csupa gratuláció. Minden egyes névnel felkacagott és ujjongott. Csupa olyan ember, aki vár tőle valamit, némelyiknél már tudja, mit, tanítók, tanárok, akik régi ügykörében voltak alája rendelve, de már vannak, akiktől szinte fél, mert nem látja tisztán, mit akarnak. Csak épp átforgatta a leveleket, belepillantott. Csupa nagy szavak, bombasztikus kifejezések, hogy az igaz érdem megleli a maga jutalmát... hogy a város dicsősége... az érdem és az igazság...

Valamennyi levél fel volt bontva, Linának többek közt megvolt az a rossz szokása, hogy az ura leveleit mind felbontotta. Azt mondta, hogy neki sincs semmi titkolnivalója... Egy szerény levelet vett most fel, Lina odaszólt:

- Azt ne is nézze, kedves.

Erre fokozottabb figyelemmel olvasta el.

Lajos bácsi írta, az édesanyja testvére faluról. Már tíz év óta nem írt.

Azt írta, hogy édes egy jó öcsém, most olvasom a budapesti lapokban, hogy milyen nagy szerencse ért, nekem nagyon rosszul megy, de neked bizony jól. Az egész Kopjáss család nevében gratulál és Isten áldását kéri. Aztán azt írja, hogy ha volna egy jobb ruhája, személyesen eljönne gratulálni, mert vannak is elintézni való dolgai a városban, de nem tud eljönni, mert lehullott már róla minden ruha, ha volna valamije, amit nélkülözhet, az isten szerelmére kéri, sajnálja meg, s küldje el evvel az emberrel, aki a levelet viszi, mert ki se tud mozdulni a

faluból, pedig szeretné személyesen megölelni a legkedvesebb öccsét, de hát az idők zordon-sága úgy hozza magával. A fia is, Elemér, olyan állapotban van, hogy elvégezte a Zeneakadémiát, de most nincsen semmi állása, szegény gyermeknek kávéházban kell muzsikálnia, úri bandában az igaz, kvartettnek híjják, de azért mégiscsak banda az, a fene ette volna meg ezt a muzsikálási szenvedélyét, ha a Városi Zenedébe be tudná nyomni, hiszen neki most mindenre hatalma lesz, az Isten is megáldaná érte... Adjál valamit ennek az embernek, jó öcsém, és a kabát zsebébe is tegyél vagy húsz pengőt, mert a malacok döglöttek, most olyan szegénység van falun, hogy azt leírni nem lehet... stb...

- No, a Lajos bácsi - mondta óvatosan.

Tudta, hogy a felesége tele van a rokonokkal, s az ő szája íze szerint mondta ezt a szót, hogy: no, a Lajos bácsi... Pedig a szíve megmelegedett, hogy legalább egy rokon már megszólalt a legelső levelek közt, s eszébe jutottak jó gyermekkori emlékek. Ez a Lajos bácsi a legfiatalabb volt anyja testvérei közt, neki gyermekkorában igen kedves embere, legnagyobb mulattatója, mindenféle mesét, mókát tudott, fűtyölni, zenebohóckodni, csínyekre mindig szer volt. Mindent tudott, csak egyet nem: élni... Vajon melyik ruha ellen nem volna kifogása. Már tudniillik Linának, ha odaadná.

- Milyen gyors információja van a Lajos bácsinak... - tette még hozzá.

- Az - mondta Lina.

Avval bement a fürdőszobába, s jó erősen megmosdott. Meglehetősen nagy pocskolást csinált, s kényelmesen jó soká borotválkozott.

- Az az ember itt vár? - mondta, mikor kijött a fürdőszobából.

- Az igen. Vár az hűségesen - mondta Lina.

- Ejnye, ejnye, ez a Lajos bácsi. Hát mit adhatnánk neki? Mondja, szívem, egyáltalán van nekem olyan ruhám, amit nélkülözhetek? A régi drappot még sajnálom, a vadászruhám elég ócska, de vadászruhának éppen az az értéke, azt nem adhatom...

Linácska nem szól.

Mikor az aktatáskáját előkészítette, s megnézte, mi van benne s mit kell beletenni, hirtelen eszébe jutott valami:

- Azt a régi ferenccsőt oda lehetne adni. Ő úgymint sovány kis ember, én pedig már tíz éve kihíztam s most már annak sincs értelme, hogy zsakettet csináltassak belőle, mert a zsakett kiment a divatból. Szóval azt csak a moly eszi.

- Adja oda - mondta Lina sóhajjal -, legalább a szekrényben nem foglalja a helyet.

Erre ő rögtön letette a táskát, ment az előszobába s kinyitotta a nagy ruhaszekrényt, amelyet az asszony örökölt a nagynénjétől. Igen nagy volt a szekrény, itt nem is illett bele a modern bútorok közé, de jó bőséges volt. A hátsó bal sarokból kivette a régi szalonkabátot s megnézte. No, ezt nyugodtan oda lehet adni, mert úgy lóg, mint a kiszáradt birkabőr a padláson. Megvizsgálta, nem molyos-e, nem látta semmi baját, a felesége életének legfőbb munkája éppen a moly elleni küzdelem volt.

- Hol van az az ember?

Kiment a konyhába, az ember ott ült a konyhaszéken, igen alázatosan.

- No, barátom, maga jött a tekintetes úrtól?

Az ember felállott:

- Egen.

- Hát hogy van a tekintetes úr?

- Hát megvanni megvan.

- Van-e magának valami tarisznyája?

- Há nemigen.

- Akkor hogy viszi el ezt a ruhát neki?

- Há nem tom.

- Ejnye, szívem, van a padlásom egy ócska koffer. Julis fiam, menjen csak fel a padlásra, hozza le.

A feleségéhez fordult.

- Az is egy olyan jószág, amit diákkoromból kegyelettel őrzök, mert nem jó már semmire. Sose utaztam vele, mert nagyon avított, azt oda lehet adni.

Nagyon boldog volt, hogy Linának nem volt rá semmi megjegyzése, s felkiáltott a konyhaóra tekintve:

- Mi az? Már fél tizenegy?

Gyorsan megcsókolta a feleségét és sietve elment.

Az udvaron még arra gondolt, hogy milyen ócska egy régimódi ház ez. Az udvaron macskakövek vannak, s azokon folyik le a szennyvíz az utcára.

2.

Milyen furcsa, hogy Wagner, a főjegyző, szóba sem került most, mikor a feleségével arról beszéltek, hogy esett ki Makróczy. Wagner meg emiatt esett ki, a csatornázás miatt. Benne volt a Belatiny manipulációiban, ha ki is mászott belőle, mindenki tudta, hogy a kanalizálás a mániája, s a város még most sem heverte ki a régi csatornázást. Olyan összeg ment el a főútvonalak elkészítésére, hogy abból az egész várost el lehetett volna látni, legalább a belterületet. Hát Wagnert azért húzták ki a szavazólapokról, mert boldog volt mindenki, hogy menekülhetett tőle. „Még nagyobb tolvaj, mint Makróczy.”

Óvatosan lépkedett, mert minden kapu előtt át kellett lépni a kifolyót. Még híddal is kevés helyen volt letakarva a szennylé.

Be is kell menni innen a főutakra valamerre. Nem lakhatik tovább ebben a félreeső utcában.

Különös, egy pillanat alatt csúnya és bűdös lett neki az utca, ahol eddig nyugodtan tudott élni. Hiszen, ha az amerikai kölcsönt megkapják, akkor meg is lesz. De bizonyára a város jól jár, mert kevésbe fog kerülni... Mosolygott, s a szájában jó ízelet érzett, a tisztesség és a becsület jóízét... Annyival mindenesetre kevesebbe fog kerülni, mint amennyit az ügyészek el szoktak lopni.

Hanem akár lesz csatornázás, akár nem, ebből az utcából ki fog költözni. Ez nagyon szennyes és rendetlen út. Nagyon szeretne egy kis saját házat. Az erdő sarkát most tisztviselőtelkeknek parcelláztatják, már eddig is beszélt róla otthon, hogy venni kellene egy parcellát. Apa

annyival hozzájárulhat, már az apósa. Most már megveszi. Milyen jó lesz az, maga kertjében gazdálkodni, gyümölcsfát ültetni, oltani. Szép kis háromszobás ház. Az az ideális. Az asszonynak nincs sok dolga, könnyű rendben tartani s nem lesz nehéz kifizetni... Esetleg négyszobásat, hogy neki is legyen szobácskája, akármilyen kicsiny...

- Szervusz, szervusz, kedvesem - kiáltott rá egy erős hang, mikor a főútra, a Ferenc József körútra kikerült.

Felnéz gondolataiból, hát a takarékpénztár igazgatója köszön neki előre. A régi alázatos örömmel fogadja a köszöntést. Kardics igen nagy úr volt a városban, a Nagytakarék révén a legnagyobb hatalom, és igen nagy házat vitt, s ott dőltek el a pénzügyi dolgok. Ő jóformán sose beszélt vele, talán a városházán egypárszor néhány szót, nem is ismerték közelebbről egymást, tegnap még tán a köszöntését se fogadta volna, legfeljebb egy szórakozott kalapemeléssel.

Meg volt elégedve, hogy Kardics vezérigazgató oly melegen és fidélisen rázza a kezét.

Sőt el sem eresztette, hanem rákiáltott:

- Te, Pista, azt mondja a feleségem, hogy az ő anyja Kopjáss-lány volt, tudsz te erről?

Egy pillanatig meglepetve s gondolkozva nézett. Persze hogy tudott róla, hiszen Kardicsné a Kopjáss Ferdinánd lánya...

Hogy nem szólt, Kardics újra kezdte:

- De igen, igen, Verebesről, Kopjáss Ferdinánd...

- Kopjáss Szidónia.

- Az anyósom.

- Az apámnak unokanővére volt.

- No látod.

Egy pillanatig úgy néztek egymásra, mintha most fedezték volna fel egymást, hogy egyáltalán mind a ketten emberi lények.

Kopjáss Ferdinánd... Hja, Kopjáss Ferdinánd?... A legnagyobb birtokos a vármegyében, vagy azok közül egy... Igen nagy úr, olyan nagy úr volt az még, hogy soha négylovas hintó nélkül, éspedig négy ragyogó fehér ló nélkül, még a nevét se lehetett kiejteni... Olyan nagy úr, hogy ki se mondták a nevét otthon. Képviselő volt, a Tisza Kálmán legbelső huszárjainak egyike. Főispán is volt egy ideig, de annyira úr volt, hogy nem volt kedve hozzá.

- Ó, Kopjáss Ferdinánd - mondta -, Kopjáss Ferdinánd, Verebesen...

Azt nem tette hozzá, bár egy pillanat alatt minden eszébe villant, hogy odahaza nem volt más neve, csak az, hogy a „setét gazember”. Mert a családi hagyomány szerint Kopjáss Ferdinánd a nagyapa halála után nem restelt személyesen és négylovas hintón megjelenni náluk és összeszedni s elvinni minden iratot, ami feltalálható volt... Mindent, amivel igazolni lehetett volna a beszerédi uradalomban való részesedésüket. Sohase tudtak többet semmit kiásni belőle, ha mentek, kérték, a legridegebb elutasítás volt a részük, s pörölni sem lehetett, mert a nagymama minden írás nélkül adta ki azokat; szegény, kis tehetetlen nagymama, aki világegyetem nem kételkedett volna egy Kopjáss Ferdinánd úri szavában. Így aztán Kopjáss Ferdinánd vágta zsebre az ő részüket is, volt a családi hiedelem. Mikor apja korán meghalt szegény, anyja beköltözött a városba, a Kollégium tövébe s diáktartásból nevelte fel sok gyermekét. Olyan tisztességes szegénységben éltek, amilyen illetlen gazdagságban a Kopjáss Ferdinánd családja,

a lányát, Szidóniát Bécsben és Párizsban neveltette és férjhez adta az egyik főispán Miklovichy fiához... Ennek a lánya, Miklovichy Gizella volt a Kardics bácsi felesége... Így lett a kis gabonaügynök Kardicsból a város legnagyobb hatalmassága.

- Szóval sógorok vagyunk - mondta Kardics, és belekarolt a sógorába.

Így karon fogva mentek a Ferenc József körúton végig a városháza felé.

A Wesselényi utca sarkán megállottak, mert ott volt a Nagytakarék palotája. Egész új épület, amit már Kardics épített.

- Csütörtökön este nálunk fogadóestély. Feleségeddel együtt szeretettel várunk. Igazán csúnya, csúnya dolog, hogy még egy vizitre sem érezted magad kötelezve, sógor és rokon létedre, édes egy Pistám. El ne maradjatok, mert érted megyek, és hat ökörrrel vontatlak ki benneteket, ti morózus emberek... Szabad így elbújva élni, te. Nekem kell felfedezni a rokonságot?... De hát ez már így van, kiveszöben a régi magyar szokás, pedig az tartotta fenn a hazát ezer éven át, a nemzetségi összetartás.

Még egyszer hatalmasan megszorogatta a sógora kezét, aztán befordult a Wesselényi utcai főkapu felé.

Ő pedig mosolyogva s boldog meglepéssel haladt tovább a városháza irányába.

A szíve körül valami nagy melegség volt. Az utca túlsó sarkán állott a városháza árkádos öreg épülete. Az emberek jöttek, mentek, valaki köszönt, zavartan és megriadva nézett oda, hogy el ne mulassza fogadni a köszönést. Egy vastag, fekete ügyvéd lengette meg a kalapját, a neve nem is jutott eszébe, az ellenzék vezére, a nagyszájú. Zsíros arcán gúnyos és egyben hízelkedő mosoly volt. Aha, dr. Martiny. A kaszinóból ismeri, még tegezi is, de eddig mi köze volt hozzá...

Mély és nagy lendületű kalapemeléssel fogadta a köszönést, aztán befordult a városháza kapuján.

Mikor a hajdú, aki őrt állott, kék ruhájában, piros zsinórokkal kihányt mentében, ahogy meglátta őt, azonnal feszes vigyázzállásba állott s tisztelgett.

No lám, ez is új dolog. Tizenhét éve jár be a városházára, de ezt még nem kapta meg. Ez a tisztelgés csak a polgármesternek járt ki, meg a főispánnak, a város teljes jogú urainak. Kis dolgokból lehet következtetni - mondta magában.

A régi hivatali szobájához úgy lehetett legrövidebb úton felmenni s eddig mindennap úgy is ment, hogy a portáról egy üvegajtón bement a városház udvarára és hátul jobbra egy melléklépcsőn ment fel az első emeletre. A hátsó fronton az adószámveteli osztály mellett volt a kultúrtaácsnok osztálya. De most nem ment az üvegajtóra, hanem felment a főlépcsőn, amely tágas volt, és piros szőnyeg futott fel rajta. A szőnyeg közepén lépdelve haladt fel az emeletre, hogy a polgármester ajtaja előtt elmenve jusson el egyelőre a maga régi helyére, az eddigi szobáiba.

A polgármester előszobáját hatalmas üvegfal jelezte.

Ahogy az előtt elment, hirtelen utánaszaladt valaki, a polgármesteri titkár futott utána s karolt bele:

- De jó, hogy találkozunk, főügyész uram, kérlek alássan, a polgármester úr öméltósága már ikszszer kérdezte, be méltóztattál-e már jönni, meghagyta, hogy strázsáljalak, s amint megtudom, hogy itt vagy, azonnal fussak érted, méltóztassál kedves bátyám befáradni, öméltósága türelmetlenül vár.

- Azonnal, csak leteszem a táskámat.

- Á, la, la, parancsolj, kérlek alássan, majd én arról gondoskodom.

Ennek nem lehetett ellenállni s visszafordult és belépett a polgármester előcsarnokába, ahol hajdúk állottak, akik a beléptére mind mereven szalutálni kezdtek. Bementek a fogadóterembe, ahol ő mindig egy kicsit idegen volt, mert mindig szorongó érzéssel jött referádára, mindig azzal, hogy vajon milyen hangulatban kapja a méltóságos urat, meg fogja-e kapni, amit kér, mert neki mindig csak kérni, könyörögnivalója volt a tanügy érdekében, de sohasem számíthatott arra, hogy szívesen látott vendég lesz, mert sohase hozott, mindig csak vinni akart valamit. Egészen más az, kultúrát portálni, mint a jogügyi osztály embereinek, akik a pénzt szolgálják...

A fogadóterem nagyon nagy volt és meglehetősen homályos, kivált így novemberben, mikor az alacsony zömök ablakokon oly kevés örömfény jön be kívülről. Sokan voltak itt, mint mindig. Küldöttségek s instanciások³, mert a város a maga hatalmas szervezetével az egész lakosságnak a legfőbb jólét forrása volt. Mindenkinek erre fordult a szeme, minden szervezetnek ide kellett jönnie, hogy valamiképpen meg tudja indítani a terveit. Magánosok is csak idejártak, mint a pap az oltárhoz, hogy rettenetesen összetört életükre valami kis jótékony esőt imádkozzanak le a hatalom felhőiből.

Egy vakmerő fiatalember azonnal elébe toppant az új főügyésznek s szemtelen közvetlenséggel bújt bele.

- Egy pillanat, főügyész úr, kérem alázattal, a Zsarátnoki Újságban nagy riportot akarok csinálni a főügyész úr első napjáról. Ez még nem is volt. Az első oldalt adjuk oda, nagyon szeretném, ha egy bizalmas kis órát méltóztatna adni, hogy lediktálja a programját.

Mire ő megszólalhatott volna, még nem volt gyakorlata az elhárításban, a polgármesteri titkár már befúrta magát kettejük közé:

- Kedves szerkesztő úr, várjon kérem, várjon kérem, a polgármester úr öméltósága várja a főügyész urat.

- De nagyon sürgős, kérem.

- Ugyan kérem, reggelig még megcsinálhatja, reggel jelenik meg az újság, nem?... Tessék főügyész úr, tessék főügyész uram...

Ezzel már tessékelte is befelé a zöldre párnázott ajtón.

Odabent még egy üres szoba volt, előreszaladt és benyitott és beszólt:

- Kopjáss főügyész úr.

- Azonnal - hallatszott ki bentről.

Aztán várni kellett.

Várni. Zsilipet állítottak a rohanó folyónak, és ő várt.

Kicsit le is volt forrázva az új főügyész, hogy mért kell annyit várni. Az első percben, ha beléphetett volna, még benne volt a Kardics bácsi kézfogásának, az ellenzéki vezér köszönésének, a hajdú tisztelgésének, az újságíró mohóságának, a titkár rohamának a szédülete. Ha azonnal belép, talán a nyakára lép a polgármesternek, de ahogy várni s csak várni kellett, lassan

---

³ *Instanciások* - kérvényezők

lehűlt mindez a forróság, és lassan mintha visszafelé csordogálna a vér az ereiben; a kilökött és felhevült vér lassan, szépen, a kultúratanácsnoki állapot ijedező, lehalkított és reménytelen csörgedezésévé kezdett csillapulni, mert várni, az nehéz. A várakozás őrlí meg az idegeket, az töri le a szarvakat, az oszlatja el legjobban az önbizalmat.

Érezte, hogy ma ő a nap hőse... Ki lehet bent, aki sürgősebb, fontosabb és nevezetesebb nála.

A titkár is kiszaladt a várakozókhoz, bizonyára, hogy újságolja s csillapítsa őket. Talán arról beszél, hogy most várni kell, várni kell, mert bent van, mindenki látta, az új főügyész van bent... S neki az az érzése volt, hogy senki sincs bent a polgármesternél, csak őt akarja megvártni, hogy el ne bízsa magát... Ó, ravaszok ezek... Politikusok, tudják, hogy kell az embernek letörni a reményeit... Minden fegyver közt a leggonoszabb éppen ez: a megvárakoztatás... Milyen büszke, aki azonnal bemehet, akármikor bemehet... aki csak úgy jön, megy, akárki van odabent, mert ő odatartozik, neki szabad, neki lehet, ő bizalmas viszonyban van... De várni s várakozás közben a kínok minden szennyét végigereszteni magán... Mert most egyszerre mi jut eszébe... A polgármester Makróczy barátja. Hátha egyszerűen nem veszi tudomásul a közgyűlés határozatát, hátha megpeticionálják a választást, megsemmisítik, s akkor mindennek vége, mehet vissza a lehetetlenségbe, vándorolhat ki a városból... akkor nem marad más hátra, mint elfogadni az apósa ajánlatát és nyolcvan holdon gazdálkodni, meginni a bort, amit termel, mert eladni úgysem lehet... Ah, de mit akar ez a polgármester - s nagy léptekkel kezdett járkálni le s fel a szobában. Az egyik ablak mellett fel volt akasztva az új városháza tervrajza. Már régen vajúdik ez is, az új városháza építése, mert ez a mostani már öreg, nem fér el benne a város, s nem elég díszesek a reprezentációs termek, próbálta megkeresni a polgármesteri irodákat, a fogadószobákat... Elunta, újra abbahagyta, s összevágta a fogát: meg van választva, nem fogja felajánlani a pozícióját... Még olyan lehetetlen gondolatai is voltak már, hogy talán azt akarja a polgármester előkészíteni evvel a megvárakoztatással, hogy ő magától lépjen vissza. Lássá be, hogy úgysem tehet semmit. Nem is köteles rendelkezésére állani. Hogy is lehetne az, hogy egy fiatalember csak belép és egyszerűen intézni akarja a legkényesebb dolgokat... Tudta, hogy a polgármesternek kegyencei vannak, mindent azokkal intéz el és másokat, a legtöbb tanácsnokát, kutyába se veszi. Most ő menjen bele valami ilyen félszeg helyzetbe? Ilyen lehetetlen állapotba?... Nem, ez nem volna élet, s ez nem ad semmire lehetőséget... De mi a nyavalyát akar hát ezzel a hosszú várakoztatással?

Most a titkár fut be, egyenesen benyit s jön vissza:

- Azonnal, azonnal - int feléje bizalmasan, s el.

Mit vigasztalja őt ez a gyermek. Ez is milyen kellemetlen figura. Keék Imrike. A Keék család a város egyik legelőkelőbb családja, mindig tele van velük az iskola, neki is volt egy osztálytársa, Keék Feri, s volt akkor egy jogász, Keék Duckó, a legnagyobb lump, most a megyénél van, főszolgabíró... Ezek birtokba vették a várost, mindenütt ők vannak, hát ez rettenetes, ennyi ideig várni. Az Imrike már vissza is jött valami iratcsomaggal, bemegy, ahogy az ajtót nyitja, bentről beszéd hallatszik. Ez egyszerre megnyugtatja, s minden feszültsége, sértődöttsége elmúlik.

Hiszen, ha vannak bent, az más...

Hát akkor természetes, hogy nem hívhatja be a polgármester. Letörüli a homlokáról a kive-rődött verejtékcseppeket, s egészen másképpen kezd gondolkozni.

Így még jó, hogy ő itt van, a belső fogadószobában, mert kint mindenki azt hiszi, hogy bent van az öregúrnál. Mindenesetre jobb, mintha kint volna a várakozók közt, mert akkor nem tudna kitérni a kérdések elől, s egyelőre semmit sem tud és semmit sem szabad mondania.

Isten ments, hogy újságíróval szóba álljon, míg információt nem kap a polgármestertől, hogy mit kell mondania.

Kijön az Imrike.

- Már végeztek.

Erről rájön, hogy minden zavart ez a fiú okozott azzal, hogy nem mondta meg, hogy hát ki van bent? De mért is nem kérdezte meg tőle. Ezen gondolkozik, míg az Imrike odaáll elé, s az esti vacsoráról kezd beszélni. Ez is ott volt és nagyon vig dolgokat csinált. Állva, ülve, fekve ivott ki egy-egy pohár pezsgőt nyelés nélkül, úgyhogy csak beletöltötte a torkába, s az lecsúszott, el sem köhintette magát.

Nagy jövője van a közigazgatási pályán.

Bent csengetés. Imrike bemegy, s már nyitja is az ajtót.

Szívdobogva lép be, mint az oroszlanbarlangba.

- Á, szervusz - mondja a polgármester.

3.

Az öregúr szakállas, deres, rendkívül ápolt, igen elegáns kis öreg úr. Irataiba mélyedve ül az asztalnál. Az asztala olyan óriási, mint egy vár. Hozzá van építve egy másik asztal, és számtalan fiókja van, s egyáltalán semmi sincs a felszínén. Csak éppen a napi posta, amit azonnal szignál, s küld ki. Van egy csengősor előtte, hol ezt nyomja meg, hol azt.

- Á, szervusz - ismételte, s porcelánfogai kicsillognak -, szervusz, kedveském, ülj csak le, pajtikám.

Ő állva marad, s a polgármester elég sokáig turkál az iratokban, akkor feláll.

- Mi az, hát nem ültél le? No, gyújts rá. Nagyon jó, hogy jössz, már vártalak.

- Ezer bocsánat, méltóságos uram, de Kardics bátyám elfogott az utcán, és miatta kicsit elkéstem. Sógorom egy kissé...

A polgármester felvonta a szemöldökét. Kis, vastag szemöldöke van, nem olyan elegáns, mint a szakálla, csak olyan kis pamacs.

- Kardics... a Takaréék...

- Igen.

- Hát az neked sógorod?

- Igen, a felesége Kopjáss Ferdinánd leánya. Voltaképp csak olyan magyar sógorság, méltóságos uram, mert Kopjáss Ferdinánd atyámnak volt unokabátyja.

A polgármester előrejött, s azt mondta:

- De hisz az nagyszerű, no, de hisz az nagyszerű - s úgy veregette meg a vállát, mintha rettenetes nagy szerencséhez gratulálna. - Parancsolj helyet, kérlek alássan.

Rendkívül nagy bőrfotelek voltak a tágas szobában, sarokszoba az, mind a két oldalra ki lehet nézni az utcára. Már ismeri ezeket a foteleket, de most, mikor beleült, úgy érezte, mintha még sohase ült volna bennük. Ha eddig bejött referálni, rendszerint állott a polgármester íróasztala előtt, még életében így bele nem ült, hogy egész hátra üljön, s megvesse a hátát. Igen jó érzés

volt ez, érezte, hogy ül. Eddig olyan ideiglenes és kényelmetlen érzés volt, elnyomott érzés, alig várta, hogy szabaduljon, most ez eszébe sem volt, hanem egy jó szivart választott ki, s nagyon alaposan gyújtotta meg.

- Parancsolj csak, parancsolj. Nohát, hogy aludtunk az éjszakai muri után... Nekem, sajnos, hamar el kellett mennem, mert a feleségem, sajnos, nincs jól, de hallom, hogy nagyszerűen sikerült, s kitűnően mulattatok. Még táncoltál is.

- Én? - mondta csodálkozva, mert a tánc az csak nagyon későn, egész reggel felé lehetett, el is felejtette, akkor, mikor már nem volt ura magának.

- Nahát annak úgy is kell lenni - mondta a polgármester, s a fogai most még jobban villogtak. Olyan furcsa volt hamuszín öreg bőre s a friss fehér fogak, szinte kísérteties volt. - Hát csak azt akarom mondani kedveském, hogy az újság... ez az első... mindig az újság az első... mert a közönséget tájékoztatni kell... tehát programot kell adni, mert ezt várják.

Figyelt az öregúr szavaira. Olyan laposan beszélt, olyan színtelenül, fordulat nélkül, szürkén. Ha az ember ránézett, azt hitte, ez egy roppant szellemes ember lehet, akinek szavaiból csak úgy sístereg az ész, egyáltalán az a hite volt, hogy rendkívül eszes, hogy úgy fog az esze, mint a borotva. De ha megszólalt, az ember lehült és várta, hogy mit is akar, hova lyukad ki, mi lesz ebből, és mindig segíteni szeretett volna neki az ember, hogy szavakat adjon a szájába, kíségtse, mert nem leli, mit akar mondani.

- Nagyon vigyázni kell. Egy szóval se többet... ugye... De hiszen te nagyon okos ember vagy, pajtikám...

No, most mit fog mondani. Mit kell hát. De nem szólt, csak szívta a szivarját. Úgy szopogatva szívta, mintha azzal bedugná a száját, mintha a szivar is csak arra való volna a szájában, hogy ki ne mondhasa, amit akar. Sok dolga is volt vele. Szípkát sose használt, hanem elrágcsálta a szivart, nedves volt az, és cafatos, és a szája szélén dohánydarabok maradtak, s azt le nem törölve, ott maradt, oda is száradt, s új dohánylevél-cafatok ragadtak mellé, lassan egész olyan volt a szája, mint egy fekete katlan a frissen mosott fehér fogakkal, az ember kénytelen volt arra gondolni, hogy a fogait a szobalány tisztogatja puccpasztával, azért ilyen fehérek a sok dohányzás mellett is.

Ő megszólalt.

- A csatornázás...

Nem mert többet mondani, nem is tudta, hogy jut éppen ez az eszébe. Persze, ma reggel, mikor hazulról eljött, a csatornázással foglalkozott.

- Igen... az nagyon jó... ez a közélet rákfenéje... - mondta a polgármester. - A csatornázás... kell... nagyon is kellene... el vagyunk maradva, nagyon jó volna megcsinálni... hangulatot kellene mellette csinálni... csak sok az ellenzék... az öregek közt... mert persze... mindenki fél a kőccsigtül...

Bólogatva nézett a szemébe. Szeretett egy-egy szót különben választékos beszédjébe belekeverni úgy, ahogy a nép mondja: „kőccsigtül...” Így mondta: „kőccsigtül...”

Megvakarta a fejét.

- Meg kell mondani nekik... csak mindent meg kell mondani... lehetetlen, hogy még ma sincs csatornázásunk... csak éppen a szűk belterületen... addig pedig nem lehet az utcaburkolattal se semmit csinálni... mert ugyi először a csatornázásnak kell meglenni, azzal kapcsolatban jöhet csak az útburkolás, ugyi?...

- Tökéletesen, méltóságos uram.
  - Mondd csak, hogy Béla bácsi. Annak nagyon örülök... hogy Kardics a sógorod... nem is tudod elbírálni, mennyire örülök neki.
  - Csütörtökön náluk vagyunk vacsorára. A feleséggel - tette hozzá.
  - Ugyi... csütörtökön... no isz akkor ott találkozunk... A feleséged... - Kicsit köhögött, hogy belepirosodott.
  - Milyen lány is a feleséged?...
  - Szentkálnay.
  - Szentkálnay!... a Szentkálnayakból?...
  - Igen, méltóságos uram.
  - Béla bácsi... - tette a karjára száraz, kiaszalt kezét. - Béla... bácsi... Aztán a második a jogügyi osztály átszervezése, ugyi... erről muszáj szólni, mert a jogügyi osztály nem népszerű... Át kell csoportosítani... aki a jobb asztalnál ült, azt a bal oldali asztalhoz, aki a bal oldalinál ült, azt a középasztalhoz... ugyi... mert itt népszerűséget kell szerezni a jogügyi osztálynak... hehe, pajtikám.
- Megértette, hogy az átcsoportosításnak nem szabad gyökeresnek lennie, csak névlegesnek.
- Tökéletesen értem méltóságod intencióit.
  - Te mint homo novus, nem vagy kegyeletre kötelezve, se kímélet, semmi... nagyon örülök, hogy ilyen szerencsés volt a közgyűlés választása, mert meg kell vallanunk, itt sok anomália van... Anomáliák megszüntetése, ugyi, pajtikám, ez az új főügyész első kötelessége... Embereket kell kicserélnünk és új embereket behozni, mert ezt egy régi ember, aki a nexusokban benne van, nem teheti meg, de egy új ember... mert a nexusok úgy belenőnek, úgy beszövik a hivatalfőnököt, mint a pók... ugyi, pajtikám... Ellenben neked szabad kezud van... új seprő a városházán... ez nagyon jó, legjobb szó... új seprő... ez nagyon jó, nem is kell más, ebbe minden benne van, ugyi, pajtikám... új seprő, hehe. Nem lesz itt baj semmi, barátocskám... Jó szó az új seprő, he?
  - Kitűnő, méltóságos uram. Kitűnő.
  - Hsss... Lesznek dolgok... hsss...
- Elmosolyodott magában, de óvakodott, hogy ez az arcán is meglátsszon, mert nem tudta még, hogy ez valóban Wagner ellen megy-e...
- Az amerikai kölcsön meglesz, méltóságos uram?... Azt praktikus és jövedelmező dolgokra kell fordítani... Befektetésekre...
  - Remek - mondta a polgármester, s a szivart kivette a szájából, és soká nézett rá. A kis bogár szeme élesen csillogott, s ismételte a szót: - Remek... A miniszter is ezt üzenté... Hogy csak praktikus és jövedelmező dolgokra ad pénzt, ha meglesz a... az amerikai kölcsön... Hát mire kell a pénz? Ugyi, pajtikám... Mi a legjobb befektetés ma?... No?...
- Ő hirtelen végigvizslatta a közelmúltat, hogy miről is beszéltek legtöbbit. Igazán ő nem érdeklődött ilyen dolgok iránt, reá nem tartozott, de most kísérteties tisztasággal tűnt fel előtte, hogy a Sertéstenyészto panamáiról volt legtöbb szó. Ez félig-meddig a város vállalkozása volt, de csöd előtt áll. Vakmerően kibökte.
- Közgazdasági alakulatok... teremtése... és lábra állítása.

- Na, na.

- A Sertéstenyésztőre roppant szüksége van a városnak.

- Á, á... - mondta a polgármester elragadtatással...

Annyira meg volt hatva, hogy felállott a székből, és egy percig csak állott.

- Ez nagyon jó - mondta -, ez nagyon jó. Erre nem gondoltam... De ez nagyon jó...

Ő megérezte, hogy most valahogy rátapintott a legnagyobb bajra, s lassan kezdte azt érezni, hogy ez az egyetlen, amire egy krajcárt sem szabad adni. Még bele is izzadt ebbe a gondolatába. Semmit se tudott a Sertéstenyésztőről, csak azt, hogy a Szentkálnay veje, Boronkay Feri... és hirtelen kezdett már megint elpirulni... Magdaléna... Hogy Boronkay ellopta a Sertéstenyésztő egész alaptökéjét, villát építtetett belőle saját magának, ezért megy csődbe a Sertéstenyésztő... Most kezd arra gondolni, hogy lehet, hogy igaz...

Óvatos volt, nem feszegette a dolgot.

- No ez nagyon, nagyon jó... nagyon egészséges... fején találod a szeget... jó választás volt ez, nagyon jó kis választás, pajtikám... s megveregette megint a térdét.

- És rendet csinálni a kisbérletek dolgában... gondolom, ha méltóságod... - szólt hirtelen, ismét egy programpontot vetve föl.

A polgármester felemelte az ujját, mire ő észrevette, hogy ez nem a programra, hanem a megszólításra jel.

- Méltóságod engedelmével... *Béla bátyám...*

- Azért.

Hallgattak és nevettek. Soká, maguk közt, kedveskedve nevettek. Pista úgy tett, mint a gyermek, lesütött fejjel és hízelkedve nézett fel, a polgármester, mint a nagybácsi, aki rendre tanítja a gyermekeket, felülről becézve...

- Ez, ez a veszélyes pont - mondta aztán -, ezt, ezt kell igen jól meggondolni.

A városnak a legnagyobb sebe volt a kisbérlet ügye. Tízezer kisbérlet volt, vagy még több, s a terményárak hirtelen zuhanása miatt ebben az időben ezek a kisbérlet a legnagyobb nyomorba süllyedtek, ellenben a város nem engedhetett semmit nekik, mert akkor veszélyeztetve volt a költségvetés. Csak ebből volt a városnak jövedelme, mert a roppant, saját gazdálkodásban levő birtokrészekre ráfizetett a város.

De ő sem mert nyilatkozni, mert ő inkább ellenzéki állásponton volt eddig. Mint a tanyai iskolák ellenőrzője, jól ismerte a földbérlet rettenetes helyzetét. Nem tudták a gyermekeket iskolába járatni, a tankönyveket beszerezni, s eddig ő harcolt a szegény gyermekek érdekében, de érezte, hogy most mint főügyész, a várost is kénytelen lesz védelmébe venni, hát nem szólt, várta az irányadó eszméket a polgármestertől.

Ez azonban szintén nem akart nyilatkozni, hanem várta, hogy a fiatal főügyész nyilatkozzék. Feszülten nézett rá, és kellemetlenül várt.

Pista egy picit hunyorított, s jobb meggyőződése ellenére önmagának váratlanul azt mondta:

- Hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon.

A régi, unalmas és elkoptatott frázisnak váratlan hatása volt. A polgármester előbb elbámult, még a szeme is merev lett, mint a fogai, mintha üvegből volnának, aztán harsányan elnevette magát. Hisz akkor jó, mondta a nevetése, ha ez egy ilyen kezes bárány. Hiszen ezzel a fiúval

nem lesz semmi baj. Olyan, mint a többi. No, hisz az természetes is, milyen is legyen, csak az öreg ember mindig fél, mindig tart attól, hogy ezek az újak valami zavart ne csináljanak.

- Hah, haha - nevetett -, no ez nagyon jó... ugye, pajtikám. Ez az egyetlen jó...

És ő érezte nevetése alatt s mögött, hogy úgy látszik ez az egyetlen rossz, amit mondhatott. Érezte, hogy elárult valamit. Hogy nem helyes és nem szép dolog, hogy csupa olyan szót mond, aminek ez a vén panamista örül. Hát csakugyan ő is azon az úton van, s neki is vége?... Benne is csalódní fognak?... és ő is megveti magát, ha belső szemével nézi, amik a külső szemek előtt lefolynak, s amiknek helyesel egész arcával, egész testével, minden szavával s mindennel, ami kívül van az emberen... ellenben szégyelli bent, valaki, benne, magát... a régi kultúrtaácsnok, aki annyi szigorú kritikát mondott és gondolt ezekről a dolgokról, s a régi hadifogoly, aki ábrándokat és ideálokat melengetett a szívében, ha még egyszer hozzájut ahhoz, hogy az emberekért valamit tegyen, s még régebben a haditiszt, aki a lövészárókban négy évig feküdt az első vonalban, s csak azt érezte emberi feladatnak, ha az emberiség harcosa és katonája, s vértanúja inkább, mint... mert legrégebben, ifjúi idealizmusában, nagy légvárakat nevelt, regényes terveket, hogy miként kell az embereket s különösen ezt a szegény megtört és leigázott magyarságot jó útra vezetni... És most...

És most hiába tagadja, boldog, hogy a polgármester, a méltóságos úr nevet az ő szaván, mert így jó helyen van, jó helyre ért, nem lesz baj a karrierrel...

S ő is ugyanavval a muzsikával nevetett, a káröröm zenéje harsogott ki a szája résén, a rosszakarat csengő arany hangja s a ravasz okosság, a csinált álszerénység, a nemtelen hízelkedés:

- Édes Béla bátyám, méltóságos uram... ne várd, hogy én tartsak előadást neked, mikor egyetlen vágyam, hogy megismerjem a te intencióidat... Nem is ismerem még az ügyeket, még át kell alaposan tanulmányoznom... Nem akarok hübelebalázs módjára belerohanni...

- Csak csináld, csak csináld - kiáltott fel élénken a polgármester. - Hogy is mondtad? Hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon? Nagyon helyes. Ezek a gaz kecskék a káposztát akarják?... De hát, istenem, a város nemcsak belőlük áll... még vagyunk itt mások is, többen... A város lakossága kilencvenezer lélek... a többi nyolcvanezernek is élni kell, ugyi, pajtikám?

- Egy fontos dolog van, méltóságos uram: az emberekkel meg kell szeretetni az adófizetést.

- Mit?

A polgármester úgy elképedt, hogy most aztán már egészen lárvaszerű lett az egész arca. A szája olyan lett, mint a setét kapu, s még egyszer mondta:

- Mit?

Ő pedig nevetett. Már boldog volt, hogy ilyen hatást tud elérni sorra, egy-egy szavával.

- Az adófizetést... Mert Magyarországon egy baj van, egy óriási nagy baj: Magyarországon az emberek nem szeretnek adót fizetni... Senki sem szeret... én sem.

- Na, na - nevetett a polgármester.

- Pedig addig az országból nem lesz európai ország, míg az emberek nem szeretik meg az adófizetést... Ha az emberek nem akarnak adót fizetni, vége a municípiumnak⁴... Szeretni kell a városunkat, ez a miénk... Tenni kell az érdekében, s mit tehet a polgár?... Fizesse az adót...

Megállott, s várta a nevetést, de a polgármester nem nevetett, csak várt. Ő tehát folytatta:

- Kétféle álladalom van, az egyik, ahol nem fizetik az adót. Az ilyen állam mindig elnyomatás alatt van, mert az adót be kell szedni, tehát szükség van végrehajtókra, csendőrökre, katonaságra és törvényre, hogy bevasalja az adót... A másik, ahol szívesen fizetik az adót: az ilyen állam szabad és önérzetes és öntudatos polgárságának a társadalma. Itt mindenki tudja, mi az adó, mire kell az adó, mi a célja és mi a rendeltetése, és a polgárság maga állapítja meg, mennyi adóra van szükség...

- Nono - mondta a polgármester -, csak ne menjünk messze. Ez már hasonlít egy kicsit Utópia... az utópisztikus gondolkodáshoz...

Hirtelen megijedt, hogy most leleplezte magát, s engedte, hogy a polgármester belelásson igazi gondolataiba, ezért óvatos, könnyelmű hangon csapta oda:

- Nem jó kortesbeszéd, polgármester úr?

- No. Annak jó. Annak elég jó, de csak annak... Ugye, pajtikám.

- Az adófizetés életbiztosítás - mondta ő lapidáris⁵ egyszerűséggel. A polgármester újra elbámult.

- Micsoda?... Életbiztosítás?... Nagyon jó.

De egy csöppet sem lelkesedett.

- Ezek csak olyan szép szavak. A szép szavakkal csínján kell bánni. Azok nagyon jók, tudod, de nem szabad, hogy meggyőződés legyen mögöttük... Azok is szép szavak, hogy az ellenzék mindig azt írja, az ellenzéki lapok, hogy a hatóság adjon alkalmat, hogy a polgárság dolgozhasson... Nagyon egyszerű... De ezt hadd firtassák ők. Nekünk nem kell ezt tárgyalni... Frázisnak jó. A fiatalok egészen új frázisokkal tudnak jönni. Ez jó. Meg kell hogy... Szóval jövő csütörtökön Kardicsnál... Ez a jó... Mert tudod, mért van mindig csütörtökön a vacsora Kardicsnál? A pénteki városházi gyűlések miatt. A Kardics-vacsorákon dől el a dolog. Csütörtökön este ott szokott lenni mindenki, akinek a másnapi közgyűlésen valami dolga van, s ott alakul ki a vélemény, hogy mi lesz... Hát a csütörtököt el ne mulaszd, s igyekezz lehetőleg minden csütörtökön jelen lenni... Ez a jövő, barátocskám... ez a jövő... És most diktáld le az újságíróknak a programodat, de el ne felejtse korrigálni, mert az újságírókra nagyon vigyázni kell, kitűnően értenek hozzá, hogy abszurdumokat csináljanak. Sohase szabad egy sornak sem megjelenni, ami nincs aprobálva... Soha... mert aztán csak sok a rekrimináció⁶...

Még egy negyedóráig beszélgettek az aktuális városi problémákról. Akkor a polgármester az újságírót behívatta, s a bal oldali kis szobában összeültette őket, s nagy fejtöréssel és még nagyobb óvatossággal leadta első programját.

---

⁴ *Municipium* - törvényhatóság (megye, ill. megyei jogú város)

⁵ *Lapidáris* - rövid, velős (kőbe véshető)

⁶ *Rekrimináció* - helytelenítés, megrovás, panasz

4.

Már egy óra volt, mikor megint a polgármester nagy fogadótermébe került.

Legnagyobb meghökkenésére ott találta az ellenzék vezérét, aki a kisbérlok legnagyobb bujtogatója volt.

Martiny doktor.

Martiny doktor valamivel fiatalabb férfi volt, olyan negyvenéves ember. Az a különös fajta ember volt, akiről messze látszik, hogy szeret veszekedni. Már a szeme is fűrő, szűrős, beleakaszködő volt, s a nyakát mindig féloldalt tartotta, s olyan volt, mint aki lesből vág oda.

- Mélyen tisztelt főügyész úr - állott elébe -, egy órája várunk nagyságodra, mert nem akartuk elmulasztani, hogy hivatalba lépésének első órájában meg ne jelenjünk ön előtt, hogy figyelmét felhívjuk arra a csodálatos anomáliára, ami ennek a városnak ismertetőjelét képezi. Itt van két barátom, a kisbérlok vezérei, van szerencsém Csordás András és Veres Gáspár barátaimat nagyságodnak bemutatni.

Kezet fogott az emberekkel. Mind a kettőnek nagy, munkában kérgesedett keze volt. Mind a kettő olyan megjelenésű volt, mint akik nem szoktak ilyen helyen járni, de azért azt is meg lehetett érezni, hogy egyáltalán nincsenek megilletődve, sőt azt is, hogy alighanem többször fordultak már meg itt, mint ő.

- Mélyen tisztelt főügyész úr, nekünk e pillanatban semmiféle támadó, izgató vagy rekrimináló szándékunk nincs. Minket az őszinte rokonszenv hozott el Kopjáss István úrhoz, a volt kultúr-tanácsnokhoz, aki a város tisztviselőkarában mindenkor egyik kiválasztott volt számunkra, mert benne mindig segítséget találtunk, jóakaratot és megértést az analfabétizmus, a műveletlenség és a szegénység hármasságában fetrengő földműves munkásság számára. Azt akarjuk kérni, hogy mostani magas hivatalában ne feledje el nagyságod ezt az Istentől, embertől és minden hivataltól elhagyott réteget, a város lakosságának, mondhatnám, legszomorúbb viszonyok közt tengődő, mégis minden szépre s jóra hajlamos réteget, a kisbérloket. Csak egy szót kérünk nagyságodtól, ami erőt, reményt s hitet támasszon bennünk.

Neki semmi kedve nem volt szónoklatot tartani, s egyáltalán nem szerette a magyar tájakon annyira divatos, állandó szónokló hangot. Megfogta a parasztok kezét, megszorította, az ügyvédét is, és egyszerűen s egy önkéntelen kis hunyorítással ennyit mondott:

- Az a fő, hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon, igaz?

Martiny doktor egy pillanatig hallgatott s elbámult.

Akkor elkezdett nevetni. Rossz fogai voltak. Ritka és kemény fogak, feketék a sok füsttől, mert agyoncigarettázza magát, akkor fidélisen⁷ az arcába nevetett.

- Persze hogy igaz. Hát hogy a csodába ne volna igaz.

És még jobban elkezdett nevetni.

- Hallották, barátaim? - fordult a két egyszerű emberhez. - Megértették?... Ez a mi emberünk, a nagyságos főügyész úr a mi igaz szívvel, vérrel való jóemberünk. A kecske is jóllakjon - már tudniillik a nemes város, és a káposzta is megmaradjon, már tudniillik a nép élete és jövője... Köszönjük, főügyész uram, ez nekünk teljesen elég. Meg vagyunk nyugodva, és ki fogunk

---

⁷ *Fidélis* - kedélyes jókedvű

menni a tanyára, és mindenkinek el fogjuk mondani nagyságod programadását. A kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon. Ez az egész.

Újra kezét fogtak egymással, aztán ő sietve elment a hivatali szobájába.

Végigment a folyosón, hátra. Ott várta őt reggel óta, semmit sem csinálva, a maga hivatali személyzete. Ványainak, a helyettesének átadta az ügyosztályt, s azt mondta neki:

- Na most már Martiny ezzel is még lehet elégedve, az egyetlen ügyosztály, amely ellen mindig harcolt, hogy ennek az élén is jogász áll. Most aztán nem lesz jogász a kultúr tanácsnoki székben.

Ezzel azt a reményét helyezte kilátásba, hogy Ványai, aki tanfelügyelő volt, megkapja a kultúr tanácsnoki állást.

Mindenki el volt ragadtatva tőle, ünnepelték, a szemek melegek voltak, hűségesek és bizalmasan hálásak iránta, s boldogok, hogy ilyen kedves és közvetlen maradt az új, nagy méltóságában is.

Aztán átment a jogügyi osztályba, ahol szintén várta az egész osztály.

- Urak - mondta -, csak semmi teketória. Nem vagyok a szavak embere, hanem a tetteké. Ha már a tekintetes közgyűlés olyan nagyra becsült, hogy rám ruházta azt a felelősségteljes tiszteletet, az a célom, hogy mindenki meg legyen elégedve, és az osztály jól végezze a dolgát.

Ezzel vége is volt a belépésének, s mindjárt hozzáfogott a munkához. Meg akart ismerkedni az ügyosztály beosztásával, a legfontosabb ügyekkel. De ebből se csinált nagy dolgot, lesz idő rá.

Baday Isti, az osztály legfiatalabb tagja, a remek táncrendező, a nagy Baday Lőrinc fia, konfidensül⁸ törleszkedett hozzá:

- Kedves bátyám, láttalak Kardics bácsival karon fogva az utcán, nem méltóztattál észrevenni, voltam bátor alázatosan köszönteni a Szent Margit utca sarkán.

Nem emlékezett, sőt nem is tartotta valószínűnek ezt a köszöntést, a Szent Margit utcánál még nem találkozott Kardicssal, csak a főposta előtt, de hát mindegy.

- Sógorom az öregúr - mondta könnyedén. Mindjárt el is fordult, hogy a pirulását takarja, mert röstellte, hogy már annyiszor eldicsekszik evvel a ma közt sógorsággal.

- Nagyon el voltatok merülve a beszélgetésbe. Kardics bátyám részéről a legnagyobb kegy, ha valakivel karon fogva sétál az utcán - mondta Baday Isti. - Rátarti egy kicsit az öreg.

Nem értette, miért mondja ezt ez a gyermek, de igaz volt. Legendák voltak arról, hogy kivel hogy fog kezét Kardics. Ha valakitől megvonja a kézfogást, az halott ember, tehát ha valakit csak úgy karon fog, az bizonyára megszületett ember.

Az urak olyan kedvesek voltak, hogy már el is felejtette, hogy egy kicsit feszélyezett érzése volt, hogy a Makróczy birodalmában hogy fogják fogadni. Makróczy, persze, nem jött be többé a hivatalába. Még elbúcsúzni sem volt bent. Valaki azt mondta, hogy nyugdíjba megy.

Szépen telt el a délelőtt, s mikor délben két óra előtt hazament, egészen más ember volt, mint mikor elindult hazulról. Rájött, hogy van benne képesség úr lenni.

---

⁸ *Konfidens* - bizalmaskodó, tolakodó

5.

S milyen szép volt otthon. Az asztalon virág volt. Ezt sose tudta elérni, mert Lina felfogása szerint erre nem telik.

A gyerekek ujjongtak, s tele voltak hírekkel, hogy az egész iskola tudja a zs. v. esetet. Az egész iskola tudomásul vette a választást, s azt beszéltek a Berci fia osztályában, hogy a városatyák meg akarták verni Makróczyt a zs. v. miatt, csak ő mentette meg azzal, hogy azt mondta, hogy: „Vizet az öregnek.”

Ebből, persze, egy szó sem volt igaz, de nagyon jól mulatott rajta, hogy az iskolában minden tanárt azzal fogadtak az osztályban, hogy „vizet az öregnek”. Volt kivált egy öreg tanár, akit már régen nyugdíjba kellett volna küldeni, mert semmi tekintélyt nem tudott tartani, ennek egész órán át azt felelték a fiúk, hogy:

- Tanár úr, nem tetszik parancsolni egy pohár vizet?

Hát mégiscsak más dolog az, a főügyész fia lenni.

Ebéd után összeült Linával, s elmondott neki szóról szóra mindent. Lina elgondolkozott:

- Nincs semmi ruhám, nem tudom, mibe megyek el. Máma szombat van, holnap vasárnap, itt van a csütörtök, nem tudok semmit se csináltatni...

- Én azt mondom, fiam, menj el a varrónőhöz, és mindenesetre rendeld meg a ruhát, aztán lesz ahogy lesz. Ő is fog várni egy ideig.

- Jaj, nem vagyok hozzászokva - mondta szemérmes nevetéssel Lina, s kiment a konyhába, hogy behozza az urának a jó feketét. Kivételesen babkávéből főzött neki.

A kávé nagyon jólesett, úgy fogta fel, mint a mostani új helyzetnek betetőzését. Nagyon szerette a jó kávé, de éveken át nem tudott hozzájutni, mert Lina mindenre kiterjedő gondosága nem engedett valódi kávé az asztalra, csak éppen minimális mennyiségben.

Kávé után elnyomta az álmoság, már régen nem volt hozzászokva a lumpoláshoz, s az éjszaka után megkívánta a test a nyugalmat. Kevés szünettel másnap reggelig aludt. Nem is tudott róla, hogy vendégek voltak, Lina úgy őrizte az álmát, mint a sárkány.

6.

Másnap már egész otthonosan ment hivatalba. Lereferáltatta magának a legsürgősebb ügyeket. Nagyon meg volt magával elégedve, hogy semmi baklövést nem csinált. A riport az újságban nagy feltűnést okozott. Azt mondták róla, olyan riport volt, mint a miniszterké. A legnagyobb politikusok szoktak ilyen úri fölényel nyilatkozni, egyáltalán semmi zavar nem volt. Egyes szavait elismételgették mindenfelé, különösen nagy sikere volt a két jelszónak, hogy a kisbérletek ügyében annak az elvnek kell érvényesülni, hogy „a káposzta is megmaradjon, a kecske is jóllakjék”, úgy vették be ezt a régi mondást, mintha még sohase hallotta volna senki, hanem ő találta volna ki. Nem is értette, mi az, ami úgy tetszik rajta az embereknek, valószínűleg az, hogy nem volt nagyképű és úgy magyarázhatták, ahogy akarták. Mindenesetre mulatságos volt.

De a másik még jobban tetszett, hogy: „adófizetésre kell lelkesíteni az embereket”.

Ez valósággal városi szenzáció lett, mindenki nevetett rajta.

Ennek a kijelentésnek olyan hatása volt, hogy egy napig egyébről sem beszéltek, csak hogy az új főügyész adófizetésre akarja lelkesíteni az embereket. Lehet ennél váratlanabbat és furcsábbat mondani ebben az országban, ahol csakugyan mindenki adócsalásból él. Kénytelen az állam kétszeres, háromszoros, tízszeres adót vetni ki, hogy valamit bekapjon. És még így is mindenkinek túl sok az a valami, amit fizet, mert hiszen éppen ebben az időben rettenetesen elmúlt a konjunktúra. A konszolidáció után egy ideig valósággal gazdálkodási álmország volt itt, a parasztról meséket beszéltek, hogy a sublótfia tele van papírpénzzel, s nem tudják meg se számlálni, külön számoló emberek járnak be a vidéket, akik megolvassák a gazdák pénzét. Ez volt az a kor, mikor a Pöthös Máté parasztgazda bement a városba és bútort rendelt a Juliska jányomnak. Mikor az asztalos azt mondta, hogy háromezer új pengőért akar csinálni, szólt az öreg Pöthös a feleségének:

- Menjünk innen anyjuk, mink szebbet akarunk a jányunknak.

Az asztalos megijedt, s újra el kezdett számolni s azt mondta:

- Ne menjenek, ötezerért olyát csinállok én, hogy azt megcsudálja még a pap is.

- Kevés a nekünk, nem vagyunk mink olyan kórusok, mint a pap.

Azt mondja az asztalos észbe kapva:

- Ja, ha maguk igazit akarnak, akkor csináljuk paliszanderből az egészet. Kívül-belül.

Avval nekifog számolni, számolni s azt mondja:

- Nohát, tizenkétezerért meglesz, de olyan, hogy még a méltóságos gróf úrnak sincs külön.

- Nohát egy ongorát adják még hozzá, akkor megelégszünk.

Kapott osztán hozzá még egy „ongorát” nyolcszáz pengő helyett háromezerért, avval megelégedtek.

Hát ennek az időnek már vége volt. Most már kezdett a pénz elértéktelenedni, mert a búza ára leszállott harminckét pengőről húszra. A csizma ára meg felment huszonkettőről negyvenre. A motorok is eldivatosodtak, nem is volt gazda, aki motort nem vett, s az egy év alatt, kettő alatt kifutotta pályáját, nem értettek hozzá, gépészt kellett fizetni, s így egy-kettőre megint beütött az ijedelem és rémület, hogy a rövid dicsőség után a földműves visszacsúszott a bujdosás állapotába.

Most jön egy főügyész azzal a nagyszerű indítvánnyal, hogy meg kell szerettetni az emberekkel az adófizetést.

Csak reggel jutott eszébe Pistának, hogy nem korigálta a hírlapíró cikkét. De amikor elolvasta a cikket, látta, hogy valaki korigálhatta, mert ez az adófizetési felszólítás úgy lógott benne, mint a légy a levesben. Ő tegnap az újságírónak nagy nemzetgazdasági elméletet fejtett ki, amit az szorgalmasan le is írt, hogy miért kell adót fizetni: azért, mert akkor az adófizetők a kezükben tarthatják az államot s hatalmat. Joguk van beleszólni az adók hova fordításába. Példákat is idézett. Hogy mikor a bolgárok a háborúba belementek, a legutolsó bolgár gazda is kiszámította, hogy mit kockáztatnak s mit nyerhetnek a háború által. Ez nem volt meg minálunk, mert a magyarnak nincs átfogó nemzeti gondolkodása, a mi népünkől távol van az, hogy a nemzet szükségleteire gondoljon. Mi csak fizetjük parancsra a pénzt az államkasszába, ezzel szemben sejtelmünk sincs arról, hogy mi lesz abból a pénzből... A magyar nem gazda az országban, csak adófizető alany.

Mindezeket a magasabb politikai tanításokat szépen kihúzta valaki, s maradt egy friss és vicces előadás az új főügyész első napjáról.

Mikor a hivatalban bezárkózva a szobájában végigolvasta a tudósítást, egy kicsit szégyellte magát, de egy kicsit örült is, hogy semmi nehéz és semmi kompromittáló dolog nincs benne.

Tegnap a polgármester csitítása után, beszélgetés közben olyan dolgokat talált mondani, hogy most örült, hogy nem kell értük felelősséget vállalni. Ugyan ki lehetett az a jótékony lélek, aki megmentette ezektől a súlyos dolgoktól. Gyanakodott, hogy maga a polgármester húzta ki mindazt, ami túl volt a könnyed csevegés és a vidámság határán, mert bizony, gondolta most magában, ha az mind megjelent volna, amit ő mondott, talán még lázítónak is mondhatták volna.

Hála istennek, hogy így történt, s pirult, hogy a polgármester ennyire beleavatkozott a nyilatkozatába.

Míg ezen tűnődött, egy bankember jelentkezett nála. A Nagytakarék küldte be egyik tisztviselőjét. Valami egyszerű ügyben kellett neki egy aláírás. Valami pörös ügy volt a város és a Takaréknál. Nem adta meg az aláírást, hogy ő még nem jogosult annak a megadására.

- Nem sürgős, főügyész úr, kérem, egyáltalán nem sürgős, csak a rend kedvéért voltam bátor jelentést tenni, majd annak idején méltóztatik legjobb belátása szerint elintézni.

- Majd megbeszélem a polgármester úr öméltóságával.

- Igen, igen... Legyen szabad alázatosan megjegyezni, hogy nagyszerű volt a főügyész úr nyilatkozata. Nagyszerű volt kérem, a vezérigazgató úr el van ragadtatva, azt mondta, hogy: ez egy nagyszerű ember; nagyszerű ember, így mondta.

Hallgatott, mosolygott.

Jelent volna csak meg úgy, ahogy ő mondta, akkor nem bizonyos, hogy a vezérigazgató úr ugyanilyen elragadtatással fogadta volna - gondolta magában.

- Pardon, főügyész úr, valamit akarok még mondani. Kardics vezérigazgató úr meghagyta, hogy nyerjem meg főügyész urat komittensnek⁹.

- Hogyhogy komittensnek?

- Nagy súlyt helyez rá a vezérigazgató úr, hogy főügyész úr a bank útján bonyolítsa le pénzügyeit. Nagy szégyen ránk, hogy a főügyész úr neve elő sem fordul a könyveinkben. Egyáltalán soha nem méltóztatott a Nagytakarékhoz semmi ügyben sem fordulni.

- Nincsenek bankügyeim.

- Egész nevetséges és lehetetlen helyzet. Hiszen az elmúlt esztendőben még a pusztai pásztorok is tőzsdejátékkal foglalkoztak. Hogyne, kérem, vagy egy csikószámadó, aki Köszenet vett és Rimamurányit. De olyan mértékben, kérem, hogy mikor lebonyolította az angazsmánjait, birtokot vásárolt belőle a Madason. Hogyne, abban az időben mindenki kötésekkel csinált, egyedül a főügyész úr az, aki a legcsekélyebb üzlettel sem tisztelt meg bennünket.

Hiszen nem rajta múlt, de Lina annyira távol volt minden spekulációtól, hogy soha nem lehetett rábírnivaló, hogy a legcsekélyebb szerencsejátékot is megpróbálja.

- Hát azt mondja a vezérigazgató úr, hogy a legnagyobb súlyt helyezi rá, hogy főügyész úr beálljon a takaréknál ügyfelei közé.

- Hogy képzeled azt Kardics bácsi? - nevetett a mindentudó banktisztviselő szemébe.

---

⁹ *Komittens* - megbízó, ügyfél, rendelő

- Nagyon egyszerűen. Ha például holmi csekély konvertálásra volna szüksége a főügyész úrnak...

- Adósságaim nincsenek. Mindig volt annyi jövedelmem, hogy teljesen adósság nélkül úsztam meg az életet eddig.

- No, ez ezután nem lehet így - mondta a banktisztviselő. - Ezentúl más életet kell élnie nagyságodnak, s én nem is akarok mást jelenteni, csak ami kötelességemmé tétetett. Részünkről a legnagyobb előzékenységet fogja tapasztalni a főügyész úr.

- Kérem, majd beszélek a vezérigazgató úr öméltóságával. Különben nagyon kedvesek vagytok.

Nem is tudta, mért tegezte le hirtelen az egyszerű banktisztviselőt.

Melegen kezét fogott vele, s vidáman kikísérte az ajtóig.

Mikor visszafordult, egész hangosan azt mondta:

- Az első panama... az első, pajtikám, az első panama...

Mulatott rajta, hogy azon kapta magát, hogy egészen a polgármester hangján ismételte a szavakat. Ez a pajtikám, ez is a polgármester kedves szava.

Nincs ebben semmi, mondta aztán magát vigasztalva, mert hiszen arra sose leszek kapható, hogy igazságtalanságot és jogtalanságot tegyek, s belenézett a lapba, s vörös ceruzával mindjárt alá is húzta a következő nagy súlyú mondatot: „az igazság és a jog alapján állok, s egyetlen célom a polgárság érdekeinek védelme”.

A polgármesteri titkár jött, hogy öméltósága hívhatja.

Sietve vette a kalapját, télikabátját vállára vetette, elől a szárnyait összefogta, úgy sietett át. Most a polgármester azonnal fogadta, egy percre se kellett várnia, pedig ketten is voltak bent, akik referáltak.

- Várjatok - szólt rájuk a polgármester, s azok távoztak.

- No, hogy aludtál - ültette le, valósággal lenyomta a nagy fotójbe.

- Nagyszerűen, méltóságos uram... De méltóságod egészen friss. Olyan, mint egy jogászdíák.

- Nono - nevetett a polgármester. - Nono.

- De igazán, méltóságos uram...

- Ejnye, ejnye, de nehéz fejed van, talán el is felejtetted a nevemet.

- Dehogyan, drága Béla bátyám, hogy köszönjem meg, hogy a korrektúrát el méltóztatott végezni helyettem.

- Hogyhogy, nem korrigáltál?

- Nem, mert mi tőrés-tagadás, elaludtam, és a feleségem nem tudta, milyen fontos dolog ez reám, sajnált felköltetni, ilyenek az asszonyok, úgyszólván úgy ment vissza a korrektúra, ahogy jött.

- Úgy... - mondta a polgármester kiismerhetetlenül - no, hisz akkor így is jó. De ez véletlen szerencse, mert ritkaság, hogy nem maradt benne semmi különösebb sértő és bántó passzus... Azaz, egy talán...

- Micsoda, kérlek alázattal... Béla bátyám?

- Még maga a kifejezés nem volt éppen rossz, mert egy főügyész nem is tehet egyebet, csak azt, hogy a jog és törvény alapján áll, de az igazság szónak a hangsúlyozása, az kissé, hogy úgy mondjam... éles... Élesnek hangzik... Mert, ugye, mindenki az igazság alapján áll, de ha a jog és törvénnyel szemben az igazságot hangsúlyozza a főügyész, az esetleg visszatetszést kelthet bizonyos körökben, s ki lehet az ellenzéknek játszani a hatósággal szemben, mintha eddig, mások, nem az igazság alapján állottak volna... Az igazság csak annyiban játszhat szerepet, amennyiben megegyezik a joggal és törvénnyel, nem?

- Természetesen.

A polgármesternek ma nem volt olyan jókedve, mint máskor.

Nagyon sokat nyargalászott ezen az igazság szón. Nem is lehetett egyébbel magyarázni, csak azzal, hogy rosszkedve van. Talán valami baj van. Ilyen öreg embernél már a legkisebb hangulatváltozás meglátszik az arcon, a kedélyen.

Leforrázva ült a helyén, s nemigen mert szólani.

- No, iszen el fog csúszni. Remélem, nem veszik úgy észre az emberek. Mert azt meg kell tanulnod, hogy az emberek nagyon szeszélyesek. Míg valaki kedvencük, addig sok mindent megbocsátanak neki. De ha egyszer megfordul a hangulat, akkor aztán minden eszükbe jut... Lesz idő, mikor, ha kisiklás történik, azt fogják mondani, hogy bezzeg az *igazság* volt neki fontos... és mégis... Vagy azt, hogy: már ez akkor is piszkálódott. Ez valósággal ügyvédi vádbeszéd volt ellenünk... emlékezzetek csak, hogy már a legelső nyilatkozatában az *igazságot* fenegette... No, iszen nincsen semmi baj, mert elég mulatságos volt, de korrektúra nélkül hogy lehet kibocsátani egy újságbeli nyilatkozatot... Ha nyomtatásban átolvasod, biztos, hogy ezt korrigáltad volna, mert figyeld meg a következő mondatokat, ezt bizony könnyen lehet az ellenzéknek felhasználni és ellened fordítani azzal, hogy rátámaszkodik és... nem szeretem, hogy nem korrigáltál...

- Azt hittem, méltóságod lesz oly kegyes és belepillant, meg mondtam a szerkesztőnek, hogy egy levonatot okvetlen juttassanak a méltóságod lakására.

- No igen, azt ők úgymint megteszik... - szólotta el magát a polgármester -, de én csak bizonyos lehetetlen dolgokat húztam ki. Ezt szándékosan benne hagytam, mert akartam látni, hogy észreveszed-e, vagy nem?

Úgy. Ez valóságos csapda volt akkor. Ennek mindig ki lesz téve?

- Nagyon szépen köszönöm - mondta aztán kisvártatva. - Igazán nagyon szépen köszönöm, hálásan köszönöm méltóságod jóakarátát.

- Mi van ezzel a Takarékkal? Kardics telefonált, hogy egy aláírásodra van szüksége s megtagadtad.

- Erről akarok éppen referálni, én csak azt mondtam, hogy megbeszélni kívánom... hogy méltóságod utasítását kívánom bevárni, mert az ügyet még nem ismerem, s nem tudom, mi a város álláspontja ebben az ügyben, mert voltaképpen a Takaréék és a város között levő perre vonatkozik...

- Meg kell adni - mondta a polgármester egyszerűen.

Aztán azonnal más hangon és derültebben mondta:

- Hallom, vadászember vagy.

- Igen, de most nem vagyok benne egy vadásztársaságban sem. A vadászjegyem természetesen megvan, de inkább csak az apósom birtokán szoktam nyulászni. Már mikor időm van rá.

- Á, az apósod. Szentkálnay?

- Igen.

- Hol a birtoka?

- Kint van Kishegyesen.

- És milyen birtoka van?

- Nyolcvan holdja van, de bérel mellette egy birtokocskát.

- Igen. Az idén ezek a nyulak már egy kicsit rendesebben viselik magukat. Persze, a forradalmak alatt a parasztok mind kipusztították a vadállományt. Még volt patronjuk a háborúból, és élessel lötték a varjút.

Nevetett s műfogai úgy kilátszottak, hogy a foglalata is meglátszott.

Mikor elbocsátotta az öregúr, kissé zavarban volt. Nem tudta, most mit kell mondania.

- Hát bocsánat, méltóságos urán - köszönt el.

- No, szervusz, szervusz pajtikám.

Ahogy elment a polgármester szobájából, olyan komoly volt, hogy a kis titkár bizalmasan hunyorgott a szemébe.

- Ma átkozott hangulata van az öregnek.

- Nem vettem észre - mondta neki.

Azzal visszament az irodába. Lassan elmúlt a kedvetlensége. Vigasztalta magát, hogy az öregnek nehéz lesz beleszoknia, hogy új ember új szellemet, új szavakat és új célokat hoz. Nem is szabad engedni, mondta magának. Milyen jó, hogy kitérő választ adott Kardics üzenetére. Csak nem fogja eladni magát.

Nagy dolog az, hogy az ő neve nem fordult elő még eddig a Takaréknak könyveiben. Ez maga erőt ad és fölényt biztosít számára.

Hm, és hogy Kardics olyan hamar telefonált, hogy ő megtagadta az aláírást. Az lett volna furcsa, ha meg nem tagadja. Hogy jön ő ahhoz, hogy mingyárt az első nap aláírást adjon egy olyan ügyben, amit nem ismer.

Első dolga volt, hogy bekérte azt az ügyet, amelyre a bankféle aláírás vonatkozott.

Péterfi doktor volt a referense. Ez bejött.

- Kérlek szépen, mi ez a Macskási-ügy?

Péterfi dr. sovány, szőke, erős csontú székely ember volt, mély alázattal, ahogy csak az erdélyiek tudnak ravaszul meghajlani, lereferálta. A Takaréknak volt egy kisbérlete az erdőn, amelyet egy Macskási nevű embernek adtak tovább. Ez kitermelte a fát, és elmulasztott a törvény és a szerződés értelmében tovább fásítani, hanem egyszerűen kukoricát vetett a földbe. E körül az erdősítés körül volt a per. Péterfi dr. abban az irányban informálta őt, hogy a banknak egyáltalán nincs igaza, s tudatosan tértek el a szabályoktól, s azért kellett a Városnak megindítani a pert, mert az erdőhivatal utasította rá. Hogy ők kibújjanak a felelősség alól, kénytelenek voltak a bankot s a bank Macskásit perelni.

- No de hát az erdőhivatalnak igaza van.

- Hogyne. Igaza van.

Nem tudta, milyen aláírást akart kapni a bank. Félt, hogy valami perdöntő aláírásról van szó. Például valami olyanról, hogy a Város elismeri, hogy a szerződés kiadásánál ő írt alá tévesen valamit.

- Kérlek, telefonálj át a Takaréknak, hogy mit akarnak.

Ő azalatt, míg a telefonálás a szobában lefolyt, mert csak egy telefonja volt az ügyosztálynak, az iratokat tanulmányozta. Látta, hogy már négy éve folyik ez a per, s bizonyára olyan kellemetlen dolog, hogy még Makróczy sem akarta elsimítani.

De a Takaréknak csak azt a választ adta, hogy csupán azt kívánják igazolni, hogy bizonyos ügyirat a bíróság részéről mikor jött. Az érkezés idejét csak az ügyosztálynál lehet megállapítani.

Ezt a telefonnál állva referálta Péterfi.

- Mondd meg, hogy ennek semmi akadály sincs.

Péterfi visszamondta, s letette a kagylót.

- Te hova való vagy, Péterfikém?

Péterfi elmosolyodott.

- Én, kérlek alázattal, főügyész uram, én menekült tisztviselő vagyok. Erdélyi. Udvarhely megyéből.

- Úgy. Az szép.

Mosolygott, hogy egészen úgy bánik ezzel a vele egykorú tisztviselővel, ahogy ővele a polgármester.

Péterfi dr. kitűnő fejű ember volt, nagyon jól ismerte az ügyeket, s egész délig ezeket tárgyalta vele. Sokat tanult ezen a napon.

7.

Pár nap múlva megjött a belügyminiszter megerősítése.

Nagyon meg volt nyugodva. Most már igazán nyeregben van. A polgármester azt mondta, hogy nemsokára fel kell mennie a belügyminiszterhez tisztelegni. Csak az értesítést várják, mikor fogadja.

A Lina ruhája szerdára elkészült. Felpróbálta, remekül állott. Egyáltalán Linával valami csoda történt. Határozottan megfiatalodott, s visszakapta régi, lányos kedvét. Állandóan dúdolt, és oly kedves és friss volt, hogy nem lehetett ráismerni.

A háború alatt esküdtek meg, s két gyerekük volt, Berci negyedik gimnazista és Kálmuska, tizenegy éves, első gimnazista. Ez is egy nagy rejtély volt az életükben: Lina nem akart több gyereket.

Igaz, volt elég dolga és elég kiadása rájuk, mert nagyon szépen nevelte s szépen járatta a gyerekeit. Német nevelőnő volt mellettük, még kicsinyek voltak, de mióta gimnáziumba ment a nagyobbik, azóta már nem bírták költséggel, mert a fiúknak külön szoba kellett, s nem volt alkalmas szoba tovább a nevelőnő számára. Három szobájuk volt összesen, ő már régen proponálta, hogy menjenek nagyobb lakásba, de ez olyan olcsó volt, hogy kénytelenségből megmaradtak benne, s évről évre tologatták a lakásváltozást, mintha egyszer csak magától nőtt volna egy ház a számukra, ha szorgalmasan várnak.

Pista olyan ember volt, aki szerette otthon kibeszélni magát, így aztán idegeneknek nem mesélte el titkos gondolatait. Linában jó segítőtársra talált, mert Lina okosabb volt nála s kritikával tudta nézni, amit ő elhamarkodott. Most napok teltek már el, és Lina úgy érezte, hogy az ura meg fogja állni a helyét, s nem rontja el ideáliskodásokkal a kitűnő pozíciót, amihez a véletlen juttatta.

Nem mondta ő azt, hogy alázkodjék meg, mert ő alapjában véve büszkébb volt az uránál, sőt csodálta benne azt az alkalmazkodási képességet, amire ő nem is lett volna képes, hogy le tudja nyelni a váratlan visszautasításokat és az apró sértő helyzeteket. Éppen ez vigasztalta, hogy képes lesz az ura arra a nehéz feladatra, hogy átvergődjön a súlyos korszakon, amit mindenkinek át kell élnie, aki új hivatali viszonylatba kerül.

Jaj, csak semmi közbe ne jöjjön. Legjobban ettől a csütörtöki vacsorától félt. Hogy ott ő valami sértést ne kapjon. Mért ő nem képes arra, hogy lenyelje a békát. Ha őt nem ültetik megfelelő helyre, ha a háziasszony nem viseli magát vele szemben kellő tapintattal, akkor felőle élhetnek másik ezer esztendeig, ő ugyan többet nem nyitja rájuk az ajtót. De sokat gondolkozott ezen vasalás közben, s a fiai szakadatlanul szakadó ruháinak stoppolása közben. De nem tudta feltenni, hogy baj legyen. Ha már meghívták, kénytelenek lesznek úri módon viselni magukat. Utóvégre, s ezt ő is belátta, Pistának olyan helyzete van e pillanatban, hogy a Takarékos vezérigazgatója érdekből kénytelen vele jóban lenni. Na igen, a jóbanlétel mindig az asszonyon keresztül erősíthető meg. Ha szövetségesnek akarják az urat, akkor vele is úgy kell bánni, mint a szövetséges szövetségesével. Ki vadíthatja el hamarabb a főügyészt, ha nem a felesége? Tudják ezek ezt, és mosolygott is finoman magában, kis beharapott szájjal, hogy íme véletlenül még bizonyos befolyás is kerül a kezébe. Jó. Hogy éppen ő, Szentkálnay Lina, valaki lesz a városban.

Magdalénára, az unokanővérére is sokat gondolt. Ott lesz-e? Milyen ruhában lesz, s hogy fogja viselni magát vele szemben? Fiatalabb házasok nála, de azért nem érezte magát kötelezve, hogy levizitljen a kultúr tanácsnoknál. Mi köze neki a kultúrához, mondta magában. Magdalénának nagyon rossz híre volt a korrekt és úgynevezett tisztességes asszonyok közt. Hogy az urát nem szereti, ellenben hatalmi törekvések vannak benne. Őmiatta építették a nagy fasori villát. Ő iparművészeti tervező is, művész, s a saját tervei szerint valami hallatlan fényűzéssel berendezett villát épített a legmodernebb német stílusban, télikerttel és vízvezetékekkel, autóval, sofőrrel, aminek kisebb városban természetesen vészett híre van. Egészen kisgyerek korukban találkoztak utoljára. Azóta nem, az intézetet ő itt végezte Zsarátnokon, de Magdaléna Pesten. Csak vakációra járt haza, s hogy az apjának, akinek nagy vaskereskedése van a főtéren, valahogy a háború alatt nagyon sikerült, örült gazdagságban éltek, s egyáltalán nem volt semmi lehetőség az érintkezésre.

No mindegy, majd elválik, mondta magának, s az ujjai tovább kutattak a nadrágocskán még egy lyuk után.

Ezt nem kell Magdalénának, mosolygott magában. Már csak azért sem, mert semmi gyereke sincs. Terméketlen.

A gyermekes asszonyok nagy magasságban érzik magukat a meddők felett. Mint megbélyegzettek nézik le ezeket. A gyermekkincset semmiféle földi kincs nem pótolja az anyák szemében.

Csak semmi zavaró közbe ne jöjjön, akkor nincs baj.

Ez volt a Lina megállapodása önmagával, s el nem tudta képzelni, hogy mi zavaró jöhetne közbe ilyen rövid idő alatt.

És ekkor, szerdán délután megérkezett Berci bácsi, a Pista nagybátyja.

Lina úgy érezte, hogy lecsapott a mennykő.

8.

Á, Berci bácsi, az egy remek ember. Falusi fiskális létére olyan pompás megjelenése van, mint egy marhakupecnek.

- Szervusztok gyerekek, itt a Berci bácsi.

Az ajtót olyan végig nyitja, hogy az már csikorog, mert ennyire sose szokták kinyitni, s úgy áll meg, mint az újévi sült malac, derült és piros az arca, csillognak a szemei.

- No, öcsém! - S ebben benne van minden. No, öcsém! Ebben ott a gratuláció, az elragadtatás, hogy neki ilyen öccse van, a főlény, hogy mégis ő a nagybácsi, az idősebb, az okosabb, akitől minden szépet és jót várhatnak a gyerekek. De ott van az is, hogy mi vagyunk a faj, a Kopjássok, azt a teremtetét.

Ez a „no öcsém!” onnan ered a kuruc korból, vagy még régebből, az őskorok mélyéből, a harcok és verekedések remek világából, mikor kivágta a kis magyar magát az ellenség hadai közül, s hetykén és nagyra nőtt önérzettel jött meg újra a pátriába, hogy: no, öcsém.

De Lina már nagyon jól ismerte ezt a no öcsémet, tudta, hogy ennek a refrénje az, hogy: Öcsém, egy szóra!... Adj pénzt, adjál pénzt.

És azt is tudta, hogy míg ő a szobában van, addig ez a sztereotip két szó nem pattan ki, igyekezett hát minél tovább a szobában maradni, hogy az urát megmentse, ha lehet. Igen, de a gazdasszonynak dolga van, ha más nem, az, hogy tálni kell a rokonnak valamit, mert a rokon mindig messziről jön, mindig „kiesik a hasa az éhségtől”, a rokon számára nincs vendéglő, nem fedezték fel, hogy lehet házon kívül is jóllakni, a rokon úgy jön, hogy a világért egy falatot le nem nyelne, mert nem akarja az étvágyát elrontani, hogy osztán a kis gazdasszony, a kis húgom meg ne sértődjön, hogy megveti a jó falatot.

Lina hát egy darabig hallgatta a Berci bácsi historizálását, mert nagy dolgok történnek a Berci bácsival, még az úton is, a vasúton. Hogy kivel nem tud találkozni Berci bácsi! Füzesabonyban, képzeld...

Mikor kiment Lina, Berci bácsi azonnal titokzatosra fordította a hangját, s közelebb ült a legkedvesebb Pista öccséhez.

- Azt akarom mondani, öcsém, hogy nagy dolog van. Nagy dolog, ez még nem volt, mióta a Kopjássok ilyen szomorú sorsra jutottak. Bányatulajdonos lettem.

- Bánya - mondta Pista -, milyen bánya, Berci bátyám?

- Szénbánya, öcsém, szénbánya...

Pista nevetett. Berci bácsi, akinek soha egy pengője nincs, íme mint szénbányatulajdonos.

- Az úgy vót, öcsém, hogy van egy nagyon jó kis bánya Borsod megyében. Kalács. Kalácsbánya. Köleséren... Hát jön hozzám, mint ügyvédhez, egy fiatalember s előadja, hogy az apja meghalt, az apja egy nagyon derék, tisztességes, törekvő kovácmester volt, aki óriási munkával és ügyességgel ezt a Kalácsbányát megteremtette. Igen, de az istenadtának, persze, sose

volt annyi pénze, hogy szakszerűen tudja művelni, hát csak éppen azt tudta kicsinálni, hogy minden rettenetes világforduláson keresztül megőrizte. Művelés csak éppen annyi volt, hogy a bányakapitányság be ne zárja a bányát. Míg élt, valahogy rendben volt a dolog, mert az öreg kovács fene seftmajszter volt, mindig előteremtett annyi pénzt, hogy valahogy az üzem álljon. Hitt a bányájában, mint az Istenben. Tudta, hogy annak jövője van, mert olyan abban a szén, nézd csak, hoztam is mutatóba egy darabot...

Ezzel kivett a zsebéből egy újságpapírost, s abból kivett egy darab gyönyörű fekete gyémántot.

- Nesze öcsém, ezt neked hoztam. Ez az én prezentem. Tedd az íróasztalodra és gyönyörködj benne: ez a mi megváltó csillagunk. Az egész Kopjáss nemzetségé. Nézd csak, hogy csillog? Milyen arany erek futnak benne. Nézd csak, milyen fekete, milyen kemény és milyen nehéz. A legjobb porosz szénnel versenyez, de az átlag is jobb, mint a salgótarjáni. Hát annál jobb. No, őrizd meg, és dicsekedj vele. Mutasd meg ezt öcsém mindenkinek, aki a szénhez ért. Vizsgáld meg vegyileg, égettes belőle lombikba, párold, főzesd, tisztítsd, mert én tudni akarom, mit ér ez a szén.

Pista nézte a szenet, az csakugyan nagyon szép darab volt, csak egy baja volt: Berci bácsi.

Akárki más mutatta volna neki ezt a szenet, elhite volna, de a Berci bácsi kezéből félve vette át, s darabig csak gyanúsán és szigorúan vizsgálgatta, aztán letette az asztalra.

- Ne tedd le, öcsém, ne tedd le - kiáltott fel Berci bácsi -, le ne tedd többet, ha szereted az Istent. Ez a mi megváltónk, öcsém, ebből kell a Kopjáss-címert újra aranyozni... Hát hadd mondjam csak egy kicsit tovább... Szóval ennek a kovácsmesternek maradt hat fia. Kitanították őket, és egyikből sem lett mesterember, hanem az egyik díjnok, a másik telekkönyvvezető-ségnél van, a harmadik hajdú, szóval mind tanult ember lett... Már annyira, hogy elkerült a kalapáctól. Most aztán itt van a bánya. A testvérek nem tudnak megegyezni, megosztani, s az egyik a gyerekek közül éppen énhozzám került ügyvédi tanácsért.

Kivette a zsebkendőjét, s megtörülgette a homlokát.

- Nohát öcsém, nekem se kellett több. Ahogy én megláttam ezt a darab szenet, azt mondtam: ez kalács... ez a mi kalácsunk... Kifirtattam, jól megismertem az egész ügyet. Mérleget csináltam róla, aztán elmentem Antal sógorhoz, vele is megbeszéltem, ő az effélékhez kegyetlenül ért, jószágigazgató volt mindig, szóval most már benne vagyunk, az egész család... Hogy ne legyenek hosszú, ma csak annyit mondom, hogy együtt van a családi részvénytársaság. A kovács gyermekeit kifizetjük bagóval, a bányát meg értékesítjük. Kihasznljuk, kibányásszuk, barátom Istvány, hála istennek, most már jó helyen van a fejemalja.

- Nagyszerű, Berci bácsi, gratulálok hozzá.

- Gratulálsz. Én gratulálok neked, öcsém. Tiszta szívből gratulálok, mert te vagy az, aki a családban az utolsó évszázadban a legnagyobb karriert csináltad. Zsarátnoki főügyész. Tudod te, mi az? Tudod te, hogy ki vagy te?... Kivált, ha ezt a szenet megismered, megszereted, és belépsz az érdekbe?... Most a városok a legnagyobb zavarban vannak, hogy hogyan lehet tüzelővel ellátni magukat. Egyik sincs rendben. Veszik a drága szeneket, s rásózzák a kartellek a világ legrosszabb szenét, a városokra... Öcsém, Zsarátnok városa maga elég nekem megrendelőnek, míg több nincs...

Pista húzódva nézett maga elé.

- Nem tartozik rám - mondta csöndesen.

- Nem tartozik rád. Hát kire tartozik, ha nem terád? Egy szavadba kerül. Szólsz a városi gazdaság hivatalnak. Nem mondsz nekik semmi mást, csak azt, hogy vizsgálják meg ezt a szemet. Tegyenek egy próbarendelést a bányánál. Ingyen hajlandó vagyok egy vagon szemet adni, hogy a város kipróbálhassa, alkalmas-e például a színház fűtésére. Ha nem alkalmas, egy huncut krajcárt ne fizessenek nekem. Próbálják ki az összes városi üzemknél. Ha tudják használni, jó, ha nem tudják, nem szóltam semmit.

Ez nagy bökkenő volt Pistának, aki soha még üzleti dologgal nem foglalkozott.

- Nem lehet Berci bátyám, nem lehet - mondta határozatlanul -, nem tartozik rám, és én nem akarom a magam presztízst üzletszerzésre felhasználni.

- Ne örülj meg, öcsém! - kiáltott fel elképedve Berci bácsi. - Kidobod az aranyhegyet az ablakon... Te is valaki vagy, gyermekeid vannak, azokról is gondoskodni kell. Húsz percentet ajánlhatok fel neked az egész megrendelés után. Százezerpengős megrendelésnél ez, barátom, húszezer pengőt jelent. Tisztán. Parázson, báresz geld¹⁰. Hogy van neked csak úgy eldobni merszed ennyi pénzt, te kis kópé. Rád uszítom a feleségedet és az egész családot. Mindnyájan meg volnánk mentve, mert úgy gondoljuk, hogy erre a célra a családi részvénytársaságot meg kell és meg is lehet alapítani.

- Az elébb azt mondtad, hogy már meg is van.

- Papíron. De az az effektuálás¹¹, ha megrendelés is van és meg lehet csinálni. A mai nehéz, viszonyok között nem lehet pénzt előteremteni levegőből, ha még olyan remek is az üzlet. De ha van egy ilyen megrendelés, akkor már kész az üzlet. Akkor már annyi pénz áll rendelkezésre, hogy el sem tudjuk helyezni. Neked egy fillért sem kell befizetni, mi a bányát átvesszük és kezeljük Antal sógorral, neked semmi dolgod. Zsebre vágod a hasznot és gyereünk.

Pista mély kedvetlenséggel hallgatta az öreget. Egész életében abszurd tervekkel volt tele, s csak a kifejezéseken törte a fejét, hogy lehet elbújni a nagy szél előtt.

De az volt a szellem, hogy a családbelieket nem szabad kritizálni, mert ki kímélje az embert, ha nem a családtagok. Így nevelték őt otthon, az édesanyjának volt ez a szelleme. Ez némította el most is, hogy végighallgassa az öreg minden mondókáját. Egész délutánját lefoglalta.

Ha Lina benn volt, Berci bácsi mindig másra fordította a beszédet. A családról, a rokonokról volt elég mondanivalója, mert mindenkit ismert, mindenkivel érintkezett, s tele volt érdekesnél érdekesebb pletykákkal.

- Tudja-e Berci bácsi, ki gratulált először Pistának? - mondta Lina finom mosollyal - Lajos bácsi.

- Miféle Lajos?

- Bátay Lajos.

- Ki az?

- Nohát a Berci bácsi testvére.

- Az istenért, csak nem állottatok vele szóba? Adni neki egy pengőt, és menjen dolgára. Hisz az egy pestises ember.

---

¹⁰ *Báresz geld* - készpénz

¹¹ *Effektuálás* - végrehajtás, megvalósítás

Hallgattak. Lina és Pista mosolyogtak magukban.

- S mit kért? - kérdezte Berci bácsi a jó falatok rágcslása közben.

- Ruhát.

- Csak nem adtatok neki?

- Mért?

- Hő, akkor nem fogtok szabadulni tőle. Fel fog öltözni, és jön a nyakatokra. Milyen ruhát adtatok neki?

- Az urain régi ferencjósáját.

- Na, nektek sincs jódolgotok. Holnap a püspöknél lesz. Éppen az kellett neki. Hisz annak az a mániája, hogy papnak kellett volna ötlet nevelni. Sohase mertünk neki fekete ruhát adni, mert akkor mingyárt elkezd mászkálni, és végigkompromittál az egész világ előtt. Barátom, vigyázni kell a rokonokra.

- Ez volt az első kérése - szolt csöndesen Pista -, sose fordult eddig hozzám még levéllel se.

- Mért fordult volna? Nem várt...

Pista különösen nézett Berci bácsira. Az jutott eszébe, hogy ami azt illeti, Berci bácsi sem fordult eddig hozzá.

Az öregúrnak különben esze ágában sem volt, hogy elmenjen, ottmaradt vacsorára is. Összeült a gyerekekkel, és úgy eljátszott velük, mintha ő is egy öreg gyermek volna. Úgy meg tudta magát szeretetni, hogy a fiúk a nyakába ugrottak, és úgy rajzoltak rajta, mint a verebek a fán. Az öregúr előszedte a legszebb történeteit, rengeteg dolog esett meg vele életében, s még Lina is kénytelen volt mosolyogni, és elismerte, hogy szeretetre méltó vén kópé.

Másnap a reggeli vonattal utazott el az öregúr, s jó néven vették tőle, hogy a városban senkit sem keresett fel, csak náluk maradt, s velük töltötte az időt. A bányáról többet nem beszélt, csak mikor el akart indulni, akkor fordult oda Pistához:

- Öcsém, van húsz pengő?

- Húsz pengő?

- Kifogytam a pénzből, de ha nincs éppen nálad, az se baj majd csak lesz valahogy no... Hanem azt mondom, hogy ezt a szénbánya dolgot, ezt jól gondold meg, én a jövő héten megint erre járok, akkor bejövök, nem kell éppen sietni a dologgal, de el se szabad késni... Nem mondom, még fiatal vagy az állásodban, hanem azért annyit megtehetnél, hogy ezt a széndarabot megvizsgáltatod a városnál. Nekem is nagy érdekem, hogy megtudjam róla a hivatalos véleményt... Ha aztán a vélemény nem rossz akkor lehet valamit kezdeni... Nem mondom, késő az idő, mert itt a november, rendes gazda már gondoskodott a téli beszerzésről hanem jövőre is élünk, akkor is kell a pénz... Elő kell készíteni a talajt.

Pista nagyon szeretett volna egy kis pénzt adni az öregúrnak, de csakugyan úgy volt, hogy nem volt nála egy fillér sem, és az öreg érdekében nem mert Linától kérni, így hát üres kézzel bocsátotta el, s valami mentegetődzéssel, hogy a felesége így, úgy... Majd máskor... még egyelőre maga sem tudja, hogy van...

- No majd megcsináltatom én az ajánlatot hivatalosan a bányagazgatósággal, s azt neked küldetem be öcsém.

Bányaigazgatóság... - gondolta Pista, s meg volt győződve felőle, hogy Berci bácsi szénéről többet nem is fog hallani.

- Mit akart ez a vén szélkelep? - kérdezte Lina, mikor Berci bácsi kihúzta a lábát az ajtón.

- Semmit! - mondta Pista.

- Mi az a semmi?

- Hát - nevetett kényelmetlenül Pista - a szokott nagy ötletekből hozott valamit. Van egy szénbánya, ahol őneki valami nagyobb szerepe van. Valószínűleg ágens¹²...

- No és mit akar?

- Megrendelést szeretne a városnál.

- Az istenért, Pista, csak nem avatkozol bele?

- Eszembe sincs.

- Vigyázz lelkem, vigyázz... Ez egy kedves, öreg számár... Valahogy komolyan ne vedd, amit mond...

Hogy Pista hallgatott, Lina meggondolta, hogy mégis az ura nagybátyjáról van szó, s nem akarta, hogy a szíve fájjon.

- Én nem mondok semmit, én nem tudok semmit, de azt tudom, hogy Berci bácsi szavára nem lehet adni...

- Persze hogy nem lehet... Itt hagyta ezt a darab szenet, hogy vizsgáltassam meg.

- Ugyan hol vette? Valamilyik vasútállomáson dugta a zsebébe.

Lina maga is nevetett azon, amit mondott, de Pista nagyon rossz néven vette tőle.

9.

A napok különben kezdtek rendes kerékvágásba jönni. Már megszokta, hogy akármerre ment, akárkivel találkozott, megkülönböztetett tisztelettel beszéltek vele. A hivatalban átvette az ügyeket, s meg volt lepve, hogy három napja, négy, öt napja s még mindig semmi panamának nem jött nyomára. El volt pedig készülve rá, hogy Makróczy után igen nagy bajok maradhattak.

Szerdán délben, mikor hazafelé ment a hivatalból, Vadasival találkozott, a képviselővel, aki körülbelül iskolatársa volt, csak két évvel járt előtte, s megtartották az ismeretséget. Most ez is azzal a szokatlan szívéllyességgel üdvözölte, amit már úgy élvezett, mint a jó levegőt.

- Mi újság in politicis? - kérdezte tőle.

A képviselő nevetett. Furcsa formájú fejét hátraszegte, s széles szájával kövéren nevetett.

- Így nem maradhat - mondta -, a sima mosolygás még nem kormányzás. A gazda mindenen csak mosolyog. Felőle történhetnek a legnagyobb dolgok a világban, ő csak mosolyog. Neki jól megy. Akkor biztosan másoknak is. Az Isten is erre teremtette, hogy ilyen nehéz időkben egy szép kövér embert ültet a fejünkre, aki lenevet a trónusról. Fogalma sincs, mi a baj. Soha életében baja nem volt, még nem éhezett meg életében, honnan tudja, hogy mi az az éhség.

---

¹² *Ágens* - közvetítő, ügyintéző

Vadasi is nevetett. Egészen olyan, mint egy java erejében levő bulldog, ez is jól felkerült, ez is nevetethet.

- Ha arról beszélünk neki, hogy mi van az országban, mosolyog. Leüti a szivarját és mosolyog. Népnymor, munkanélküliség, munkát nem kapott aratók, harmincezer munkátlan kubikos, ez mind nem létezik neki. Mosolyog, hogy az mindig úgy volt, kell szegény embernek is lenni.

Pista a miniszterelnököt nem ismerte, csak arcképről, s most ez a fesztelen leírás nagyon megdöbbenetete. Találónak érezte. Csak azon csodálkozott, hogy egy kormánypárti képviselő beszél így.

- Népszerű - mondta rá.

- Tudod, miből tevődik össze a népszerűség?... Ötven százalék az államhatalom. Ez, mint népszerűség, minden kormányfőnek kijár. Huszonöt százalék egyéni varázs; ha egy magas polcon levő emberről még nem sülték ki a botrányok, az egyénileg kedves és népszerű. A hátralevő huszonöt százalék... arra meg nincs szükség. A jó ember, akire senki sem haragszik, az... azzal baj van... Tudod, hogy mondja ezt mifelénk a kun paraszt? „Az olyan jó ember kérem! az olyan jó, mint egy falat kenyér! olyan jó, hogy azt már nem híjják semminek.”

Nagyot nevettek mind a ketten, s úgy néztek össze, mintha ők ketten nagyon megértették volna egymást.

Ezzel el is váltak, s míg haza nem ért, folyton ezen tűnődött, hogy mennyire igaza van ennek a képviselőnek. Gonosz mosollyal vonta le a következtetést saját magára, hiszen ez órá is illik, ahogy látszik, mindenkire, aki valamiképpen a Hatalomnak egy székét elfoglalta.

Nem baj. Ha így van, annál jobb. Kezdte megérteni, hogy mit jelent hát a hatalom, s mi az oka annak, hogy annyira harcolnak és versenyeznek az emberek érte.

Csakhogy hát élni kell tudni a hatalommal. S ez még benne nincs meg. Benne valami ábrándos diákkori képzetek maradtak meg, hogy a hatalomnak csak kötelességei vannak, de igényei nem szabad hogy legyenek.

Otthon nagy izgalom volt. Lina a ruhát megkapta a varrónőtől, s éppen próbálta, s emiatt ez alkalommal az ebéd késett is. Az egész család a ruhát nézte, csodálta, és a gyerekek az anyjukat tombolták körül, hogy milyen szép, milyen nagyszerű és csodálatos. Ilyen anya nincs több. Senkinek sincs ilyen szép anyja.

Maga Pista is el volt ragadtatva, igazán nem is tudta, hogy a felesége ilyen szép asszony. Úgy állott rajta a kisestélyi ruha, mintha egy magasabb rendű lény jelent volna meg a hámoszobás kis lakásban. Eddig olyan volt, mint egy Hamupipőke, most olyan, hogy szinte szétnyíltak körülötte a falak. Az egyszerű, sima bútorok, ez volt a divat, mikor ők esküdtek, megkopottan nézték s ujjongták szép asszonyukat, a kopott tapéták, a szegény szobafestő ragasztotta olcsó, virágos falak elhalványodtak tőle s Pista érezte, hogy itt valami roppant igazságtalanság történt ennyi esztendőök során, hogy ez a szép Szentkálnay nő, elnyomottan és elburkoltan, önmagát elleplezve élt ebben a szűk és levegőtlen lakásban.

- Lina - mondta neki egészen elámultan -, te nagyon szép asszony vagy.

Lina nevetett, s milyen jól állott neki a kis nevetés. Finom, vékony ajkai milyen bájjal tudtak mosolyogni. Egészséges apró fogai, amelyek alig villantak fel a csukott ajkak közül, most édesen csillantak ki. Sötét szemei hol kitágultak, s akkor nagy vágyakat lobbantottak ki, hol összezáródtak, s akkor még sejtelmesebbek voltak.

- Teringettét, nem is tudtam, hogy ilyen szép vagy. Hódítani fogsz.

S ezen Lina elámultan nevetett, mert ez az egy, eddig nem jutott eszébe.

Meg is haragudott, s eszébe jutott, hogy az ebéd még nincs az asztalon.

Ettől ideges lett, a varrólányt elkezdte szekírozni, hogy a váll keskeny, hogy a hónalj vág, hogy nem érzi jól magát a ruhában.

- De nagyságos asszony, úgy áll, mintha ráöntötték volna a nagyságos asszonyra.

- Nem, én nem bírom így viselni. Én nem vagyok próbababa, amire csak ráfeszítik a ruhát. Én élni akadok benne. Nem tudok mozogni, hát mi ez, kérem, nem tudom a karomat felemelni.

- A nagyságos asszonynak gyönyörű alakja van - mondta a lány -, sokan irigyelnék. Semmit nem kell eltakarni, mindent meg lehet mutatni.

- Én nem akarok mutatni semmit, én a ruhát viselni akarom, s a ruha legyen olyan, hogy mozogni lehessen benne.

Az urára nézett, s ingerülten mondta:

- Én nem akarok mozdulatlan báb lenni, engem elvisz az ördög, ha azt kell éreznem, hogy nem szabad megmozdulni, mert kirakatban vagyok. A ruha legyen olyan, hogy szabad embernek érezzem magamat benne.

Pista nevetett, de nem örült neki, hogy a felesége a háziruhák kényelmét és egyszerűségét kívánja az estélyi ruhától is, amelynek pedig valóban más rendeltetése van. Ő nem látott a ruhán semmi kifogásolnivalót.

- Persze, mert maga a színét nézi, és az anyagát. Azt én választottam, de amit ők adtak hozzá, az csapnivaló.

Szegény lánynak előről kellett kezdeni az egészet, s újragombostúzni az összes kifogásolt helyet. Valósággal egy új varrást kellett csinálni, itt kiereszteni, ott bevenni belőle, de inkább mindenütt kényelmesebbre és bővebbre alakítani. De így a háta csakugyan szűknek látszott s azt pótolni most az utolsó percben lehetetlenség volt már. Lina ugyanis azt mondta, hogy ebédre mennek valahova s arra kell a ruha, azért kellett annak olyannak lenni, hogy ne legyen egészen estélyi, s nem akarta bevallani, míg csak lehetett, hogy még van rá egy fél nap, hogy kijavítsák.

Aztán jött a telefon. Ideges, könnybe futó vita.

- Egészen rossz, hasznavehetetlen, most mit csinálnék, ha csakugyan ebédre mennék. Maguk szörnyű emberek, de valamit legalább csináljanak még belőle...

A varrónő, a város legelőkelőbb szalonjainak egyike, amint megértette, hogy a ruha estére kell, azonnal belépőt is szükségesnek mondott, s hogy megbékítse a szekánt kuncsaftot, felajánlotta, hogy ő ad kölcsön erre az estére.

Jaj, vége nem volt a harcnak, viaskodásnak és a sírásnak, mert Lina szokás szerint elsírta magát. S idegességében legjobban szeretett volna meghalni.

Végre elvitték a ruhát a lakásból, ő felvette a szokott kis pongyoláját, s megnyugodott.

A ruha kényelmetlensége benne felkavarta ennek az egész rá váró estnek minden kellemetlenségét, hogy mire kell neki vállalkozni s milyen vége lesz ennek...

- Ah, minek kell nekem - mondta mérgesen és kisírt szemekkel -, ki kell bújnom a bőrömből, hogy az uram karrierjét szolgáljam. Hagyjon engem, kérem, ez mégis rémes, nem elég, hogy egész világ isteníti egyszerre, én nem fogok megváltozni a maga kedvéért. Minek kényszerít engemet ilyen tortúrákra, nem vagyok jó magának úgy, ahogy vagyok, ahogy mindig voltam...

Nagyon letört hangulatban ebédelték meg, a fiúk hallgattak, hallgatva ették meg a levest, ami elfőtt, a húst, ami elsült, csak a tésztánál lett egy kicsit könnyebb a hangulat.

Pista, hogy meneküljön a délután izgalmaitól, bement a városházára, s beletemetkezett a munkába. Sokat kellett dolgoznia, hogy minél hamarabb megismerje az összes ügyeket, amelyek oly távol voltak tőle, hiszen soha nem foglalkozott a város jogügyi viszonyaival. Szerencse, hogy Péterfi dr. rendkívül hasznavehető ember volt, mindent tudott, mindenről véleménye volt, s játszva tudta a legbonyolultabb ügyeket is megmagyarázni.

Este még egy végtelen izgalom. A kisebbik fiúnak torokgyulladás lett, s az anyja majd megőrült. Hogy a gyermeke betegen fekszik, harminckilenc fokos lázban, s ő megy mulatni, mint egy mostoha.

S ráadásul a ruha egyáltalán nem lett jobb, sőt ha lehet, még több baj volt vele. Már szinte letépte magáról, csak a legnagyobb idegerővel tudta Pista rákényszeríteni, azazhogy kapacitálni, hogy öltöztesse fel benne magát s holnap visszadobják az egészet, csinálnak újat... Magában elhatározta, hogy a varrónőt kártalanítja, akárhol veszi is a pénzt... arra is gondolt, hogy nem lehetne-e a szalonnak valami városi ügyét elintézni... mert hiszen pénze, egyelőre legalább, nem volt...

Hogy teljes legyen a kór, az utolsó percben megérkezett Lajos bácsi.

Lajos bácsi egy nagyon kedves, mosolygós ember volt, hiszen a Kopjássok mind ilyenek, pedig Lajos bácsi nem is volt Kopjáss, hanem anyai nagybácsi, Bátay, de Lina most Kopjássá avatta dühében... S tessék, most a Lajos bácsi itt marad éjszakára, mert hova küldjék. Hol csinálnak neki helyet? Nincs más, a fiúk szobájában kell neki vaságyat beállítani, ott fog aludni, s az este a nagyobbik fiú nem fog tanulni, hanem ennek a vén szájtátogatónak a fecsegését hallgatja, a kisebbik pedig meghal reggelig...

Végre kocsit hozattak. Gyalog nem mehettek, bár nem messze kell menni. Lina máskor tízszer elment volna gyalog, de ezüsttel díszített antilop cipőben mégsem mehet, kint csatakos az út. Ez is mibe fog kerülni, már alig volt benne életkedv, legjobban szeretett volna lefeküdni. S neki kellett pénzt adni az urának.

- Ne vigyen engemet ilyen helyekre, Pista, kérem, ne, csináljon belőlem mást, mint ami vagyok. Micsoda dolog az, hogy én egy patkánylyukból menjek ki a világba fényeskedni. Könnyű azoknak, akik otthon hat szobában élnek, s nem is tudják, mi a család... Nem vagyok én félvilági nő...

Pistának nevetni kellett. Lina most már félvilági nőnek képzei magát.

Végre bent ültek a kocsiban.

Lina olyan volt, mint egy darab fa. Pista egészen különösen érezte magát, hogy autótaxiban van a feleségével. Ez még nem történt meg, s csakugyan, ez a kocsi, a megnyűtt selyembélésével, a hátsó kis ablakban ott fityegő babával, mintha a csodahajót jelentené, amely kiviszi a szegénységből a gazdagság boldog virányai felé... Megpróbálta megölelni Linát a kölcsönvett belépőben, de szigorú visszautasítást kapott, s nem is merte tovább kockáztatni.

Nem is volt idő, mert már ott állottak a Kardics-ház előtt. Kardics bácsi a főtéren lakott, saját bérházának az egész első emeletét lefoglalva. Lentről látták a kivilágított nagy ablakokat.

Mikor kiszállottak, Lina odanézett, hogy ad-e borralalót az ura. Bosszantotta, hogy nem látja, mit ad. Az volt az érzése, hogy sokat adott. Imponál neki ez a kopott taxi. Ah, ez az ember.

10.

Felmentek a széles, kivilágított nagy lépcsőn, a kihúzott vörös szőnyegen s becsengettek.

Inas nyitott ajtót, lesegítette a felső ruhákat. Pista megnézte magát a tükörben, szmokingja kifogástalannak tűnt fel, s Lina olyan volt, mint egy földre szállott angyal. Meglepetve nézett vissza rá.

- Nem akar tükröt?

Lina elmosolyodott:

Szokatlan fényesség volt az előszobában, amely még egy nyitott hallba nyílt, ahol egy óriási tükör fogadta őket.

Lina itt nézett a tükörbe, aztán fesztelenül odaállott s végigmustrálta magát. A hajához nyúlt, mert a nőknek mindig van igazítani való a hajukon. Rövid haja volt, egészen fiúsrá vágva, ez kényelmesség miatt tetszett meg neki, de most meglepődve nézett szembe magával. Nem olyan sablonos a feje, mint más asszonyoké.

Pista viszont annak örült meg, hogy Kardics bácsi személyesen jött elébük.

Kordiáliter¹³ fogta karon őket, s bevezette a nagy szalonba.

- Nézd csak, feleség, kik vannak itt? - mondta elég hangosan.

Már egy csomó vendég volt. Meg voltak elégedve, hogy a legjobbkor jöttek, se nem korán, se nem későn. Éppen jött utánuk a törvényszék elnöke, Darkó Ambrus a feleségével és két sovány lányával. Lehet, hogy szép lányok voltak, de most csak annyit figyeltek meg, hogy milyen soványak.

Az alispán régi ismerőse volt, s úgy is fogadta őket, és azonnal érdeklődött a Szentkálnay-dolog iránt, mert az ő fia egy Szentkálnay-lányt vett el, így ezzel is azonnal atyafiságba kerültek.

Kardicsnét csak most kezdték megfigyelni. Annyira feszélyezettek voltak, hogy a bemutatkozásnál szót sem váltottak, hiába lármázott Kardics bácsi, s most egy kicsit Linát zavarta, hogy ez a sápadt, hideg, nem szép asszony olyan kevés szót veszteget rá. Csupa előkelőség - mondta magában Pista, s ő is egy kicsit zsémben volt a háziasszonnyal szemben. Hiányzott neki az első vizit, csak most jutott eszébe, hogy bizony előbb fesztvizitet kellett volna csinálni a Kardics-háznál, mielőtt vacsorára való meghívást elfogadtak.

Hiába, nem ismerik ennek a világnak a szokásait.

Még bele is izzadt, mert túlbecsülte ennek a fontosságát, s azon törte a fejét, hogy valamilyen képpen ki kellene menteni magát.

De aztán túltette magát a dolgon. Utóvégre nem ő van meghíva, hanem a főügyész.

Beleült egy nagy fotelba, s rágyújtott egy cigarettára. Nem akart szivarra gyújtani evés előtt. Lassan elhelyezkedett és lecsillapodott. A feleségét nézte, aki oly egyszerűen és valami csodálatos kedvességgel ült az asszonyok közt, érezni lehetett, hogy otthon van, és a legszebb volt az egész társaságban. Jó érzés az, hogy egyszerre csak fent van az ember a legjobb társaságban. Mintha csak úgy feldobná a víz a fuldoklót, s aki a hínárban elveszettnek érezte magát, s egy csodaszigeten rózsák közt tér magához... És azonnal szép az élet, és nincs semmi baj.

---

¹³ *Kordiáliter* - szívélyesen, barátságosan

Igen szép társaság volt együtt. Ott volt egy nagy ügyvéd, Kemény Boldizsár, az erdélyi Kemény családból, de nem a grófi ágból, bár ez az erdélyi viszonyok közt nem jelent semmit. Azért ez is teljesen grófi jelenség volt, imponáló, erőteljes, magas ember, erdélyi gróf forma, mert az erdélyi grófok abban különböznek a hazaiaktól, hogy azok nem degeneráltak. S a kislányuk olyan rendkívüli szépség volt, hogy megáll a szem, ha ránéz.

Ott volt a királyi tankerületi főigazgató, magas, büszke ember. Ezzel persze régi barátságban volt, mint volt kultúratanácsnok, most csodálkoztak el rajta, hogy még nem is vizitáltak egymásnál. Egyáltalán itt mindenki büszke ember, s ha alacsony termetű is, de magasan hordja a fejét. Mintha csak a magas gallérok miatt volna, mert különben így maguk közt valamennyien vidámak, jókedvűek és oly gyermekesen tudnak nevetni, mintha semmi sem volna a hátuk megett, sem kor, se a vagyon, se hatalom, se elszegényedett ország.

Ott volt a prelátus is. Óriási lila selyemszalagja kissé megfélemlítette őket, mert mint kálvinisták, félték a katolikus papoktól. Beléjük nevelt érzés volt ez, úgy tudták, hogy a katolikus pap kiváltságosabb személy, mint a református. A nagybirtok, a nagy hatalom sugárzik belőlük, sőt a magasabb kultúra is. Pista egész este alig mert megszólalni a jelenlétében, mert félt, hogy valami parasztságot fog elkövetni, ellenben a prelátus olyan volt, mint egy reneszánsz-püspök, finom és előkelő, óriási gyűrűje volt, nagy gyémántköves gyűrű, s az arcán állandóan valami megbocsátó, vagy inkább elnéző, szelíd mosoly. Akármit mondtak előtte, ezzel a mosollyal fogadta.

A többiek is mind vagy üzleti, vagy hivatali hatalmasság volt. Azok az ismert nevek, akiket a nép sajtója támadni szokott. S azok a hivatalfőnökök, bírósági rettegettek, akik ott ülnek, ahol eltörik a pálcát valaki felett. A legkisebb helynek is megvan a maga előkelősége. Zsarátnok elég nagy város ahhoz, hogy nagy galériája legyen a hatalom kezelőiből. Különös egy város, roppant ellentétek s mégis mintha semmi ellentét nem volna. Olyan, mint a magyar puszta, szédítő tágasság, és mégis ijesztő szűk.

Pista igyekezett tájékozódni, inkább csak figyelt s arra vigyázott, hogy elég méltósággal üljön, de úgy, hogy ez ne legyen erőltetett. Nem könnyű dolog természetes előkelőségek közt, mert hiszen jól érezte, hogy rajta ott van a tegnapi bélyeg: a most jöttek bélyege. Hol volt eddig, s hogy került ide.

De jól megnézte azokat, akiket eddig inkább csak rossz hírből ismert. A törvényszék elnökét, aki kíméletlenül ítélné el őt, ha elébe kerülne... A bankembereket, akik soha egy fillért sem adtak volna a kezébe... A nagyvállalkozókat, akikhez semmi köze nem volt soha... akik úgy néztek még tegnap keresztül rajta, mint a levegőn.

Egyszerre csak egy szót hallott, s erre halálos sápadtság borította el az arcát, hogy rögtön utána lángvörösre gyúljon ki még a füle hegye is.

Úgy megijedt, hogy azt hitte, megfordul vele a szoba s menekülnie kell.

- Magdalénára várunk?

Ennyit kérdezett egyik úr a másiktól.

Magdaléna is itt lesz?

Erre nem gondolt. Pedig gondolhatott volna, hogy Boronkay Feriék is itt szoktak lenni. De az utolsó napok annyira zsúfolva voltak izgalommal, hogy kiesett a fejéből ez a gondolat.

Mi lesz akkor, ha most itt a felesége jelenlétében találkozni fog Magdalénával?

A főügyészavató vacsorán hogy ott volt Boronkay, s az elég volt neki, hogy minden csepp vére kigyúljon, és a vacsora végén már tisztára örült volt. Most egyszerre ebbe a szédületbe esett. Elvesztette az egész önuralmát, s most odalesett, hogy Lina nem figyelte-e meg, hogy vele mi történt. Ha Lina meglátta az ő színeváltozását, akkor vége, mert semmivel nem tudná megmagyarázni, s ha Magdaléna megjön, akkor igazán kétségbeejtő a helyzet, mert kénytelen belátni, hogy jelenlétében nem tud uralkodni magán...

Ezentúl aztán csak ezt a belső izgalmat érezte. Minden percben várta a belépésüket, s elhárította magában, hogy vigyázni fog, hogy ha nem muszáj, még kezet se fogjon vele. Rettenetes volna, ha testét érintené... ha csak egy kézfogás módján is...

Végre jelentették, hogy terítve van, s átvonultak az ebédlőbe. Várta, hogy mi lesz. De Magdaléna nem volt sehol. Se Boronkay, s mégis leültek a vacsorához.

Mindenki leült a megnévjegyezett helyére, s egy üres hely sem maradt az asztalnál. Talán nem jönnek el.

Megkönnyebbült, s nagyon megörült, hogy nagy megtiszteltetés érte. A háziasszony balján kapott helyet; jobbján a prelátus ült. A háziasszony valóban méltóságos nő volt. Soha nem szólt, csak nézett, de a pillantásában kitűnően benne volt mindenkivel szemben a mértéktartás. Ellenben Kardics bácsi olyan volt, mint a higany, pedig nem volt köteles vele, hiszen mérhetetlen gazdag hírű volt, s azonfelül a Takarékok útján valósággal fejedelme a városnak.

Linát az urával szemben, a hosszú asztal közepére ültették. Még sohasem volt ilyen távol az urától, most is nem volt még pontos szemközti sem. Nekik az volt a szokásuk, hogy akárhová mentek is el, baráti körben, mindig egymás mellett ültek, de most persze erről szó sem lehetett. Még arról sem, hogy nagyon összenézzenek, mert Pistát lefoglalta az, hogy vért izzadott, hogy a háziasszonynak egy bágyadt mosolyát kiérdemelje. Lina pedig halálosan szégyellte a kezeit. Csak egy cselédje volt, az is parasztlány, s neki magának kellett főznie, s ezalatt a néhány nap alatt hiába igyekezett kezelni a kezeit, azok pirosak voltak, mikor a kesztyűt végre le kellett vetnie.

Két inas szolgált fel. Fehér kesztyűs, remek inasok, egyik a jobb, másik a bal oldali tálat hordta fel, s elszántan figyelmesek voltak, hogy senkinek se hiányozzon semmi. Lina folyton azon rettegett, hogy minek is jött ide, ha egyszer vissza kell adni a vizitet, hogy fog ő ezeknek vacsorát adni...

De ettől eltekintve, egész jól érezték magukat. Mindenki úgy bánt velük, mint a hímes tojással, s vacsora végén Pista még tósztot is kapott. Különösképpen a tankerületi főigazgató állott fel s mondott egy igen kifogástalan beszédet, amelyben a város életének gazdagodását konstataálta az új főügyész személyének frontraérkezésében. Az alispán meglepően helyeselt - úgy van, úgy van - mondta, s Lina csaknem elsírta magát.

Asztalbontás után külön kis csoportok képződtek, és Pista továbbra is el volt választva a feleségétől, csak éppen az első oszlás mozgalmában találkoztak, s akkor melegen néztek össze.

- Hogy érzed magad, szívecském?

Lina mosolygott, a mosolyában benne volt, hogy elég tűrhető.

- Te vagy a legszebb. Gyönyörű vagy.

- Pszt - mondta Lina, s lezárta a szemeit. Úgy intett, hogy meg ne sértse az ura a többi jelenlevő nőt.

Pista nevetett, és örült, hogy tényleg nincs semmi baj...

Kardics bácsi nagy kacajjal fogta el őket abban a pillanatban, mikor megcsókolták egymást:

- No, ezek a fiatal házasok! - kiáltotta. - Hát, kis húgom, az uradat ma nélkülözni kell, mert ma őt zabáljuk.

Lina nevetett:

- Marad még nekem éppen elég belőle - mondta tréfásan.

- Ugyan mi? - kérdezte csiklandósan Kardics bácsi.

- A rosszkedve az enyém marad - mondta Lina, s ezen Kardics bácsi úgy nevetett, hogy harsogott.

- Az is van neki?

De Lina nem mondott több rosszat az uráról, mert féltette. S nem is tetszett neki a Kardics bácsi bizalmaskodása, hogy őt letegezte.

- Remek asszonykád van - mondta Kardics bácsi, s megcsípte a Lina arcát, mire az egész elsápadt, úgy megzavarodott.

Kardics bácsi nem vette észre s még konfidensebbül megfogta az asszonykát, s derékon ölelte és megcsókolta.

Lina nem mert tiltakozni, de úgy húzódott, megmerevedett és egészen belepirosodott.

- Á, á - kiáltotta Kardics bácsi -, a legszebb rózsát a legszebb asszonynak.

Evvel az asztalhoz lépett és kihúzott egy hosszú szárú rózsát, és a Lina kezébe adta.

- Most olyan, mint egy festmény.

És ez a szó nagyon megtetszett neki, még elmondta kétszer vagy háromszor, hogy mint egy valódi festmény, egy régi mester nagyszerű festménye. Lionárdó *de Vincsi* - mondta, s Pista elhitte neki, olyan szép volt Lina bájos zavarában.

Linát átkarolta a városi aljegyző felesége, egy kis szőkeség, akinek az ura a városi nagy családokból való volt, azért voltak meghíva, s elvitte. Lina úgy érezte, hogy ez is kicsit olyan félrenyomott jelenség ezen a vacsorán, s jól érezte magát vele.

Pistát a gyöngyösi bor nagyon felvillanyozta, s hogy a nagy veszedelem nem következett be, a Magdaléna jelenléte, olyan vidámságot érzett, mint diákkorában. Mintha nem is tizenhat éves házas volna, hanem nőtlen ifjú. Most élte ki azt a szellemességet, amit fiatalkorában abbahagyott. Sorra csapkodott az asszonyok között, mindenkinek azt mondta, hogy szép és fiatal, s ezzel valamennyi asszony arcára mosolyt tudott csalni. Meg kell vallani, hogy sikere volt. Már nem maradt olyan hallgatag, mint eleinte, s olyan jól beletalálta magát a társaságba, hogy úgy elfogadták, mintha mindig itt élt volna. Még színházról is beszélt, s csodálkozott, hogy ezek az asszonyok jobban ismerik a pesti színésznők kalandjait, mint a Bibliát. Egy híres szép primadonna ebben az időben valami botrány közepében volt. Ő mikor az újságban olvasott róla, nem képzelte, hogy az olyan nagy esemény, most kellett rájönnie, hogyha sikert akar ezek közt az asszonyok közt, akkor neki is meg kell tanulnia a színvilág rejtelseit.

Nem volt semmi különösebb incidens, kivéve, hogy Kardics bácsi talált egy kellő pillanatot, mikor egy sarokasztalhoz vitte s azt mondta komolyan:

- Te Pista, mondok én neked valamit.

- Parancsolj, Kardics bátyám.

- Van itt egy kitűnő villa a villasoron, azt neked meg kell venni.

Pista önkéntelenül nevetett, mert a megszámlolt pénzre gondolt, ami a zsebében volt. Lina ugyanis bankjegyeket is adott és ezüstpénzt s nikkelt is, hogy ne jöjjön zavarba, ha valami történik. De annyit nem adott, hogy most mindjárt egy villát vehessen belőle a villasoron.

- Nem mondom még meg, hogy melyikre gondolok, csak annyit mondok, hogy a villa remek és eladó. Hány gyereked van, Pistám?

- Kettő, két fiam van. Egyik negyedik gimnazista, a másik első.

- Remek... Az nagyon jó lesz neked... Mélyen áron alul meg lehet venni.

- Nem lehet eléggé áron alul - mondta nevetve. De aztán elkomolyodott, mert nem szabad a hatalmasokkal tréfálni, ha Kardics bácsi ajánl valamit, az csak jó üzlet lehet.

- Most kell villát venni, kedves rokon - mondta bölcsen Kardics bácsi. - Nemcsak azért, mert állásodhoz illik, hogy a saját kis fészkekben lakj. Egy köztisztviselő nem lehet partáj.

Ezen elmosolyodtak, mert Zsarátnok híres volt arról, hogy a polgárok nem tekintették embernek a „lakót”. A gazdaember a lakóját nem szokta meghívni disznótorra. Lenézte, hogy még csak háza sincs.

- Hanem azért, édes egy Pistám, hogy megelőzzük a pletykát!... Ha egy év múlva veszel, azt fogják mondani, hogy: nini, már ez is megszítja magát. Ha azonban ma veszel, akkor nyugodtan hivatkozhatol arra, hogy az ősi örökség maradványát mentetted át egy vityillóba, s kinek mi köze hozzá. Sőt. Olyan emberben bízunk csak a mi népünk, akinek van valamije. Mikor Károly királyt koronázták, én magam hallottam két paraszttól, akik ott álltak a királyi kocsik mellett, hogy aszongya: „hej ennek még a küllője is aranybul van... Ezek a Habsburgok, ezek az igazi királyok...”

Ezzel magára is hagyta, s nem kért feleletet, s nem adott alkalmat ellenvetésre vagy mentegőzésre. Magára hagyta az újdonsült főügyészt, hadd birkózzon meg magában a nagy gondolattal.

Pista nem is tudott többet felvidulni. Nagy szeget ütött a fejébe a csábító.

- Nem fogadtam el a banknál felajánlott kölcsönt - mondta magában -, de ezek tudják, hogy kell.

Megalázónak érezte, hogy ez az ajánlat egyúttal azt is jelenti, hogy a mostani kis lakásban, amiről bizonyos, hogy informálva vannak, derogál ezeknek vizitet visszaadni. Hát ő nem jó a városnak, így, ahogy van. Át akarják alakítani a maguk képére és hasonlóságára.

Magában szivarozgatott. Most már a legvastagabb szivart választotta ki, s tűnődve gondolt arra, míg a társaság fecsegését hallgatta, hogy Makróczy hatvankét éves korára sem tudta elérni, hogy főügyész legyen, s ő húsz évvel fiatalabban az. De Makróczynak nagy háza volt a Főtéren, fejedelmi háza. Itt mindenkinek muszáj nagyházat vinni. Sorra nézte a jelenlévőket, végigszámolgatta, mindenkinek akkora lakása van, hogy pukkadnak miatta, akik látják. De a hivatalnokok is igyekeznek hatszobás lakásokat szerezni. Mintha a bíróságon nagyobb ítéletet mondhat egy elnök, ha nagy lakásban lakik, s el van adósodva fülüg, mintha jövedelmének megfelelően él, szerényen és szolidan... A rettegett törvényszéki elnök is ott lakik a Makróczy-palotában. Kétemeletes ház, amelynek csak előkelő lakói vannak. Vajon Makróczynak is így került a birtokába? Mingyárt meg is sértődött, hogy neki nem a Főtéren ajánlanak fel egy emeletes házat, hanem ki akarják tolni a villasorba, külterületre, mert a villasor kültelken épült, s messze van a várostól. Hogy fog onnan bejárni? Ott nagy villa nincs több, csak a Boronkayé.

A többi olyan német szisztéma szerint épült kis ház, tele apró lyukakkal... Vajon melyiket szánták neki?... Hát abban csalódnak, mert akármiféle zugba nem dughatják.

Éjfél előtt öt perccel a prelátus felállott, s minden búcsú nélkül eltűnt. Ő észrevette az eltávozását és nagyon csodálkozott rajta, hogy senki sem kíséri ki, csak a háziasszony, aki nemsokára visszajött. A háziasszony katolikus volt, mert az anyja kitért, mikor feleségül ment, vagy talán ki sem tért, csak reverzalist adott. Különös, hogy egész este egy szót sem szólott a rokonságról. Ebben a nőben nagyon benne van a Kopjáss Ferdinánd vére. Az volt ilyen magas, sovány s előkelő ember. Mindig négyesfogaton járt... Vajon neki is négyesfogatot kell tartania? Vagy autót?... S ugyan miből?

Lina intett neki, és ő felállott s elmentek, de ők még nem tudták megtenni, hogy el ne búcsúzzanak, diszkrétan a ház asszonyától s Kardics bácsitól, s akkor látták meglepetve, hogy a többi vendég egyáltalán nem ragaszkodik a prelátus példájához, hanem nagy teketóriás búcsúzások kezdődtek. Volt, aki úgy elköszönt, mintha mindjárt Amerikába utazott volna.

A ház előtt taxiállomás volt, s mivel az eső csepergett, a hűvös, kellemetlen november eleji eső, ők is kocsiba ültek, s úgy vitették haza magukat.

Otthon mind a ketten ugyanarra gondoltak. Hallgatva mentek be a lakásba, Lina sietett megnézni a beteg kisfiát, s örömmel látta, hogy nyugodtan alszik a gyermek.

Milyen jól megvoltak ebben a lakásban már oly sok év óta. Legalább hét vagy nyolc éve laknak itt. Persze, akkor jöttek ide, mikor tanácsjegyző lett. Akkor a gyerekek is kezdtek lábra kelni, s nem fértek a régi kis lakásban. Az a piactéren volt ugyan, de hátul az udvarban. Laktak ők még rosszabbul is, mert mikor ő hazajött orosz fogságból, nem lehetett lakást kapni, s mint katonáék, kiutalt szobácskában bujdosnak, s még annak is örülni kellett. Akkor jöttek ide a Szent Katalin utcába, s most íme, újra helyet kell nézni...

Furcsa, mondta magában Pista, most még kijjebb mennek a városból?...

- Jó ezeknek a gazdagoknak - sóhajtott fel végre Pista, s úgy szmokingban leült a kopott fotóbjébe, amit a gyerekek már egész szétrúgtak. A rugók kiállottak, ezen nőttek fel. Ebben szerettek ugrálni. Csak azért szólott, hogy a felesége helyett mondja ki a közös érzést.

- Ja, hát úgy könnyű - szólta Lina. - Nem is tudom kiszámítani, hány szobájuk van. Van ott még egy szoba hátul az iroda mögött?

Pista szerette volna elmondani a villavásárlás dolgát, de még várt vele. Várta, hogy a felesége hogy gondolja... Mert így nem maradhatnak, az az egy bizonyos.

Lina nem szólt, csak nézett maga elé.

- Hogy gondolja azt maga - kérdezte aztán. - Ezek vissza fogják adni a vizitet?

Pista hallgatott. Hát igen, kötelesek vele... De előre pirult, hogy Kardicsné hogy fog bejönni hozzájuk. Úgy fogja viselni magát, mintha egy irodaszolgáját látogatja meg. Kegye lesz.

- Hogy érezted magad? - kérdezte, hogy elterelje a beszédet.

Lina kicsit hallgatott.

- Nem volt semmi - szólta -, nagyon simán folyt le.

Önmagának válaszolt, az indulás előtti félelmeire, hogy mellőzni fogják, meg fogják sérteni. Ez az, hogy „nem volt semmi”. Pista értette s bent mosolygott magában, de ez a mosoly nem jött fel az arcára, mert annyi örvény volt a lelkében, hogy elzavarta a kis megérzést.

- Jó vacsora volt - mondta.

- Azt mondják, férfiszakács van náluk.

Erre újra hallgattak. A felkavart izgalmak annyira örvénylettek bennük, hogy nem bírtak beszélni, mert köztük hiányzott a régi harmónia. Máskor, ha a legkisebb vacsoráról hazajöttek, nem győzték egymást túllármázni, mindent csak úgy ontottak magukból, hogy megkönnyeb-
büljenek a feszültségtől, amit a saját életvilágukhoz tartozó barát vagy ellenség produkciója folytán éreztek, mert egy vacsora mindig erőpróba is, amit az összes vendégek, mint ilyet bírál-
nak el. A háziasszonyok a házvezetési verseny, a férfiak a pénzszerzési harcok szem-
pontjából. De itt nem beszélhettek erről, mert annyira felülmúlta, amit Lina adhatott, vagy amit Pista produkálhatott, hogy egyszerűen látványosságnak érezték, mintha nagy tűzijátékot, vagy szentistvánnapi ökörsütést láttak volna, ami a saját ambícióikat nem érintette.

- Rokonok - mondta Pista, ahogy gyorsan levetkezett s belefeküdt az ágyába. Odaesett a feleségére, aki még hallgatagon rendezgetett, gondosan vetkőzött, s azonnal elrakta a drága ruháit. Felrakta akasztókra, s az ablak felső kilincsére függesztette, hogy reggelig kilógja magát. Ahogy így a magasba nyúlt, kedves alakja karcsú és hajlékony volt, s Pista megkívánta.

- No, ne nézzen ide - mondta Lina kényelmetlenül, s Pista tüntetően behunyta a szemét, s egy pillanat múlva már újra lesett s csodálta, hogy az asszony a kombinét úgy hajtja össze, mint a boltban a kereskedő, aki félti a holmiját. Aztán látta, ahogy a tükör elé ült, és sokáig fésül-
ködött, toalettet csinált s közben hallgatott. Ő el-elaludt egy pillanatra, de nem akart aludni, s nem volt kedve beszélni. Kedves, meleg s vágyakozó érzések zsibongtak benne.

Mit kellene csinálni, hogy elzárja maga körül az idegen hatásokat, hogy csak ketten éljék le az életet. Most nagyon félt, hogy meg fog zavarodni ez a kellemes meleg családias, mégis érzéki boldogság, amiben eddig volt. Az egész társaságért nem adta volna oda most a feleségét, milyen szép volt egész este, milyen ismert és megszokott és mégis szokatlan, új s ingerlő. Már a vacsora után is többször felbuzdult benne a vágy, hogy megölelje s megköszönje neki szerelemmel, hogy van s hogy ilyen őszinte, igaz és egyszerű. Így különösen háttal, fél profil-
ban, egész fiatal lánynak látszott. Csodálatos, a tizenhat évi házasság meg sem látszott rajta. Meg tudta őrizni alakját, vonásait a sok munkában, a sok gyereknevelés mellett, oly üde, kivált így villanyfénynél.

Végre arra ébredt, hogy az asszony is ágyban van. Átnyúlt hozzá félkarral, s az asszony engedte, hogy megsimogassa.

- Tudod-e, mit mondott Kardics bácsi. - mondta csendesen a sötétben, megcsillapodva s az álmo-
sságtól megszabadulva - és apró csókokkal csókolva még a felesége vállát -, azt mondja, hogy van egy eladó villa a villasoron, igen olcsó, mélyen áron alul, most nagyon könnyen meg lehetne kapni.

Lina mereven feküdt. Ettől a szótól megmerevült, megijedt, vajon mi ez? Mindjárt félt, és beleütött a gyanú s a rettegés, nem akarják-e vesztüket az emberek.

- Kinek a villája lehet az? - mondta halkán, azzal mindjárt össze is gubbaszkodott, s mint kisgyermekkorában, összetette arca előtt a kezeit, s térdeit felhúzta, mint egy csecsemő.

- Nem tudom - mondta Pista kinyújtózkodva, s már reálisabban. Én megvallom, félek... Attól félek, hogy nagyon hamar a markába ne kerítsen ez a vén gazember... nagyon vigyázni kell...

- Jaj, csak baj ne legyen - nyöszörögve sóhajtott Lina.

- Nehéz dolog - tűnődött ő hangosan. - Mindenik nehéz. Elfogadni is nehéz, el nem fogadni is nehéz... A Takaréék megveszi a villát, azzal nincs baj. A többit is meg lehet csinálni. A berendezést és felszerelést. De még nem tudom, mi van itt a városnál. Nagyon meglep, hogy Makróczy után még semmi panamát nem látok, pedig el voltam készülve rá, hogy egy hangyabolyba léptem bele; vagy nagyon ügyesen csinálják az illet, vagy nincs. Ez lehetetlen, csak talán nagy dolgokra koncentrált az erejét, s azok még ilyen hamar nem sülték ki... Most a Takaréék szíveskedik - mert Kardics bácsi nem szerzett meg ingyen rokonnak: neki szüksége van rám. Ő tudja, miért. Most nem tudom, milyen álláspontot kell elfoglalnom a bűdös dolgok esetén. Ha purifikátornak lépek fel, ellenszenvessé teszem magam esetleg az egész társaság előtt... Ezek, ma is láttam, annyira egy húron pendülnek, és úgy össze vannak házasodva... Az alispán sógor itt, sógor ott s valamennyien sógorok valami titkos maffiában, ami még az én szemem előtt rejtve van... Ha pedig szemet hunyok, megalázom magamat, pedig később biztosan ki fog sülni valami.

Lina nem felelt. Oly ijedten feküdt, hogy már szinte elaludt. Elbújt a holnap félelme elől a paplan meleg bugyaiba, s a teste zsibongott. Nagyon jól érezte magát, kielégítve testileg, lelkileg, s nem akart rosszra gondolni. Ringatta magát az álom taván.

- Nagyon jót mondott a főmérnök - mondta Pista s felnevetett. - Azt mondja: egy vidéki városban a főmérnöki állást átalakították műszaki tanácsosi állássá, s Budapestről hívtak meg valakit, a belügből egy műszaki urat... Azt kérdi az illető úr a meghívásra: - Van-e vízvezeték? - Van... - Hát útburkolat? - Az is van... Hát a gázgyár át van-e már véve s átalakítva villanyteleppé? - Az is rendben van... Akkor - azt mondja - mit keresek én ebben a városban?

Még egyszer elnevette magát.

- Nagyon jó - mondta tovább. - A belügyi urak, ahogy ezek egy várost elképzelnek... Hát nálunk még kereshet valamit... Semmink sincs, most kell megcsinálni a vízvezeték, az útburkolást. No, az egy, a villanykérdés le van aratva. Szegény Belatiny, abba törött bele a foga... elég szerencsétlenül... a városra nézve... - s nevetett.

Lina felébredt egy kicsit, s azt mondta:

- Te Pista, nem a Belatiny-villa eladó?

- Az lehet.

- Az özvegy nem tarthatja fenn. Se jövedelme, se szüksége nincs rá.

- Ez az... A férfi küzd és verekszik és semmitől se riad vissza... Mikor aztán meghal, összelapul az egész, mintha a hólyagból kimegy a levegő... Mit gondolsz, ha Kardics bácsi, isten ments, felfordul, a felesége ezeket a nagy csütörtöki vacsorákat folytatná? Minek? Ez csak az üzlethez kell. Képzem, az a sovány asszony, hogy unja ezt az egészet. Pedig nincs is vele semmi strapája, mert mindent az alkalmazottak végeznek el... Hanem hogy mennyi energiát kell annak az embernek befektetni... Hogy résen volt az. Sose felejttem el, az utcán, ahogy elkapott, azonnal megkötötte a rokonságot... Mint a vadász, mindig töltött puskával jár, és a legkisebb vadat sem ereszi el szem előtt...

Még sokáig beszélt, de Lina úgy aludt, mint a tej.

Észrevette felesége nagy csendességét, elhallgatott s figyelte halk, egyenletes lélegzését, s arra ő is befelé fordult, hátat fordított az asszonynak, s szép párhuzamosan elaludtak.

11.

Másnap reggel nagyon morózusan és fáradtan ébredtek. Pista nem álmodta meg, mit kell tenni, de úgy érezte, a vonatja be van állítva valami új vágányra, s az most már megy, idegen vonatvezető ül a mozdony mellett, s ő mint utas megy, kényszerútlevelel, deportálva valami ismeretlen világ felé.

A hivatalban nem volt semmi baj. Sőt valami váratlan öröm érte. Az első szerződés. Ötven pengőt kapott érte. Nem akart hinni a szemének. A pénzt eldugta a pénztárcájának titkos és soha nem használt belső rekeszébe, s ment a polgármesterhez referádára.

A polgármester úgy beszélt vele, mintha a fia lett volna. A kis elegáns öregúr olyan volt, mint egy boszorkánymester, a legnehezebb dolgokban is talpraesetten és egyszerűen oldotta meg a csomót, hogy zökkenő nélkül haladt minden. A tegnap esti vacsorának nagyon jó híre volt nála. Maga nem lehetett jelen, mentegetőzött, mert minisztériumiak érkeztek, s azok voltak nála vacsorán, de részletesen el kellett mondani mindent. Ki volt jelen, ki mit mondott, lassan kiszedett belőle mindent, amire nem is gondolt. A végén még a villakérdés is szóba került. Tanácsot kért, hogy: hogy, kell neki Kardics bácsit felfogni.

- Kardics egy remek ember - mondta az öregúr -, semmiből teremtette meg a Takarékot, s az ma az Alföld legkülönb bankja. Ha ő valamit jónak talál, azt vakon el kell fogadni.

Szerette volna megkérdezni, hogy Makróczyval hogy állunk. Azt is szerette volna, ha a polgármester megvallaná, hogy őneki is szokott-e hasonló szívességeket tenni Kardics bácsi. Hogy az ő birtokvásárlásai is a Kardics fejében születtek-e meg, s hogy egyáltalán mennyire van benn a Takarék markában, mert úgy érezte, itt mindenki ebben a hálóban van... De persze, erre a legtávolabbi célzást se lehetett tenni. Az ilyet vagy elmondja valaki, vagy nem. Még nem volt olyan közel, hogy megengedhessen magának célzást ilyen titkokra.

Azt azért megkérdezte, hogy nem a Belatiny-villáról van-e szó.

- Nem, nem - mondta a polgármester -, az nem valószínű. A villasorban egész csomó ház van kockán, de a Belatiny-nak egészen más a dolga... Fontos, hogy Kardics sógorod a legnagyobb jóakarattal van hozzád. Ez biztos: én már többször beszéltem rólad vele, s mindig csak azt mondta, hogy mennyire megszeretett, s milyen haszon a városnak, hogy a véletlen éppen téged állított erre a helyre. Ebben megnyughatsz.

- Nagyon köszönöm, Béla bátyám, nagyon szépen köszönöm, én mindent úgy fogok csinálni, ahogy te, Béla bátyám, tanácsolni fogod.

Már nem kellett figyelmeztetni arra, hogy nem méltóságos úr, hanem egyszerűen Béla bátyám... Valami olyan melegség és bizalom volt már köztük, hogy igazán úgy bízta rá magát, mintha a nagybátyja volna.

Úgy érezte magát, mintha valósággal beérkezett volna, mintha már benne volna abban a különös társadalmi szövetségben, amely a várost jelenti, a közéletet, a hatalmat, a valóságot. Érezte, hogy a kezükben van a nagy város szőröstül-bőröstül, minden dolgával és minden érdekével, s mintha ő mindig ide tartozott volna.

Már úgy ment végig a városháza széles folyosóján, mint egy hatalom. Nem a hivatal adta meg ezt az érzést, mert hisz abban még semmi nem történt, ahol meg kellett volna állania a helyét, vagy ami visszahatott volna rá, hanem ez a társadalmi erő emelte fel magasra a fejét. Ez egyenesítette ki a derekát, a hatalmasok barátsága dagasztotta önértetét. Háta mögött érezte a vagyonosokat, az uralkodni tudók társaságát.

Pláne most, hogy ötven pengő titkos vagyona van a hivatalából... Ezt a pénzt nem árulja el Linának, jó lesz ez a hivatali reprezentációra. Majd kigondolja.

Kell hogy legyen mindig egy kis pénze. Cigaretta, szivar, szolgál, egy üveg sör...

Régebben mindig szökve, lopva sietett keresztül a városház udvarán, lehajtott fővel, könnyösen a világgal szemben, mint egy szürke hivatalnok: most önérzettel és lassú léptekkel ment már, mint aki minél tovább akarja érezni a jót, ami reá sugárzik.

Még otthon is úgy lépett be a kapun, derülten, kényelmesen, egyenes derékkal. Szinte nem is fért be már a boltíves kapu alatt, mintha nagyot nőtt volna az alakja. A fejét csaknem beleütötte a régimódi házacská kapuboltjába. Volt ajtó a kapu alá is a lakásból, de ez az ajtó mindig le volt zárva, mert ott volt a hálószobájuk, s nem lehetett rajta átjárni. Mindig be kellett menni az udvarra, s a macskaköveken döcögni a konyha felőli bejárathoz. Ott egy pici előszobán, amely csak annyi volt, mint egy láda, s négy ajtó éppen elég bútor volt neki, azon mentek be az ebédlőbe, ahonnan jobbra a gyerekek szobája, balra a hálószoba nyílt. Ez a három szoba volt az egész lakás. Most, ahogy belépett a kapun, megállott, s azon gondolkodott, hogy ez nem jól van így. Újra ki kellene nyitni a kapu alatti ajtót s akkor a hálószobát áttenni. Kicserelni az ebédlővel. Legyen legalább egy szobájuk, ahova vendégeket be lehet vezetni.

Eddig legfeljebb az állatorvosékkal s néhány tanár barátjával, egy-két atyafival, kisebb földbirtokosokkal érintkeztek, akik maguk is hasonló lakásban laktak. Addig ez volt a jó. De most, hogy tegye ki magát ezentúl annak, hogy ha valaki eljön hozzá, akkor mindjárt kitárná az egész lakást előtte. Mert ha a középső szobában vannak, óhatatlan, hogy át ne járjanak a családtagok a szobán a másik két szoba miatt, mert egyiknek sincs más kijárata, csak a közlékszobán át.

No, de mit szól ehhez Lina?

Egyelőre ott ment be, ahol be lehet menni; a konyha ajtaja nyitva volt a kicsi előszobára, s az tele volt hagymaszaggal.

Elfintorította az orrát, s felakasztotta az egy szál fogásra a kabátját, kalapját, botját, s bement az ebédlőbe.

Jaj, de kellemetlen egy ebédlő ez, érezte a testében, mintha villamos ütés érte volna. Hogy ő ezt eddig nem is vette figyelembe. Az asztal meg volt terítve. Szép, fehér abrosz, a tányérok azonban vastag porcelánból voltak, mint a vendéglői tányérok. Ezekkel az olcsó holmikkal kímélte Lina a szervizt, amelyből már éppen elég ki volt törve.

Elég tágas volt a szoba, elfért még benne az ebédlőszekrény mellett egy pianínó is, amin Lina szokott gyakorolni régebben, de gyenge zongorás volt, inkább csak gyakorlatokat játszott. Ahhoz nem volt bátorsága, hogy maga elszántságából például csak népdalokat is játsszon. A fiai sokat nyúzták a zongorát, de nem volt kedvük hozzá, csak a hivatalos leckét verték ki rajta, különösen mikor az apjuk nem volt otthon. Még a kisebbnek inkább volt hallása és kedve, de a nagyobbikat kötéllel kellett lekötöni a hangszerhez.

„Hm - mondta magában. - Ha az ebédlőt átteszem a kapu felőli szobába, megint jön a régi kényelmetlenség. Ott nem fér el a zongora. Ha pedig idehozom a hálószobai két szekrényt, akkor meg itt sem fér. Most emlékezett vissza, hogy akkor cserélték ki a két szobát, mikor a zongorát vették. Lina szokott zsenialitásával kímélte, hogy a szobacserével a zongora helyét megnyerik. Nagyon fontos volt, mert így nagyobb lett a lakás, és a zongorát akkor is lehetett használni, ha még valaki aludt a hálóban, vagy beteg volt.”

„Itt nincs segítség - mondta magában, s felvette a leveleket az íróasztalról. Még ez az asztal is elfért így. Bár ez a kisebbik szobában is elférne... evvel nincs baj...”

Ahogy az egyik levelet felvette, szívszorulást kapott. Megismerte a húga írását.

Adélkával, a húgával tíz év óta nem érintkeztek, a házassága miatt. Kis ideig tartotta a kezében a levelet, nézte annak a szélén a foszlányokat. Lina úgy látszik, az ujjával tépte fel. Ez is kellemetlen szokás, hogy mindent feltép... Úgy hagyta, hogy végigcsorogjon ereiben az emlékezés. Milyen megható, hogy Adélka is tudomást vett az ő előléptetéséről s gratulál...

Lassan kihúzta a borítékból a levelet, és olvasni kezdte, úgy állva.

Szörnyű levél volt.

Áradt belőle a panasz és az őszinteség. Hogy a házassága nem sikerült, most már kénytelen elmondani, és segítségért fordulni bátyjához, mert az ura... Tizenkét évi házasság után, meg kell vallania, hogy lelkéből a rossz tulajdonságok most kezdenek feltörni, s már nem bírja... Nem bírja az életet, kedves Pista testvére előtt ki kell vallania, hogy a kritikus ponton áll. A férje egész tehetetlen ember, aki az életével semmit se tud csinálni, már két év óta munkanélküli, s abból élnek, amit ő keres. Sokszor nincs betevő falat. Öt gyermeke... most is azt se tudja, mit adjon nekik ebédre...

Leeresztette a levelet, nem bírta tovább olvasni, a szíve annyira elszorult s olyan rémület vett erőt rajta, hogy pihennie kellett, várnia, míg egy kicsit magához tér...

Le is tette a levelet, s átment a szoba másik oldalára, ahol egy dívány állott, előtte kis dohányzóasztalka, hatszögletű kis törökös asztal, azon cigaretta.

Rágyújtott. Akkor végigment a szobán. A fiai a jobb oldali, hátulsó szobában vitatkoztak, bezárt ajtó mellett. Ennek az ajtónak mindig zárva kellett lenni, Lina parancsából, mert az a szoba olyan volt, mint egy diákkamra, abban nem lehetett rendet tartani, s mégis hozzájuk minden percben jöhetett valaki, aki előtt takarni kellett, hogy... Szóval most örült, hogy az ajtó be van zárva s a gyerekek lármájába nem kell beleavatkozni...

Újra felvette a levelet. Leült az íróasztala előtt, háttal a szobának, a két ablak közt állott az íróasztal. Tovább olvasott. S olvasta, hogy Adélka elmondja, hogy nem elég a sok baj, az ura szoknya után szalad... Nem elég, hogy a három gyerekéhez annak az első házasságából való két gyereket is magához vette, s úgy bánik velük, mint a tulajdon övéivel, most mégis más nő kell neki. Hogy ő nem tud ebben a pokolban élni, neki kell egy kis napfény, egy kis napsugár, amit a feleségénél nem talál meg, hát megtalálja egy utcai rongynál, egy festett szörnyetegnél. És odavan, sokszor egy hétig se jön haza, s már attól fél, hogy el is akarja hagyni...

Újra ledobta a levelet. Felugrott és nagy léptekkel járkált a szobában. Adélka volt gyermekkorában a család kedvence, az édes, a bűbajos, akiért mind készek lettek volna meghalni a testvérek. Az a szerencsétlen házasság. Beleszeretett egy tönkrement család úrifiába. Egy naplopó, dorbézoló senkibe. Mennyire látták ezt előre. Mít el nem követtek, hogy Adélkát megmentsék tőle. Mennyi szív fájdalom, mennyi boldogtalanság. S az a gazember elvált Adélka miatt a feleségétől, a szegény kis Adélkának ez az élete. Hogy harcolt ezért az emberért a családdal. Még akkor élt az édesanyjuk. Hogy megbántotta, hogy kikövetelte, hogy az ő választottját úgy nézzék, mint ő. Rettenetes.

Tovább olvasott.

Csak két eset van. Vagy kiteszi magát az öt gyerekekkel az éhenhalásnak, vagy tovább szenvedti ezt a mártíriumot. Szégyen elmondani, de egy krajcárja sincs s nem tud segíteni, az apa soha egy fillért már nem ad haza, s ő nem bírja a munkát, s mit lehet avval keresni, amit ő tud... Krumplin élnek, és száraz kenyéren, de még az is hiányzik. Ő várt, várt, emberi erőt felülmúló módon várt, de ezt nem lehet a végtelenségig, a gyerekeket az idén már be sem tudta íratni

iskolába, már november, s még mindig itthon lógnak szegények. Itt nőnek fel a szeme előtt, mint az utcagyermek, s neki ezt el kell néznie... mi lesz belőlük, tudatlanul, rossz erkölcsi példa hatása alatt, kitéve az utca szennyes befolyásának... Ha egyszer Pestre jön, látogassa meg, hogy a saját szemével lássa a dolgot, s adjon tanácsot...

Lecsapta a levelet, s ökölbe szorította a kezét.

- Most adjak tanácsot. De mikor ezt mind előre láttam...

Szörnyű lelkifurdalása volt. Nem bírt megnyugodni, s alig várta, hogy Lina bejöjjön.

Lina vidáman jött be. Csókra adta kedves kis arcát, s azt kérdezte, mi újság a hivatalban?

- Te azt kérded? mikor itt az Adélka levele?

Lina az asztal felé pillantott.

- Ó, Adélka. Mindenesetre nagyon szomorú.

Pista el volt képedve, hogy a felesége nem veszi olyan tragikusan a dolgot, mint ő.

- Istenem - mondta Lina -, ő a felelős érte. Mindenki előre látta Rába Guszti, mint ideál... Ne izgasd magad szívecském, amit Adélka ír, nem kell készpénznek venni, mert fantáziál, és ha elkeseredik, akkor mindent összeírkal. Már azóta meg is bánta.

- No, de hát éheznek.

- Hja, barátom, egyszer hopp, másszor kopp... Akkor más volt, mikor fumigálta az én kosztomat... Mikor én a forradalmak után úgy éltem egy nyomorult szobában, amit rekviráltak nekünk és eljött hozzánk, s látta, hogy a fogamhoz verem a garast, akkor lenézett. Pedig én akkor is korrektül jártam el vele szemben, és tisztességesen elláttam... Hogy nem tudtam nekik megadni a kért összeget, s ha akármennyi pénzem lett volna, akkor sem adtam volna, mert sárba dobni a pénzt, annak nincs értelme, és az apámtól akkor rekvirálták el a románok az utolsó lovát, az utolsó szem búzáját, még egy fél kiló szalonna volt a kamrában, azt is elvitték... és velem szemben olyan igényekkel lépett fel...

Pista szédülve hallgatta. Ő már réges-régen elfelejtette az egész dolgot, s el volt ámulva, hogy a felesége az utolsó szóváltásig mindenre pontosan emlékszik, mintha most történt volna, ma, tegnap, s azóta semmi más nem történt volna. Ő már csak arra emlékezett, hogy akkor, jobb meggyőződése ellenére, a felesége pártjára kelt valami ügyben, amit akkor sem értett, a sógorával szemben, s úgy összevesztek, hogy tíz év óta nem is hallottak egymásról. De benne el is mosódott az egész, s ő csak valami olthatatlan vággyal volt tele a húgával szemben, a húgáért, akit csak mint kisleányt ismert odahaza, akiben rendkívüli szépséget álmódott meg, a fajtája szépségét tisztelte, s most ez a féltett gyermek éheznek... Azóta mindig csak várt, várt, azt várta, hogy egyszer csak ki fog derülni, hogy Adélkának van igaza... S most itt van az ellenkező, de ő ezzel nem tud vitatkozni, mert ő csak azt érzi, hogy az ő húga éheznek... a gyermekeivel együtt...

- Mire neki öt gyerek - mondta Lina határozottan s meggyőződéssel -, azt tudnak, de akkor tudják eltartani is... Gyereket? Hogy aztán más gondoskodik róluk? És még nem elég az övé, odaszedi az ura zabgyerekeit is.

Evvel kiment. Látszott, hogy a levesért megy.

- Jaj, istenem, mit csináljak? - kiáltott fel, s homlokára kulcsolta a kezét.

Erről a mozdulatról az édesanyja jutott eszébe. Annak volt, szegénynek, ez a mozdulata. Ő tehát az anyja lelkiségét örökölte?

Leült az asztalhoz a helyére s kibontotta a fehér szervétát s leterítette a térdeire.

Adélkának tanítónői diplomája van. Hányszor gondolt rá, hogy felszólítja, hogy adja be a pályázatát a városhoz s kinevezteti, de ez mindig megtört a két nőn. A feleségén, aki hallani sem akart róla, és kész volt inkább elválni tőle, mint egy városban lakni a sógornőjével. A másik Adélka, aki soha nem jelentkezett. Most mit tegyen?... Most próbálja meg behozni? Harmincnégy éves korában s öt gyerekkel?... Hova? S mit lehet belőle csinálni?... És most is, mit fog szólni Lina ehhez a gondolathoz...

Mindennél szörnyűbb a családi baj.

Lina hozta a levest, s bekiáltott a másik szobába:

- Ebédelni!...

A gyerekeknek abban a pillanatban már hallani lehetett a rohanásukat, ahogy székeket borigattak, de az ajtót félve és csendben nyitották ki, s úgy bújtak be rajta, nevető, ragyogó arccal, de megijesztett kis állatok módjára, ahogy féket vetettek a temperamentumuknak. S még így is rájuk szólott az anyjuk:

- Na, mi az, mi az? Úgy rohantok, mint a csürhe...

A fiúk szépen az asztalhoz jöttek.

- Megmostátok a kezeteket?

- Meg - mondta egyszerre mind a két gyerek. Mutatták is a kis praclijukat, amelyen a friss víz és a tintafolt egyformán meglátszott.

- Na, üljetek helyre! - kommandírozott Lina, mert bár látta a nagyjából való mosdást, most nem volt kedve szót vetni rá.

A fiúk leültek.

- Apuka - kiáltott Kálmuska, a kisebbik -, igaz, hogy Kardics bácsiéknál arany evőeszközökkel ettetek?

- Ki mondta ezt a butaságot? - kérdezte Lina.

- Az iskolában mondták, hogy a nagy vendégeknek mindig arannyal terítenek. Nektek nem arannyal terítettek?

- Hallgass és egyél szépen. Kösd fel a szervétát.

A gyerekek megéreztek, hogy nehéz hangulat van, s elhallgattak. Csak néha kuncogtak össze.

- Szétültetek benneteket, ha mindig veszekedtek - mondta az anyjuk. - Nem férnek meg ezek egy szobában. Majd az egyiknek a fás színben teríték, a másiknak meg a kapu alatt.

A két gyerek egy pillanatra elhallgatott, kis idő múlva azonban nagy kacagás tört ki belőlük. Olyan fantasztikusnak tűnt fel előttük az anyjuk ötlete, hogy nem bírtak ellentállani a kacagási rohamnak. Kálmuskának a torkára is szaladt a leves, és sokáig prüszkölt, köhögött, le kellett szállnia a székről, s átszaladt a másik szobába, ott köhögte és kacagta ki magát, úgy jött vissza.

Pista szigorúan nézett rájuk, aztán enni kezdett. A leves nagyon jó volt, s ő nagyon szerette a leveseket. De mikor már majdnem mind megette, szórakozottan, azt, ami a tányérján volt, egyszerre kifordult a kanál a kezéből s nem tudott tovább enni. Ő itt nagyszerű ételeken él, mert Lina csodálatosan főz, egész életében a legjobb ételeket kapja... s a nővére öt gyermekével éheznek... ki tudja, ma is van-e egyáltalán betevő falat a háznál...

- Nem eszel többet?

- Nem, köszönöm.

Lina fogta a tálát, kivitte. Míg kint volt, a gyerekek fellélegzettek.

- Apuka. Ugye, nem is igaz, Kardics bácsinál nincs arany evőeszköz - mondta Berci, a nagyobbik fiú.

- Hallgass! Ne beszélj bolondokat.

- Aranykanállal csak a király eszik - mondta Kálmuska.

- Buta! - mondta rá Berci. - A királyné gyerekei most éheznek, Lekejtóban.

Pista villámló szemmel nézett rá a két fiúra.

- Lesz csönd?

Lina hozta a tálát. Túrós csusza volt. Tejfeles, töpörtös túrós csusza. A két gyerek felvillanyozva nézett a tálra. Kedvenc ételük.

- Apuka - mondta Berci -, Holubéknál egy amerikai vendég volt, egy amerikai vállalkozó, roppant gazdag. Mikor vacsorára tepertőcsuszát adtak, azt hitte, a tepertő mazsola, és azt hitte, hogy édes tészta, krémmel, és mikor bekapta s megérezte a sertészsírt, olyan beteg lett, hogy hányt.

Pista önkéntelenül elnevette magát.

- Ki mondta ezt a butaságot?

És tovább nevetett. Olyan furcsa volt.

- Kőnig Péter mondta az osztályban - kiabálta a gyerek lelkendezve, hogy az apját megnevetette.

Még Lina is nevetett. Ezek mellett a gyerekek mellett csakugyan nem lehet rosszkedv. Szeretettel cirógatta végig a fia arcoskáját, s boldog volt, hogy feloldódott a hangulat. Érdeke volt, hogy az urára ne telepedjék rá Adélka miatt a bánat.

- Tudnak is az amerikaiak enni - mondta gazdasszonyi fölénnyel.

- Tényleg, azok mindig csak konzervet esznek. Náluk minden el van készítve konzervnek.

- A gulyás! - mondta Pista nevetve.

- Nemcsak a gulyás, apuka, hanem minden étel. Csak megrendelik a szakácsnőnél az ebédet, az meg bevásárolni, és megveszi a konzervnek a levest, a húst, a mártást, a főzeléket.

- Ahogy te azt elképzeled, te csacsi - mondta az anyja, s most ő kezdett nevetni, hogy belepirult.

Így az ebéd meg volt mentve, s elég jó hangulatban hallgatták a gyerekek csacsogó vitatkozását.

- Hozd ide az aufzaccot - mondta Lina Bercinek.

A fiú felállott, az ebédlőszekrényhez sietett, amelyen ott volt kikészítve a gyümölcstál. Alma volt benne, amit a tanyáról kaptak, a nagyapától. Odatette az asztalra roppant vigyázással, hogy egy se essen le róla, s nagyon büszke volt, hogy sikerült.

Mindenki kapott egy-egy almát, s ezzel készen voltak az ebéddel.

- Majd akkor tudjátok meg, ha baj lesz - mondta Lina moralizálva -, most pedig jó dolgok van, mert apuka mindent előteremt, de se tanulni, se dolgozni, haszontalan naplopó lesz belőletek.

Ebéd után Lina kiment a mosogatást eldirigálni s törülgetni. A cselédlány fiatal parasztlány, ez is a tanyáról került, azt még állandóan tanítani kell, nem lehet egy mosogatást se rábízni.

Pista elővett az íróasztalfiókjából egy rózsaszínű utalványt, megcímezte Adélkának, s ráírt ötven pengőt. Akkor óvatosan előhúzta a hátsó nadrágzsebből a tárcát, kivette a bankjegyet, az első pénzt, amit mint főügyész keresett s odaadta Bercinek.

- Fiam, eredj ezzel a postára, add fel. Nem bízhatom másra. Az ilyet magunknak kell elintézni.

- Két óra előtt nem veszik fel - mondta Bercike.

- Jól van, hát majd két órakor elmégy.

Ezzel otthagya az utalványt tüntetően az íróasztal sarkán, hogy Lina ha bejön, lássa, ő pedig lefeküdt a díványra, hogy egy kicsit szundítson, ha tud.

Mikor Lina bejött, mindjárt meglátta, odament, elolvasta. Pista örült, hogy a szelvényre nem írt egyebet, csak azt, hogy: „forrón szerető testvéred”.

Lina elolvasta s ledobta. Nem szólt egy szót sem, kiment a szobából.

Ő azonban meg volt nyugodva. Úgy érezte, mintha ezzel az ötven pengővel megváltotta volna magát. Mintha kifizetett volna egy nagyon kínos adósságot. Olyat, amelyet nem követeltek, de annál jobban nyomta a lelkét. Valahogy ez villant eszébe, hogy diákkorában elhatározta, hogy a Segítőegyesületnek, amelyet ő alapított, illetve szervezett újjá, míg él, pártfogója lesz, s egész terveket dolgozott ki, hogy évente mennyivel fogja segíyezni, míg csak az egyesület oly erős nem lesz, hogy minden fiú, akár szegény, akár gazdag, onnan kapja az összes iskolakönyvet. Ez egy nagyon szép és lelkesítő terv volt, amely egyetemi tanulmányai alatt is végigkísérte, és sok meleg órát adott képzelgéseiben a szívének. No, de mi lett? Kitört a háború, behívták katonának. (Még akkor leginkább küldhetett volna - ha az édesanyját nem kellett volna segítenie...) Azután fogságba esett. Mikor meg hazakerült, örült, hogy szerény fizetéséből feleségét s családját eltarthatja... Soha életében senki előtt ezt a tükös tervét ki nem mondta, és sokszor csak azért nem pirult önmaga előtt, mert senki sem volt tudója ennek a szép fogadalmának. Már most is volt eszébe, mióta főügyész, hogy ha kultúr tanácsnok korában nem is volt képes a keze alatt levő iskoláját segíteni, most majd tesz valamit...

Ugyanígy volt a családi kötelezettségekkel szemben. Kimondhatatlanul jólesett, hogy ma tett. Adélkának jól fog esni. Meg lesz hatva, meg lesz nyugodva, hogy a levelének ilyen visszhangja volt. Látni fogja, hogy a vér nem vált vízzé. Nem is lehet, hogy most, mikor ily szörnyű következmények állottak be, ők egyszerűen kibújjanak a felelősség alól az éhezőkkel szemben, azon a címen, hogy annak idején megmondták, hogy sokkal jobb volna, ha egy gazdag, nyugodt jellemű emberhez menne...

Már az ötvenesnek fuccs, ezzel már nem fogja Makróczyt követni. Mert Makróczy nagyon elkényeztette a híveit, hetenként vacsorát vagy valami címen zabálást tartott nekik. Nagy vadász volt, s vadász cimboráit a párthíveiből szedte össze. Ezeket a Tisza-parton a halászcserdában szokta összehozni, s ott bor és cigány mellett lumpoltak. Ezért voltak aztán életre-halálra kortesei. Hát ő egy ilyen tartalékalapot akart összehozni, vagy egy-egy sörözést... Most az első lépésnek fuccs. Linának nem is szólt volna erről az ötven pengőről. Mint kultúr tanácsnoknak soha semmi kiadása nem volt ezen a címen, s Lina nem is egyezne bele. Pedig

valamit tenni kell. Lassan már kényelmetlen helyzetbe jut az emberekkel szemben, mindenkinek lekötöztette marad...

No, mindegy. Sokkal jobb helyen lesz az, ha Adélka és gyermekei eszik meg, szegények.

Figyelte az órát, nem is mert elaludni, minden percben ébren volt. Mikor a kettőt ütötte, átkiáltott Bercikének, hogy mehet a postára.

A gyermek elment, s az előszobából meghallotta, hogy Lina rászólt a konyhából, hogy hová megy.

- Postára - kiáltotta büszkén Bercike.

Várt, hogy Lina szól-e valamit. De elmaradt a hang. Így megnyugodott és el is aludt egy kicsit.

Arra ébredt fel, hogy Lina bejött.

Valahogy nagy lármával jött. Nem szólt, s mégis mintha fergeteg lett volna körülötte. Egy kis cédulát hozott s azt az íróasztalra dobta.

Mikor látta, hogy ő ébren van, meg is szólalt.

- Hát elküldte!...

Nem felelt. Sokáig. Lina valamit tett-vett a szobában. Rendezgette a székeket, leszedte az asztalt.

- Az istenadta - mondta aztán, hogy a feleségét szelídítse. - Egy csepp a tengerbe... Maga kereste magának.

- Éppen azért - mondta Lina, s megállott a portörő a kezében... - Éppen azért. Maga kereste magának... Hát most már maga akarja a cseppeket a tengerbe hordani?

- Én nem akarom, én egyszer s mindenkorra végeztem vele.

- Hogyhogy, egyszer s mindenkorra? Talán inkább, hogy most kezdte el? Vagy ez nekik most már elég lesz haláluk órájáig?

- Én nem tehetek többet. Én nem vagyok Krózus, én nem tehetem tönkre magamat miatta.

Lina sírt, megtörülte a szemét.

- Nézze, Pista, maga nagyon veszélyes útra lépett. Ha maga most már fel akarja szedni az összes rokonát, a nagybácsikat, a testvéreket, az atyafiakat, akkor aztán nem tudom, mi lesz ennek a vége. Most már magából fog élösködni az egész poloskafaj?

Pista felugrott, mintha kígyó csípte volna meg. Felállott, és a felesége elé lépett.

- Hogy mondta? - kiáltott rá teljes erejéből. - Magának a Kopjássok poloskafaj? Hát mi az isten van itt? Énvelem így lehet beszélni? Ötven pengő miatt maga így elveszti a fejét? Maga adta nekem azt az ötven pengőt? A Szentkálnay-vagyomból van az az ötven pengő? A Szentkálnayak segítettek ki engem avval a nyomorból? Abból élek én tizenhat éve, hogy az apád egy nyulat küld, meg egy kosár rothadt almát?

- Rothadt? - mondta szelíden Lina. - Tiszta szívvel mondod azt, hogy rothadt? Nem a legszebbeket válogatja ki az apám?... Az apámat szidod, aki meghalna érted? Aki igenis megkoplalja, csakhogy neked küldhesse a legszebbet, a legjobbbat?

Pista érezte, hogy nagyon elszaladt a szája, mert nem szerette ugyan az apósát, aki lenézte őt, mert nem tud pénzt keresni, s eltűri, hogy az ő lánya itt cseléd legyen és szakácsné... De azt el kell ismerni, hogy az öregúr roppant nagy gondot fordít arra, hogy mindig gavallér legyen. De

most már nem lehetett visszaszívni, s ez az ő támadása egészen elhalványította a Lina poloskáját.

- Magának az én rokonaimból még soha egy fillér kára nem volt. Mert ha rothadt is, de elküldik, és maga megzabálja. Láttam, hogy egy ütött almát vett ki az asztalnál a kosárból, de csak most tudom, hogy meggyanúsította már akkor az apámat, hogy ő otthon kiválasztotta a rothadtat, hogy maga falja fel. De azért felfalta.

Pista olyan vértódulást kapott, hogy nem bírt válaszolni. Ellenben Lina folytatta:

- Ott van a bendőjében. Nem hányt ki. Háj lesz belőle. Még vastagabb lesz, emelheti a fejét, mert jóllakattam a Szentkálnay-almával. Dölyfösködhetik és pukkadhat, hogy milyen nagy úr... Azt hiszi, nem látom, hogy már nem fér a bőrébe... Már úgy jön végig az udvaron, mintha egyszerre vendégnek jönne ide a koldusokhoz... Már dobálózik az ötven pengővel... Nem én adtam?... Hát akkor hol a fenébe vette? Egy бүdös krajcárja se volt, mikor legutoljára számoltunk... Hát vagy tőlem lopta és eldugta, hogy ne tudjak róla, vagy már elkezdett szíjni, mint a friss szúnyog, és a városéból lopta.

Pista erre úgy megtántorodott, mintha a mészáros taglóval vágja a bikát.

- Lopta a nyavalya - mondta a felesége stílusában, pedig ő nem szokott ilyen erős és durva szavakat használni, hiszen Lina is csak, ha ennyire kijön a sodrából. - Ez nekem becsületes keresményem. Egy szerződésért kaptam, amit a hivatalban írtam. Magától lopni. Mit? Amit én odaadok, azt lopjam vissza. Fene egye meg ezt az egész...

Megkötötte a nyakkendőjét, amit kibontott, mikor lefeküdt, s készült, hogy elmegy.

Lina valamit akart mondani, de lenyelte, s egy percig farkasszemet nézett az urával, aki most új rémülettel azt figyelte meg, hogy az asszony egy pillanat alatt rettenetesen megöregedett. Az arca be volt esve, s a pofacsontokon lötyögős volt a bőr. A szeme fekete karikás volt, és lángolt a gyűlölettől.

Lina nem szólt, hanem sarkon fordult és kiment.

Erre ő is rendbe szedte magát, s gyorsan, szinte szökve, hogy meg ne állíthassák, elrohant hazulról.

Talán először ment el csók nélkül.

12.

A szeme könnyekben égett és vadul rohant előre.

Kifelé sietett a városból. Nem bírt volna most emberekkel találkozni.

Hirtelen oly reménytelennek látta az életét. Mit ér az egész élet, ha az ember magában áll s nem tud azoknak az eszményeknek élni, amelyek eltöltik s amelyekért érdemes élni. Ő a testvéreit valóban kimondhatatlanul szereti. Nem is gondol arra, hogy ő maga véletlenül annyival tehetségesebb az öccseinél, hogy azok elmaradtak mellette. De ha még úgy volna is, nem azért van egy fészekalja gyermekben egy kiválóbb, hogy az a többi elesetteken és gyöngéken segítsen?

Itt van ez a választás. Ezt csak nem ő csinálta? Nem az ő tehetségét jutalmazta ezzel a sors, ez az egész egy véletlen. Az Isten csinálta. Hát azért csinálta, hogy Szentkálnay Lina sikerüljön?... A Szentkálnay Lina kedvéért rendezte ezt az egészet az Isten? Ebből még ötven pengő se juthasson Kopjáss Adélnak?

Eh. Majd csak lesz valahogy. Az ötven pengő helyett lesz másik ötven. És száz. És ezer. És tízezer. Mert itt fantasztikus lehetőségek vannak... Szentkálnay Lina nem is álmodja, mi lehet itt még...

Egy óráig zakatolt a feje. Folyton a feleségével veszekedett. Most magában a legdurvább szavaktól sem riadt vissza. Jó asszony, szorgalmas asszony, takarékos asszony, cseléd, szakácsné, mosóné, súrolóné. Még mi kell? Mindenes.

De neki nem egy mindenes cseléd kell élettársul, hanem egy hozzáillő szellem. Ezzel az asszonnyal nem fogja elérni, amit akar. Mert ez csak lehúzza a sárba...

Poloska. Hogy ő poloskafaj? Hát ez mi? Szolgafaj?... Poloska... Nem ez szívja ki az ő vérét? Az agyából kiszív minden idealizmust, minden fantáziát, minden szépet. E mellett neki csakúgyan béresnek kellene lennie. Ahogy otthon a birtokon - a birtok - nyolcvan hold... - csak úgy lehetett megélni, hogy lealacsonyította magát mindenki, ganajturó féreggé... Erre nem vállalkozik.

Ez lesz neki a partnere a magasba futó úton?... Hisz ez, mint egy kölönc nehezedik rá a karrierjére, és nem fogja soha megérteni, hogy vége van a hamupipőke-kornak. Most már egy más nővé kell átalakulnia: egy karrierépítő nővé...

De nincs is neki senkije. Mert ez az asszony elvágta az utat mindig, ha valakivel barátkozni kezdett. Ennek nem kell más, csak egypár magaformájú buta cselédasszony, az állatorvosné, akivel telefonon trafikálhatnak a nyúl pácolásáról.

Ha valaki a kezébe akarja venni a hatalmat, ahhoz szövetségesegek kellene. Ki az ő szövetségese? Kivel üljön össze, hogy megbeszélje a terveit? Még arra se tartotta érdemesnek a barátait, hogy rájuk gondoljon, hanem Menyhéltre gondolt, az öccsére.

Ezt kell idevenni valahogy maga mellé. Van neki jobb barátja, mint Menyhért és Albert? De különösen Menyhért. Mint egy második én, annyira megértik egymást. Ha néha összekerülnek, vége nincs a vitának, amely mindkettőjüket felfrissíti, és csodálatos, hogy egy véleményük van az alap gondolatokban s mégis annyi részletvita áll elő köztük, hogy valósággal bajnoki torna, mintha a planson állanának, karddal a kézben, és gyönyörködnének egymás mestervágásában, mert mindketten a vívás nemes és gyöngéd harcának a hívei.

Linával nem lehet vitatkozni. Lina nő léte úgy vitatkozik, mint egy díjbirkózó, aki mindjárt agyonüti a partnerét. Poloskafaj. Hogy jut ilyen az eszébe. Ez az első szó, amivel jelezni szíveskedik a különvéleményét. De hogy tudja még a szívó, rágó teremtmények közül is kiválasztani a legbüdösebbet és legundokabbat. Tessék aztán tovább folytatni a vitát.

Mért gondol most megint ilyen szökellésszerűen Linára?... Mert Lina és Menyhért nem barátok... Mért nem barátok?... Mert Menyhért egyszer egy szerencsétlen üzletbe belevonta Linát, s hogy az üzlet nem sikerült, hát most már Linának megvan minden oka, hogy Menyhértet egész életében utálja. Pedig Menyhért akkor is kitűnően gondolta el a dolgot... A háború alatt sok műtárgyat hoztak haza a katonák a harcterről. Hiába voltak a legszigorúbb tilalmak a hadvezetés részéről, a bakák kivágták a templomokban az oltárképeket, becsavarták a hátizsákba és hazahozták. Vagy kegyeszereket, arany-ezüst kelyheket és kastélyok drága kincseit. Ott volt. A gránát belevágott. A gránátnak szabad volt szétrúgni az egész palotát, s

bakának ne lett volna szabad felvenni az üszkös gerendák közül egy csillogó darabot és beledugni a zsebébe, hogy majd jó lesz a gyerekeknek otthon játszani vele?

Hát Menyhértnek az az ideája támadt, mint múzeumi embernek, hogy alapítani kell egy hadizsákmány-mentő vállalatot. Ennek a segítségével meg lehet menteni a műkincseket a múzeumok számára, esetleg a háború utáni visszaszolgáltatás céljaira, másrészt a szegény katonákat meg lehet menteni, hogy kapzsi kufárok elzsákmányolják tőlük pár fillérért, mint hozzá nem értőktől a néha milliókat érő dolgokat. Linában van egy kis örményvér, a Szentkálnayak valaha Karakerek voltak, isten tudja, hogy lett belőlük Szentkálnay, s így van üzleti érzeke is. Hamar rájött, hogy ebből pénz lehet, és saját kis pénzecskejét, amit apjától kapott, befektette a Menyhért üzletébe... No, és ki tehet róla, hogy a hadvezetőség megtagadta a beleegyezést az üzlethez azon a címen, hogy rossz vért szülhet kifelé, ha törvényesen engedélyezett kereskedés folyna a hadizsákmánnyal. Így ottveszett az előmunkálatokra fordított pénz, ellenben egy élelmes zsidó nem törődött a hadifelügyelőséggel, hanem a maga szakállára folytatta s alaposan ki is aknáztta az ideát.

Hát Lina azt a háromszázhetven koronáját siratja, amit három részletben „kicsalt” tőle Menyhért. Először kétszázat, azután százat s a végén még hetvenet. Ma persze „aranykoronának” emlékszik rá, holott a párnahuzatai közt öt darab lebélyegzetlen százkoronást talált a múltkor egy ládában. Még azt is elfelejtette, hogy hova dugta el. Csak a lebélyegzés után lelte meg. Igaz, hogy eleget ette a fene miatta, hogy ilyen vesztesége van, de azért saját magának megbocsátotta ezt a szórakozottságot, ellenben Menyhértet látni se akarja a háromszázhetven miatt.

Be kell hozni Zsarátnokra.

Ez, mint valami zseniális ötlet villant fel most Pista előtt. A Múzeumot most építi a város. Ide kell Menyhértet igazgatónak meghívni.

Gondolt ő erre már régebben is, hiszen mint kultúr tanácsnokhoz hozzá tartozott a Múzeum építése, de nem lehetett még szólni sem a dologról, mert Makróczy feleségének volt egy nyomorék testvéröccse, valami gimnáziumi tanár helyben, s azt akarták kinevezni igazgatónak, pedig nem is volt muzeális ember. Ki mert volna akkor Makróczyval egy ilyen dolog miatt ujjat húzni?

Hát most éppen Makróczyról villant fel előtte, hogy ha most ő a főügyész, akkor most meg az ő öccsének jöttek meg az esélyei. Pláne, elsőrangú szakember, a Nemzeti Múzeum régészeti osztályában van. Cikkei jelentek meg, könyvei is. Ásatásoknál tömérdeket dolgozik. Jó neve van, a Magyar Tudományos Akadémiánál csak azért nem jelenik meg a honfoglaláskori sírokról írott műve, mert az Akadémiának hadikölcsonkötvényekben fekszik az alaptökeje...

Ez egészen megvigasztalta. Azonnal írni kell Menyhértnek, hogy lépjen fel. Szerezzen ajánlóleveleket nagynevű tanároktól, tudósoktól, a legjobb helyekről s akkor lehetetlen, hogy keresztül ne lehessen hajszolni a megválasztását. És akkor ő meg van mentve, mert kap egy nagyszerű barátot és segítőt, mert Menyhért nem egy együgyű szobatudós, tele van fantáziával - Kopjáss -, és ha ők ketten összefognak, egész új világot teremthetnek Zsarátnokon.

Maga sem tudta, mekkora utat tett meg közben a város külső periferiáin. A nagy, lapos utcákon rohant, mint a szélvész. Az apró parasztházak végtelen sora ment el mellette. A feneketlen sarak és kátyúk utain haladt. Végre kiért a Villatorba. Itt megállott s körülnézett.

Mintha a csikók tudták volna, hogy ide régen készül. Kívánta látni ezt az új telepet, s most kíváncsian nézett körül, melyik is az ő háza?

Rengeteg új villa volt itt, kis villák, vadonatúj tisztviselőházak.

Akármelyiket elfogadta volna. Jól megépített, kedves kertes házak voltak, ahol egy-egy család kényelmesen el tudott helyezkedni. Szép csillogó nagy ablakok, mindenütt veranda. Piros tetők, cserepek és eternit fedelelek, szépek ezek az új eternit lapok, mintha megrozsdásodott rézlemezzel volnának fedve a házak.

Lassan ment végig. Valaki köszönt, előzékenyen fogadta, de nem tudta, ki volt. Megint magára eszmélt. A főügyész igen: az új főügyész, s ez ő. Kiért a nagy erdei fasorba. Ez volt a telep határa. Itt már csak igen nagy villák voltak. Megismerte a Belatiny-villát.

Lassan ment előtte, jól megnézte s mosolygott magán, hogy ekkora házzal mit is tudna csinálni? Ez kellene Linának, aki maga akarja az egész házat takarítani?

Mért jutott eszébe Linának, gondolta, éppen a Belatiny-villa. Hiszen ő is tudja, hogy ez szinte várszerű ház. Valami Linában is van talán?... Ilyen házat is el tud képzelni magáénak?

Hirtelen a lábai gyökeret vertek.

Egy nő ment előtte. Magas, egyenes, karcsú nő, rendkívül elegáns, világos színű kosztümben. Esernyő nélkül. Kis kalap a fején, mint egy vikingfőveg. Ez is ragyogóan világos. Az egész nő rafináltan egyszerű és mégis rafináltan előkelő...

Jaj, Szentkálnay Magdaléna.

Percekig lélegzethez sem bírt jutni. Érezte, hogy vissza kellene fordulnia s elfutni, elrohanni, elvágatni. Ki a világból... És azután megijedt, hogy elhalad s elveszti szem elől, s nagy léptekkel megindult utána.

Magdaléna egyenletes léptekkel ment. Valami különös volt benne, ahogy egyedül haladt előre. Mintha valami szomorúság lebegne felette.

Nem tudta volna megmondani, hogy mért érzi szomorúnak. Nem hajtotta le a fejét, de nem is lépett vidáman. Lépteit ruganyosak voltak, de valami merevség volt a tartásában. A karjai csüggedten hullottak le. Talán ezért...

Úgy hatott rá, szinte bűvöletben nézte.

Oda kellene sietni, valahogy elébe kerülni... Köszönni neki... Ha ránéz, vajon felismerné-e őt?... Isten ments, nem bírná ki, a szíve annyira zakatolt, hogy szinte hallani lehetett a lélegzésén a zuhogását...

Már megint a Sors... Mit akar vele? Mért hozta most és éppen most elébe ezt a nőt?... Megállott a gondolkodása, s többé semmi sem jutott eszébe, egy járó géppé alakult át, de rettegett, hogy elveszíti... Mért vesztené el?... Itt megy s nem tűnhet el, mint egy villi... Nő, aki két kis cipőjén lépeget, kitartó és egyenletes lépésekkel. Mért megy egyedül?... Magában akar lenni?... Sétál, vagy gyalog jött be a városból?... Vagy valahol látogatóban volt és hazafelé megy?

Csakugyan, hiszen itt laknak, Boronkay Feri hol van? Igaz, hogy nem szeretik egymást? Erről már többször hallott megjegyzéseket. Hogy lehet az? Egy ilyen nőt, lehet, hogy nem szereti az ura?... S ő az urát?... Akkor mért vannak együtt?...

De erre sem bírt gondolni. Ha egy kicsit közelebb ért, mintha forróság csapná meg, ha elmarad, rémület. Mért van rá ekkora hatással?... fog-e valaha találkozni vele?... s ha igen?...

Most Magdaléna megállott egy kapu előtt s becsengetett.

Nem vette észre, s nem tudta, hogy most mit csináljon. Ha továbbhalad, utoléri s akkor mi lesz? Ha megáll, magára hívja a figyelmet. Csak ment gépiesen.

Most ott van mellette három lépés távolságban. Magdalénának nyitják a kaput, de a mozgó ember felhívja a figyelmét. Ő mereven köszön. Kalapot emel, Magdaléna ránéz. Felismerte? Köszönését fogadja, biccent és mosolyog.

Azzal bemegy a villa kapuján.

Utánapillant s sietve el. Annyit lát, hogy bent lombos fák vannak. A kapu vaspálcákból van, s az egész kapuzat megnyitja a benézőknek a kavicsos, sárga, csillogó, nedves kertrészletet. Magdaléna bemegy, és az üveges kocsifeljáró alatt fellép a lépcsőre...

Ez nagy villa.

Ez volt az első gondolata, s ahogy elhaladt, megállt kis távolságra s megnézte a házat.

Különös szép ház. Művészeti folyóiratokban az Arany Fácán kávéházban szokott ilyeneket látni...

Lassan ment az erdőig, s akkor visszafordult. Átment a túlsó oldalra, s ahogy jött, jól megnézte a villát. De megijedt, hogy Magdaléna kinéz valamelyik ablakon, s erre gyorsabban haladt el a ház előtt, mint szeretne volna.

Más világ ez. Más, mint amiben ő él. Lehet itt találkozni?...

Nem, ezt meg kell ostromolni, rohammal bevenni. Ide be kell törni.

13.

Ahogy ment, lehajtott fővel az utcán, valaki köszönt.

- Kérem, főügyész úr - lépett hozzá egy sovány úriember - nem veszi rossz néven, ha megzavarom gondolataiban. De úgy megörültem, hogy megláttam főügyész urat, hogy nem tudtam ellenállni a kívánságnak, hogy egy kicsit felújítsam a régi ismeretséget... Nem emlékszik rám? Iskolatársak voltunk. Hogyne, kérem, hét évig. Én egy osztállyal lejjebb jártam, ezért én jobban ismertem főügyész urat, mint főügyész úr engem.

- Igen, ismerlek, kérlek szépen, csak a neved...

- Hollaky vagyok, a kis Hollaky Jani. Egypárszor az iskolakertben nagyon jól eljártunk. Abban az időben még tudtak a diákok játszani. Még nem volt a futball annyira elhatalmasodva, csak kifutót játszogattunk... Milyen idilli szép is volt az iskola a békében. A jó békében, kérem, főügyész úr, az aranyos drága jó békevilágban.

Roppant kellemetlen hangja volt a kis Hollaky Janinak. Pista sokért nem adta volna, ha nem találkozta volna, ha nem ismerte volna fel, ha nem emlékezne mindenre, ha meg tudna szabadulni tőle. De képtelen volt udvariatlan lenni, így egész a Piacérig hallgatnia kellett a kis Hollaky Janit, s ez elmondta az egész életrajzát. Az iskolától a mai napig. A bukásait, mert csodálatosképpen mindenki üldözte az életben. Talán a hangja miatt... Pista legalább annyira ideges lett ettől a károgó, éles hangtól, ettől a kellemetlen, monoton darálástól, hogy nem szánta volna megrúgni, hogy hallgasson már. A kaszinónál kezét is nyújtott neki, éppen abban a pillanatban, mikor a kis Hollaky Jani éppen készen volt, hogy a kérését kimondja... egy kis protekció végett...

Szegény, úgy maradt ott az utcán, mint egy cövek, s utána nézett a főügyésznek, aki gyors léptekkel, szinte menekülve sietett be a kaszinó kapuján, ahová úgy látszik a kis Hollaky Janinak nem volt bejárása. Elképzelte, miket gondol ez most őrá, s egy kis kárörömöt érzett, mert rajta keresztül megutálta a volt iskolatársakat.

Felment az emeletre. A ruhatárban a szolga sietve vette át a kabátját. Megnézte a szolgát, vadonatúj vadászruha volt rajta, s a gallérján ezüst cserfaág.

- Nagyságos úr - mondta a szolga -, ha egyszer egy kis érkezése volna a nagyságos úrnak...

- No mi az, Janikám? - mondta neki s otthagya.

Csak mikor bement a társalgóba, akkor jutott eszébe, hogy nem ez a Jani, hanem a Hollaky. Nevetett egyet, mert egész biztos, hogy ez is valami protekciót akar.

Még nem volt a kaszinóban, mióta ez a választás volt. Körülnézett, ki van itt? A szokott alakokat látta. Minden úri kaszinónak megvannak a törzsvendégei, akik a napnak ugyanabban az órájában ugyanazt mívelik a helyiségben. Van, aki újságot olvas, van, aki kártyázik ugyanazokkal a versenytársakkal, van, aki ott hever a piros dívány sarkában elterülve, kimenekülve az édes otthonból, ahol ugyanígy feküdhetne, félig odadobott ruha módjára, de kell az idegeinek ez a kaszinói nehéz levegő. Az embermagasságban deszkával burkolt falú nagy helyiség neki nem volt otthona. Ő csak nagy ritkán jött ide.

- Szervusz, Pistikém - kiáltott rá széles és kacagó arcával egy kövér ember. - Hát te hol jársz itt, ahol a madár se jár?

Egy őrnagy volt, akivel a harctéren találkozott utoljára. Ez is iskolatársa volt, de ez feljebb járt egy osztállyal, tehát, igaza lévén Hollaky Janinak, ezt ő ismerte jobban.

- Milyen volt a termés? - mondta neki, mert visszaemlékezett, hogy ez földbirtokos. Mándy Bálint.

- Haha - mondta harsány kacagással Bálint -, barátom, én már nem dolgozom zabba. Hacsak magam nem eszem. Már nem vagyok paraszt, már úr vagyok. A földnek vége.

- Ne Beszélj. Akkor mivel töltöd az idődet?

- Folytatom, barátom, folytatom. Nem lévén más dolgom, a legfiatalabb generáció szerelmi ügyeit intézem el. Mert hozzám fordulnak szegények a maguk rettenetes nagy bajaival, abban a reményben, hogy én még olyat nem pipáltam. Holott: iam vidi ventos alienos¹⁴.

Nagyszerűen tudott kacagni. Egészséges fogai egy kicsit össze voltak torlódva szép metszésű szájában, de ha nevetett, diákkori szépsége visszarágyogott az arcán. Nagy kópé volt, sok lánynak elcsavarta a fejét, erről volt híres annak idején.

Mindjárt karon fogta, s egy sarokba vitte.

- Hát rendben van a csók-botrány! - mondta vígan.

- Miféle botrány?

- Mi az ördög, nem is tudsz róla... Tudod, ezek a mai gyermekek másfélék, mint mi voltunk annak idején. Mikor mi kurizáltunk, azt mi még úgy csináltuk, hogy boldogok voltunk, ha az ideál ránk mosolygott egy üdvözítő pillantással. Ezek már radikális fickók. Unják a hosszas udvarlást, hát egy zsúron egyszerűen azt tették, mikor erősen megszomjaztak a csókra, hogy

---

¹⁴ *Iam vidi ventos alienos* - Láttam már más szeleket is fújdogálni (Cicero nyomán)

egy kislányt hárman megfogtak. Kettő a két karját fogta, a harmadik meg a száját fogta be a tündernek, hogy ne sikíthasson, és így alaposan megcsókolgatta a többi a gyenge hajadont.

Harsányan nevetett, s olyan boldog volt, róla mintázhatta volna meg valaki az egészség és jókedv szobrát.

- De hisz ez rémes - mondta ő.

- Elég rémes - nevetett rá Bálint -, mert nagy affér lett belőle. A kislány ugyanis elpanaszkodta a szüleinek. Az apa meg katonaviselt ember, százszázalékos rokkant, s nem lévén egyéb dolga, keményen felfújta az esetet. Szóval becsületügyi bizottmányt szerveztek, s annak az elnökéül engem kértek fel. Én osztán jól rárezzentettem a fiúkra. Alaposan kihallgattam őket, s azt mondtam nekik: No, fiúk, itt most egy olyan helyzet állott elő, hogy mivel az apa nem vehet magának elégtételt, a haza szolgálatában elveszítvén fizikumát... nekünk, a becsületbíróság tagjainak lett kötelességünk, hogy veletek megverekedjünk... Mivel azonban ti még gimnazisták vagytok, tehát e pillanatban egyebet nem tehetünk, minthogy jegyzőkönyvbe vesszük a dolgot, és abban a pillanatban, mikor ti párbajképessé váltok, ki fogunk állni veletek, mégpedig a jegyzőkönyv parancsa szerint huszonöt lépés távolságból. Minden golyóváltás után öt lépés előre... Úgyhogy a végén majd, zsebkendővégről lövünk egymásra... Hát tudjátok - miértünk már nem kár. Ez a hátralevő kis élet nekünk már semmit sem jelent. Ellenben vagyunk néhányan olyan kurucok, hogy megteesszük, és életünk szép befejezésének tartjuk, ha a női erényért esünk el a baj mezején.

Újra nevetett egy jót s:

- Persze megszeppentek a fiúk, különösen pedig attól, hogy belátták, hogy a szüleiknek hallatlan kellemetlenséget szereztek, ha az iskola tudomást vesz a dologról. Csupa szegény fiú. Egyik egy özvegy tábornokné fia, a másik szintén hadiárva, a harmadik valami nyugdíjas gyermeke. Kockán forog a tandíjmentesség, mert most az iskola nem olyan liberális, mint a mi időnkben volt. Ma olyan szigorú fegyelem van az iskolában, mint a kaszárnyában... Hát így barátom... elmúlhatjuk az időt...

Pista úgy nézett a barátjára, mint egy álomlovagra. Ez ennek él, sőt szinte ebből él. Különös világ, különös emberek. Mint valami élő anakronizmus mosolyog itt előtte.

Derék, erős, egészséges, eszes ember, s az egész életét elszórakozza. Mint a hal a kedves meleg vízben, csapkodnak és fickádoznak abban a társadalmi levegőben, amely körülveszi őket. Mindenütt ők az elsők, ők a hangadók, ők a döntők. Mindenütt van egy pont, ahol csak a kiválasztottak állhatnak meg, ülhetnek le, szólalhatnak meg: ezek ők. S tiszta fejjel, meleg szívvel, jóakarattal és vidám boldogsággal sütkéreznek a magaslati fényben, jó levegőben, melegben. Körülöttük az emberek légiója húzza az igát. Dolgoznak elkeseredetten, és bánatos ráncok támadnak az arcukon, nyakuk görbén hajlik a föld felé s robotolnak, robotolnak. Ők kövéren és vidáman csacsognak, csevegnek, kacároznak.

A múlt nyáron az iszapfürdőben volt, a fogságban szerzett csúza miatt. A meleg víz tavában figyelte meg, hogy mi a Társaság. Volt ott egy hely a nagy tóban, azon a helyen, ahol a forrás felfakad, s ahol a nép szája szerint feneketlen a tó, tehát legalább huszonöt-harminc méter mély - szivattyútelep vaskarjai hullanak le a vízbe. A társaság tagjai itt vertek tanyát. És itt a tömeghez tartozók nem is jelenhettek meg. Nem volt ez kimondva semmiféle szabályzatban, de így alakult ki természetesen, az élet szokásai alapján. A társaságbeliek mind jó úszók, jó lovasok, jó sportemberek. A rokkant lábú tömeg azonban a munka malmában mindezeket a test- és lélekerősítő dolgokat elhanyagolja. Nincs rá ideje, módja. Ezek messziről nézik, hogy eveznek hatalmas karcsapással a társaság fiai s lányai a forrás felett. Hogy lógnak a lelógó

drótkampókon, hogy ülnek a pletykapadnak elnevezett deszkán, amelyre az építmény szerkezetének szüksége van.

Ha valaki nem közülük való odatéved, percek múlva elszégyenkezik, mert megérzi, hogy nem odavaló. Itt baráti társaság van együtt, s annak a belső, magános és bizalmas dolgait kilesni nincs joga senkinek, aki nem odavaló.

De honnan ismerik annyira egymást? Hiszen a fürdőn csak a betegek vannak együtt közülük is. Nem családi kirándulóhely, nem egy-egy összebeszélés eredménye, hogy barátok együtt ránduljanak ki. S mégis, mintha egy családnak régi tagjai, az egész életben együtt nevelkedett, közös emlékekkel összefűzött embereknek tünnek fel, akik itt vannak együtt.

S úgy is van. Ez a réteg egy és egységes és homogén. Ha megjelenik valaki, akit a társadalmi szálak ehhez a társasághoz fűznek, azonnal felismerik egymást s már egy óra múlva együtt vannak és együtt mulatnak. Aki nem közülük való, az tíz év alatt nem tehet olyan előremenetelt ebben a körben, mint a legelső pillanatban az, aki az ország valamely táján ugyanennek a rétegnek a gyermeke.

Hatalmas szervezet ez. Ennek a kezében van az egész ország minden hatalma és álladalmi ereje. Mindannyian a magas hivatali gárdához, a hadsereg legmagasabb tisztikarához vagy a földbirtok hatalmasaihoz tartoznak. Nincs a titkos szövetségeknek olyan ismertetőjele, amely biztosabban összekötné a tagokat, mint ez az élet által kitermelt réteg.

S mindannyian vidámak, egészséges kedélyűek és boldog lelkűek. Még a betegek is, még a meghasonlott szívek is, ha otthon vannak ebben a saját világukban, elfeledkeznek az életük minden bajáról, s itt meleg otthoni, bizalmas megértésben és jókedvben állanak össze.

Pedig rettenetesen romlanak azok az anyagi alapok, amelyek létrehozták a társadalmi szövetségnek ezt a hálózatát. A hivatalnokok fizetéseit leépítették. Ez évben háromszor is csökkentették a fizetéseket. A földbirtokok elvesztették vitalitásukat. Az ezerholdasok fillér nélkül vannak, adósságok tömegével elborítva. Akinek ötezer holdja van, annak egymillió, kétmillió pengős adóssága van, s csak a szükségrendeletek, a gazdavédő rendszabályok tartják fenn őket. Már csupán névleges birtokosok valamennyien. Csak azért nem vesztik el vagyonuk kereteit, mert nem lehet elárverezni a birtokot. Vannak köztük, akiknek ősi uradalma hatvan-szobás kastélyokban folyt le s még mindig ott léteznek a kastély körül, s egyik-másiknak már árverezik a ruháit a pesti palotában az árverési hiénák. A gróf Körtvélyessyek, a báró Cseresznyéssyek, a lovag Meggyesiek birtokát már a Schwartzok és Weiszek bírják s kezelik.

S ha így vannak a legmagasabbak, a lejjebb fekvő rétegek síkjain még nagyobb a baj és a szegénység. Semmi pénz nincs most a zsebekben. Egy szolgabírónak a fizetése százhatvan pengőre csökkent, s gyakran több gyermekkel tisztán ebből a csekély összegből kell megélniök. Lakást nem tudnak megfelelőt, a rangnak illőt kapni, s mégis az ő kezükben van ma is a hivatal adta hatalom és tekintély. Ez olyan tragikus konfliktusokat idéz elő, aminek sűrűn s egyre sűrűbben a revolvergolyó adja meg a gordiuszi kibonyolítóját. S akkor a családok ott maradnak s behullanak a semmibe. Mint a szétrobbant égítetek meteordarabjai szóródnak le a földbe, ahol hasznavehetetlen lesz minden törmelék még kivárhatatlan hosszú ideig.

Míg a kedves őrnagy csacsogását hallgatta, erre gondolt, és a kataklizma útját méregette.

Már a kaszinók az utolsó mentsvárak. Itt egy fillér kiadás nélkül lehet még úr maradni. Még együtt vannak a jó társaság kedves tagjai. Mert vannak még intézmények, amelyek segítségükre jönnek. A fürdőkön mindenütt ők lepik el a beutalások segítségével a hivatalos üdülőhelyeket, s eszik a szigorúan megszabott ebédeket; de azért ők azok, akik reggelig fennmaradnak a kaszinóvendéglők teraszán a szép nyári éjszakában. Egy pohár kristályvíz mellett,

ha nincs pezsgő, de úgy el tudnak mulatni, dalolni, s úgy tudnak örülni az életnek, mint hajdan, mikor még a négylovas hintók állottak a platánok alatt, s várták a kártyázó, ferbliző urakat.

Míg az őrnagy mesélt, mesélt, ő szórakozottan hallgatott, s valósággal fájt a szíve, hogy ez a szeretetre méltó és minden szépséggel, jósággal elhalmozott lelkű ember is vagyona utolsó elomlásának tragikus körülményeiről beszél tragikomikus dolgokat.

- Úgy bizony, barátom, a magyar törvény az adóssal szemben drákói szabályokkal dolgozik. A régi törvényhozók felfogása az volt, hogy aki csődbe kerül, az vagy kártyás, vagy részeges. Mind a kettő megérdemel minden büntetést, hogy elrettentő példa legyen mások számára. Most azonban jött egy új világ. A pénz ára megnőtt, a termény ára lement. Ha tehát valaki jó gazda volt, annak vége. Mert az adósságot vett fel, hogy a forradalmak s a román invázió után elpusztított, devasztált birtokát helyreállítsa. S ha valaki felvett ezer pengőt a harmincpengős búza idején, annak ma a nyolcpengős búzából négyszeres kamatot kell fizetnie, azaz kellene, mert nem teheti, hiszen alig van annyi termése, hogy a legelemibb szükségleteknek eleget tudjon tenni. Ezerpengős ökröknek az ára ma száznyolcvan pengő. Tessék megélni... Ha aztán megnyílik a csőd, akkor pláne a bank jár rosszul. Mindenkinek, aki megérettnek látja a helyzetet, joga van maga ellen csődöt kérni. Ettől a hitelező annyira reszket, hogy inkább ez is erején felül ad további kölcsönöket, csak csődbe ne menjen az illető. Mert ha csőd van, akkor azonnal kineveznek egy más városbeli törvényszéki elnököt tömeggondnoknak, annak a helyettese szintén egy másik bírót. Ha fiskális kapja, még rosszabb... Háromszor vezettek tárgyalást a tanyámra, ez a három tárgyalás költségben az egész tanya értékét elérte...

Most hirtelen megállott, s ránézett Pistára:

- Igaz, cimborám, hát gratulálok, mint leendő villatulajdonosnak.

- Nekem? - mondta Pista meghökkenve.

- Hogyne. Nagyon szép villa. Nincs is az egész városban még egy ilyen tökéletes villa. Az úgy van megépítve, hogy kiállításra lehetne vinni a világ legszebb villáinak concours-jában.

- Nem tudom, miről beszélsz.

- Hát a Boronkay-villáról. Andris bácsi mondta, az alispán, hogy Kardics neked akarja adni a Boronkay-villát.

Hallgatott, s erre két oka volt. Egyik, hogy neki volt a legnagyobb meglepetés, a másik az, hogy előntötte szokása szerint a vér, hogy Magdaléna... hogy közvetve bár, de Magdalénát említi... s hogy éppen a Magdaléna villája az, amit neki szántak...

- Boronkay Feri bemegy államtitkárnak a földművelésügyibe.

S a katona lehajtotta a fejét, és borongósan mondta:

- Hát szegény Ferinek ez is a legjobb... Így talán még megússza valahogy... Iszonytatóan el van adósodva... Arra vigyázz, hogy ne rakjanak túl sok adósságot rá erre az objektumra, mert akkor ugyan semmit sem érsz vele... Ez a Sertéstenyésztő rettenetesen eláztatta őket... Nem lehet megérteni, hogy így belemásztak éppen abban a pillanatban, mikor a konjunktúra megfordult... Hát persze, a Makróczy bűne. Ezért kellett elejteni Makróczyt.

Ez mind újság volt előtte. Ahány szó, annyi reflektor, ami az előtte ismeretlen dolgokra világított rá.

Úgy... hát Makróczynak más bűne is volt, nemcsak az, hogy a közgyűlés kistermében azt az ominózus böketet mondta a *zsé-vé-ről*. Az csak jól jött, hogy így alkalmat adott egy elpártolásra. Ettől egy kicsit meg is borzongott, mert a saját sorsát látta benne előrevetítve. Vigyázni kell, hogy valami bűnt ne kövessen el, mert akkor minden szóba bele lehet kapaszkodni, ha el akarják ejteni...

- De ha ügyes vagy, és jó szerződést csinálsz, akkor vagyont ér. Majd csak megfordul ez is. Semmi se tart örökké, még a lehetetlenség sem. Ha megúszod, akkor, a gyermekeidet jól helyezed el abban a villában, barátom.

Idegenek jöttek, s elhallgattak.

Pista annyira ideges volt, hogy nem tudott maradni, valami ürügyet talált, s ott hagyta őket a kaszinóban tovább csacsogni és örölni a szavakat.

Még beszaladt egy kicsit a hivatalba. Ott találta Péterfi doktort, s hamar megkérdezte tőle, mi van a Sertéstenyészti körül.

Szörnyű dolgokat tudott meg. Szabályszerű panama. A Boronkay-villát a Sertéstenyészti hulladékaiból építették. Ezek a hulladékok ölik meg Boronkayt, aki a Sertéstenyészti igazgatója volt.

Nem értette meg az egész zavaros dolgot egy hallásra. De úgy megfázott tőle, hogy szükségét érezte, hogy hazaszaladjon Linához... Vágyott haza a kis lakásba, ahol oly biztosan és nyugodtan éltek eddig ők, s nem is mert arra gondolni, hogy be kell állani ebbe a recsegve-ropogva összedülő nagy világba... Jobb lesz csak meghúzódni a kis fészekben.

Huh, de nem vágyott volna most a Boronkay-villába menni haza. Mennyivel jobb volt a kicsi bérelt hajlék...

A fényes és hideg tisztasággal szemben a kellemes, meleg szennyes zug. De hogy fogja Linát megbékíteni?

14.

Ahogy hazaért, már sötét volt. Égtek az utcai lámpák, s ködfénykarikák vették körül a lángokat.

Egész délután ott zszibongott benne a gyötrő érzés, hogy Linát megbántotta, s úgy ment el hazulról. Most bevetette magát az otthonba, ahogy fejest ugrik az ember. Érezte, hogy Lina a konyhában van. Ahogy letette a kabátját, benyitott a konyhába. Csakugyan ott volt s vasalt.

Odament hozzá, és hátulról megcsókolta a nyakát. Lina összeborzongott, de nem szólt.

Kicsit állott mögötte, akkor azt mondta csendesen, enyhe tréfával:

- Még mindig nem szereti a poloskát?

Linából váratlanul erős zokogás tört ki.

- Menjen, menjen kérem, hagyjon engem.

S leült a hokkerlire, s arcát tenyerébe temetve zokogott.

Kétségbeesve állott felette.

- Lina, de Linácska - mondogatta neki -, szívem, kis szívecském. Ne fogjon fel mindent tragikusan.

- Ne bántson engemet - mondta Lina -, nem vétettem én magának. Azzal sértem, hogy védem az érdekeit. Felőlem szétszórhatja az egész keresztét.

Hallgatott, várt, aztán azt mondta:

- Nézze, Lina... ezt igazán nem veheti rossz néven, amit ma tettem... Van tíz esztendeje, hogy a húgom nem fordult hozzám, nem szorult rám, s annak a rettenetes levélnek a hatása alatt...

- Nem szorultak rá... Mert én itt vagyok... - suttogta Lina, most már szenvedély nélkül zokogva ki a jól elgondolt szavakat -, de ha útjában vagyok, én elmehetek. Akkor aztán semmi közöm hozzá, hogy mit csinál...

Nem tudott válaszolni, csak állt. Aztán odament hozzá, ráhajolt, s elkezdte csókolgatni a haját. Érezte a hajban a konyha szagát, a mosogatólé szagát, a hagyma szagát, de szégyellte, hogy ezt mind észreveszi, míg egyre hevesebben csókolta ezt a sok kietlen illattal teleszívódott haját. Istenem, szegény asszony, ez is tudna tönkremenni a nagy villában, ha a sors úgy hozta volna magával... De itt is tud dolgozni a férjéért, a gyermekeiért... Tehát szent.

Ezt a szentséget köszönte meg kitartó csókjaival.

És lassan duruzsolt neki:

- Maga az egyedüli tökéletes. Maga megvédte az életünket ezekben a szörnyű válságos időkben, mikor az egész világ tönkremegy, és mi élni tudunk ebben a nehéz világban... Ezt én mind jól tudom, és hálás vagyok magának.

Átölelte, s Lina most már hagyta magát, s az ura vállára borulva sírt még egyet, s lassan elcsillapodtak a könnyei. Hiszen ő is jól tudja, hogy az ura sok erővel győzte le mindig a magasabb vágyakat, hogy boldog és megelégedett legyen ebben a szűk körben, s érezte, hogy valami történt az urával, hogy így megbékélt, s már ő sem akarja a harcot...

- Menjen be - mondta aztán, összeszedve magát -, menjen be. Ott várja a rokona.

S erre a szóra kitört belőle valami furcsa kacagás.

Pista azonban megijedt.

- Rokon?... Ki mennydörgős mennykő az már megint?

- Menjen csak be, és érezze jól magát velem...

És Lina úgy nevetett, hogy a könnyei a sírás után a nevetéstől kaptak új csöppeket. Pista gondterhesen ment be a szobába, s ott találta a díványon, ahol ő szokott ülni, Kati nénit, anyjának az unokahúgát.

- Ó, Kati néni - kiáltott fel elcsodálkozva -, hát maga hogy kerül ide?

- Eljöttem, fiam - állott fel fűgén Kati néni, s a nyakába esett a kedves öccsének.

- Jaj, de régen láttam, hogy van lelkem, Kati néném? - lapogatta meg a hátát a sovány, példátlanul sovány teremtsnek, aki olyan volt, mintha csak a drótok maradtak volna meg a testéből.

- Ha Zsuzsika látna, a te jó édesanyád - törülgette szemét Kati néni -, milyen jó rokon volt, istenem. Istenem. De én is az vagyok. Nem tudok meglenni, hogy rokonokon ne segítsék... Azért jöttem el hozzátok, lelkem, hogy valamiben segítségtekre legyek. Tudom, most elkél a segítség, hogy nagy házat kell majd vinni...

- Ajaj, ne törődjön avval Kati néni, beszéljen csak, hol járt, hol él, mit csinál, hogy van? Egészséges?

- Megvagyok, lelkecském. Látod, megvagyok.

És sírva, nevetve fúvogatta az orrát, hogy az öccsében nem csalódott, ilyen szíves fogadtatásra talált nála.

Lina nem engedhette el magának azt az örömet, hogy az urát lássa, ahogy Kati nénivel szerelmeskedik, bejött egy pillanatra, átment a szobán, be a hálóba. Bevitt egy csomó kivasalt ruhát a szekrénybe, aztán vissza kiment.

- Nézze, Lina, ez a Kati néni.

Lina nevetett, nem szólt.

- Mit segítsék, lelkem?! - kiáltott felé Kati néni. - Mit csináljak, vágyok a munka után.

- Maradjon csak, Kati néni, mulattassa az uramat - mondta Lina, s kiment vissza a konyhába.

- Jaj de gyönyörű egy édes teremtés... ennek még a lába nyomát is megcsókolhatod - suttogta Kati néni Pista felé. - Jaj, hogy dolgozik, nem úgy, mint a régi világ úriasszonyai, azok bizony könnyen éltek. Az a baj, mert ha egy kicsit jobban takarékoskodtak volna, most jobban állának mind.

Pista nevetett, mert hiszen a régi világ nagyasszonyait szokták úgy emlegetni, hogy azoknak a kezéből ki nem fogyott a munka. De hát íme, itt van valaki, aki tanúságot tehet felőle, ismerte még őket.

- De Kati néni! Azok nem dolgoztak?

- Ó, fiam, a régi világban csak a nagy flanc volt. Ne is beszéljünk róla. Szépnagyanyád még maga hajtotta be a négy lovat a városba, és ekkora szivar volt mindig a szájában.

Pista hallatlanul elkezdett kacagni, már félt, hogy Kati néni meg is sértődik.

- Az nagyon rossz világ volt, gyermekem, akkor csak a ferbli járta, meg a nagy evések, ivások. Hát dolgoztak, persze, mert muszáj volt ellátni a házat, de nem ők dolgoztak, volt elég segítség, még anyádnál is fiatalasszony korában annyi volt a léhűtő, az egész falu mind a nyakán élösködött, de szegény apád örökölte a régi szokást, nála meg kellett lenni akkurátusan. No, de hagyjuk, örülök, hogy így megnőttél, megfőrfiasodtál. Egész ember vagy. Jaj, szegény anyácskád, ha látna, be örülne neki. Főügyész vagy öcsém... Nagy dolog... Megaranyozod a régi címert...

- Címert, Kati néni... Nincs már címer. Kolduscímer az ma, a régi címer... Hát hogy van, no? Olyan, mint volt. Nem változott semmit.

- Hát, fiam, eltőtt az idő. Nem panaszkodhatok, mert szépen tött, mindenütt szerettek, ahol csak voltam, senki se akart elereszteni, most is ezek a szegény Andris bátyádék, úgy sírt ott mindenki, mikor eljöttem, hogy ne menjen még Kati néni, sehol se lesz olyan dolga, mint nálunk. De hát én már nem bírtam látni azt a sok szomorúságot.

- Milyen szomorúságot?

- Hát nem lehet ott élni már. A Rimavölgyön. Csehek az urak. Szegény Andris, nem ér már annak semmit az élete. Kár megérni az ilyen időket. A nincstelen napokat.

- Hogyhogy, Andris bácsinak semmije sincs?

- Nincs annak, fiam, még a betevő falat is szűkösen van. Jaj, ha tudnál valamit neki csinálni. Valami állást. Olyan gazda és olyan magyar ember. Csudára beszél arról mindenki. Mikor Prágába járt tavaly, bemegy egy bótba vásárolni valami csekélységet a családnak, hogy ha már ott van abba a Prágába, hát hoz valami emlékfélét. Nem értik a szavát, mert világéletében meg nem tanult más nyelven egy krükköt se. Aszongya: ejnye, má kilenc esztendeje hozzánk tartoztok, még most se tanultatok meg magyarul?...

Pista nagyot kacagott. A néni ezt olyan halálos komolyan mondta, mintha ő is egy véleményen volna Andris bácsival.

- Hát lellem, ott van most a hat fiával, nincs annak már egy deka földje se.

- Hm, hm, rettenetes. És a fiai tanulnak?

- Mit fiam? Lélegzeni. Egyebet nem. Mit tanulhatnak ott most a szegény magyar gyerekek. Szlovákul kell nekik povedálni, azt meg nem veszi be egy ilyen valóságos magyar ember gyomra. Tanulni, csehül tanulni. Leckét tanulni egy olyan magyar ember házába... Azt mondta nekik az apja, hogy hadd abba, mert kiütöm a kezedből azt a könyvet. Nem könyv az, ha tótul van beleírva. Így osztán a fiai mind olyan ispánfélék lettek, ki itt, ki ott kínlódik. A kisebbek jól megtanultak már csehül, azok tán meg is élnek, hanem a nagyobbikokat mind el kell hozni haza. Jaj, ha tudnál valamit kezdeni velük, az Isten is megáldana.

Pista elkomolyodott. Tákonyi András, a földbirtokos nagybácsi, ahova nyaralni járt valaha a háború előtt. Ez volt a szemében a mintagazda. Remek lovai voltak.

- Mind hadviselt. Vilmos mérnök, ma selyemvigéc, Péter már a szolgabírósnál volt, most az apja nyakán él, Gábor egy bankban van valami piciri fizetésen, Béla, Endre úgy tengődnek, azt ki se lehet mondani, és a kis Mátyás, annál jobb táncos nincs, az az álma, hogy parkett-táncos lesz.

- Hajaj.

A lámpáról lógtak a selyemre fűzött üveggyöngyök, s azok barázdákat vetettek a Kati néni arcára. Ennek viaszsápadt arca kísértetiesen villódzott a villanyfényben.

Hát mindenki vészmadár, akárhonnán jön?

Így ültek egymással szemben, s hirtelen mintha megszűntek volna az első percek bizalmas érzései. Világok vetítődtek közékük.

Kati néni mesélt összevissza. Az adóbehajtásokról mondott el dolgokat, amelyek néha olyanok voltak, mint a rémmesék fantáziálása, máskor komikusak, mint az adomázó históriák. Aztán megint a régi világra csapongott a fantáziája. Mindenre emlékezett abból az időből, mikor Pista még kis szöszke gyermek volt, és csintalanságokat követett el. A múlt században. Jó lett volna hallgatni, ha minden szó s minden eset mögött ott nem lett volna valami megható s megrendítő, hogy: ezt nem kellett volna, azt nem kellett volna.

Lina meg csak dolgozott a konyhában tovább, s nem akart bejönni. A fiúk a másik szobában tanultak, míg a leckéjüket el nem végezték, nem volt szabad nekik kijönni. Az anyjuk szigorúan tartotta őket.

- Az a te szegény anyád is, hogy elment, hogy elment... annak is csak martírium volt az élete, szegénynek...

Pista meghűlt vérrel gondolt rá, hogy ő, az édesanyjának, csak akkor volt segítője, mikor az már özvegyen maradt és a vagyonpusztulás után bekerült a városba, s itt nehéz diáktartással, rengeteg munkával nevelte fel a fiait. Semmit sem tudott a régi titkokról.

- Martírium. Mindenkinek martírium az élete, aki él.

- Hát a Zsuzsikáé az volt. Az a szegény apád mennyi bánatot okozott neki a nagy természetivel. Szegény István.

Nem merte firtatni, mert félt, hogy még elkotyogna valamit ez a furcsa vénasszony, aki oly fölényesen ült vele szemben, mint egy erkölcsbíró, a maga aggleányságával... Isten őrizzen, hogy valamit mondjon.

- Kevés volt neki egy asszony - sóhajtotta ki a legkínosabbat Kati néni.

Egy pletykáló nőnél rettenetesebb teremtés nincs a világegyetemben. Pista kedvetlenül nézte az öregasszonyt. Mégis jobb lett volna, ha nem jön. Éppen most tapint rá a szívsebére. Mikor olyan könnyen föl tud fordulni a lelkiegysúlya.

- Ne beszéljen erről, Kati néni - mondta csendesen. - Csak szép és kedves dolgokról beszéljen.

- No hiszen, nem volt semmi fiam, mert szegény apád, az egy jellem volt. Az csak szenvedett.

- Az apám? - mondta dermedten.

Kati néni közel hajolt hozzá, és suttogva mondta:

- Szerelem fiam, szerelem nem szégyen, hanem szerencsétlenség. Akire rájön... remélem nem örökölted a természetit.

Már látta, hogy nincs menekülés, meg kell tudnia valamit. Valamit, amitől rettegett, s amit nem lehetett elkerülni, mint az elemi csapásokat. Rekedten kérdezte.

- Ki volt az?

- Koltayné.

Pista ridegen nézett Kati nénire. Ezért jött, hogy a legelső órában felgyújtsa az egész életét?

- Megcsalta az anyámat?

- Csak senyvedt miatta - súgta Kati néni. - Tíz év alatt egyszer sem csókolta meg a kisujját sem. Az olyan embernek könnyebb, mint ennek a te Berci bátyádnak, él még? Az egy olyan csélcsap volt, az ahányat látott, annyit szeretett, és minddel viszonyba volt, de István, az jellem volt. Csak messziről imádta, csak a felesége szenvedett miatta, szegény Zsuzsika, látnia kellett az ura hervadását, és nem lehetett segíteni rajta...

- De hisz ez rettenetes - kiáltott fél Pista s felállott.

Kati néni áhítattal és elragadtatással nézett végig rajta:

- De szép ember volt. Szép szál ember. Mint te. Éppen ilyen volt a homloka, szája, meg annak is mingyárt ilyen könnyes lett a szeme...

Pista rohanva ment ki a szobából.

Az előszobában megállott. Ördög ez az asszony, vagy mi, hogy ez mingyárt ilyenekkel hozakodik elő.

Bement a konyhába Linához.

De a lány ott volt, s nem tudta kimondani, amit akart, hogy ezt a Kati nénit minél hamarabb el kell távolítani a háztól.

- Nem vacsorázunk, szívecském?

- Rögtön teríték.

- A lány nem tud megteríteni?

- Mingyárt megteríték; olyan éhes?

Nem bírt a konyhában maradni. Kiment az udvarra egy kicsit szellőzni.

15.

A hivatalban egész délelőtt a Sertéstenyésztő aktáit vizsgálta. Tipikus magyar alapítási ügy volt ez.

Egy Kaiser nevű bérlő kibérelte Szentkálnaynak a kisállomás mellett levő tízholdas tanyáját sertéstelepre. Ez a nagy konjunktúra idején volt, 1928-ban. Mikor így megvetette a lábát, s a város legjobb és legnagyobb hitelű neveivel parádézhatott, óriási vállalkozásba kezdett. Sertéstömegeket és kukoricarengetegeket vásárolt össze. Alig vették észre, olyan szédületes hitelt használt ki, hogy mikor Amerikába szökött az összes felzsebelhető pénzzel, az egész világ ámulatba esett a több százezer pengős összegektől; megkárosított mindenkit, aki csak szóba állott vele.

Így ez az üzlet megbukott, ellenben ott maradt Szentkálnaynak egy nagyszerűen felépített sertéshizláló telep, mert a Kaiser ebben nem fősvénykedett, a város legdrágább építésével, amerikai rendszerű aklokat és berendezéseket építtetett, a manővereihez az kellett, hogy minden nagyarányú és megbízható látszatú legyen. Tehát itt maradt a félig kész telep, és itt maradt az építésnél is egy nagy adósság.

Az öreg Szentkálnay azonban ízig-vérig kereskedő volt, s egy pillanat alatt elhatározta s meg is csinálta, részvénytársaságot alapított, hogy friss pénzt kapjon. Belevonta a várost, a főispánt, az alispánt, a nagybirtokosokat s a kisgazdáknak roppant tömegét. A vidék a legjobb kukoricatermő táj, s a kisgazdák a részvényeket kukoricában és sertésben fizették be. Ügyesen volt ez elgondolva, s a legügyesebb az volt, hogy a vejét, Boronkay Ferencet tette meg üzletvezető igazgatónak.

Most lett aztán igazán nagyszabású az építkezés. Nagy igazgatósági épületet építettek, villanyt, vízvezetékét, tárolókat, magtárakat. Az építkezés hulladékából Boronkaynak villát a villanegyedben.

Mielőtt azonban az üzem produkálni tudott volna valamit, a sertés ára lement, a kukorica ára meg felment.

Erre beütött a krach.

Hiába hajtotta be Szentkálnay a maga tanyáiról - kétezer holdas birtoka volt - az összes sertésállományt, s hiába vétette fel a leltárba kétszer is, mert volt, hogy éjjel kihajtották, nappal meg újra be a sertésfalkákat s a különbözetet az éppen járványos veszteséglistán számolták el, hiába emelte hát a követelését magasra, végeredményben rettenetes összeomlás lett a dologból.

Ebben a stádiumban volt a Sertéstenyésztő ma, mikor Makróczy, aki az egésznek diabolusa¹⁵ volt, elvesztette a csatát, és Pistára maradt az új elgondolása az egész dolognak.

Az volt a különös, hogy már hetek óta főügyész volt, de a Sertéstenyésztő-ügyek még mindig aludtak, s csak véletlenül s magánszorgalomból ismerte fel az egész ügyet és annak minden förtelmességét.

Egyik ámulatból a másikba esett, ahogy a mérleghamisítás, a ravasz elszámolások, a könyvelési manipulációk labirintusába belenézett.

---

¹⁵ *Diabolus* - ördög, sátán

Napokon keresztül számolt, egész könyvelővé képezte ki magát, otthon nem tudott aludni, éjjel felkelt s új meg új számításokat végzett. Még nem tudta, mit kell csinálni, de olyan szenvedéllyel tanulta az ügyeket, mint ahogy a vadász a vad nyomait kutatja, a járásokat, csapásokat, hogy hogyan lehet megcsípni a rókát, a menyétet, a nagy vadakat, a vaddisznót, a medvét, mert minden állatnak megvan a maga útja, s minden tolvajnak rendszere van, amelyet fel lehet ismerni, s pontosan el lehet igazodni rajta.

Egy délelőtt hívatja a polgármester, s közli vele, hogy az éjjeli vonattal fel kell utaznia, Budapestre, a miniszter másnap reggel kilenc órakor fogadja.

Nagy fordulat volt az életében. Ő fogja képviselni a várost a miniszter előtt.

A polgármester részletesen és pontonként kidolgozta vele, mit kell megmondania, mit kell megsejtetnie, a cél az volt, hogy a minisztert a nagy városi kölcsön szükségességéről meg kell győzni.

- Hát pajtikám, kellemesen fogsz utazni, mert az alispán úr is utazik az éjjeli vonattal, s vele mégy. Legalább a vasúti kocsiról nem kell gondoskodni.

Pista izgalommal készült otthon az útra. Lina szintén izgalomban volt, mert előre tudta, hogy Pistának legelső dolga lesz Pesten a testvéreit felkeresni.

Erről nemigen beszéltek. Ha a miniszterhez már kilenckor kell menni, akkor a tizenkét órás gyorsal már hazajöhet.

- Majd egy hotelben megszálok - mondta Pista.

Lina fanyarul vette ezt is, mert fölöslegesnek tartotta a hotelt. A vasúti kocsiban megmosdhat, átöltözhet. Igaz, hogy reggel ötkor ér be az éjjeli személyvonat, de hát nem olyan nagy dolog öttől nyolcig eltölteni az időt egy reggeli kávé mellett valami kávéházban. Mikor azonban látta, hogy az ura erre a diákos elintézésre nem sok kedvet mutat, beletörődött, hogy csinálja hát kedve szerint.

A vonat háromnegyed tizenkettőkor indult. Addig fenn voltak, bár Lina szerette, ha korán fekűsznek, mert kevesebb villany fogy.

- Á, méltóságos uram, van szerencsém.

- Szervusz Pistikám, szervusz - mondta Andris bácsi, kedélyesen szorongatva meg Pista kezét.

- Hát együtt szenvedünk az éjjel a hazáért - tette hozzá nevetve.

Az állomásfőnök személyesen jött udvarolni s jelteni, hogy külön fülkét rezerváltatott, s csakugyan mikor beszállottak, már várta őket a kalauz, aki a zsúfolt vonaton, ahol a folyosók is tömve voltak, egy „Bérelt szakasz” jelzésű fülkét nyitott fel; bebocsátotta őket egy kétpam-lagos fülkébe.

Az alispán azonnal helyet foglalt a vonat irányában levő ülésen. Kipakolta éjjeli felszerelését, s kényelmesen lefeküdt.

- Jó katona elhál a jeges mezőn is - mondta kedvesen. - Foglalj helyet, Pistikám, és aludj nyugodtan Budapestig. Ötórai alvás elég is egy huszonnégy órára, fene egye meg.

Mikor elhelyezkedtek, Pista, aki még nem volt szokva ehhez a bérelt szakaszos utazáshoz, kicsit szorongva gondolt rá, hogy a folyosón emberek állanak. De nem ő a felelős. Neki nincs más dolga, mint hogy örüljön neki, hogy a hatalmasságoknál ez így megy.

- Fantasztikus - mondta az alispán elalvás előtt -, hogy az élet hogy kibabrált az emberrel. Egész életemben utáltam a konyhai dolgokkal való foglalkozást. Erre a háborúban élelmiszerbiztosnak kellett lennem. Hosszú éveket azzal töltöttem, hogy számon kellett tartanom, hány mázsza liszt, hús, szalonna, kávé meg az ördög tudja, mi minden kell, hogy az mindig legyen. Otthon a feleségem sírt, hogy ez sincs, az sincs, én meg a vármegye minden háztartásáról kénytelen voltam gondoskodni s ez még ma is így megy.

Nevetett, befordult és elaludt.

Pista azonban nem tudott aludni, hosszú ideig mozdulatlanul feküdt, hogy vendéglátó házigazdájának az álmát ne zavarja. Hogy tudnak ezek élni, gondolta magában. Azért volt hát a megyében olyan rossz a közellátás az egész idő alatt, mert az alispán sose szeretett konyhai dolgokkal foglalkozni.

No, arról szó sem lehetett, hogy a vasúti mosdóban végezze el a toalettet; az alispán felébredt, mielőtt a fővárosba beértek volna, s azt mondta:

- De jó lesz egy fürdőt venni a hotelban. A Pannóniába szállunk, Pistikém?

- Természetesen.

Az alispán vitte be taxin, de a taxit ő fizette ki. Egyáltalán úgy alakult a helyzet, hogy neki útimarsallá kellett lennie, s ő gondoskodott az alispán csomagjáról, a hordárról, a hotelban az ellátásról. A fizetésről is.

- Majd útszámlába teszed - mondta könnyedén gondoskodva az alispán.

De ő már nem feküdt le, hanem korán elment Menyhért öccséhez. Mit csináljon, kocsiban ment ki a külső Ferencvárosba hozzájuk.

Menyhértet még álmában verte fel. Nagy örömmel fogadták. Jól megreggelizett, aztán gyalog mentek be a városba. Mindent elmesélt. Jólesett, hogy végre van valaki, aki előtt szíve szerint kibeszélhette magát. Szerette volna Adélkát is megkeresni, de Menyhért komolyan leintette. Adélka maga éppen olyan felelős azért, ami vele történik, mint az ura.

Felkísérte őt a várba is, és egy kis cukrászdában ültek le, míg a miniszterhez mehet.

- Heraklész a válaszáton - mondta Pista. - A mai napon talán eldől, meg tudom-e állani a helyemet, vagy elesem...

- Miért esnél el? - szólt Menyus komolyan. - A miniszter éppen olyan kisember, mint akárki. Az, hogy valakinek véletlen megvan az összeköttetése, hogy éppen a kormányban foglaljon helyet, nem teszi őt providenciális államférfivá, éppen olyan kis számtiszt maradhat, amilyenek az Isten alapjában véve teremtette. Nem értenek ezek semmihez, s az a szerencse, mert így, ha okos ember kerül közéjük, lehet őket befolyásolni.

- Menyunkám, hogy lehet azt elérni, hogy te lejj Zsarátnokra a múzeum igazgatójának? Ha mi ketten együtt volnánk, az én helyzetem mingyárt megszilárdulna, felszabadulnék, ha volna kivel megbeszélni a dolgokat.

Elmondta, hogy az Alföldi Múzeum dolgát hogy elpuskázták már eddig is. A piactéren vannak még apró földszintes házak, azokat kellett volna kisajátítani, de a Boldogh kisasszonyok nem voltak hajlandók kimenni a megszokott kis otthonukból, s mivel a Boldoghok a legnagyobb családok közé tartoznak, a vezető elemek nem tartották illőnek, hogy megzavarják a két vénkisasszonyt, a főispánné környezetének tagjait, az idilli nyugalomban. Így el kell dugni a város legszebb épületét mellézkugba.

- Nem baj az - mondta Menyhért -, még szebb lehet a csöndességben a Múzeum. Valami szigetet képezhet a sivár és poros városban.

Milyen jólesett neki, hogy ilyen megnyugtató érvet kap ebben a kínos kérdésben. Ezzel operálni lehet.

De azért a szíve elfogódott volt, mikor háromnegyed kilenckor elváltak egymástól, ő ment a miniszterhez, aki ilyen korai audienciára rendelte be őt. Menyhért meg a hivatalába. A miniszter már bent volt, azonban egész tizenegyig kellett várni rá, mert előbb a napi referenciákat fogadta, aztán mikor már rá került volna a sor, hirtelen bement a Házba s neki utána kellett menni, hogy ott csípje el.

Kedvetlen egy viharos nap volt. Egész nap a minisztert hajszolta, most ide küldték, majd oda, míg végre délután hat órakor sikerült a minisztériumban mégis a színe elé kerülni.

Már annyira kimerült volt, hogy mikor a kilencórai gyorshoz kiért - az alispán is hasonló tortúrákon ment át, s szintén most utazott haza; nevettek egymáson, hogy ezen a bolond Pesten mindenkinek ugyanaz a sorsa.

A vonat megint tömve volt, és mégis ott volt a „Bérelt szakasz”. Annyi volt csak, hogy együlékes fél fülke volt.

Ebben a kivételes fülkében, ahol úgy ültek egymás mellett, mintha az életben csak ők ketten volnának, akik bátran és szabadon lebegnek az élet felett, ő meg az alispán: uraknak, úriembereknek érezték magukat. Az alispán, úgy látszik, ivott is egy kicsit, mert sose látta ilyen elevennek és közlékenynek.

- Hol beszéltél a miniszterrel? - kérdezte az alispán.

- Az nagyon furcsa volt, előbb a minisztériumban vártam rá, akkor átvittek a parlamentbe - míg a miniszter bent volt, hallgattam is az ülést - aztán megint vissza kellett menni a hivatalba, mert mire körülnéztünk, a miniszter sehol se volt.

- Bent voltál a Házban?

- Igen, méltóságos uram.

- Legalább voltak?

Az alispán nevetett.

- Nem merem megmondani, méltóságos uram, a Házban megszámláltam az embereket, mikor a kegyelmes úr beszélt, összesen tizenheten voltak.

Összenéztek és nevettek.

- Nem is tudom pontosan, hány képviselő van.

- Kétszáznegyvennégy, a kétszáznegyvenötödik most van választás alatt, hogy meghalt Unghy.

- Tehát akkor hiányoztak kétszázhuszonheten. Bent volt tizenhét, kint kétszázhuszonhét.

Újra nevettek.

- A parlament az ma nem munkahely. Mi dolgozunk, nem a parlament. A közigazgatáson van ma minden súly - mondta az alispán.

- De mikor a miniszter beszélt, még azok is kimentek. Volt úgy, hogy heten voltak bent a teremben.

- Most már minden képviselő inkább a kerülete után néz. Most már biztos, hogy a nyáron meglesznek a választások, hát az érdekeit védi.

- Tavaly voltam bent, akkor sem voltak jelen huszonháromnál többen.

- A képviselőnek nem a Házban van ma dolga, hanem a kijárásoknál. El nem tudod képzelni, hogy mennyit kell lótnia-futnia. A kerület minden ügyes-bajos embere csak a képviselőre számít. Mindent tőle kér, tőle vár. Minden képviselőnek tele van a zsebe elintézendő dolgokkal. Hanem a fene egye meg, az igaz, hogy más nem tud elintézni semmit, csak a képviselő. Mindenüvé bemehet, és mindenki fél tőle. Az a sok ügyvéd, az itt él máma. Meg a mérnökök, ennek a kettőnek valóságos aranybánya a képviselőség. Meg a pénzügyi embereknek meg a vállalatok vezetőinek. A földbirtokosoknak sem rossz, mert olyan dolgokat tudnak megszerezni, amihez a közönséges ember nem jut hozzá.

- No de, méltóságos uram, nem az ország érdekében van a Ház?

- A kormány dolgozik. Mindent készen kap a Ház, csak meg kell szavazni.

- Bizony az nagy munka lehet - mondta ő kissé álnokul és kissé megalázkodva. Nem mert ellenzéki szót mondani, inkább hallgatott. Félt, hogy az alispánnak rossz véleménye ne támadjon felőle...

Az alispán ásított és unottan mondta:

- Na és hányan voltak az ellenzéken?

- Hárman-négyen.

- Na látod, ellenzék sincs.

Legyintett.

Ő azonban a parlamentben újságírók közt ült, akik alaposan belegázoltak a jóvéleményébe. Ha, valaki felszólalt, mindjárt kommentálták. „Ez kilépett az Egységes Pártból, mert már tudja, hogy el van ejtve, hát így akar magának kifelé népszerűséget csinálni. Most megy ellenzékbe...” „Ez az ellenzéki padokról tart kormánydicsérő beszédet, hogy megmentse a kerületét. Hátha nem állítanak ellenjelöltet.” „Ez azért van úgy felháborodva, mert valami üzletet az ő körében nála nélkül intéztek el, s ő nem keresett rajta.” „Ez azért támadja a főherceget, mert az ő kerületében már bejelentette, hogy fellép.”

Az alispánnak nem volt kedve ezekről a dolgokról beszélni, ő pedig hallgatott, pedig viszkedett a nyelve, hogy kimondja, amiket mondani szeretett volna.

De nem szólt, s megvetően mosolygott önmagán emiatt. De hát, hogy szóljon? Az állásával játszik.

Kezdte megérteni, hogy lehet az, hogy az egész ország meg van véve.

Mindenki függ valami szalon s valami módon a kormánytól. Ő, mint városi főügyész annyira szolgálja a kormánynak, hogy egy szabad gondolata nem lehet. De csak erősödjön meg... De hogy lehet megerősödni?... Csak két módon: anyagi függetlenség és társadalmi függetlenség. Ha meglesz a háza, s lesz elég pénze...

Az alispán a zsebkendőjét ráterítette a plüsstámlára, s a fejét ráhajtotta és szunyókálni kezdett.

Ő is megpróbált aludni, de nem tudott. A gondolatok, mint a méhkas zúgtak benne.

Még azt is kár volt szóba hozni, hogy a Házban volt, és hogy kritikája van arról, amit látott. Olyan könnyen kerül az ember gyanúba. Semmi köze hozzá. Ha sem a kormánypárt, sem az ellenzék nem törődik vele, mért búsuljon ő?...

Nagy az ország, s neki csak a maga városa a világa. Mintha nem is az országba tartozna ez a város, ez annyira saját életét éli, és annyira szűkkörű. Olvasni kezdte az újságot, halkán, hogy ne zörögjön, és egy vidéki polgármester nevét találta meg, akit a főispán azonnali hatállyal felfüggesztett. Végigolvasta a vádpontokat. Valamennyi anyagi természetű dolog; a város kertgazdaságvédelénél a polgármester szabálytalanul járt el... Az óvoda építkezésénél szintén szabálytalanul járt el... A polgármesteri lakás számára való telekvásárlásnál szabálytalanul járt el... A hatodik vádpont szerint a városi alkalmazottakat a saját háztartásában foglalkoztatta... Idegeneknek engedte át használatra a város tulajdonát képező autót... Egyes szerződéses városi vállalkozók járandóságainak kifizetésénél kevesebb illetéket vontak le, s így az államot károsodás érte... A város részére felhatalmazás nélkül vásárolt egy sokszorosító gépet... Szabálytalanságokat követett el a külföldi kölcsönök terhére történt építkezéseknél... És végre a legsúlyosabb vádpont, hogy a parcellázásoknál meg nem engedett anyagi előnyökhöz jutott...

Megdöbbenve olvasta újra s újra a vádpontokat. Egy sincs köztük olyan, ami náluk is elő ne fordult volna, és egy sincs, aminek bünygyi következménye lehetne... Fel fogják menteni, gondolta magában. Hajsza.

Így fel lehetne függeszteni akármelyik polgármestert, mert ez mind bizonyíthatatlan vád... Pletyka...

Úgy érezte e pillanatban magát, mint a vad, aki még szabadon cserkel a mezőségekben, de már valahol készítik a fegyvert reá.

Olyan ez az élet, mint valami dzsungel. Vadak élnek benne, s marcangolják egymást, és felfalják, akit lehet.

Itt senki sem ért alapjában semmihez. Itt az a baj, hogy mindenki olyan helyen áll, ahová nem készült. S aki ért valamihez, az sehol sincs. Egy volt osztálytársa volt az az újságíró, aki a parlamentben felvilágosításokkal látta el. Az mindent tud, és ma is csak politikai riporter a deresedő fejével. Ez magyarázta meg többek közt, hogy külföldön ahhoz, hogy valaki képviselő legyen, valóságos életiskolát kell kijárni. Kezdődik az arravalók kiválogatódása az agitációs iskolákban, ahol megtanulnak beszélni s megtanulják a politikához szükséges tudományokat. Mert ma az államkormányzás valóságos tudomány. Ezek a fiatal emberek lesznek a szövetkezeti és párttitkárok, gyűléseket szerveznek, vezetnek, és hosszú idő kell, míg beletanulnak az emberekkel való bánásba. Ebben a munkában közben az állam egész élete megnyílik előtte. Megismerik az embereket, akik vezető szerepet töltenek be a parlamenti munkában s biztos ítéletük van arról, kire mit lehet bízni, kinek mi a véleménye, ki milyen szerepre jogosult az államban... Ott a képviselőség a legmagasabb diploma egyúttal, amit hosszú szívós munka árán lehet csak megszerezni. Ezzel szemben Magyarországon még nem volt választás. Itt minden képviselő társadalmi érdemei, kormányzolgálati jutalmául kapja a képviselőséget. A megbízhatóság, nem a hozzáértés a fontos. A rokoni kapcsolat a legbiztosabb ismerve a megbízhatóságnak. S minél kevésbé ért valaki magához a politikai tudományokhoz, annál megbízhatóbb. Itt szavazógépek kellenek. Itt az állampolgároknak sohasem volt joguk. Itt valamikor láncon kísérték szavazni a polgárokat. Nemcsak ma üres a képviselőház tanácskozása, üres volt az akkor is, mikor még teátrális parlamenti ülések voltak és zsúfolt Ház hallgatta a nagy vezérszónokokat. Akkor sem volt ellenzék. Kormányképes ellenzék csak pillanatonként állott elő, ha megtörtént, hogy egy koalíció, vagy egy teljes ellenzék kormányra jutott, az nem jelentett semmi fordulatot, mert újra csak a hozzá nem értők kerültek felszínre,

akik nem hoztak nemzeti és állami új levegőt, hanem folytatták ugyanazon az úton a dolgokat, ahol a régi kormánypárt abbahagyta...

Hol lesz hát fordulat ennek a nemzetnek az életében?

Az újságíró arról beszélt, hogy ma már kezd az ifjúság foglalkozni a dolgokkal s ha ez az ifjúság kormányképes lesz, ez már fog tudni valamit csinálni... De hol van az még?

Ma, azt mondja, olyan világpolitikai áramlatok uralkodnak, hogy egy nemzetközi döntés úgy elsöpri a gazdasági erőket vagy olyan vonalba állítja, hogy egy kis országnak a belső kormányzata valóban annyi sincs, mint a városok belkormányzatának a fontossága az ország politikájában. Mindegy, hogy a képviselőház mit határoz és mit dönt, a nemzetközi szerződések szabják meg az élet ütemét... A parlamentarizmus elvesztette a cselekvőképességét, helyi tünet. Akkor pedig valóban nem lehet egyebet tenni, csak annak a néhány embernek engedni át a teret, aki ott áll a kormány élén és ide vagy oda köti a nemzet sajkáját. A nagy vontató hajók majd elviszik valamerre az országot.

Félig lehunyt pillái alól nézte az alispán arcát. Csodálkozva látta, hogy ez egy tipikus gazdaarc. A sok vadászat, a sok szabad levegőn gyaloglás érdessé és apró vérerekkel átfutottá tette a bőrét... Olvasott ez az ember valaha valami könyvet?... Van véleménye az irodalomról? A tudományról? Mit tud ez a szellem újabb fejlődéséről? Semmit.

Ez csak egy élő ember, aki a maga szűk ügyei iránt érdeklődik. Aki nem lát tovább a megye határán, és még ott sem tud semmit megfontolni és jól elintézni. Van valami bürokratikus séma, amely szerint kell végezni a dolgokat, de hogy jusson neki eszébe, például olyan magasabb szempont, hogy azt a harmincezer munkást, aki a megyében munka nélkül van, munkához jutassa... Harmincezer ember, földmunkás, a legremekebb munkásanyag... Fel lehetne harmincezer emberrel építeni az országot. Utakat, házakat, iskolákat, múzeumokat. Csak kellene valaki, aki munkába tudja állítani a harmincezer munkást. Egy akarat, egy erő, aki egy cél felé tör. Újra lehetne berendezni az egész országot csak ezzel a harmincezer munkással. Feláshatja a pilisi karsztokat, és tervszerűen beültetheti erdőkkel, felszánthatja a Hortobágyot, s termővé változtathatja a szikes területeket. Megtízszerezheti az országot anélkül, hogy kilépne a határokon. Mélységbe gazdagíthatja fel a hazát, és paradicsomkertet építhet a szomorúság és terméketlenség e síkjain. De hol van az az ember, aki elég erős lehet arra, hogy kézbe vegye ennek a nemzetnek a sorsát. Akiben valóban nemzeti érzés és nemzeti akarat éljen... A harmincezer munkás otthon hever a gyatra házakban, ott töltik az egész nagy telet, ülnek a subájukban a fűtetlen lakásban, és szíjják a rossz csempészett dohányt vagy falevelet... Se földjük, se állatuk, se háziiparuk. Ahol van, ott is hiába dolgoznak. Hol van ennek az alispánnak olyan ötlete, hogy ügynöke legyen annak a háziiparnak, amit a megyéje szegénysége mégis elvégez. Nem is tud róla. Nem akar tudni. Csak amikor itt a nagy nehéz tavasz, mikor már elfogyott a vetőmag és minden falat kenyér, s mikor már semmi se ment meg a tömeg-lázadástól, olyankor gondolnak valami inségakcióra; hozatnak ötszáz vagon burgonyát, hogy azt hat-hét fillérével kiozzák a nép közt, mert ha még ez sincs, akkor a vereskakas következik...

Nyugtalanul forgott, s szerette volna, ha neki sem jutnának eszébe ilyen dolgok. Mért nem tud ő szintén olyan hízó és kövér lenni, aki nyugodtan alszik, mikor a ház túlsó vége ég, és azt mondja: talán nem terjed odáig a tűzvész.

Talán neki is az a baja, hogy egy kis bort ivott.

Vagy attól a méregtől bomlott meg a feje, amit a régi barát csepegtetett belé?...

- Ha egy parlamenti tudósító nálunk fellép képviselőjelöltnek - mondta az újságíró -, biztos, hogy azonnal egy ismeretlen földbirtokost állítanak szembe vele.

Ebben minden benne van. A keserűség, az irigység és az igazság. Egy ismeretlen földbirtokos ismeretlen az újságíró előtt, de nem ismeretlen a területben. Ott jól tudják, ki az az ismeretlen földbirtokos. Mondjuk, van neki kétezer holdja. Kétezer holdon annyi ember van lekötve. Elkezdve a megye uraitól, akik vadásznak egy balekra, aki közülök vállalja a választás vesszőfutását. Vállalja a rengeteg költséget, amivel úgy megterheli a birtokát, hogy aztán az életben alig tudja valaha letörleszteni... És vállalja, hogy el fogja hanyagolni a gazdálkodását... Elidegenedik a családjától, mert kiszakítva a megszokott életből, nagyobb luxussal és szabadabb erkölcsökkel él... Többet kell nyilvános helyeken vacsoráznia, és a könnyű szerelmi lehetőségek megfertőzik a gondolkodását... S mire a ciklus lejár, ott áll megkopasztva...

Mit ér ezzel szemben az a lehetőség, hogy ezt-azt kijárhat. Először is nem ért hozzá. Nem is tudja, mit kellene saját magának kitaposnia. Hiszen sohase volt jó gazda, mindig csak magyar úr volt, aki arra volt büszke, hogy senkinek sem szolgálja... Mire megtanulná a maga kárán, akkorára többet vesztett, mint amennyit nyerhetett... El van adva a birtoka... Ma már ötszáz pengő a teher holdanként mindenkinél. És ötszáz pengő kétszer annyi, mint amennyiért el lehet adni a földet.

De a hitelező, a Takarékszövetkezet, a bank se tehet semmit. Próbáljon árverezni. Ki veszi meg?... Ha harminc birtokos összeáll, hogy nem fizet kamatot - a vidéki városok minden bankja felfordul.

Akkor mit tehetnek itt az emberek?

A parlamentben látta egy barátját. Odahaza mintagazda volt, az állatai mind törzskönyvezték vannak. A földjei rendben. Azt lehetett rá mondani, hogy ha nem száz százalékgig is, de nyolcvan százalékgig jó gazda. Mikor a szomszéd birtokosok negyven vagy harminc, ha nem tíz százalékra becsülhetők. A népet véve az egy százalékosnak, mert a nép nem tud gazdálkodni. Mitől tudjon. Nem tanulta, és ki van szolgáltatva a kapzsi üzletek. A nyáron iskolalátogatási körúton volt, aratás után. Mindenfelé látott learatatlan földeket, amit otthagytak, mert nem hozta meg egy hold a negyven kiló aratórészt. Ennek a birtoka akkor is magasabb termést hozott az országos átlagnál... S most egy hirtelen haláleset után behozták a Házba. A bank hozta be, amelynél kétszáznegyvenezer pengővel tartozik. Hatszáz holdért. Egyetlen remény, hogy mint képviselő segít magán.

És most mi lesz vele? Itt ül. Még fiatal képviselő, hát kötelességének tartja, hogy bent üljön a Házban és hallgassa a szalmacséplést. Otthon ő volt az, aki a legkorábban kelt, ő volt az, aki minden malacra vigyázott, és minden adagolásnál ott volt a teheneknél. Most csinálják az emberei, amit akarnak. Ha soká lesz képviselő, úgy fog járni, mint a többi. Lehetetlen, hogy a gazdaságának kárára ne legyen az ő képviselőházi hallgatása. Hiszen nem tud beszélni. Gyakorlati ember, aki a szívósságának és gazdaszorgalmának köszönheti, hogy ebben az elmúlt évben nem merült bele, mint a többi, az új adósságok mocsarába. Neki még hozott a föld húsz pengőt holdanként, míg a többi nagybirtokos mind ráfizetett. Minél nagyobb volt a birtoka, annál többet. Most ő is elindult ezen az úton, mert senki se merte vállalni már a képviselőiséget. Hiszen a legszerényebb választás belekerül húszezer pengőbe. Ki dob ki ennyi pénzt egy csonka időszakra? Még akkor pedig nem is tudták, hogy három-négy hónap múlva új választás lesz. Újabb húszezer pengő?

De még ha azt remélhetné, hogy az országnak hasznára tud lenni. Valaha azt mondták, aki jó gazda magának, az bizonyára jó gazda lesz az országnak is.

De hisz ez egészen más dolog. Honnan tudja azt egy gazda, hogy mi kell az országnak? Honnan legyen csak egy ideája is az ország gazdaságára vonatkozólag. De még ha volna, akkor sem tehet semmit. Ott fog szavazni a nagy tömegben. A kormánynak egy szavazattal többje lesz, ez az egész. Hiszen mihelyt ellentmond, azonnal ellenzékbe kell mennie, s ellenzékbe hogy menjen a nagybirtokos? S még ha menne is, akkor sem tehet semmit, mert az ellenzék olyan törpe, hogy soha semmi kormányjavaslatot meg nem buktathat. Kétszáznegyvenötből huszonöten vannak ellenzéken.

Nincsen tehát más, mint beletörödni a megváltoztathatatlanba.

Az ország szekere megy, megy. Nem is szekér ez ma, hanem autó. Teherautó. Valaki ott ül a volánánál, s az autó arra megy, ahova ő viszi...

Megy, ha megy. De minek menjen? Áll a garázsban. A sofőr pedig ül a bárban? Vagy elmegy vadászni? Mindegy.

Nagyon hosszú egy ilyen út, míg az alispán olyan jóízűen alszik, hogy a szája megnyílik, és lassan horkolni is kezd.

Hát ő nem tehet semmit, az bizonyos.

Neki csak egy kötelessége van, anyagilag minél hamarabb biztosítani a sorsát. Rajta nagy teher van, feleség, két gyerek.

Egy pillanatot sem tud aludni. Az alispánt csodálta, milyen jóízűen pihen. Mint egy gyermek, akinek nincs semmi gondja, baja, nem háborgatják ambíciók, az élete rendben van egész életén át. Már születése óta gazdagon és nyugodtan él, mintha valami külön védőangyal vigyázna rá. Bizony csak ezeknek való az a látszólag nagy felelősségű hivatal, amit ma is betölt. Úr.

- No, Pistikám, mindjárt otthon leszünk - mondta az alispán, felült, nagyot, egészségeset ásított, nyújtózott.

Mint egy oroszlán. Az oroszlán sincs tudatában annak, hogy ő az állatok királya. Éppen olyan állat, mint a többi, csak az alakja más, az ereje, a hangja és az étvágya.

- Még van annyi idő - gyerünk az étkezőbe.

Átmentek az étkezőkocsiba.

Már csak kevesen voltak a kocsiban. A vacsorának vége volt. Külföldiek ültek egy kis asztal mellett, és csöndesen, valami ismeretlen nyelven beszélgettek.

Az alispán egy sültet rendelt, ő két tojásból rántottát.

- No, igyunk meg egy kis bort.

S egy jó palackot nyitott az alispán.

- Az öcsémmel beszéltem most Pesten - mondta ő hirtelen -, a Nemzeti Múzeumban igazgató-őr. Azt mondja, hogy az nem baj, hogy a Múzeum mellékutcára került, még bizonyos muzeális jellege is van így. De az a szükséges, hogy a Múzeum programja minél előbb ki legyen dolgozva.

- Igazán? Az öcséd muzeális ember?

- A legnagyobb szaktekintély ezen a téren.

- Akkor őt kellene megnyerni, hogy jöjjön le és vállalja a múzeumunk dolgát.

- Csakhogy itt fait accompli¹⁶ van. Úgy tudom, oda van ígérve az igazgatói állás.

- Kinek?

- A Makróczy sógorának.

- Ugyan kérlek. Makróczynak kisebb gondja is nagyobb annál, mint hogy most a sógor dolga után szaladjon. Örül, hogy a maga bőrét meg tudja menteni. Nagyon benne van a csávában, s ha a jóakarodat meg tudja nyerni ezzel, eszébe sem fog jutni, hogy akadékoskodjék. Az a sertéshizlaló, tudod, az nagyon tisztázatlan.

Fantasztikusnak tűnt fel előtte, hogy itt a pillanat, mikor Makróczy az ő elnezésére számít. Óvakodott azonban, hogy elárulja magát. Első gondolata az volt ugyanis, hogy Makróczynak semleges álláspontot kell ígérnie, s aztán ki tehet róla, ha a dolgok fordulata mást parancsol.

Ennyi ravaszságot meg kell engednie, ha el akarja érni, amit akar.

- Szóval én azt mondom, hogy az öcséd azonnal adja be a folyamodványát, akkor ezen el lehet indulni.

Nevetett s úgy nézett rá, mint aki be akarja ugratni őt valamibe. Milyen ügyesen tudják csinálni. Ő tudta már, hogy az alispán is nagyon érdekelve van a Sertéstenyésztőben, s ha ez menekül, neki is jó.

Hogy nem szólt, az alispán mondta:

- Különb is a Makróczy unokaöccse vagy sógora, vagy mi je, nem is szakember, azon felül egy beteg ember, aki nem munkaerő.

- Aha.

- Különb is alapjában véve kinevezés dolga. A polgármester nagyon szeret, a napokban is mondta, hogy igen meg van elégedve veled.

- Igazán?

- Persze. Nagyon szeret.

- Szeret? Mi ez a szeretet?

- Tegnap is ő maga telefonált, hogy utazzunk együtt, és nagyon kedves volt tőle, mert igen örülök ennek a kis együttes utazásnak, nagyon kedves vagy, nagyon kedves.

És rátette a kezét az ő kezére.

Nem állhatta meg, hogy meg ne figyelje önmagán, hogy a szíve dagad. Ez csakugyan nagyon jó volt, ez a vasúti együttlét. Úgy összeszoktak és szinte egymásra találtak. Ezt hogy lehetett volna elérni másképp?

Váratlan ajándék.

Intett a fizetőpincérnek, mert már Zsarátnok közeledett, kérte az egész számlát és kifizette.

- Mi az, te mindenütt csak fizetsz? - mondta nevetve az alispán.

Több szót nem vesztegetett rá. Felállottak s visszamentek a szakaszukba. Előkészítették a poggyászt. Ahogy a vonat befutott, Pista leeresztette az ablakot, s hordár után kiáltott.

- Taxira - adta ki az utasítást.

---

¹⁶ *Fait accompli* - befejezett, megmásíthatatlan tény

- No persze - mondta az alispán -, engemet vár a kocsi, majd én hazaviszlek.

Beültek a nagy autóba, a vármegye huszárja ült a sofőr mellett.

A kocsiban még csak azt mondta az alispán:

- Holnap beszélek a polgármesterrel. No szervusz, szervusz.

- Kézcsókom a méltóságos asszonynak - mondta Pista, s előzékenyen kiugrott a kocsiból, mert úgy állott meg a vármegyeház előtt, hogy rajta keresztül kellett volna kiszállni az alispánnak, ő tehát kiszállt, és kiségitte az idősebb urat.

- Vigye haza a nagyságos főügyész urat - mondta a sofőrnek az alispán, azzal még egyszer intett, és ő visszaült.

- Tudja, hol lakom?

- Hogyne, nagyságos uram - mondta a sofőr, s ez jólesett neki, hogy a vármegyei sofőr már tudja az ő lakását.

Mikor a nagy autó a kis utcában megállott, ő már jelentékeny borralalót készített ki a sofőrnek, aki nagy meghajlással vette át a pénzt.

16.

Még ébren voltak. Lina várt, s a gyerekek csak nehezen feküdtek le. Kati néni zavarta a gondolataiban, mert a néni nem akarta elhinni, hogy nem kötelessége szakadatlanul mesélni.

Mikor az autóbúgást meghallotta Lina, azért örült meg főként, hogy Kati néni végre elhallgat.

Kinézett az ablakon, aztán kiszaladt kaput nyitni. A lány is ébren volt ugyan, nem engedte lefeküdni, minek aludjon a dög, mikor az uraknak még szükségük van rá. De azért kendőt kapott magára, s ő ment ki azzal a gondolattal, hogy mire feltápáskodik, akkorra ő már ki is nyit.

- Jaj, maga jön ki ebbe a rossz időbe - mondta Pista s megölelte Linát.

Így, ölelkezve jöttek be a házba. A cseléd álmosan meresztgette a szemét, s becsukta utánuk az ajtót, ahogy bejöttek.

- Hozd be a vacsorát - mondta neki Lina. - De el ne törj valamit.

- Barátom - szólt Pista büszkén -, miniszterrel kezeltem. Kati néni itt van még?

- Az itt. Az itt akar kitelelni.

- Ó Pistám - ujjongott Kati néni, s felállott a varrása közül. - Éhes vagy?

- Már hozzák a vacsorát.

A Kati néni jelenléte zavarta őket. Pista nem mondhatott semmit előtte, amit szeretett volna mondani, ezért az utazás részleteiről beszélt, hogy az alispánnal ment, megyei autó hozta ide is, hogy kényelmesen aludt a múlt éjjel; hogy nem szállott hotelba, csak éppen az időt töltötte el, azután elment Menyhértékhez s vele volt, míg a miniszterhez nem kellett menni. S más efféléket.

- Mit varr, Kati néni? - szólt hirtelen Lina. Míg odakint volt, az isten tudja honnan, valami rongyos gyermekinget húzott elő, s most azon szorgoskodott.

- Dógozok, fődozok, takarékoskodok - mondta Kati néni -, így kell azt, akkor jön ki kevésből a család.

- Ó az Isten áldja meg, ne teregesse már ki legalább, még azt hiszi az uram, hogy ilyenbe járnak a gyerekei. Porrongynak való ez már csak.

- Gondoltam, segíték, gyerekem.

- Jaj, menjen már, feküdjön le, nem kell olyan nagyon fáradni a néninek.

- Holnap én fogok főzni, majd olyat főzök, mint az édesanyja szokott főzni a lelkemnek, hadd egyen egyszer egy jó falatot.

- Eszik az hálistennek - mondta ingerült nevetéssel Lina -, csak a néni menjen, pihenjen le.

Valósággal kituszkolta a nénit a szobából a pici cselédszobába, amit sose kap meg a cseléd, akinek a konyhában is jó. Pista hozzáfogott megenni az elszáradt hússzeleteket.

- Nem tudtam, hogy egyáltalán jössz-e. Mér nem jöttél a déli vonattal?

- Nem lehetett, délután hatig kellett a minisztert lesni, csak akkor jutottam be hozzá. Szerencsére Andris bácsi is csak a kilencessel jött haza.

- Milyen Andris bácsi?

- Az alispán.

- Ja. Már azt hittem, valami rokon.

Mikor lefeküdtek, Lina azt kérdi:

- Adélék mit csinálnak?

- Nem voltam náluk. Menyhért azt mondta, ne menjek.

Ezt azért tette hozzá, hogy Menyhértet kedvesebbé tegye a felesége előtt.

Mikor elnyújtózott az ágyban, arra gondolt: Csak ez a Lina volna egy kicsit magasabb koncepciójú... milyen kár, hogy belefűl az örökös főzéseibe, mosogatásaiba. Ez jó volt, míg szegények voltak, de most már ideje lenne, hogy kiszabaduljon belőle. Nem lehet vele semmit igazán megbeszélni, s ez mind azért van, mert egész lelkét lefoglalja a rokonaival szemben való gyűlölködése.

- Szólj rá a gyerekekre - mondta Lina, mikor lefeküdt. - Mióta ilyen nagy úr lett az apjukból, nem akarnak dolgozni. Ma este is meg kellett velük harcolni. Azt hiszik, most már fenékgig tejfől. Szentelen kölykök, ahogy megéreztek, hogy egy kicsit több szabad, mingyárt visszaélnék vele. Mi lesz belőlük? Ezek is Kopjássok akarnak lenni?

- A Kopjássokról nem lehet csak úgy általánosságban ítéletet mondani. Még Albert is kariert csinált. Nem találkoztam ugyan vele, de hallom, hogy tőzsdei diszponense a Budapesti Banknak. Ez pedig a bankszakmában nagy szó, ezt ő maga csinálta magának. A pénzzel nem lehet kukoricázni, ha valaki nem megbízható, ott egykettőre kitöri a nyakát.

- Énnekem semmi közöm hozzá, én csak örülök, ha jól megy nekik, mert akkor nem látom őket. Kívánom, hogy éljenek és viruljanak, de inkább az a baj, hogy éppen máma jött a levele, és arra kér, hogy a zsarátnoki takaréknál helyezd el.

Pista elhallgatott. Kellemetlen, hogy Linának mindig van ütőkártyája.

Igyekezett hamar elaludni. Éjjel felébredt, s soká álmatlanul feküdt. Mi az ördögöt is csináljon hát a testvéreivel, valamennyit nem helyezheti el. Pedig nem volna rossz, ha Kardics bácsi Albertet akceptálná. Volna egy megbízható embere a Takaréknál.

Reggel ment referálni a polgármesternek.

- Á, szervusz, szervusz, pajtikám - fogadta a polgármester ragyogó arccal. - Na, mi újság?

Mindenről beszélni kellett, minden legkisebb dologról. A miniszter mit mondott, mit beszélt, milyen hangsúllyal, melyik dobozból kínálta meg szivarral, a jobb oldali vagy a bal oldaliból. Hogy az íróasztal előtti székre ültette-e, vagy felállott s elment vele a kis garnitúrához, ami a szobájában áll. És aztán, hogy milyen színben van, s hogy nem hallott-e arról valamit, hogy a legutóbbi vadászaton feltörte a nyereg? Hogy ül a fotelben, most is olyan sokat izeg-mozog-e? Hogy a piros bársonyszéket meg tudja-e lovagolni.

Pista nagyon vigyázott, hogy el ne árulja magát, hogy nincs hozzászokva, hogy ekkora nagyurakkal elfogulatlanul diskuráljon, mint kis állású ember, a legmagasabb kormányférfiakat különleges és kivételes lényeknek képzelte, s tényleg elfogult volt eleinte... Aztán eszébe villant, hogy a miniszter személyi titkára, akivel két teljes órát töltött egy szobában, míg várakozott, azt mondta, hogy valami punktumot, vagy mit használ a miniszter. Roller, roler, keresgélte a szavakat s hirtelen kibökte:

- Most punktum rollert használ.

- Háháhá - kacagott fel a polgármester harsányan, hogy összes porcelán foga az aranyfoglaltal együtt kivillant -, hát persze, nő a hasa. Nagyon jó - s megveregette a Pista hasát -, nagyon jó, hát ő is punktrollerre szorul már... Tényleg, az utóbbi időben bizony erősödik, pedig karcús legény volt az mindig, nagy sportsman is. Szóval a punktrollernél tartunk. No, magának se árt az, kedvesem...

De Pista csak azon pirult, hogy úgy mondta az előbb, hogy punktum roller s ezzel elárulta, hogy fogalma sincs róla, hogy ez a szer, úgy látszik, a hízás ellen való. De azt látta, hogy a polgármester meg van vele elégedve, és nagyra becsüli, hogy a főügyész mingyárt az első találkozásnál ilyen intim viszonyba került a miniszterrel, ha még ezt is elárulta neki.

Csak most került szó a hivatalos dolgokról való referálásra. A polgármester arra gondolt, hogy hátha a miniszter azért volt ilyen bizalmas hangú a fiatal főügyéssel szemben, mert valamit készít elő. Jó volna, ha valamit akarna a várossal, mert így nála is mégiscsak könnyebben lehetne elérni egyet-mást.

- Azt mondja, hogy nem ad pénzt, csak hasznos befektetésre. Mondtam neki, hogy kegyelmes uram, mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy nincs Amerikának annyi pénze, amit mi hasznosan be ne tudnánk fektetni. Mert igaz ugyan, hogy a csatornázás nem hoz közvetlen kamatot, de lehet anélkül élni? Erre mondta, hogy igazad van, pajtikám, a punktrollerről se lehet azt mondani, hogy kamatot hoz, de meghozza a maga hasznát.

- Há-há-há - kacagott a polgármester -, há-há-há - és kacagott.

Most nyílt az ajtó, és minden bejelentés nélkül benyitott Kardics.

- Szervusztok, hallom, hogy magatokban vagytok.

- Gyere csak, gyere, pajtikám - szólt a polgármester, s nevetve kezét nyújtott Kardicsnak -, ez a Pistu, ez egy aranyember. Képzeld, a miniszter punktrollert használ.

- Hahaha - kacagott Kardics is, mintha valami kitűnőt mondtak volna s nem tudott kijózanodni a nevetésből. - Hát a Cimbi grófné rászorítja.

A két öregember úgy nevetgélt, mint két diák, és Pista percek alatt be volt avatva, hogy a miniszternek viszonya van Cimbi grófnéval, aki most „öt vette munkába”. Hogy a felesége kedvéért sohase tette volna meg, s a Cimbi grófné kedvéért bezzeg igen.

Így telt el a délelőtt, ilyen kedves csevegésben.

- Hát Tóth Bénit kinevezték járásbírónak.

- Ne beszélj.

- Lepényre.

- Óriási... - Kardics megint csaknem úgy nevetett, mint a punktrolleren. - Nohát akkor rendben van - s Pistához fordult, mert teljes erővel ki kellett magából adni a mulatságos esetet: - Múlt télen annyit nyert a kártyán, hogy megvette a testvérei birtokát. Már az ősi birtokot, hatszáznegyven holdat, olyan áron, hogy muszáj volt odaadni, mert azt idegentől nem lehetett volna megkapni. No, de a szerencse forgandó, ahogy jött a pénz, úgy elment, s mire a búza kalászbá szökött, már el kellett adja. Így a Sebesi Tóth család kiesett a megye virilistái közül. Vége Sebesen a Tóthoknak... Milyen jó időket töltöttem én ott fiatalkoromban. Ott volt Sebesi Tóth Áron bácsi, ott volt Micsky - fia a napokban könyörgött, hogy díjnoknak vegyem fel a Takarékhhoz -, ott volt Balássy, Melegh... a Melegheknek talán még van is valami kis maradék darabjuk a birtokból... Szóval ez Melegh Ödön munkája... Nagyon helyes is, nem szabad elveszni hagyni a családokat, míg lehet rajtuk segíteni.

- Ügyes dolog - mondta a polgármester.

- Nagyon - kezdte újra a nevetést Kardics. - Nagyon ügyes. Most, amikor nincs állás, és egy minisztert a parlamentben támadnak meg, hogy a fiát joggyakornoknak kinevezte. A másik meg a Váltó Bank vezérének azt mondja: felveszem a fiad, ha te is állást adsz az én fiának... Mégis ez a Melegh Ödön, ez ma is valaki... Ki tudott neveztetni egy földit, mingyárt járásbírónak.

A polgármester olyan édes elragadtatással nevetett, mintha valami remek édességet szopogatt volna.

- Természetesen - szúrta bele csípősen, de nem ellenségesen - Béninek nincs is bírói vizsgája, csak ügyvédi, viszont gyakorlata az nincs.

- Hacsak gyakorlatnak nem vesszük, hogy ügyvédekkel és bírakkal is szívesen kártyázott.

Valami kajánság volt a szavaiban, s Pista úgy érezte, hogy még ezek a cinikus vének is amorálistnak tartják ezeket a közéleti panamákat. Ő is nevetett. Nevetett, mert félt elárulni, hogy milyen lehangolónak tartja ezt az egész jelenetet, s mindazt, amit hall, de nevetett azért is, hogy ezzel építse a saját terveit, az öccsei dolgát.

Így telt el a délután, ilyen kedves csevegésben, Pista csodálkozva figyelte meg magán, hogy mennyire beleillik ebbe a kompániába. Nem is értette, hogy szedett fel annyi pletykát Pesten, de csak úgy áradt belőle. Az az újságíró látta el, s különös, mikor hallgatta ott a parlamentben, akkor dühös volt rá, ellenben most, mikor halványan átsorgatta ezeknek a fülébe, ami megmaradt benne, most örül neki, s nem is tudja, mit csinálna, ha véletlenül nem találkozik egy ilyen pletykapermetező géppel.

Végre mindhárman nagyot sóhajtottak, mint nagy ebéd után szokott az ember sóhajtani, hogy az ételt lejjebb gyúrja magában, s akkor Kardics fellélegzett:

- No, most elviszem ezt a Pistát, kiviszem a villatelepre. Éppen meg vagyok hívva Feriékhez, ott lesz Andris is, együtt utazott evvel a Pistával, és mondta telefonon, hogy el van ragadtatva tőle, vigyem ki, hátha megtetszik neki a ház.

Ezen megint nevettek, de Pista annyira izgalomba jött, hogy most azonnal találkozni fog Magdalénával, hogy nem is vette észre, hogy nevetnek, s hogy rajta nevetnek, mint a gyermekén, hogy „megtetszik esetleg a ház”... Mintha azt mondanák, hogy esetleg az éhségtől szédülőnek megtetszik egy kiválóan jól elkészített ebéd.

Ő aztán áthozatta a kabátját a saját írószobájából, s megengedte, hogy Kardics valósággal karon ragadja s úgy cipelje le az autójához.

Csak mikor beültek, akkor jutott eszébe:

- A feleségemnek nem szóltam, úgy volt, hogy együtt nézzük meg.

- Nem kell az asszonyoknak mindenbe beleszólni. Illetve sokkal jobb, ha az ember fél van készülve és referálhat nekik. Sőt a legjobb, ha az ember fát accompli elé állítja őket. Én soha nem kértem tanácsot a feleségemtől, csak közöltem vele... megleptem...

Aj de jó dolog az autó. Hét perc alatt kinn voltak a fasorban. Ott állottak a ház előtt. Már ismerte a házat, már a szíve ismerte, s úgy el volt fogulva, mint valami diák.

Becsöngettek. A kertész nyitott ajtót. Nem volt kulccsal zárva, csak tudni kellett a rugóját.

Végigmentek a kavicsozott úton. Már sötét volt, nem lehetett látni semmit. Az utcai lámpák csak gyéren világítottak. Nem a főajtón mentek fel - Kardics ismerte a dürgést -, hanem megkerülték a házat, s a túlsó oldalon volt egy bástyaszerű bejárat.

Egész olyan volt, mint a Halászbástya egyik fülkéje. Pompásan faragott kövekből. Fehéren világított a kő s mikor lépdeltek fölfelé, Pista arra gondolt, hogy a börtönbe viszik. A régi monumentális építkezéseknél vannak ilyen kőbe faragott lépcsők.

Óriási nagy üvegezett ajtó volt fent, nyitva volt egy szárnya. Bementek, s a Kardics keze ismerősen gyújtotta fel a villanylámpát. Egyszerre ijesztő világosság lett, s embermagasságban fával burkolt zegzugos előszobában voltak. Balról széles, magyaros szabású falépcső vitt fel az emeletre, az alatt kisebb helyiségek, ajtók tömege, meg sem tudta számolni, hány ajtó; ajtó sor. Szemben üvegezett ajtón át belátni a szalonba. Letették a kabátokat, kalapot, botot, megigazították magukat a földig érő nagy tükörben, s egyet húztak a vállukon, derekukon, mint mikor a színész kilép a lámpák elé, s benyitottak a halványan világított nagyterembe.

Első érzése az volt, hogy túl nagy a terem. Lakószobának túlságosan van méretezve. Kifűteni télen nehéz lehet.

A második érzése az volt, hogy ott állott Magdaléna előtt.

Magdaléna körülbelül szemben ült egy karszékben s az anyja volt tőle jobbra, nekik háttal. A mama, Szentkálnayné úgy volt öltözve, mintha nagy és ünnepélyes vendégségben volna. Fekete ruha, selymekkel, ékszerekkel, aranylánccal. Pista, hogy miért, maga sem tudta, nagyon megnézte, s egyre jobban nézte ezt az öregasszonyt, mintha ez volna a kulcsa az egész rejtélynek. Milyen fehér az arca s milyen mosdott, ápolt, gondozott, és valami testi hibája van, vagy a gerincében van valami ferdeség, vagy a lába rossz, nehezen lép...

Ellenben Magdaléna hallatlan kedves volt, s milyen magas. Magasabb, mint Lina. Nem is tudja, hogy valaha állott-e vele így szemtől szemben, ez lepte meg legjobban, hogy ilyen magas. És olyan egyenesen jár, hogy az szinte túlzás. Úgy jár, mint egy önálló ember, akinek tartania kell magát, aki hozzá van szokva, hogy védekezzen és parancsoljon, aki dolgozik és cselekszik.

- Parancsoljanak helyet. Hogy van, Soma?

Kardics szokása szerint szélesen és lármázva szólott, s úgy viselte magát, mint aki itt nagyon itthon van, s azt igen mutatja. Egészen úgy, mint nála Berci bácsi.

Pista jó ideig semmit sem hallott abból, amit beszéltek, csak nézte a termet. A falak zsúfolva voltak képekkel. Ez meglepte. Még ennyi képet életében nem látott magánlakásban, mint ami itt van. Egészen a plafon alatt húzott vonalig tele volt rakva képpel mind a négy fal, ahol csak egy kis hely volt. De úgy tele, hogy a falból magából egyáltalán semmi sem látszott.

Magdaléna észrevette a csodálkozását s azt mondta:

- Ma nem divat a kép, de hát én nem törődöm a divattal. Én nagyon szeretem a barátaimat, és a viláért nem válnék meg a műveiktől.

- Mind ismeri? a festőket?

- Nohát, legalább a tárlatról. De nagyon sokan voltak is már itt nálam.

Az asztalon volt egy rézveretes, díszes, vastag album, rátette hosszú, vékony kezét s mondta:

- Mikor megnyitottuk a házunkat, ezt az albumot fektettük fel, majd nézte át, mindenki benne van, aki megfordult viskónkban. Öröme lesz benne, talál verseket és rajzokat és mindenféle jó neveket.

Ő ettől elkomorodott. Valahogy úgy érezte, hogy ez a nő nem az, akinek ő tíz éven keresztül nézte. Mintha megmerevedett volna egy gázállapotban levő létezés, mintha kikövült volna az izzó láva. Nagyon határozottnak, nagyon biztosnak, nagyon öntudatosnak találta ezt a nőt. Nem merte nézni eddig, de most egyszerűen rajta maradt a szeme, s oly nyugalommal nézett rá, mint valami élő szoborra. Mintha nem kellett volna többet attól tartania, hogy megsérti a pillantásával. Elvesztette a varázst. Nem volt Magdalénában semmi bizonytalan, semmi tétovázás, mintha érzelmekre nem is lett volna képes. Nem volt benne semmi gyermekes, vagy játékos, vagy kétséges. Biztos volt, mint egy bútor, sőt biztos és öntudatos és változhatatlan, mint egy festmény, amely a bizonytalant örökíti meg.

Felállottak s a képeken mentek végig. Magdaléna minden képet névről ismert, mint a pásztor a juhait. Pista viszont úgy érezte, hogy sohase lenne képes ezt a sok különféle képet egyéneként külön emlékébe verni. A legfiatalabb festők legjava is ott volt, a legöregebbek klasszikusnak ható dolgai közt. Tagadhatatlanul igen ügyesen voltak elrendezve, mert a fiatalok színes foltjai felderítették a régiek keményen megfestett alakjait. Mintha imbolygó felhők között alakok járnának...

- Ez a mama... - Pista ránézett a képre, s ijedten visszanezett a mamára, aki néha beleszólt a beszélgetésbe, s szintén nagyon okosan és döntően, de a képen, úgy volt megfestve, mint egy anyacsászárné, a fehér frizurája tornyosan, és diadém volt benne, és a hideg kék szeme erőltetett jóakarattal nézett a képről, mint az életben. De az volt a bántó, hogy a rossz lábtartása nem látszott a képen.

- Ez én vagyok...

- Nagyon rossz - kiáltott fel egész felháborodva Pista, úgyhogy mindenki felnevetett.

- Én szeretem - mondta Magdaléna.

Szereti, akkor biztosan kell benne lenni valami szépnek.

Nézte a képet. Egy öregedő irodakisasszony. Szigorúan néz, és büszke arra, hogy az ő számadásaiban nincs tévedés.

Ennyire leplezve... Nem mert a képre nézni, mert volt benn azért hasonlóság, csak az fájt, hogy amit már ő maga is észrevett, ebben a nőben teljesen hiányzik az érzelmek zűrzavara... Milyen bájos mellette Lina, a maga piruló tájékozatlanságával...

- És ez az uram.

Mint egy Svengáli a fekete szakállával. És most egy pillanat alatt rájött Pista, hogy ez a két ember nem értheti meg egymást. Nem. Ez a Svengáli fél ettől az asszonytól... Nézd a szemét, ahogy befelé néz, mintha a sugarai nem lőnének ki a szembenállóra, hanem bent maradnának... Visszapillantott az irodakisasszonyra, s újra a gyáva Svengálira... Hm... Furcsa pár... Egy fordított viszony. Nem Svengáli csinál valamit Trilbiből, hanem a médium kényszeríti rá hideg akaratát a hipnotizőrré.

A tereméből egy kisebb terem nyílt, még ez is terem: ez az ebédlő... Ennek a falain folytatódnak a képhullámok, de ő már beleszédült, mint a tárlaton a tömérdek, egymással harcoló festmény szemléletébe. Ott néhány szép bronzot is észrevett, oroszán, két viaskodó gladiátor, nyújtózó női akt, és egyenes vonalú, raktárszerű ebédlőszekrény. Inkább ezen maradt a szeme. Magdaléna mosolyogva mondta:

- Én terveztem.

- Szép.

- Az én felfogásom, hogy a lakásban az ember élni akar. A bútornak a célt kell szolgálni.

Ebben, úgy látszik, minden benne van, de Pistának gondolkozni kellett rajta. Tényleg mint valami üzleti üvegezett raktár, tolóajtókkal. Remek fényezett favonalak, pompás metszett üveglapok, de mégiscsak a világ legegyszerűbb vitrine.

Mosolyogva nézett Magdalénára, most először zavartalanul életében:

- Magánál minden ilyen biztos és átlátszó?

Az asszony röppenésszerűen pillantott rá.

- Amit meg akarok mutatni.

S már el is fordult, de Pista úgy érezte, egy áruló rést kapott, s már örült. Már fölényben érezte magát. Úgy. Ez igaz. Ez elképzelhető: vannak még azontúl is valamik...

- Erre van még két szoba, a dohányzó s az uram szobája. A kertet akarják?

A Magdaléna kérdése e pillanatban olyan volt, mintha most tört volna ki belőle valami kietlen és elszánt. Pista rájött, hogy ez itt most nem vizit, amit ők végeznek, hanem eladó ház nézése. Szinte elpirult.

Magdaléna már fel is gyújtotta a lámpát. Nem volt könnyű. Hátra kellett mennie s valahol függöny mögött kissé soká babrált a felkapcsolással.

Ők ezalatt mindnyájan kiléptek a tornácra, a nagy kerek s üvegezett térbe, és kinéztek a sötétbe. Kint szép homály volt. Nemrég van még este, s az éjszaka nem komoran sötét. Valami halvány körvonalak látszanak a derengésben, s szép kertet, szép még ma is, a késő őszen, lombos bokrokat lehet sejteni.

De hirtelen vakító fény, s kigyúl kint egy hatalmas izzólámpa. Középen áll a magasban, vasoszlopon s leszórja a fehér fényt, s ettől, mint valami varázslatra, egy óriási rózsagrupp termett a ház előtt. Már foszladozott volt a levélzete, de rózsza még mindig volt egyik-másik fán, s oly káprázatos volt ez a roppant kör, a rózsáknak ez a dús világa, ez a Rosarium, hogy Pista egészen elfogódott. Ez mindent megkoronázott, amit csak az életben elképzelt s szépnek

tartott. Némán és megdöbbenve nézte a képet. Még a fény is mintha ki volna mérve, csak annyi volt, ami magát a kertet ellátja, már távolabbra nem jutott belőle, s nem lehetett látni, hol van a kerítés, merre vannak a szomszédok. Itt egy tündérszigeten égett a fény, s a fényben minden szép volt, ami volt.

- Nem fázik meg, kedves? - mondta Kardics bácsi, s Pista aggódva és féltve nézett Magdalénára, s féltékenyen fájt neki, hogy nem ő vette észre a hűvöset, s nem ő féltette az asszonyt...

A villany elaludt, s ők újra bent ültek a jó meleg szalonban.

- Hát akkor kötünk egy ideiglenes szerződést - mondta Kardics bácsi, s vette elő a töltőtollát.

- Nagyon szeretném még a feleségemmel együtt megnézni - mondta kissé tétován Pista.

- Hát majd megnézik - mondta Kardics bácsi rendületlen nyájassággal, s tovább írta a szerződést.

Nem tudott mit mondani rá, mert valósággal lázban volt, mintha a paradicsom szakadt volna a nyakába, s most nem tudja, mi lesz ebből az álomból. Mikor az árat várta, akkor remélte, hogy el kell majd szédülnie és felugrania és kirohannia, hogy megszabadítsa magát. De hogy kimondta Kardics bácsi az összeget, szinte megsemmisült, annyira alacsonynak találta. Olyan árat hallott, amennyiért egy egyszerű tisztviselőházat lehetne legfeljebb szerezni... Nézte a két asszonyt... Magdaléna arcán nem látszott semmi, úgy tűnt fel, hogy ő már régen tisztában van a dologgal, de az anyja megdermedve és mozdulatlanul ült a helyén, mintha sóbálvánnyá vált volna... Pista hamar lesütötte a szemét, nem mert rájuk nézni. Szégyellte magát. Az összeg az építési összegnek legfeljebb felét tehetné ki.

Ezzel nem lehet vitatkozni. Azt csak nem teheti, hogy azt mondja, ennyiért nem hajlandó átvenni, emeljék oly magasra, hogy ne is lehessen szó arról, hogy ő rá is gondolhasson.

Aláírta. Először Magdaléna mint eladó. Aztán ő mint vevő. Együtt a két szív... Majd Kardics bácsi, mint tanú.

Ma ő a kedvenc, neki jár kedvébe a Takaréék. Tegnap persze ezeknek volt rokona... ma neki...

Kardics bácsi az írást hagyta megszáradni, és akkor összehajtotta és betette a nagy bőrtárcájába s el a belső zsebébe.

- Holnap, holnapután bejössz a Takaréékba - mondta -, s elintézzük.

Természetesnek találta a dolgot.

Mikor elmentek, szinte körül sem mert pillantani, csak lopva, mint a tolvaj, aki viszi a lopott portékát s nem vizsgálja meg, nem lehet olyan, hogy ő ne nyerjen vele... A kertben hatalmas bukszusbokrok voltak. Hol tudtak ebbe az új földbe ekkora örökzöld növényeket szerezni. S az áloék. Vajon ez mind az övé már, vagy ezeket ki fogják ásni s magukkal viszik?... Kinek lesz arra pénze, hogy helyettük újakat ültessen?...

Kardics bácsi hazavitte őt a lakására, a hatalmas túraautó szinte széttolta a kis házakat.

Melegen és tisztelettel, sőt hálával rázta meg a Kardics bácsi kezét, de volt benne még egy érzés... Már nem volt annyira alárendeltje. Már van háza, ahova meghívhatja pénteki zsúrra őt s az egész társaságát. Lassan közé érik ezeknek.

Lassan?... Lehet még ennél gyorsabb iram is?

- Szervusz, szervusz kedves bátyám, szervusz kedves drágaságom.

Melegen, ölelve szorította meg az öregúr kezét, s megvárta míg az visszabilen az autóban a helyére s elmegy. Óvakodott, hogy csak egy köszönő szót is mondjon, de azt mégsem tudta megtenni, hogy otthagyja az autót s bemenjen, mielőtt el nem tűnik a kocsi az utcából.

17.

Úgy állok itt, mint egy komornyik - ötlött fel benne, s elkomorodva ment be az udvarra.

Ezt jó volna tudni, ugye? Jó volna tudni, milyen viszonyban is van ő ezzel a világgal? Inferioris¹⁷ állapot mindenesetre.

Nem volt ideje, hogy ezen tűnődjön, már az ajtóban volt, s benyitott az előszobába. Lina a konyhában volt most is. De mit csinál ott, még hat óra sincs? Minden idejét ebben a nyomorult konyhában tölti.

- Szervusz angyalkám - nyitott be oda, s a csészékkel sürgölődő asszonyának hátulról megcsókolta a nyakát.

- Rettenetesekek ezek a mai cselédek - mondta Lina köszönés helyett. - Még az uzsonnát se tudja már elkészíteni. Nem bírja megtanulni, hogy Bercikének nem kell a főle. Őcsinek meg gyengén csinálja, egész fehérre. Ez a marha. Egy lovat hamarabb meg lehet tanítani, mint ezt az állatot.

S a lány ott állott a sarokban komoran lesütött fejjel, elszánt vad kifejezéssel. Kellemes, szótalán teremtés volt, ő még nem is figyelte meg, nem törődött vele, lehet, hogy egy kicsit nehézfejű vagy közönyös vagy szórakozott, mert másra gondol, talán nem érzi jól magát a városban, sok a dolga, falura vágyik vissza, isten tudja, mi baja... Zavarta őt a felesége nyers modora. Hogy mer így beszélni egy cseléddel? Nem fél tőle, hogy... Nem is tudta volna megmondani, hogy mitől kellene félni, hiszen ki van szolgáltatva nekik, mit tehet ez a csendes, egyszerű lány, de már ő megszokta, hogy tisztelettel kell nézni az ismeretlen egyszerű emberek tömegére, s minden egyesre is, aki közülük való, mert az egyén is képviseli a tömeget, s a hatalom a tömeg joga... Hosszú ideig volt ahhoz orosz fogságban, hogy ennyit meg ne tanuljon, de itthon az úriemberek, kivált a nők nem mentek át ezen az iskolán, s ők még a régi fesztelen fölénnyel és zsarnoki módon tudnak fellépni a tömeg kihullott egyeseivel szemben.

Nem akarta, hogy még egy szót szóljon Lina előtte a lányra, mert nem akarta magáévá tenni ezt a hangot, sem a feleségére nem inthet rá, hogy beszéljen másképpen, sem a lányt nem bátoríthatja fel, hogy a nagyságos asszonnyal szemben valamit is változtathat ezen a dolgon.

- Csak megbolondulni.

- Jöjjön csak be, szívem - mondta kedvesen, sürgetően és halkán, s már ment is előre, a kis előszobába, onnan az ebédlőbe, s mindenütt felgyújtotta a villanyt. Lina érezte, hogy valami van a hangjában, s utánament s oltogatta le a lámpát. Persze, úgy lett volna szép, ha egész sor előszobáról s teremről volna szó, felgyújt minden csillárt, a feleség utána, s leolt mindent. De itt csak egy kis szerény tizenhatos égőről volt szó, ez jelezte, hogy a feleség életfelfogása más, mint a férjé.

---

¹⁷ *Inferioris* - alárendelt, kisebb értékű

Lina ettől is megvadult. A kinyitott ajtóban megállott és beszólt.

- Nem értem, ezen a két lépésen nem tud bemenni, hogyha meg nem gyújtja a villanyt. Beleüti az orrát a teméntelen sok bútorba és mit tudom én, mibe.

Ezzel megfordult, s elromlott kedvvel visszament a konyhába.

Pista nagyot sóhajtott s az íróasztalára nézett. Szórakozott volt, de szórakozottsága zsúfolt volt, s villámok embrionáltak benne. A szivarosdobozhoz nyúlt és kivett egyet. Lina rettenetesen nem szerette, ha idehaza szivarra gyújtott. Nem győzött utána eleget szellőztetni, s ő mégis szivarra gyújtott, mert valami nagyot kellett csinálnia. Leszívta a tüdejébe a nehéz britannika füstjét, s nem tudta, most mit fog tenni. Majd szétpattant, hiszen ilyen izgalom még nem is volt benne, mint most van...

Nem bírt gondolkozni, mert egyszerre volt benne minden, s nem tudott kibontakozni semmi a sok egymásra halmozott feszültségből.

- Nem akar enni?

- Nem... Köszönöm... Megvettem a házat...

Lina egy pillanatig nézett rá, akkor azt mondta:

- Mingyárt.

Azzal kiment, s behúzta maga után az ajtót.

Ő ott maradt, s hátradőlve tovább szívta a szivart.

A szék kényelmetlen volt, alacsony kerek támlájú, nem lehet benne elhelyezkedni, megtámaszkodni. Lina vette karácsonyi ajándékba. Mutató volt, modern. De még abból a modern korból, mikor még nem volt praktikus, ami mutató volt. Talán éppen azt akarta mutatni a „mutatóssága”, hogy nem törődik a praktikussággal...

Mért ment ki ez a Lina, mikor megmondta neki, hogy megvette a házat?

Szakadatlanul ismeretlen erővel kell megküzdenie. Akárhol s akármit figyel, mindig szemben áll olyan akaratokkal, amelyek elszántan keresztezik az övét. Most, ha huszonnégy óra alatt mindenkit visszaidézne, akivel találkozott, senki nincs, aki ne elszánt s ellenséges falként állott volna szemben vele... Talán csak Menyus, az öccse nem...

Felállott és sétálni kezdett a szobában le s fel. Hirtelen óriási nyugtalanság billent fel benne. Mintha a hajó alatt kitört volna egy vihar. Mégis nagyon nagy dolog, amit tett. Nem kellett volna Lina nélkül... Lina zsarnoki természete mellett... meg aztán Lina okossága... nem lett volna szabad se ellenére tenni, se kihagyni őt a számításból... Nem is tudja, milyen a ház... el se tudja mondani... De hisz az mindegy, nyugtatta meg magát... Ajándék és ajándéknak még így is jó, ha abszolút tökéletes... A szerencsét üstökön kell fogni...

De szerencse-é? Mintha egy felhőkarcolónak a tetején járná a táncot. Szédül, nem tudja, hol van, nem tudja, mit kell tennie, mi lesz a holnap... Nem a lezuhanás jön-e?... Ki tudja, mi ez? S körül mindenkinek ilyen csodálatos az élete. Mindenki a véletlenek zuhatagában van... Ilyen házvásárlás? Hát volt valaha ez?... Így vettek azelőtt házat?... Öt perc alatt?... Semmiből, semmire?... Éppen ez, hogy ennyire nincs biztosság a történésben, mert ellentétben áll az élet megszokott folyamatával, a lépésről lépésre haladással, meg kell örülni a nyugtalanságtól, hogy micsoda világ ez, hogy lehet ebben előrehaladni, meg lehet-e itt állani? Vagy csak körhinta, szédülős káprázat?

Ha igaz, akkor jó vásárt csinált.

De igaz?

Már annyira nyugtalan volt, hogy kiment Lina után, s kissé ingerült hangon mondta:

- Jöjjön csak be... kedves.

Lina bejött.

- El akarok magának mondani mindent.

- Csak beadom az uzsonnát. Várja ki már ezt az egy percet.

Ezzel kiment a konyhába, s Pista csodálkozva gondolt rá, hogy csakugyan pillanatokról van szó, hisz még a kávé sem merte be azóta a csészékbe, mióta ő itt türelmetlenkedik. Most meg az a különös, hogy az idő úgy repül, hogy a percek rengeteg időnek tűnnek fel... Ilyen semmiségekkel töltötte az időt, mert a szíve úgy szorult, hogy szakadatlanul beszélnie kellett magának, társalogni önmagával, hogy rá ne szakadjon az idő terhe.

Végre Lina bejött.

Ellátta a gyerekeit, aztán megállott a szobában.

- Kati néni elment vizitálni.

- Ja, Kati néni.

Igazán nem hiányzott neki, eszébe se jutott, hogy van.

Hozzáfogott beszélni Linának. Elmondott mindent, ami történt. A polgármesterrel mit beszélt, Kardics bácsi hogy jött meg, hogy diskuráltak...

Beszélt, beszélt, de folyton érezte, hogy előadása üres, mert csak a buborékok bújnak ki s pattannak el, nincs bennük semmi. Ellenben valami van a háttérben, aminek az elmondásától fél...

- Akkor Kardics bácsi csak feláll, s azt mondja, ma van az utolsó perc, hogy a házat megmutassa, mert Boronkay holnap reggel utazik Budapestre s... Szóval karon ragadott, lecipelt az autójába, belenyomott... Nevettem. Mondom a polgármesternek, hogy én nem megyek, mert én megbeszéltem a feleségemmel, hogy együtt nézzük meg, ha házvételről van szó... Mondta, hogy ő is így szokott mindig. De vannak kivételes esetek, s ha megnézem, akkor együtt már könnyebben fogunk eljutni még egyszer... Szóval az öregek zsarnoksága győzött. Elmentem... Hát a Boronkay-villa, barátom... Legnagyobb villa az egész villanegyedben. Abszolút modern villa. Emeletes. Szuterénes. Nagy rózsáskerttel. Ezeröttszáz rózsza van a ház előtt a nagy gruppan... Nem is tudok róla beszélni, egész elkápráztam; saját vízvezeték, dinamóval, még mit mondjak, olyan termék, mint az új vármegyeházán, központi fűtés... S mit gondolsz, mi az ára? Egy közönséges tisztviselőtelepi ház ára az egész... Mit tehettem. Aláírtam az ideiglenes szerződést, annak a fenntartásával, hogy a véglegeset csak a feleségemmel együtt vagyok hajlandó megcsinálni.

Lina kinyújtotta a kezét s egy ujjal intett neki.

- Tessék?

- Mutassa - szólt Lina.

- Mit?

- A szerződést.

- Az még csak ideiglenes szerződés.

- No. Mindegy.

Most valami hallatlan meglepődés volt benne magában is. Mikor be kellett vallania, hogy:

- Ja, a szerződés nincs nálam.

- Hát hol van?

- Azt Kardics bácsi zsebre vágta, hogy holnap a bankban aláírjuk.

Lina csodálkozva nézett rá.

- A maga szerződése nincs magánál?

- Nincs.

- Hát akkor nincs szerződése.

Hallgatott. Ebben van valami.

Lina felállt, s kiment lassan a szobából. Jó ennek a Linának, mindig van valami fontos dolga odakint. Ő azonban kénytelen itt maradni bent, s nagy léptekkel járkálni kezdett.

Nagyon fel volt sülve, hogy Lina még ebben is ilyen okos, logikus és rendezett gondolkodású. Hogy is volt az, hogy azt az ideiglenes szerződést Kardics bácsi oly természetes nyugalommal tette zsebre... Persze... Neki nem volt joga elkérni... Nem csinálhatott semmit... Az nem volt az ő szerződése, az voltaképpen egy ajándékozási okirat, amit akkor ad át az ajándékozó, amikor akar... Miképpen szólhatott volna ő, hogy elkérje, elkövetelje... Keresztülnéztek volna rajta... De hisz ez mindegy, hiszen e pillanatban is ugyanez a helyzet, mint egy órával ezelőtt, hogy az egész a Kardics bácsi jóakarátán fordul meg...

Lina kisírt szemmel jött vissza.

- Magának mi baja?

Az asszony nem felelt. Sokára azt mondta:

- Itt valami baj van.

- Mi baj? - kérdezte ő szintén sokára. - Az a baj, hogy valakit be akarnak csapni azzal, hogy rátolnak egy pompás házat ingyen? Övék a ház. Soha nem mertem volna ilyen keveset ígérni érte. Fél ajándék... Ha el akarom adni, ennek a dupláját meg lehet kapni érte.

- Próbálja.

- A kert maga csodálatos. Egész délszaki kultúra. Akkora bukszusbokrok, mint a városi közkertben.

- Onnan való.

Erre elhallgatott. Ez lehet, ez elképzelhető.

Tűnődve járkált. Ezek valóban úgy éltek, hogy a városi vagyon a vezetők személyes vagyonával teljesen össze van keverve... A polgármester lakásán is vannak dísznövények, amiket azért vittek oda, mert nem volt elég hely állítólag az üvegházban... Lehet, hogy ezek a bukszusok is csak szívességből vannak Boronkayéknál a városi vagyonból... Már hogy ők tettek szívességet azzal, hogy elfogadták.

- Az mindegy, s nem az a fontos... Ha szükségünk lesz rá, mi is kaphatunk, de ha nem kell, akkor vissza is adhatjuk... A ház áll, és az ő nevében van. És a ház fejedelmi... Olyan kellemes enyhe temperatura van az egész épületben, ami nincs is Zsarátnokon. A városháza ahhoz képest egy ócska cúgos ordító szélzug...

- Mibe kerülhet ott a fűtés - mondta Lina halkan.

Ő hallgatott egy kicsit, akkor azt mondta:

- Van a városnak elég erdeje.

S cinikusan nevetett. Abba biztos volt, hogy Makróczy mindig annyi fát szállíttatott az udvarába, amennyit akart. Volt egy eset, hogy nem tudtak fát kiutalni az iskolák fűtésére, s akkor hordták éppen a Makróczy számára a város nagy nehéz kocsijai az ölfát. Még nem is gondolt rá, hogy ő is hasonló manipulációkba megy-e bele valaha, csak most feltűnt előtte, hogy...

Lina nem szólt semmit, hanem felállott és megint kiment.

Ő pedig tovább gyalogolt az asztal körül, körbe-körbe.

Erről van itt szó, szakadatlanul s állandóan, mondta magának, hogy mi, én és Lina, mert kétségtelenül ketten teszünk egy egészet, képesek vagyunk-e fölemelkedni s beleélni magunkat a városi gazdálkodás stílusába, vagy nem. Ha mi megmaradunk ilyen kis nyárspolgár erkölcsökkel, akkor a legnagyobb bajok fenyegetnek...

Most már nem is arra gondolt, hogy neki hogy kell kiverekednie valamiképpen, hogy őt is részesítsék, mondjuk abban a faizási előnyben, amiben Makróczy tavaly részesült még, hanem arra, hogy ő mint főügyész, hogy is gondolkodjék a dolog erkölcsiségéről.

Kétségtelen, hogy itt régi szokásjogokról van szó. A tisztviselők fizetése csekély. A vezető állásban levőké is. Itt tehát valamiképpen természetbeli javadalmazásokkal kellett segíteni a régi időkben a helyzeten... Igaz, hogy a régi időkben is jogtalan volt, de ha már megvan... lehet-e ezen változtatni... Ő mindenesetre meg fogja nézni gondosan a fizetési szabályzatot, hogy például mennyi fa s más illetmény van benne... Itt van például a város kocsijainak a használata. Vannak urak, akik állandóan a város kocsiját használják, s úgy rendelkeznek vele, mint sajátjukkal. Ő még nem ült városi kocsiban. Neki ezt még nem ajánlották fel, holott most jól emlékszik, hogy Makróczy azon járt ki vadászni... Makróczynak tehát nem volt rá joga, csak visszaélt valami helyzettel... A gazdasági tanácsnokkal, Csomával kell jóba lenni... Ez folyton ott sündörgött körülötte, de ő még nem fogadta el a hízelgést... Csupán egy dologra emlékszik most vissza: mikor a Berci bácsi szenét átadta neki, ez a legnagyobb örömmel fogadta a szénmintát, s megígérte, hogy a legkedvezőbben fogja referálni... Mire ő valami olyat mondott, hogy: csak érdeme szerint. Jól meg kell vizsgálni, hogy jó-e... Azóta nem volt semmi szó... Most az ötlik az eszébe, hogy talán ezt úgy tekintette a gazdasági tanácsnok, hogy neki nem is fontos...

Még nevetett is rajta, ahogy most megbeszélte magában a dolgot.

Úgy érezte magát, hogy be van dobva a hínár közé a nagy kő. Ezt neki kell húznia, mert minden érdeke azt parancsolja. De ha kihúzza, közben a hínárnak minden szála bele fog kapaszkodni, s nem húzzák-e le a víz alá...

Eleinte úgy látta, hogy hiszen ez egy ördögien tiszta helyzet, amibe belekerült. A panamának a legtávolabbi nyomait sem lelte hetekig, s most egyszerre mintha fekete szálakkal volna teleszöve az egész élet, s ő mint légy a pók hálójában, máris vergődik, hogy beálljon-e póknak, s szíjjon, mint a többi, vagy az ő vérét szívják ki a végén...

Az igazat megvallva, nincs rá szükségem. Eddig is megéltem a magam tiszta, egyszerű életében, ezt ezután is meg lehet tenni.

De hiába mondta ki ilyen hevesen és önérzetesen ezt magában, már érezte, hogy nincs így. Valamit változott a helyzet.

Kinyitotta az ajtót, s kintről behallotta, hogy a felesége újra a cseléddel veszekedik.

Kiment s csendesen, kérve mondta:

- Jöjjön be, szívem...

Lina nemsokára bejött.

- Küldje el ezt a lányt, ha annyira hasznavehetetlen.

Lina nagyot nézett.

- Elküldjem? Nagyon jó, és hol veszek helyette másikat? A más jobb?...

- Akkor pedig ne rontsa az idegeit. Túrjon maga is.

- Még mi az isten haragját túrjek! Ne bosszantson már legalább. De könnyű itt bent a szobában nagyszerű lenni... Mit tudja azt maga... Összezárva lenni egy ilyen istenökrével... minden pillanatban felháborít, hogy a lelkem is kifordul... Kimegyek és látom, hogy a szervétával törüli fel az asztalt... Szervétával... Maga osztán nyalja le... Eh...

Ezzel kiment vissza a konyhába...

Pista fanyarul húzta el a száját... Itt nincs segítség.

Lina bele van savanyodva ebbe a szegény életbe, nem lehet vele beszélni. De az is lehetséges, hogy csak azért menekül most bele a konyhai veszedelmekbe, hogy a nagyobbakból kibújhasson... Könnyebb egy szervétán kiveszekedni magát, mint a házvásárlás lelki klinikáján szenvedni.

Most egy felbontatlan levelet vett észre az íróasztalán.

Felvette, megforgatta s megdöbbenve ismerte meg Albert öccsének a kézírását. Úgy állva, futólag olvasni kezdte, de hamar leült, mert nem bírta el állva a sorok súlyát.

A levélben az volt, hogy Albert ott ül egy kávéházi asztal mellett, s mivel nincs más dolga, újra ír. Tegnapelőtt már írt, de akkor még nem volt lelkiereje, hogy mindent bevalljon, most azonban úgy ül itt, hogy nincs annyi pénze sem, hogy a feketekávéért a hatvan fillért kifizesse. A bankban a tavasszal felmondták az állását. Nem igaz, hogy ő tőzsdei diszpomens. Nincs már szükség arra egy banknál sem, mert nincs már tőzsde. Van tizenhét papír, amit az urak cserélgetnek egymás közt, de külső pénz nincs. Közönség már nincs a tőzsdére, mindegy már, ha becsukják vagy nyitva tartják a tőzsdét, nem számít. Így öneki nincs reménye, hogy álláshoz jut, mint ahogy arra sincs, hogy ezt a feketét valaki kifizeti helyette. A kilépéskor bizonyos végkielégítést kapott, de az már régen elfogyott, azóta a meglévő csekély hitelét vette igénybe. Most aztán végképp el van adósodva és sehol többé egy fillért sem tud felhajtani. Hiszen nem volna baj, de odahaza áldottlelkű felesége és négy gyermek van az egyszobás lakásban, s áldottlelkű felesége most is olyan állapotban van, hogy nem mer hazamenni, mert nem bírja látni otthon a nyomort. A lakás kint van a nyomortelepen. A háziúr lakoltatta ki, szerzett neki egy egyszobás lakást a legkülső telepen, s elengedte a házbérhátralékot, a hatóság pedig kényyszerítette, hogy fogadja el. Most ide be vannak dugva s élnek, mint a patkányok. Áldottlelkű felesége varr, és minden módon pénzt keres, hogy legalább meleg levest főzzön a gyerekeknek, de ő egy fillér nélkül ül a kávéházban, s azon gondolkodik, hogy kénytelen lesz kiirtani a családot, s ennek csak egy akadálya van, az, hogy áldottlelkű feleségének ehhez még nincs elég lelkiereje, ő pedig nem teheti meg, ha nincs megegyezés a dologban.

Úgy olvasta ezt a levelet, mint valami fantasztikus mesét. Ez az egész élet fantasztikum. Mese ez. Itt most minden mese: az élet most meséket gyárt.

Még azt írja, hogy ő nem kér semmit. Önérzete fellázad az ellen a gondolat ellen, hogy bármi módon is terhére legyen a testvérének, akivel valaha olyan meleg testvéri szeretetben éltek. Esetleg egyedül megy neki a nagy elhatározásnak, de ezt nem találja férfiasnak, mert az ő eltávozása nem hoz megkönnyebbülést a családjára... „csak sújtaná őket, ha a lapok megírnák, hogy...”

Kiesett a levél a kezéből. De hamar utánakapott s felvette és gyorsan betette a zsebébe.

Még ez van hátra, hogy az ő nevét így hurcolják meg a lapok.

De hát mit tegyen? Hogy vállalja magára újra egy hattagú családnak az eltartását.

Elővette a tárcáját s megnézte. Még van egy tízpengőse.

Hamar felállott, hogy elmegy.

Magában kellett maradnia ezekkel a gondolatokkal.

Még beszólt a gyerekekhez, hogy alibit bizonyítson a felesége előtt, s egy kicsit diskurált velük. Megsimogatta a fejüket, s örült, hogy csak ketten vannak. Ebben is igaza volt Linának...

- De mi lesz, ha Kardics bácsi az éjjel mást gondol... Neki most nem szabad érzelegni, hanem utánajárni a dolgainak.

Szórakozottan nézett a fiai arcába, s szórakozottságából semmi sem bontakozott ki az előtérbe. Mosolygott s éppen, mikor a kisebbik a közepén tartott roppant érdekes előadásának, bólintott rá, és otthagya őket.

A gyerekek nem bíralták, hozzá voltak szokva, hogy az apjukat nem mindig érdekli a beszédjük, hamar nekidültek újra a tanulásnak.

Ő pedig felöltözött, s mikor a kalap is a fején volt, beszólott Linának:

- Megígértem a polgármesternek, hogy még bemegyek ma a kaszinóba. Fél hét, félek, hogy elkések.

Lina gúnyosan csak annyit szólt ki:

- Már ezután kártyázni is fog?

- Á.

- Miért ne? Aki hazardőr, az mindent megpróbálhat.

- Én nem vagyok hazardőr, kikérem magamnak.

- Tegye be az ajtót, kihűl a lakás.

- Maga jól tudja, hogy én csak magukért, a családomért élek. Nem érdemlem magától sem a gúnyt, sem a támadást. Inkább... szájalmat érdemelnék...

- Szegény ember.

- Én nem vagyok szegény ember, én nem vagyok gazdag ember...

- Mért? Ma útszámlát kapott. Mert csak megkapta a pesti út költségeit, vagy azt is én fizetem a nemes városnak?

Meg volt lepve. Erre sem gondolt, milyen okos ez a Lina. Az előleg sem fogyott el, amit az útra fölvelt... De valami még jár. Hogy lehet felszámítani, amit az alispánra költött?

Most már megint szeretett volna elbeszélgetni Linával, de ha már kimondta, hogy a kaszinóba kell mennie, ettől sem állhat el.

- Ha hazajövök, folytatjuk.

- Kérem.

- Kezét csókolom.

Behúzta maga után az ajtót, s elment. Az utcán arra gondolt:

„Ki vagyok én, s mit vétettem a sors ellen, hogy így bánik velem? Az őseim bűneiért kell szenvednem?... Két testvérem van olyan állapotban, hogy ha nyilvánosságra kerül a dolog, el fognak ítélni, mint kegyetlen szívű embert, aki nem segített a véreim... De mit tehetek a húgommal s az öcsémmel?...”

Aztán ilyenfélét mondott magának:

„Ők legalább tudják, hogy hogy vannak. Tönkrementek s vége. Lent vannak a kút fenekén, ha meg nem hálnak, akkor csak javulhat a helyzetük. De hol tartok én?... Kiemelt a véletlen egy biztos, szegényes állapotból, s most nem tudom mi van velem. Lebegek, mint a Mohamed koporsója a levegőben... Most mi lesz?”

A posta mellett ment el. Bement, s a szűk és sötét régi épület ráborult, mint egy szimbólum. Ez volt a régi Magyarország. Innen irányították a híres régi magyar postát... Ma ezek is átalakultak ragyogó s hatalmas palotákká, csak még Zsarátnok szuszog a régi mederben. Hát itt a posta nem is fontos; ki levelez itt?... Elbújt a sötétben egy piszkos, összeszurkált, tintapecsétbe furdott, álló íróasztalhoz s soká válogatta a félhegyű tollak közt azt az egyet, amellyel le lehet írni ennyit: „Ide teszem ezt a tíz P-t, hogy a kávéházi cechhet kifizethesd, de akármennyire meg is vagyok döbbenve, nem tudom, mit csinálhatok... Majd megpróbálok gondolkozni a dolog felett... Csókol...”

Mikor elolvasta, amit írt, úgy találta, nincs semmi értelme, de mégse tud mást írni.

A levelet bedobta, az öccse levelét pedig apró darabokra tépve, a posta papírkosarába vetette.

A kalapját állandóan úgy tartotta, hogy senki se lásson az arcába. Mintha nem járna igaz úton. Mikor éppen igaz úton szédeleg.

- Segítenem kell rajtuk - mondta magában. - Nem tudok, csak ha előbb megszerzem rá a módot. Olyan vagyok, mint a vontató gőzös, egy csomó slepp van hozzám kötve. Húzom, míg bírom. Be kell vontatnom a révbe.

18.

A kaszinóban nagyon kevesen voltak.

- Kik vannak itt?

A vadász a zöld hajtókéval, az ezüst cserfalombbal nagyon is nem vadászai alázatosságba volt egyenruházva. Pistát zavarta ez az alázatos mozdulat, mert ez nem a dolgát gyorsan, híven és tökéletesen végző alkalmazott előzékenysége volt, hanem a letört és rabszolgaságba nevelt ember végtelen alázatossága. A hűséges vagy hűségtelen kutya csóválta a farkát s leste a parancsot.

- Martiny doktor úr itt van... kártyáznak a nagyságos urak.

Nem is hallotta a többi nevet. Martiny doktor, az ellenzék lehangosabb vezére.

Tétovázva bement a kártyaszobába.

- Ó, itt van a főügyész úr, akkor te elmehetsz - s Martiny engedélyt adott egyik partnerének.

Martiny dr. szinte odaparancsolta őt az asztalhoz. Römit játszottak, az egyetlen játék, amiben elég erős volt. Már nem is akart otthon vele játszani senki, a felesége különösen nem, mert kíméletlen volt a játékban, képtelen volt megállni, hogy ne nyerjen.

Mintha semmi volna az egész, kezdte azonnal rendezni a lapokat a kezében.

Az első játékot elvesztette. A másodikat megnyerte. A harmadikból kicsúszott baj nélkül, a negyediket megnyerte. A hét fordulóból álló „bulit” azért mégis ő nyerte s három pengő húsz fillért kapott.

- No, csinálhatunk még egy bulit?

Szeretett volna hazamenni, mert egy játék körülbelül háromnegyed óráig tart, s már fél nyolc volt, de az urak erőszakosak voltak, nem engedték el.

- Új zsír - mondta Martiny -, meg kell húzni... Mi lesz a nagy kölcsönnel? - s kihívta a vörös ász.

- Az még a jövő titka - mondta, s vetett egy kártyát rá.

- Szóval befagyott - mondta Martiny, mintha egyáltalában semmi jelentősége nem volna annak, amit kártya közben kérdez az ember. - Csak jövedelmező befektetésre - tette hozzá.

- Csakis.

- Mindjárt gondoltam. A csatornázás, az nem jövedelmező, az iskolák renoválása, az nem jövedelmező. Semmi sem jövedelmező, csak az, AKT. Jó neve van: AKT... Autó Kereskedelmi Társulat... Közforgalmi, pardon... Autó Közforgalmi Társulat... AKT... Nagyon jó aktja van öexcellenciájának. Főrésztényes. No ja, majd nem az... Mikor indul meg a zsarátnoki AKT építkezése?

Nem felelt. Mosolygott.

- Mert ha ez megindul, erre lesz nemzetközi kölcsön... Éppen jókor jön, hogy soha ki ne fogyjunk a panamából. A Sertésenyésztő, hallom, szépen dagad.

- Most ilyen kevesen járnak be? - térítette el a szót.

- Makróczy kivonult a társaságával, azóta tiszta a levegő... Jól nézünk ki, ha az új főügyész viszont nyerni jár be... Ez szomorú volna... Úgyis a közigazgatás húzza le rólunk az utolsó gúnyát.

Végre belement a csapdába. Ellentmondott.

- A közigazgatás? Úgy látszik, a közigazgatás a közélet örök szerződöttett bűnbakja.

Martiny nyeregben volt. Beszélhetett.

- A dolog ott dől el, hogy kié a világ?... A Tőkée? vagy a Munkásé? vagy az Államé?... Ma az bizonyos, hogy az Állam felibe van építve az Embernek. Az Állam kivételes helyzetet élvez, mint előbb az oligarchia. Az Állam az emberek szemében misztikus hatalom. Öncél. Nem az emberek élete fontos, hanem az, hogy az Állam viruljon. Az Állam felfalja a gyermekeit. Ez az igazi Krónosz. Azt mondják, államban élünk. Nem: az Állam él belőlünk.

- Olyan dolog, mint a házasság kérdése. Addig, míg jobb intézmény nincs erre a célra, addig ehhez kell ragaszkodni.

- Majd megvizsgálhatjuk a házasság problémáját is, egyelőre maradjunk csak az Államnál. Óriási tévedés azt hinni, hogy az ember függetlenségre született. Az emberi tömeg mindig függőségre vágyik. Én nem vagyok individualista. Én a szegénység tömegeit képviselem, s én nem harcolok azért, hogy még tovább szabadítsák fel az egyéniségeket, mert az én egyéniségem, a tanyák népe nem tud mit csinálni odakint a sártengerben az ő híres egyéniségével. Mit csináljon, mikor hat hónapig be van zárva, úgy hogy nem bír kimozdulni. Én másfél millió magyarra gondolok, akik a tanyákon vannak eltemetve a maguk szabad egyéniségével. Ötmillió hold népe van előttem, amelyiknek nem kell a függetlenség, mert nem tud vele mit csinálni. Névleges függetlenségben élnek, de ez a függetlenség, már ez az individuális függetlenség, voltaképpen a halálraítéltek és a cellákba bezártak függetlensége. Minden tanya egy börtön. A városok vezetősége oda zárta el őket, és csak akkor jelenik meg a hatóság, mikor a tanyák népétől valamit kíván. Akkor van ott, akár véradó, akár pénzdó kell neki. A haszonért ott van, de soha nem visz nekik semmit. Se utat, se védelmet, se okulást, se szórakozást.

De én nem akarok most a tanyakérdésről beszélni. Végtelenül lehetne. Én egy sokkal mélyebb problémát akarok felvetni. Azt, hogy akar-e hát az ember szabad versenyben élni, vagy nem?

Hát nem akar. Az egyéni szabadság csak egyes kivételes egyéniségnek kell. A tömeg könyörög és sír, hogy vegyék le róla a szabad verseny rettenetes terhét. Nem bírjuk. Hogy az egyén valahogy megbirkózhasson azzal a felelősséggel, amit a szabadság rak rá, kénytelen szövetkezni, kénytelen a szabadságát eladni egymásnak és összetenni, hogy közös eredőben elveszve valahogy megbirkózhasson az ezer fejű szörnyeteggel, a szabad étellel.

Itt, úgy látszik, ellentmondás van, mert az emberiség megváltást érzett, mikor a jobbágyságból felszabadult.

Igen. Elég sokáig éltünk rabszolgaságban. De az a rabszolgaság csak azért volt rossz, mert nem lehetett a lekötözötteknek befolyást gyakorolni az ellátás mértékére. Abban jó volt, hogy a jobbágy nyugodt volt és pihent. Nem kellett magáról gondoskodni. Máson volt a felelősség, ha ő éhen halt, őneki csak annyi dolga volt, hogy éhen halhatott, ha nem gondoskodtak róla.

Most egy olyan függőségre vágyik az ember, hogy biztosítva legyen a létminimum és egyben lehetőség legyen a tehetség szerinti előhaladásra.

Ezt a mai életet, a munkanélküliséget, ezt bírni nem lehet.

A tömegnek nincs semmi befolyása a vállalkozásra és végrehajtásra, s míg egyfelől be van dobva, mint szabad egyén a létbe, másfelől magára van hagyva, hogy harcoljon ő meg a semmivel?... Mit ér az ő szabadsága, ha a Tőke nincs rákényszerítve az ő foglalkoztatására? Kovács Kis Péter barátom a világ legszabadabb embere, csak ki kell fizetni neki az adóját, a kamatot, a bírságot, mindent, amit csak a hivatali agy ki tud eszelni ellene, ki kell fizetni a családja ruhájának, élelmének az árát, akkor szabad. Akkor szabad neki a búzáját annyiért adni oda, amennyiért valahol, előtte ismeretlen hatalmak megállapították. Annyiért, ami a kötelezettségének még a tizedrészét se éri el... Mi a fene szabadság ez?... Mit csináljon ő odakint evvel a szabadsággal? Szabad neki levelet írni, de ha megírta, beviheti tizenhat kilométerre a postára. Szabad neki választ is kapni, de ha megjött a válasz, azt kiteszik a posta ablakába, s ha két hétig nem jelentkezik a címzett, visszaküldik a feladónak.

Szabad neki licitálni a városi bérletre. Micsoda? Ígérhet kétszer annyit, mint a komája, aki szintén licitál. Ilyenkor a város elfogadja őt olyan szabad embernek, mint Rothschildot.

De mikor nem él azzal a szabadságával, hogy pontosan, a kitűzött időre megfizesse a felvert bért, akkor már baj van. Akkor már bűncselekményt követett el, amelyért meg is kell bűnhődnie.

A főügyész kedvetlenül szólt bele:

- A nép ma sokkal magasabb életnívón van, mint száz év előtt.

- Nem tart soká. Nemcsak a népnél, hanem nálunk sem. A leggyorsabb iramban haladunk visszafelé a nyomorba. Mikor a főváros ötven-hatvanezer éhezőnek ad ebédet naponta egész télen át, mikor a legkisebb falu is tele van munkanélkülivel, mikor a legnagyobb tőke is meg van rémülve, mert nem kapja meg a profitot, akkor itt a lesüllyedés utolsó korszaka. Megyünk vissza a Balkánra, megyünk vissza Keletre. Nem mondom én, van ennél mélyebb nívó is. Láttam én a bocskort és az éhezőknek lézengő csordáját... De mi is azon az úton vagyunk. A mi szegényeink a legszörnyűbb ragályos betegséget terjesztik, a szegénységet.

19.

Zúgó fejjel ment haza. Ezek olyan dolgok, hogy egy ember feje nem elég rá, hogy átfogja. Ezekről a dolgokról világ végéig lehet beszélni, s nem ér semmit, mert nem lehet kipróbálni a legjobb elgondolást sem. Az emberiség olyan egyszerű sémák szerint él, és egy rendszer oly sokáig tart, hogy egész reménytelen, hogy valaha valami változás jöjjön létre.

És mindenki roppant fél a következményektől. Még egy ellenzéki politikus legalább kibeszélheti magát, de egy tisztviselőnek hallgatni kell.

Nem is szeretett már gondolkozni. Annyira zsúfolt volt az élete, hogy várnia kellett, hogy magától elrendeződjön benne minden. Csak ma is. Végig se bírja gondolni azt a tömérdek benyomást, amit ma el kellett szenvednie.

- Mi az, ti még nem vacsoráztatok? - nyitott be.

- Hogy lehetne ezt a ház ura nélkül? - szólt a felesége kicsit élesen.

Elhallgatott.

- Sokáig tartott a tanácskozás a polgármesterrel - tette még hozzá Lina.

- Azzal nem soká, mert nem is volt bent, hanem Martiny doktorral: az ellenzékkel kell folyton csatát vívni.

- Hol? a söröspoharak mellett?

- Nem is ittam sört - mondta, s megcsókolta a feleségét -, egy spriccert ittam, ez volt az egész. Negyven fillér.

Leült vacsorázni. Az asztal felett égett a nagy csillár, de annak csak egy körtéje, az alsó. Véletlenül felpillantott a lámpára, s mosolygott. Igen olcsón vette ezt a lámpát a feleségével együtt a lámpagyárban, tíz évvel ezelőtt. Azóta mindig örül neki, hogy milyen olcsó volt, majdnem ingyen, de most eszébe jutott, hogy milyen remek csillárok vannak a Feri villájában.

Pörkölt volt. A nokkerli már szinte felkunkorodott s kiszáradt a sparherten, a krumpli meg vizenyős volt.

Erre nem akart szót vesztegetni, ellenben mikor megették a porciójukat, azt mondta a fiúknak:

- No gyerekek, apuka vett egy házat.

A felesége rosszállólag nézett rá. Ellenben a két gyerek ujjongásban tört ki.

- Házat!... Házat vett apuka!... Házat vett apuci!...

- Hol, apukám, hol?... - kérdezte Bercike. - Remélem, a villanegyedben.

Mosolygott. A fiára pillantott. A gyerekekben volt valami nagyon úrias vonás. Igen szép gyerek volt, s tudta tartani magát.

Nem felelt, csak mosolygott, de a mosolyában benne volt, hogy a gyerek eltalálta.

Erre Berci hallatlan örömmel rohant hozzá s összecsókolta.

- Micsoda dolog ez!... - kiáltott fel Lina, s a fiú visszament a helyére.

- Majd mindent megtudtok annak idején - mondta ő.

De a vacsora roppant tombolássá lett. A két gyerekkel nem lehetett bírni, úgyhogy az anyjuk el is kergette őket hamarosan, hogy menjenek befejezni a leckéjüket; aztán feküdni. Tíz órakor a gyerekeknek aludni kell.

Ő ott maradt az asztal mellett, s cigarettára gyújtott. Mikor a felesége elintézte a gyerekeket s visszajött, ott találta, ahogy ábrándokba merülve, a szép jövő felett gondolkodott. Ez a mai délután megnyugtatta. Abban a naiv érzésben ringatózott, hogy a szerencse mellé szegődött, s már csak jó jöhet.

- Nahát nem akarja hallani a nagy eseményt? - kérdezte, s nagyon örült, hogy Lina végre leült összefont karokkal, mindenre készen. Szigorú szemöldöke azonban nem enyhült, s mikor elmesélte az egész házvásárlást újra meg újra, minden részletével, úgy látszott, belenyugodott mindenbe.

- Mit írnak a rokonok? - kérdezte váratlanul Lina.

- Milyen rokonok?

- Láttam, hogy elsikkasztotta a levelet.

- Á - mondta ő -, mindig csak kérni, kérni, kérni... Annál nincs könnyebb. Ők éppen olyan Kopjássok, mint én vagyok. Én nem fordultam soha egyikhez sem, s most, ha az ember szekere egy kicsit feljebb szalad, azonnal rá akar kapaszkodni valamennyi...

- Mutassa a levelet.

- Az már nincs meg.

- Hol van?

- Valahol a papírkosárban. Széttéptem.

Az asszony hallgatott. Ő már kikutatta a papírkosarat, de abban a levélnek semmi nyoma nem volt. Nem akarta feszíteni a dolgot, ha baj van, úgyis kiderül.

- Menyhért úr?

- Nem. Albert.

- Jeles firma az is.

Miért is nem küldik ezek a buták a leveleiket a hivatalba. Ilyen butaság; kell azt a családi lakásra küldeni. Ennyi eszük lehetne. Elhatározta, hogy erről értesíteni is fogja őket, csak röstellte. Óvatos volt, nem szólt sem a tíz pengőről, sem a kártyabeli sikeréről.

- Csak azt nem tudom még, hogy gondolja Kardics bácsi ezt az egész dolgot. Mert itt hamarosan fizetni kell valamit, bár azt hiszem, hogy az egész ház a Takaréknak tulajdona a betáblázott adósságok miatt, s azt hiszem, a vételár is úgy van megállapítva, amennyibe a Takaréknak van... Nem baj, ez mind hamarosan tisztázódni fog.

De Lina nem szólt semmit, bánatosan hallgatott, s lassan az ő beszéde üres lett, hamis, hazug. Nem tudott örülni, s nem tudott lelkesedni többé. Az asszony keveset nézett rá, maga elé nézett, s az egész magatartásában valami fáradt csüggedtség volt.

- Mondjon már valamit - szólt később neki halkán.

Lina fölemelte a fejét, de a szeme szinte le volt csukva. A teste előregörnyedt, csak a nyakát egyenesítette fel, s félrehajtva a fejét, Mária-arccal ült ott.

- Én nem értek hozzá - mondta aztán. - Lehet, hogy magának igaza van. Mindenesetre jól gondolja meg a dolgot, mert énnekem semmi részem nincs benne, én semmi felelősséget nem vállalok... Aztán az ne legyen belőle, Pista, hogy minden az én nyakamba szakad.

- Ugyan mi szakadna a maga nyakába?

Lina picit intett a fejével, mintha kínos érzést akarna lerázni magáról.

- Nézze, Pista, maguk nagy hebehurgyán megcsinálnak valamit, amin aztán nem lehet segíteni. De tudja maga, mi az, egy asszonynak, aki felépítette már az életét, egy csapásra kifordulni magából. Amit maga csinál, azt jelenti, hogy mindaz, amit én eddig tettem, semmiség volt. Jelentéktelen semmiség. Én ahhoz szoktam, hogy van egy uram, aki mérsékelt jövedelemmel rendelkezik, de azt ideadja nekem az utolsó fillérig. Én igen nagy munkát végeztem, hogy ebből a csekély jövedelemből egy úri háztartást tartsak fenn. A férjemet jól ellássam, két gyereket rendesen neveljek, magamat is úgy kellett tartani, hogy maga szégyent ne valljon, ha velem valahol megjelenik. Ez nem volt kis dolog, Pista... Most magát valami érthetetlen szerencse vagy szerencsétlenség érte. A véletlen kilóditotta a biztos pozíciójából; az az egy bizonyos, hogy az a kör, amelybe most került, egészen más, mint az, amelyben eddig élt. Mások ott a szokások, az erkölcsök, más a tónus, más minden. Ott nagy pénzzel kell dolgozni, hogy az ember versenyképes legyen. Nekem tizenhat év óta nincs időm egy könyvet elolvasni, lapot sem olvasok, nem kísérem figyelemmel sem a divatot, sem azokat a témákat, amivel semmittévő asszonyok az idejüket töltik. Ott voltam ezen a vacsorán, én egész este vigyázállásban voltam, s csak arra kellett ügyelnem, hogy értelmesen hallgassak, hogy meg ne lássák rajtam, hogy nem vagyok idevaló. Mért kényszerít maga engem arra, hogy én egy egészen új világba kerüljek? Mért nem jó magának a természetes fejlődés? Hiszen ha marad egyelőre minden a régiben, s ha lassan lesz valami eredménye a dolognak, ha félre tudunk tenni egy kis pénzt, akkor veszünk egy olyan hajlékot, amely nekünk, a mi igényeinknek megfelel. Nézze meg az ismerőseinket, a barátnőinket. Kikkel érintkeztünk mi eddig? Gimnáziumi tanárok, orvosok, mérnökök. Most ezeket el kell dobni? Mi egyszerre proccok leszünk és befurakodunk a magasabb körökbe? Vagy hogy gondolja? Maga okos ember, végiggondolta azt, hogy mi lesz ebből? Hát lehet az, hogy egyszer csak kihúzzák az embert a régi bőréből s új bőrt adnak rá? De még ha a bőrt lehetne is, lehet-e a lelkét átgyúrni valakinek? Menjek be egy hatszobás villába? Azt hiszi, nem tudom, kik azok a Boronkayék? Mindenütt ott voltak, a legelső helyen. Az alispán sógora, a főispán páholyában ült Boronkayné legutóbb is, ketten voltak a főispánnéval, maga azt képzelem, most engem fog meghívni a főispánné? S ha meghív, mit kezdek én evvel a fanyalgó nagyúri asszonnyal, aki soha életében nem tudta, mi a munka és mi a pénz. Neki mindig annyija volt, amit két kézzel sem tudott elkölteni. Én nem tudok költeni... Hol tanultam volna meg? Most én menjek és vergődjek a Boronkay-villában? Én a két kezemmel gyomláljak? Vagy tud maga nekem kertészt tartani? Kertészt, aki portás is és szakácsné, aki a nagy vacsorákat megfőzze? S szobalányt hozzá? Esetleg inast. Nem vállalhatom ezt, Pista. Én a maga régi diákkori ferencjósáját úgy tiszteltem, mintha a maga életét tiszteltem volna benne, azt a valóban tiszteletreméltó életet, amit végzett. Én tudom, hogy maga azt a ruhát igen nehezen vásárolta annak idején, hiszen elmondta, s én minden

szavára emlékszem, hogy részletekben fizette valami nyolc vagy kilenc hónapon keresztül, nekem az a ruha a maga becsületességének a bizonyosága volt, valóságos nemeslevél, a lelki nemességnek az emléke. Hogy maga ilyen könnyen le tud siklani a régi útról...

Pista rémülten hallgatta feleségének halk és okos szavait. Sokszor meglepte őt, hogy a felesége veszélyes pillanatokban nagyon józanul és okosan tudja kifejtteni a gondolatait, sokkal okosabban, mint ő, de most meg volt lepve. Valóban a lelke mélyén mindenben igazat kellett adnia a feleségének, s valósággal görcsösen szorította össze a szívét, hogy ráismert az asszony szavain keresztül arra a mély erkölcsi szakadékra, amelyen neki az utolsó napokban át kellett mennie. Egyik cigarettáról a másikra gyújtott.

- Lássá, ez is, a maga dohányzása. Azelőtt maga tiszta ember volt; a lakásunk olyan volt, mint pohár, tiszta és illatos. Az egyszerű, becsületos emberek tisztasága volt itt. Maga sok éven át nem is gyújtott idehaza cigarettára, vagy pláne szivarra, s én büszke voltam magamban erre, mert azt mondtam, az én férjem megérti az én életemet. Nem csinál kaszinót a lakásából, azok jöttek ide, akik hozzánk valók voltak. Most ugye, azok az urak nem adták vissza a vizitjét, akikhez maga most hozzá van kötve? Azok nem hajlandók leereszkedni mihozzánk, a mi életünkhöz. Igen, el fognak jönni, mihelyt be fog vonulni az új rezidenciájába, a Boronkayéktól elhabzsolt kastélyba. Ott aztán lehet tobzódni. Ott olyan uzsonnáknak és olyan vacsoráknak kell lenni, amihez ők hozzá vannak szokva. Hát mondja, Pista, telik ez abból a fizetésből, ami magának meg van állapítva? Nem telik, de valamiből telni kell. Hát miből fog telni?

Ő hallgatott, az arca kezdett kivörösödni, már érezte, hogy hová jut ki az asszony, s nem soká kellett várnia.

- Én megmondom magának, Pista, honnan fog telni. Onnan, ahonnan az övék. Azt hiszem, ezek az urak mind olyan pénzből élnek, amit nem szokás elkönyvelni azon a címen, amin kapják, hanem hamis címeken. Lesznek itt üzletek, igen, ami után magának juttatnak. Nem tudom, mi az, pausálé, vagy mi. Be fogják írni, hogy ez vagy az, ennyivel vagy annyival többbe került. Talán alá is íratnak majd iparosokkal nagyobb számlát, hogy törvényesen ne lehessen felfedezni a dolgokat. Mondta a villanyszerelő a múltkor, hogy pályázott valamire a városnál, ő kap egy kicsi pénzt, s aláír egy nagy nyugtát. Nem lehet rábizonyítani senkire semmit. Azok ott mind rablók, mondta a szerelő, mert ő nem tud munkát kapni, csak ha az építész adja, az építész pedig neki lenyúzza a bőrit is, csak azért dolgozik, mert munka nélkül nem lehet el, de ha ő megkapná azokat az összegeket, amiket erre s erre a dologra felvesznek a költségvetésben, ő házat vehetne, de alig bír megélni a családjával, s nem tudja a gyerekeit iskoláztatni... Hát az ilyen pénzen fog maga osztozni?

- Maga igen rigorózus - mondta Pista, s lehajtotta a fejét, és morózusan nézte az asztalon a hamutartót.

- Nézze, Pista, én nem szólok bele semmibe. Én csak elmondom a gondolataimat. Én tudom, hogy maga okos ember, s vigyázni fog, hogy ne lehessen rajtakapni. Illetve én nem akarom magát sértegetni, én azt sem tudom, hogy ezek a pletykák igazak-e. Én nem ismerem ezt az életet, de az bizonyos, hogy a maga családját nem viheti át egyik napról a másikra a tisztos, szerény életből, a tisztos, gazdag világba. Mert van tisztos gazdagság is, de ahhoz az kell, hogy valami legyen a talpa alatt s a háta mögött. És mondja, Pista, mi van a maga háta megett? A háta megett ott vannak a szegény rokonok, akiket maga magával akar cipelni. S hát ez aztán igazán nem megy. Annyira nem viheti fel az Isten a dolgát, hogy az összes testvéreinek ugyanolyan pozíciót biztosítson, mint amilyen magának van. Pláne még a nagybácsiknak is és az egész atyafiságnak, amit mind hiánytalanul meg fog kapni.

- Én azoknak csak legfeljebb alamizsnát adhatok - mondta mogorván.

- Igen, és ez magának fáj. Nézze, ma én is kaptam egy levelet. Ez is a maga rokonsága. Róza néni írt. Nagykárolyból. Már oda is eljött a híre. Hogy neki a románok nem fizetnek semmi nyugdíjat, és foltozásból tartja fenn magát. Nem tud emberek szeme elé menni, arra kér, hogy ami felesleges ruhám van, hiszen egy ilyen nagyúri nő, mint én vagyok, nem viselhet annyi ideig egy ruhát, mint egy szegény asszony, azt küldjem el neki. Hát mit küldjek neki, Pista? A jó ruháimból kell küldenem, mert nem tehetem ki magamat annak, hogy megszóljon érte, hogy ilyen ringy-rongy ruhában jár az ő híres rokona, a zsarátnoki főügyész felesége, hiszen ő azokkal a ruhákkal el akar dicsekedni, hogy ezt meg ezt kaptam, de hát istenem, milyen jó szívük van, nem sajnálják a szegény rokontól.

Pista megszólalt.

- Nem is kell neki válaszolni.

- Ezt könnyű mondani, de nehéz megenni. Csak én legyek a rossz? Hogy a rokonok közt híre menjen, hogy maga milyen jó, ferencjósát küld a Lajos bácsinak, de bezzeg a felesége még a rongyait is sajnálja a szegény rokontól, hogy bezzeg fenntartaná a rokonságot, ha a régi gazdagságban volnánk, s így tovább.

Soká ültek szótlanul, akkor Lina felállott.

- Tíz óra, a gyerekeknek le kell feküdni... Hát én csak azt mondom magának, Pista, hogy jól gondolja végig ezt az egész dolgot.

S ezzel elment.

Ő magában maradt a gyötrő gondolatokkal.

Mivel azonban pozitív elme volt, s nem volt semmi képessége a filozófiára, már pár pillanat múlva gyakorlati gondokkal volt tele.

Kardicsnak kétségtelenül rendkívül szüksége van arra, hogy őt magához kapcsolja. Újra eszébe jutott, amire már többször gondolt, hogy nagyon is hamar eladja magát ennek a gazembernek, s hamarosan be fog következni, hogy ki lesz szolgáltatva neki valami súlyos esetben. Például a Sertéstenyészítő kérdésében.

Ha a Sertéstenyészítőnél Kardics nagyon érdekelve van, akkor viszont ő fogja megszabni a feltételeket.

A házvétel jó. Az alispán nem jött el, tehát teljesen el van intézve, hogy Boronkayékat elejtették... S ezt így is kell csinálni. Az életben csak úgy lehet előrejutni, ha az ember szabadul a terhettől, tehát a terhes rokonoktól is. Nem szabad egyebet tenni, csak a rokonságból az előnyöket kell megtartani, a selejtest, amelyből semmit sem lehet csinálni, sorsára kell hagyni. Menyhért, az jó. Állásban van a múzeumnál, azt be lehet hozni, s az fog is produkálni. Van benne valami energia is. De Albert, ezzel a szerencsétlen családirtási tervvel... Mít tehet?... Azt nem teheti meg, hogy sorra leölje a gyermekeit. Ah, mesebeszéd. Az utóbbi időben ugyan valósággal járvány. Az ember minduntalan olvas ilyeneket, hogy „családirtás a Liliom utcában”. De hogy egy magasabb kultúrájú ember... S éppen az ő öccse... Az sem bizonyos, hogy nem egyszerű zsarolás... Valamit mindenesetre segíteni kell rajta, annyit, hogy élni tudjon. Valami kis állást. Ezt el lehet intézni. Valahová bedugni, hogy éhen ne haljanak, de a városba behozni, azt nem. Ha annyira tehetetlen, menjen hivatalszolgának vagy pénzbeszedőnek. A Kopjássok sokkal jobban szeretik a gyerekeiket... Kelemen tanító, az még nem is jelentkezett, éljen ahol van.

Ezzel a testvérek el vannak intézve. A nagybácsik pedig, ha eddig éltek - időn túl mindenesetre -, majd csak élnek ezután is.

Különösebb terheket nem vesz magára. Azt nem. Elég a maga gondja-baja. Neki is nagy családja van, azt mindenki beláthatja.

Fontos, hogy tisztán lásson a dolgokban. Kardics... Ez a legfontosabb. Ott valami sürgős bajnak kell lenni, mert másképp hogy jutna ő hozzá, hogy a legelső napon az utcán felfedezze őt ez az ember, aki soha még köszönésig sem volt vele.

Kardics bácsi, ha vállalta a rokonságot, most már tessék helytállani. Hanem a dolgot nem ott kell megfogni, hogy a házvételi szerződés... Azt nem. Hanem ott, hogy mi van a Sertés-tenyésztővel. Holnap, ha az öreggel találkozik, nem azzal kezdi, hogy: „kedves bátyám, hogy gondolod, hogy tudok helytállni az ideiglenes szerződésnek”, hanem ott, hogy: „kedves bátyám, a Sertés-tenyésztőnél baj van. A várost nem lehet belevinni egy ilyen dologba. A város nem vállalhat felelősséget a Makróczy üzemeiért”. Ez lesz a helyes megoldás. Jöjjön ő az ajánlatokkal, akkor aztán esetleg lehet beszélni.

Újra meg újra csak erre tért vissza gondolatban. Egész vitákat rendezett. Hogy nincs az istennek annyi pénze, hogy ő a nevé... Hogy a város érdekeit...

Aztán gyorsan arra gondolt, hogy hátha az alispánnak igaza van, hogy a számítások jók voltak, csak az a baj, hogy a kukorica ára úgy felment, hogy drágább, mint a kész zsír... Hátha itt lehet valamit csinálni. Tegyük fel, hogy a Sertés-tenyésztő reális üzlet, csak konjunkturális bajok vannak. Abban az esetben a veszteséget viselje a vállalkozás s vegye át az egészet a város. Egy olyan olcsó ajánlatot kell kikalkulálni, mint a házvételnél, mélyen a befektetési áron alul. Mért? Ezzel is még mindig jól járhat a Takaréknak. Az is valami, ha a presztízs meg van mentve. A Szentkálnayak is nagyon benne vannak, ahogy a alispán mondta. Hátha azokra lehet valahogy áthárítani. Elég pénze van a Szentkálnay-cégnek... Majd lead egy kicsit... Hátha bűnügyi része is van a dolognak, s akkor a Szentkálnayak nem tudnak kibújni...

Érezte, hogy az ő ereje nő és acélosodik.

Nem úgy, barátom - mondta magában, de szinte hangosan -, ha rám szükségetek van, akkor nézzük meg a dolgokat. Csak úgy zsebre vágni nem engedem magam. Hogyne, még ezt is ki lehet használni, szükség esetén, hogy őt ilyen módon akarják lekenyerezni. Egy ideiglenes szerződés, az semmi. Az őt nem kötelezi, csak az eladót. Ő nem is rokon. Ezen a téren semmi se fészélyezi. Nem mehet bele tisztességtelen dologba. Nem azért adta ki a lapokban is a programját, hogy revideálni a városi ügyeket s megmenteni a várost minden tehertől. A polgárság érdeke, az a fontos.

Már az is gyanús, hogy még eddig egy szót sem hallott a Sertés-tenyésztőről. Pedig azoknak nagyon éghet a kapcájuk.

Legrosszabb esetben felmegy a miniszterhez, s előadja neki az egész dolgot. Ki tudja, hátha a polgármester is benne van. Nem szokatlan a mai világban egy fegyelmi a polgármesterek ellen.

Lassan össze kezdett zsugorodni az egész házvételügy a szemében.

Még eddig egy fillérjében sincs, vigyázni kell, hogy ne is legyen. Vajon nem lehetne az egész házat tehermentesen megkapni? Akkor aztán az ő dolga volna, hogy a Sertés-tenyésztőre a város ne fizessen rá. Lehet abból még jó üzlet is, úgyhogy a város csak hálás lehet neki.

Személyesen fog kimenni még a holnapi nap folyamán s megnézi, felbecsüli az összes értéket. Kiviszi magával a mérnököt, hiszen voltaképpen most ő a város gazdája. Minden a főügyész kezében van. A döntés joga nem az övé, de az előterjesztés, az elbírálás, a beállítás igen. Holnap reggel az lesz az első dolga, lereferáltatni a Sertés-tenyésztőt, s még mielőtt a

polgármester bejönne, mert mindig késik, kimenni a mérnökkel és a gazdával, belenézni a könyvekbe, megcsinálni a mérleget, akkor aztán a kezében van az egész.

Mit veszíthet? Ellenkezőleg, csak nyerhet. Nem kell egyebet tenni, csak Martiny doktossal összeülni, és akkor végre az ő pártján van az egész város. Olyan népszerűség még nem is volt, mintha ő a kezébe vesz egy ilyen nevezetes dolgot.

Még a dolog historikuma is kezdett előtte kibontakozni. Neki mint kultúratanácsnoknak semmi köze nem volt hozzá, de nem olyan régen is sok beszéd volt mindenfelé a Sertéstenyésztoról. Szóval itt van az egész bajnak a nyitja. Itt van a kutya elásva. Körülnézett a szobában, s azt vette észre, hogy rengeteg füst van. Kinyitotta az ablakot. A kis utca csöndes volt, egy ablakban sincs már világosság. Megnézte az órát. Észre se vette, hogy már tizenegy óra.

Derülten és vidáman nézte a kisvárost. Hogy alusznak az emberek. A polgárok. Nem is álmodják, hogy milyen gond és mennyi terv szövődik az új főügyész fejében az ő jólétük és boldogulásuk érdekében.

Mikor már úgy látta, hogy a szoba meglehetősen kiszellőzött, becsukta az ablakot s bement a hálószobába.

Lina mélyen aludt az ágyában.

Óvatosan levetkőzött s lefeküdt.

De nem tudott elaludni. Hallgatta az órát, amely muzsikálva ütötte a negyedeket.

Különös, soha nem volt, legalábbis évek óta nem volt rossz éjszakája. Oly nyugodtan aludt mindig, mint egy ártatlan gyermek. Csak letette a fejét, s már aludt. A felesége minden este később feküdt le, mint ő, mert háziasszonyi s anyai munkái lefoglalták, s már meg is szokta, hogy nem tudott korán feküdni. Ő ellenben a vacsora után rögtön elálmosodott. Néha latint fordított a fiaival, ezt szerette, mert örült neki, hogy erős még mindig a latinban. Néha a számtanra is ráfanyalodott, mert a gyerekek nem szerették, olyankor neki is mindig meg kellett tanulni előbb a leckét, s aztán igen könnyen s világosan tudta megmagyarázni. De ha lehetett, elbújt ezek elől a leckék elől, arra hivatkozott, hogy eleget dolgozik a hivatalban, s lefeküdt.

Most nem tudott aludni, s minden éjszakája egyre nyugtalanabb lett. Ha elaludt is, nemsokára felébredt, s aztán úgy hánykolódott az ágyban. A felesége néha felébredt, s elkeseredett az ő álmatlansága miatt. Néha vitatkozott is egy keveset, aztán elszundított, mert fáradt volt s egészséges.

Bizony volt elég gondja. Csak most, az ágyban érezte meg a tehetetlen felelősséget, amit magára vállalt. Akármilyen olcsón vették is meg neki a házat, mégis olyan szörnyű összeg jött ki, amiről még hetekkel ezelőtt álmodni sem tudott volna. Hogy fogják ezt elintézni? Tegyük föl, hogy a Takaréknak fizeti helyette, de hát azt is csak vissza kell fizetni egyszer. A rendes fizetéséből még a kamatokat sem bírja. Hát honnan lesz neki jövedelme? Linának igaza van. Ezek már úgy kezelik őt, mint egy maguk közül való tőkepezést, mindenesetre mint olyan valakit, akinél nem számít öt-tízezer pengő. Ez csak stílus? Lehetséges az, hogy neki olyan bevételei lesznek?

Éjfél után, nem is sejtette hány órákor, csak eszébe villant a Berci bácsi szénüzlete. Ez egy legális dolog, s az öreg húszezer pengőt ajánlott fel provízióknak¹⁸. Az biztos, hogyha rábízta a dolgot, azt a húszezer pengőt sohasem fogja látni, de hiszen a kezében van. Egyszerűen beszélni fog a főmérnökkel s letiltatja azt az összeget, ami neki jár.

---

¹⁸ *Provízió* - jutalék, közvetítői díj

Hozzáfogott számítani, hogy mennyi szemet kell leszállítani, hogy százezer pengő járjon a családi részvénytársaságnak. Szeretett volna lámpát gyújtani, de nem akarta Linát most már ezzel is zavarni. Nem jó ez a közös hálósoba, s most hirtelen rájött, hogy gazdag embereknél mért van férj, feleség külön szobában. Igen egyszerű oka lesz annak. A férfiek ebben a világban sem éjjel, sem nappal nem tudnak aludni. Ki tudna aludni ilyen gondok mellett?

Másnap reggel gyűrötten és törődötten ébredt. A beleiben valami állandó remegés volt. A szája keserű volt. A feje szédült. Valósággal szédelgett, s nem volt étvágya.

Mikor bement a hivatalba, első dolga volt telefonálni a városi főmérnöknek, Bisztriczaynak. Ez ajánlkozott, hogy rögtön átjön hozzá.

Nem nagyon ismerték egymást, mert egyéb dolguk nem volt még, csak hogy ő kultúr tanácsnok korában ki volt szolgáltatva neki az iskolaépítések körül. A főmérnök igen nagy úr volt, akit ő neki nem volt joga sürgetni, csak el kellett fogadni, amit mondott. Ha azt mondta, hogy nincs pénz a tatarozásokra, az szinte megfellebbezhetetlen volt. Egyik iskolára emeletet húztak s kiderült, hogy a falak gyöngék, s a plafonok megrepedtek. Milyen nagy képpel jött ki a főmérnök megvizsgálni a dolgot. Most már jobban érti az egészet, az a fölényesség akkor arra való volt, hogy leplezze a svindlit. Előre kellett volna neki látni, hogy megbírják-e azok a falak az emeletet. Arra hivatkozott, hogy ő parancsot kapott, s ő végrehajtó szerv. Most új parancsot kellett kieszközölni a legolcsóbb megoldásra. Úgy csinálta, hogy traverzeket épített be a falakba, s a traverzeket vasoszlopokkal támasztotta fel. Az iskola neveléses lett, de a diákoknak tetszett, hogy emiatt egyheti szabadságot kaptak, s furcsának találták, hogy a tanterem várszerű lett. De őbenne elégedetlenség és keserűség maradt az elcsúfított termék miatt. Nem tudta, mi történt, mi volt a baj, de érezte, hogy valami nincs rendjén. Különösen elkeseredett, hogy panaszaire Makróczy nagyon goromba lett, kikérte magának a gyanúsítást, pedig ő nem gyanúsított, ő csak megmondta a véleményét.

Míg Bisztriczay bejött, ez mind átfutott rajta s referáltatott közben magának a Sertéstenyész-tőről.

Az iratok tanulmányozásába merülve találta a mérnök. Roppant kedves volt, mosolygott, oly előzékeny volt, hogy utálta.

- Mi ez a Sertéstenyész-tő, kérlek alássan? - kérdezte tőle, mikor magukban maradtak.

- Ez, kérlek alázattal, egy nagy gründolás volt, ami úgy végződött, ahogy egy ilyen levegő-vállalatnak végződnie kell.

- Hát hogy kell ennek végződnie?

Bisztriczay nevetett.

- Így.

Gondolkozva kérdezte:

- Milyenek az építmények?

- Az építmények elsőrangúak. Sokkal modernebb, mint az egész Kőbánya. A legmodernebb dán elvek szerint készült minden. A tisztaság tökéletes. Higiénikus, gazdaságos. Nincs ott semmi baj, csak túl van méretezve, s a gazdasági hullámzásra nem számítottak. A tőkénél van a baj.

Soká tárgyaltak. Neki ezt úgy kellett megtanulni, mint a fiai mellett a számtani leckéket. Behívatta a gazdasági tanácsnokot is. Hármában egész délelőtt tanulmányozták az aktatömeget.

Borzalmas deficit volt. Olyan könnyelmű gazdálkodás, hogy egyre jobban kibontakozott a bűntügyi része a kérdésnek.

- Itt embereket kell felelősségre vonni - mondta s az asztalra csapott.

- Felelősségre? - mondta a gazdasági tanácsnok. - Felelősségre?

Már meg is bánta. Minek a dobszó?

- Kérlek, rendelj egy kocsit, kimegyünk a telepre s megnézzük.

A városnak volt egy autója is, de a gazdasági tanácsnok csak a lovakkal rendelkezett. Telefonált s nemsokára a hajdú jelentette, hogy a fogat előállott.

Kimentek a Harangosra. Többek közt még az a szabálytalanság is volt, hogy teljesen városi területen épült meg a telep, s még formailag sem volt elintézve, hogy ez szolgálat vagy ajándék vagy vétel. Mivel ugyanazok az emberek voltak benne az egész üzletben, elmulasztották a jogi tisztázását a telep területi kérdésének. A város így a kezében tarthatta az egész bonyodalmas ügyet, s teljesen a polgármestertől függött, hogy miként fogja fel a dolgot.

Az út nagyon szép volt. Szép őszi nap, gyenge köd feküdt az Alföldön. A nap átsütött rajta. A parasztok a kukoricát törték, s hatalmasan megrakott szekerek jöttek szembe velük, s óvatosan letértek az útfélre, mikor a városi kocsit meglátták.

- De kár, hogy puskát nem hoztam magammal - mondta Bisztriczay.

Ő bizony nem látta a felrepülő madarakat, s megugró nyulakat.

A sertéstelepen csönd volt. A disznókat már elszállították, mert nem volt kukorica. Féléretten adták el. Úgy állott ott a hatalmas telep beton ólaival, kifutóival, óriási udvarával, mint egy elátkozott vár.

Még nem régen, alig másfél hónappal ezelőtt kanadai gazdagság volt itt, s most minden néma. Csak a személyzetnek volt már egy-két disznaja. A kukoricaraktárak, feldolgozók felett varjak serege keringett.

Nézte, nézte a telepet, de hiába nézte, nem tudott kiokoskodni.

- Ide akart kiköltözni Boronkay Feri - nevetett a főmérnök, s rámutatott a hatalmas igazgatósági épületre.

Hallgattak.

- Igaz, Berci bátyád táviratilag jelezte - mondta a főmérnök -, hogy útnak indult a köleséri bányából az első két mintavagon.

- Milyen vagon?

- Hát a szén.

Megijedt. Nem is tudta, hogy ez ennyire előhaladott állapotban van, ez a szénügy.

- Vigyázni kell - mondta.

- Mire?

Nem akart rosszat mondani a nagybátyjáról, csak később mondott annyit:

- Az öreg kitűnő üzletember, de pénzt nem lehet rábízni. Ott nagyon vigyázni kell, csak a szállított mennyiséget szabad kifizetni.

- Hát pedig a szerződést úgy akarja megkötni az öreg úr, hogy legalább százhuszezer pengő előleget kapjon, mert úgy látszik, ezzel akarja finanszírozni a bányát. Nem olyan nagy tétel az egész, és ha szén jó minőségű, akkor nincs semmi elvi akadály.

Ő tompán hallgatott. Százhuszezer pengő. Ebből neki jár huszonnégyezer, ha jól számít...

- Én csak annyit mondom, hogy nagyon meg kell vizsgálni a szenet. Én a magam részéről nem vállalom semmi felelősséget.

- Ja, ha te nem vállalsz semmi felelősséget, főügyész uram, akkor én át sem veszem a szenet. A szerződés még nincs aláírva.

- Akkor minek küldi?

- Alá akarja támasztani.

- Itt természetesen nincs semmi aggodalomra ok, de most, hogy ezt a szomorú dolgot látom, bizony nem szeretnék valaha hasonló helyzetbe kerülni.

- Jobb félni, mint megijedni - mondta Csoma, a gazdasági tanácsnok, aki szeretett népies nyelven szólni, s minduntalan elpotyogtatott egy-egy ilyen közmondásos bölcsességet.

Belenyúlt a bal felső zsebébe zsebkendőért, hogy megtörölje a szemét, mert a hideg szélből nedves lett.

Ahogy a kezét kihúzta, valami kicsiny női zsebkendőt talált benne.

Csak amikor a szemét már felszárította, akkor nézte meg. Nem ismerte. Nagyon finom kis kendőcske volt, s ismeretlen illat lappangott benne. Mi lehet ez, kinek a zsebkendője ez, gondolkozott s sokáig nézte a kicsi fehér, csipkeszegélyű kendőt.

Újra megszagolta. Nem emlékezett az illatra. Nem a felesége parfümjé. Lina fehér rózsát használt, s ez valami idegen, izgató, penetráns illat...

Nem bírta elképzelni, honnan került a zsebébe. Igaz, nem abban a zsebben volt, ahol ő a zsebkendőjét tartani szokta, hanem a bal felső zsebében, ahova sose tett effélet, s most is nem értette, szórakozottságában mért nyúlt abba a zsebbe. Bizonyára a keze tudott róla, hogy ott van a zsebkendő. Míg az urak arcára nézett, s a kedvetlen arcokon botladozott a szeme, egyre csak a kicsi kendő eredetén járt az esze.

- Mi az, főügyész uram? Bűncselekmény? - kérdezte a főmérnök.

- Hogy érted ezt?

- Látom, hogy nem ismered rá a zsebkendőre. Valahol loptad, és már elfelejtetted, hol.

Ő egy pillanatig meghökkenve állott, akkor az arca elkezdett vörösödni, s lassan olyan vértódulása volt, hogy már nem lehetett eltitkolni.

A főmérnök nevetett:

- Gondolj csak vissza, hol jártál női szalonban legutóbb?

- Eh, bolondság - mormogta -, a feleségem kendője.

- Ja, hát akkor azért nem ismered - ugratta a főmérnök.

Mintha semmiség volna, dugta vissza a zsebkendőt ugyanoda, ahonnan kivette, a kis kabátja bal felső zsebébe. Már elhelyezte, akkor meggondolta a dolgot, s a bal belső zsebébe tette.

Kicsit mosolygott is hozzá, pedig nem tudta, milyen veszélyes dolgot művelt. A kis kendőcske ott a bal oldalon dolgozni kezdett. A benne levő parfóm, vagy mi, elkezdett melegíteni, izgatni, zsidbasztani. A szívére ment valami. Nem is bírt tovább figyelni, egyszerre az egész ügy, amiért kijött, elvesztette jelentőségét.

Valami más dolog lobbant rá. Tudta már, nagyon is tudta, hogy honnan került a zsebkendő. Nem jöhetett másunnan, csak éppen onnan... De hogy lehet, hogy a zsebébe került?... Nem bír visszaemlékezni rá, hogy a kezébe vette volna, hogy ellopta volna, hogy magához vette volna... Ez valami titok. Rejtély ez, hiszen nem lehet senki másé, csak a Magdalénáé. De ő nem csinált semmit, s mégis itt van a kendőcske.

Diák korában egyszer, emlékszik, hogy lopott egy ilyen kis kendőt. De az évekig izgatta. Már a lánnyal régen, sok év óta nem találkozott, a lopott zsebkendő még mindig izgalmat okozott neki. Lina dugta el, aztán megsemmisítette, mert bizonyosan valami nagy emlékek képzelte, pedig semmi se volt, a lánnyal ez volt a legnagyobb eseménye, hogy elcsente a zsebkendőjét. De azt akarta, kitervezte, végrehajtotta! s erről sejtelve sincs, hogy történt... Csak öntudatlan dolog lehetett. A tudatalatti működött benne. A keze csinálta. Jobb vagy bal kéz?... Csak a jobb lehet, mert hiszen a bal zsebében találta.

Egészen elmerült gondolataiba, s érzései úgy kezdtek susterogni, fortyogni és dobogni, mintha megrakták volna a tüzet az üst alatt.

Beültek a kocsiba, s nem szólott többet senkihez egy szót sem.

Ájultsághoz hasonlított, ahogy elernyed. Elengedte magát, és keze-lába, egész teste tehetetlenül hevert, s belülről forrósodott.

Fantasztikus - mondta magában -, azt hittem, hogy kiábrándultam belőle... Ott, mikor együtt voltunk, egyáltalán nem éreztem semmit, és nagyon boldog voltam, hogy így elhidegtem tőle... És tessék, ez az én bitang tolvaj kezem azalatt lopott. Mit tudom én, hogy a testem milyen ravasz és alattomos munkát végzett a tudaton kívül, hogy felfedezte ezt az ellopható kis tárgyat s végre is hajtotta a lopást. Hogy mennyire nem volt tudatomban, mutatja az, hogy mennyi idő telt el azóta és még csak sejtelmem sem volt róla, hogy nálam van valami emlékjele Magdalénának... s most mióta tudok róla, azóta mintha forró paraszat tettek volna ide...

Oda is nyúlt a szíve tájára s nagyon sajnálta, hogy a kis zsebkendőt odatette. Nem tudná megmagyarázni azt sem, miért tette oda? Biztos, hogy a szívéhez közel akarta tenni... Hát mégis van valami? s pláne ilyen nagy dolog van?...

De hisz akkor rémítő örvényben van. Akkor nem is vállalhatja önmagáért a felelősséget, ha az én titkos szervezetet tart fenn, hogy azalatt míg a tudat boldogan kidobja magából a régi bajt, lent valami titokzatos kavernákban az alvilág hivatalnokai és személyzete a legnagyobb gázságtól sem rettennek vissza, hogy betöréses rablás útján, vagy ki tudja hogy: emléket szerezzenek, emléket, amit aztán már jól tudnak értékesíteni a szív megostromlása körül.

A kocsiban abban a sorban vitte haza őket, amilyen közel volt a lakásuk. Ő volt legjobban kiesve az útvonalban, és örült, hogy néhány percig egyedül maradhatott önmagával, s rejtéllyel és a szívével.

Mikor az utcába befördült, nagyot lélegzett. Erőt kellett gyűjteni, hogy a felesége szeme elé kerülhessen, s Lina ne vegye észre rajta, hogy valami történt.

Mikor a télikabátját levetette, a kiskabát oldalát megsimította, hogy a zsebkendő nem nyomja-e ki a szövetet, s Lina nem veszi-e észre, hogy ott valami van.

Már várták az ebéddel, hogy megelőzze a zokszavakat, túl elevenen mondta:

- A szomszédok nagy szemekkel nézték, hogy már városi fogattal járok haza.

Nevetett, de a nevetése ravasz volt, eltakaró.

- Nagy dolgok vannak itt. Kint voltam a Sertéstenyészti telepén. Ennél hazárdabb vállalkozást még nem láttam.

Míg kezet mosott, Lina ott állott az ajtóban.

- Majd elmondom magának, mit csináltak ezek az urak. Hogy mit míveltek.

De nagyon örült, hogy itt volt Kati néni, s nem kellett beszélni, nem is lehetett, ellenben hallgatnia joga volt. Hallgatni és nevetni, míg az arca olyan volt, mintha megmerevedett volna minden arcizma a hideg szélben, s most merevedő nevetésre torzul.

Kati néni roppant elevenséggel beszélt a rokonokról, akiket fölkeresett. Pista évek óta nem tudott a távoli rokonságról. Lina nem tud rokonságot tartani.

- Az a Verpeléti, az a Verpeléti - mondta Kati néni. - Úgy ért a lóhoz, olyan nagy szakember a lóban, csak azért él és hal.

- Tényleg Verpeléti sógort be lehetne hozni a városhoz... Most voltam együtt Csomával, és arról beszélt, hogy kellene a városnak egy új pusztagazda...

- Jaj, az isten áldja meg minden lépésedet - kezdte rá rögtön Kati néni, s ő meg is ijedt, hogy ilyen vigyázatlan volt s elszólta magát. Nem szabad. Mert ez a Kati néni rögtön viszi a hírt, s azonnal rászabadítja a sógort.

Lina meg is volt rémülve, és szigorúan nézett az urára.

Odanyúlt Pistához s megfogta a kabátja szárnyát, a gomblyuknál.

Pista olyan rémülten kapott a kezéhez, mit akar? hogy Lina egész elámult.

- No mi az? mitől fél?

- Én? Mitől félnék?

- Hát mért ijedt meg? - s nézte, mi lehet az oka az ura ilyen vad és rémült mozdulatának, amiben valami tiltakozás volt és megrettenés. - Mi van a zsebében?... - kérdezte gondolkodva.

- Zsebembe? - mondta Pista, és nagy szemet meresztett. Le is simította a kabátját két kézzel a mellén, mintha azt keresné, hogy van-e benne valami s azt mutatná, hogy egészen üres. A legkisebb dudorodás sem mutatja, hogy el van benne valami rejtve.

Lina nem folytatta a dolgot, de nem is felejtette el.

- Ideges vagyok - mondta Pista -, mert az rettenetes, amiket én most átélek.

Lina megint rosszállólag nézett rá, hogy vigyázzon, és Kati néni előtt egy óvatlan szót ne mondjon.

Meg, is értette s elcsavarta a dolgot.

- Rettenetes egy új hivatalt átvenni, mert az ember feje szétpattan a gondolkodástól, míg mindent megtanul, amit meg kellene tanulnia.

- Igen - mondta Kati néni -, a Sertéstenyészti az nagyon nagy panama. No, Szentkálnay Magdaléna...

Pista gyorsan lesütötte a fejét, aztán vizet ivott, hogy eltakarja a pirulását. De miért pirul... És hogy van az, hogy az embernek valami kis sebe vagy titkolnivalója van, akkor minden azt érinti. Szentkálnay Magdalénának a nevét soha nem szokták ebben a házban említeni, s Kati néni, ez után a zsebhistoria után első szónak ezt mondja ki...

- Hallom, el kell nekik adni a házat, mert ettől kell legelőbb menekülni, mert itt a legnagyobb bibi - mondta Kati néni.

- Bibi? - kérdezte Lina.

- Igen. Nem tudom, de azt mondják, egy darab téglá nincs benne, amit el ne lehessen perelni. Eladják hát, hogy megszabaduljanak tőle, s aztán lesz ahogy lesz.

- Lelkem, angyalom - mondta Pista -, én nagyon szeretnék egy kicsit ledőlni, lehetséges volna az?

Kati néni azonnal ugrott, mert érezte, hogy róla van szó, s nagy áradozással biztatta Pistát a délutáni alvásra, hogy ő azalatt a gyerekeknek megmagyarázza, hogy...

- Sose magyarázzon a néni, a gyerekeknek tanulni kell - szölt Lina.

Pista látta, hogy ebből nem lesz alvás ebben a szobában, vagy csak igen nagy zavarokkal, mert ki kell csukni a feleségét és a nénit a konyhába, ha ő magában akar maradni az ebédlőben. Ezért bement a hálósobába, Lina vele ment, és megvetette neki az ágyat, hogy ott feküdjön le, mert seylon nem fért ebbe a szűk hálósobába.

De ha az ágyba fekszik, akkor a kabátját le kell vetni, hogy be ne pelyheződjék.

Óvatosan, míg Lina háttal volt, kivette a kis zsebkendőt a bal belső zsebből és elsüllyesztette a nadrágzsebében. Aztán letette a kabátot egy székek karjára s lefeküdt.

Elnyújtózott, betakarózott s már úgy is tett, mintha álom volna benne.

- Hová viszi a kabátomat? - kérdezte Linát hirtelen.

- Felvarrom ezt a gombot, csak az imádság tartja - mondta Lina közönyös hangon.

Mikor Lina kiment, ő halkán kacagott. Milyen jó, hogy óvatos volt. És egy kissé meg is ijedt, hogy ez rettenetes, hogy egy ilyen kis titkot is azonnal elárul az ember. Soha Linának még nem jutott eszébe, hogy gyanakodjon a kabátja belső zsebére, de most egész biztos, hogy azért vitte ki, hogy kikutassa.

E pillanatban megmenekült, de ha ez így megy, akkor meg kell majd bolondulni...

Míg igyekezett elszunyókálni és semmire sem gondolni, megint valami új boszorkányság történt vele. A zsebkendőcskéből valóban úgy látszik titkos sugarak tudnak áramlani. A nadrágzsebében kezdett forró lenni, mintha parazsat rakott volna bele.

Hirtelen vad mozdulattal vágta el magát az ágyban, s vad és viharos érzésroham tört rá.

Arra ébredt, hogy Lina bejött, s csöndesen szólította.

- Kardics bácsi küldött sürgős levelet, szívem.

Lina oly gyöngéd volt, és olyan jó, amilyenek régen nem látta. Kábultan ébredt s dörzsölgette a fejét. Aztán felkelt, és rendbe szedte magát. Kardics bácsi arra kérte, hogy azonnal keresse fel a Takarékbán.

- Mondja meg, hogy azonnal megyek.

Lina olyan fürgén ment, mint egy kislány. Nagyon meg volt nyugodva, hogy a zsebekben egyáltalán semmit sem talált, pedig ha tudta volna, hogy a kis zsebkendő azóta nagy szerelem lázának s hőségének lett a tudója.

A Takaréokban nagy csönd volt. A vasredőnyök lehúzva, az utcai bejáratok lezárva. Az udvar felől kellett bemennie, s akkor csodálkozott, hogy minden hivatalnok az asztala mellett ül, s halálos csöndben dolgoznak. Úgy látszott, mintha valami kriptába lépett volna be. Mindenkin mintha valami nyomottság lett volna, még a szolgák is úgy jártak-keltek egyenruhájukban, mintha funerátorok lettek volna.

Kardics bácsi a dolgozószobájában ült, s mikor ő belépett, oly frissen és vidáman ugrott fel, hogy szinte megijedt, annyira nem illett az egész ház délutáni csöndjéhez.

- Szervusz, édes barátom - kiáltotta neki, s két kézzel rázta meg a kezét.

- Hát itt délután is teljes üzem van?

- Hogyne, hogyne. Hahá, nem a városnál vagyunk itt, hanem a bankban. No, parancsolj helyet. Parancsolsz egy jó szivart? Gyűjts csak rá, könnyebben megy a beszélgetés.

Kissé kényelmetlen volt neki itt ülni. Szokatlanul nagy bőrbútorok voltak, ahogy beleült, szinte elveszett benne. Az az érzése volt, hogy azért vett ilyen nagy darab foteleket Kardics bácsi, hogy az áldozatait megfélemlítse. Ő maga sem volt nagy ember, de ő már hozzá volt szokva, s úgy ugrált a kanapékon, mint egy furcsa veszedelmes állat.

- Hát délután nem is voltál még bent a hivatalban?

- Bizony elaludtam.

- Ahá, ahá, a kocsikázás, a friss levegő elbágyasztja az embert. És persze a gazda utánanéző a dolgoknak - s olyan jóízűen nevetett, még gurgulázott is.

Ennek is műfogai vannak - mondta magában. - De ennek jobb fogai, vannak, nem olyan porcelánfehérek, mint a polgármesteré.

- Á, barátom, az egy óriási, óriási dolog, az a Sertéstenyészítő - mondta Kardics bácsi. - Aranybánya, csak meg kell fogni jól. Na, nézz ide. Itt vagyunk az Alföld kellős közepén. Itt a kukorica hazájában. Micsoda őserdők ezek a kukoricások. Emlékszem, gyerekkoromban a betyár elbújt a kukoricásban, s nem volt az istennek az a pandúrja, aki megtalálja. Van egy juhászom, az gyerekkorában magával Rózsa Sándorral találkozott a kukoricásban. Azt mondja neki Rózsa Sándor: no, fiam, ereggy be a városba, hozzál nekem kenyeret, szalonnát. Az meg bement, hozott. Persze a betyár adott rá pénzt. Még ma is sajnálja, hogy nem adta csendőrkézre. Vagy az isten tudja, sajnálja-é. Ezek összetartanak. A szegény ember a zsi-vánnyal egy húron pendül. Nem lehet ezeken eligazodni. Ha én parancsolok neki valamit, azt soha úgy meg nem teszi, mintha a betyár adott parancsot. Ez a romantika. De tudod-e, hogy a romantika táplálja az életet. Ha a romantika megszűnik, megszűnt a fantázia. Egy kis romantika nélkül nincs semmiféle vállalkozás.

- Azt hiszem, itt túl sok romantika volt.

- Hol? A Sertéstenyészítőnél? Nagyon tévedsz. Az egy biztos üzlet, de csak most lesz igazán azzá.

Az öregúr oly lelkesen beszélt, csak úgy izzott és forrt. Boldog volt, legalábbis sistergett belőle a vidám életkedv.

- Te, itt van ez a város. Itt van a maga mammutbirtokával. S mindenre ráfizet. Legelő. Legelőnek hagyni harminckétezer holdat. Hát nem isten ellen való véték ebben a mai világban? Igaz, sok a szikes benne, de vannak prima földek is. Meg kell vizsgálni az egész határt, felvenni a talajkatasztert, s pontosan kijelölni, hogy mit érdemes belőle felszántani. De akkor aztán nekimenni és kukoricát bele. Itt az ősz, most van az ideje a földkóstolásnak. Jövőre neki tíz gőzekét. Jövő ősze már annyi kukoricája lesz a városnak, hogy tízezer sertést beállíthat. Mihelyt készen vannak a számítások, azonnal szerződést kötni a gazdákkal, hogy ez száz darab sertést, az háromszázat produkáljon. Maradjon itthon a pénz. Nem hübelebalázs módjára, hanem racionálisan. Meggazdagodik a nép, s meggazdagodik a város. Vége a deficitnek. A miniszter azt prédikálja, hogy csak hasznos befektetésre ad pénzt. Ha eddig megvoltunk vízvezeték nélkül, még egy-két évig megleszünk. Mi? Iszunk bort. Nem kell víz. Píz kell, fiam, píz kell, kedvesem. Ennél népszerűbb dolgot még ember nem találhatott fel a közgyűlésnek.

Csillogott a szeme, és a nagy fotelben úgy hánytavetette magát, mint egy mosómedve.

- Bagóért megkaphatjuk az egészset. S egy krajcárt nem kell tovább befektetni. Ott egye a fene. A betonnak nem árt. Egy csősz kell, aki vigyázzon rá, valami telepfelügyelő. Akkor aztán, mikor itt az ideje, egyszerűen beteregni a kondákat. Zsarátnok városa nem szorul senkire. Magunk kitermeljük az egész sertésállományt. Az egész polgárság áldani fogja az új főügyész nevét. Karácsonyra annyi baconsertést produkálunk, hogy áron alul adhatjuk. A jövő eladási módja a dömping. Ezt csinálja Kanada, ezt csinálja Oroszország, ezt csináljuk mi is. Piacot teremteni. Aztán mienk a jövő. Nem volt az bolondság, hogy annak idején a polgármester nem adta ki a földet, hanem a városi területen engedte megépíttetni az egész telepet. Így biztosította magának az előjogot. Ezt nem perelheti el tőlünk senki.

A főügyész kezdte érteni a vállalat nagyszerűségét. Borzongott belőlről. De igazat kellett adnia az okoskodásnak.

Most Kardics bácsi elővett egy paksamétát, s kiteregette az aktákat.

Egyre lelkesebb lett. Százezrek röpködtek a nyelvén, s az egész oly egyszerű üzletté vált, mintha tíz pengőkről volna szó.

Ő folyton csak a fogait nézte. Most látta, hogy némelyik fogán aranykarika van. Bizonyára az tartja a mellette levő műfogakat. Úgy érezte, mintha egy farkasnak a szájába nézne bele.

Kardics elébe tette a már teljesen kidolgozott szerződést, a Takarékné kölcsönkötvényével együtt. Váltóknak egész tömege feküdt a szerződés mellett, s éktelen hosszú biztosító okirat.

- Írd alá ezeket, barátom. Ennél jobb üzletet még ember ebben a városban nem csinált.

Lehajtotta a fejét és szédült. Aztán kezébe vette a szerződést, s olvasni kezdte.

Oly csüggedten ült, s csak arra vigyázott, hogy ez meg ne látsszék rajta. Ebben a pillanatban egy fiatalember lépett be, s aktákat hozott. Kardics bácsi letette a szemüveget, s felnézett a fiatalemberre.

- No, add ide, fiam.

Újra feltette a szemüvegét, s mialatt aláírt, kedélyesen azt mondta:

- Nagyon jól van, gyerek, nagyon jól van. Meg vannak elégedve veled a főnökeid, s már el is van intézve, hogy véglegesítve leszel.

A fiatalember, magas, kedves fiú, jól fésülve, jó nyakkendővel, elpirultan szólt:

- Köszönöm alázatosan, vezérigazgató úr.

Kardics bácsi mosolygott:

- Szeretem ezt a fiatal generációt, frissebb agyúak, energikusabbak, szorgalmasabbak, mint mi voltunk annak idején. Ha visszaemlékszem az én fiatakoromra, az akkori bankfiúk, azok csak táncoltak és kurizáltak. Dehogyan lehetett őket komolyan használni. Reggel kilumpolva jöttünk be, s piszkáltuk a körmünket. Ma más világ van, ma keményen meg kell dolgozni annak, aki valamit akar elérni az életben.

Azzal felállott s megveregette a fiatalember vállát. Egy fejjel magasabb volt nála, szép atlétaalak.

- Nagyon helyes, sportolni, úszni, vívni, boksizolni. Ez nem rontja az izmokat, nem pezsgőt, hanem finom sportokat, he?

A fiatalember lesütötte a szemét s mosolygott.

- No, még ma délelőtt megkapod a véglegesítést. Mi is az apád?

A fiatalember ártatlan szemekkel nézett a hatalmas úrra.

- Betűszedő, vezérigazgató úr.

Kardics bácsi megtorpant.

- Mi?

- Betűszedő.

Erre megkeményedtek a vonásai.

- Nem értem, mi az?

- A Zsarátnoki Újság nyomdájában harmincnégy év óta betűszedő. Nagyon derék, jó ember, csak a családjáért él, s engem, mint legidősebb gyermekét kitanított, itt érettségiztem le a kollégiumban, mint ingyenes növendék, mert mindig tiszta jeles bizonyítványom volt.

- Na igen, igen -, mondta a vezérigazgató -, menjen csak a helyére, és folytassa a munkáját.

A fiatalember meghajolt s elment.

Kardics bácsi nagy léptekkel járt fel-alá a puha szőnyegen.

- Ilyen vigyázatlanok. Mégiscsak abszurdum. Mért nem tájékozódnak idejében. No, én aztán alaposan kútba estem a filozófiámmal. A mi fiaink dehogyan dolgoznak, fenét dolgoznak. Udvarolnak, lumpolnak. Hát nem megy az olyan hamar, ez az átalakulás. Az én gyerekeimet sohase lehetett rákényszeríteni a tanulásra. Úgy vontattuk át, hogy vacsorákra kellett meghívni a tanárokat... No mindegy, azért mégiscsak a gyereke van az emberhez közel.

- Mondd, kérlek szépen, én most rendben vagyok veletek? - kérdezte a főügyész egyre az iratokba mélyedve.

- Hogyne, kedvesem.

- Amint látom, bizonyos hányada az összegnek szabad.

- Hát persze, az úgy van megállapítva. Kardics bácsi mindenre figyel. Most nyitunk egy folyószámlát, ott javadra lesz írva az egész összeg s a kifizetések mind a folyószámláról történnek. A szabad összeg, nem is tudom mennyi, valami tizenötezer pengő, az természetesen rendelkezésedre áll.

- Igen.

- Holnap délelőtt lesz szerencsém, akkor majd elintézzük a formaságokat.

- Igen.

- Aláírások stb.

- Igen.

Úgy ment el, mint aki elvesztette az ártatlanságát.

Mikor az utcán találta magát, olyan volt, mint a lány, aki először volt legénylakáson, ahova oly hetykén és magabiztában ment, s ahol a kíváncsiság, az akaratnak pillanatnyi kikapcsolódása elvette az erejét, s megtépettnék és rongynak érzi magát...

Folyószámlája van a hatalmas bankban, ahol azelőtt egy háromszáz pengős kölcsönt elérni semmiképpen nem tudott volna. Most tizenötezer pengő csak úgy rendelkezésére áll. Dehogyan fog ő ahhoz valaha is hozzájárulni.

Valami konfliktus volt benne, a régi énye s a mostani közt. Valami belső zűrzavar. Egyáltalán nem tudott eligazodni, s ez rémes volt és boldogtalanság. Csak ment, csak ment előre, maga se tudta, hova megy. Néha köszönt neki valaki, olyankor gyorsan a kalapjához nyúlt s nem tudta, kinek köszön s hogy kell köszönnie. Mindenkinek a legnagyobbat köszönte, amit csak tudott, mert oly kicsinek, semminek és szerencsétlennek érezte magát, legutolsónak a városban.

A posta előtt hirtelen megállott. Kevés habozás és tünődés után a távirdahivatalba ment. Kért egy blankettát s az öccsének táviratozott, hogy jöjjön azonnal, beszélnie kell vele.

Ez jó lesz, ez megnyugtatta. Menyhért az egyetlen, akivel beszélni tud. Most még Linával sem. Ezeket a dolgokat nem mondhatja el Linának. Nem is mer hazamenni.

Csak ment az utcán végig, aztán befordult egy mellékutcára. Ott bátrabban lélegzett, s ahogy az utca egyre szűkebb lett, s elkanyarodott a piaristák rendháza mellett, s az apró házak hosszú sora között a munkástelepekre került, szabadabban lélegzett. Végre egész apró vityillók közé jutott. Megállott s végignézett rajtuk. Ezeket mind le kell romboltatni s munkástelepet létesíteni.

Hogy ezt hogy kell s hogy lehet megcsinálni, fogalma sem volt róla, de megnyugtatta. Most mindenáron a megnyugvást kereste. Adni akart. Adni másoknak, a szegényeknek, akik érthetetlen módon nem tudnak hozzájutni semmihez, akiknek nem áll rendelkezésére a Kardics bácsi. Azért kell megcsinálni a Sertéstenyészőt is, mert ott munkát lehet adni egy rakás embernek, akik most munka nélkül, kiégett szemekkel mennek neki a télnek.

Ez a gondolat kicsit felelevenítette, s megindult a fantáziája, hogyan lehetne valamiképpen segíteni a szegényeken. Fantasztikus tervek lobogtak fel benne. Meg kell csinálni a csatornázást is, s mindent, hogy az emberek dolgozhassanak. Már látta a felszaggatott úttesteket, ahogy a munkások raja csákánnyal s kapával dolgozik s szombatokon mennek a fizetésért. Nem, itt élet lesz. Itt életnek kell lennie, mert ő azért kapta meg a sorstól ezt az állást, hogy ő ki legyen rendelve a tömeg védőjének és istápolójának. Meg kell csinálni a nagy központi kórházat is. Az is a levegőben van már évtizedek óta, s az orvosok nem tudnak eleget panaszkodni, hogy milyen szörnyűséges állapotok vannak a régi közkórházban. Mingyárt beszélni akart ezekkel az orvosokkal; dr. Mannheim bent szokott lenni a kaszinóban. Ez a Mannheim doktor egyszer neki, még régen, előadást tartott a kórházi állapotokról, hamar megfordult, hogy a kaszinóba menjen, hátha ott van.

Oly gyorsan ment, mintha valami kergette volna. Kikanyarodott a főutcára, s sietve ment fel a kaszinóba.

A szokott csönd. A szolga a már elfogadott udvariassággal vette le a kabátját, kalapját, s ő otthonosan ment be a kártyaszobába.

- Mannheim doktor itt van?

- Nincs, nagyságos úr.

Ott volt Martiny doktor.

Kártyáztak természetesen. Mindjárt helyet csináltak neki, s mintha ez volna az ő dolga, beült römizni közéjük.

De nagyon szórakozottan játszott, a legjobb lapokat eldobta s egyáltalán nem tudott figyelni arra, ami elment. Vesztett. Újra vesztett. Nevettek rajta. Végre egy kicsit felébredt s összeszedte magát. Nyert egyet. Nem jelentékeny, de nyert.

- Nahát, mit fogtok csinálni a Sertéstenyészttővel? - kérdezte dr. Martiny váratlanul.

- A Sertéstenyészttővel?... Mit lehet azzal csinálni?

Martiny felállott a kártyaasztaltól, s a társalgó felé sétált. Ő akaratlanul is követte. Mintha csak kötelessége volna az ellenzék gondolatait meghallgatni.

- El kell húzni a nótájukat ezeknek a bakonyi zsványoknak. Itt az egyetlen alkalom, hogy a város átvegye, de persze sohasem a város érdeke a fő, hanem a zsványoké. Már előre látom, hogy meg fog indulni a közbenjárás a városi szubvencióért. De azt leshetik, hogy a polgárság bőrének az árán kihúzzuk őket a sárból. Boronkay Feri villát épít a Sertéstenyészttő tégláiból? Hahá. Nagyon jó rendben van ez a dolog. El fogjuk licitáltatni az ipsét. Egy taknyos itt az alispán háta mögött megbújva főúri palotát csinál magának, hogy előre learassa a hasznot. Majd ki fogjuk vizsgálni ennek az építésnek a történetét. Boronkay Ferinek egy vasa nem volt két évvel ezelőtt. A Takarékkal szanáltatták, mert börtönbe került volna... Figyelmeztetem a főügyész urat, hogy hamarosan nézzen utána a dolognak, s kérjen zárlatot a Boronkay házára. Mert ettől a gazembertől kitelik, hogy ezt a pár napot felhasználja, míg szabad kézből eladhatja, s akkor aztán mingyárt komplikáltabb lesz a dolog. Meg vagyok győződve, hogy Boronkay úr hajlandó ma féláron is eladni a villáját, csak hogy a csúnya harctól meneküljön... Most rajtad van minden felelősség, ezt a patkányt legalább meg kell csípni a saját lyukában. Bele kell fojtani. A csatorna szennyébe. Nem lehet, hogy ilyen csirkefogók kimenekülhessenek a törvény markából. Ha van törvény a kis tolvajokra, kell lenni a nagyokra is.

A főügyész sápadtan hallgatott. Szeretett volna a föld alá süllyedni. Mondja meg, hogy Boronkay Feri már el is adta a villáját? s éppen neki, a főügyésznek? aki a vizsgálatot kellett volna, hogy megindítsa ellene. A közvélemény szerint.

- Te abban az időben még nem vettél részt a dolgokban, én két ízben tartottam már interpellációt a Boronkay Ferenc-féle dolgok miatt. Mindenki tuja, hogy csak egy egyszerű feljelentésbe kerül a dolog, s megindul ellene egy olyan eljárás, amilyen még nem volt a városban. Együtt vannak az adatok. Az én ügyvédi irodámban az összes iratok, feljelentések, munkások vallomása, minden gondosan ki van dolgozva. Nem akarom magam megtenni a feljelentést, mert az a főügyész kötelessége. Te nem vagy benne még ebben a maffiában. Makróczy az alispán barátja s az egész bünszövetkezetnek főmozgatója sohase tette volna meg. De egy új ember, akit a közbizalom emelt ebbe az állásba, megteheti. Meg is kell tenni. Ezzel aztán megindul az egész lavina, s megmondom előre, hogyha ezt a bátor lépést megteszed, akkor először is te leszel a város legszeretettebb védője, s aztán alkalmad lesz a város számára megszerezni ingyen az egész Sertéstenyészttőt. Csak ettől a vén bűnös Kardics-

tól tartsd magad távol, mert ez a legnagyobb méregkeverő. Hallom, hogy már kivetette rád a horgot, és vacsorán voltál nála a feleségeddel együtt.

- Rokonom.

- Úgy - mondta Martiny doktor, s nagyot szívott a szivarjából. - Úgy. No akkor nem szóltam semmit.

- Mért. Arról nem tehetek.

- Persze, persze.

- A felesége Kopjáss Ferdinánd-lány, s Kopjáss Ferdinánd a nagyapám édestestvére volt.

- Érdekes. Feleséged milyen lány?

- Szentkálnay.

- Szentkálnay? Abszurdum.

- Mi van ebben diffamáló?

- Diffamáló?¹⁹ Semmi. Én egy szót se szóltam... Egyszerűen különösnek találom a véletlenséget. Természetesen a vér nem válik vízzé.

- Ez gyanúsítás, ami ellen a leghatározottabban tiltakozom.

- Pardon. Nem látom be, hol van itt önnel szemben, főügyész úr, bármiféle gyanúsítás?

- Ebben a gúnyos hangban.

- Kérem, ezer bocsánatot kérek. Nem tudtam egyes dolgokat. Már így aztán egy kicsit más.

- Ez így van Magyarországon, kicsi az ország, mindenki rokon. Valószínűnek tartom, hogyha nagyon elkezdenénk firtatni, kettőnk közt is ki lehetne sütni valamiféle rokonságot.

- Hogyne, az én nagyanyám és az ön nagyanyja két asszony volt. Itt Magyarországon ez már elég alap a rokonságra, feltéve, hogy a vélemények s az érdekek azonosak. Ez esetben a vélemények, a világfelfogás, a világszemlélet nem azonos, tehát hagyjuk ezt a rokoni és családfai vizsgálatot... Megvallom, bizonyos rokonszenvvel viseltetem főügyész úr iránt, innen volt a bizalmas hang. De ha Kardics úr nagybátyja, s Szentkálnay, a legnagyobb bűnös, sógora, akkor bizony nehéz lesz egy gyékényre kerülnünk. Magyarország a rokonságok és a panamák lápvilága. Ez egy olyan furcsa ingovány, hogy aki ebbe beleplántálódik vagy akklimatizálódik, vagy elpusztul. Az olyan növények, amelyek szeretik ezt a nedvdús talajt, buja nagy virágokat hajtanak, azok, akik nem szeretik, belefúlnek a sárba. Hát, kérem szépen, köztünk mégsem hiszem, hogy valami rokonságot ki lehetne sütni.

- Hogy hívják az édesanyját?

- Először is lutheránus vagyok, felvidéki. Szepes megyei család. Már ennél fogva is lehetetlennek látom, hogy valaha így fonódtak volna a szálak, hogy összeérhetett volna a Kopjáss és a Szentkálnay nemekkel, s aztán az anyámat Malatinszkynek hívták.

- Malatinszky? - kiáltott fel a főügyész. - Az én anyám Bátay Zsuzsánna volt...

- Veri Bátay Szabolcsból?

- Nem, Gömör megyei család. S az ő anyját Malatinszky Évának hívták.

---

¹⁹ *Diffamál* - rossz híret kelti valakinek, rágalmaz

- Abszurdum.

- Na lám, hát itt nem olyan könnyű megszabadulni egymástól. Csakugyan kicsi az ország, még a régi Magyarország is, amit Nagy-Magyarországnak szoktunk nevezni.

- Az apám szűcs volt. Egyszerű szűcsmester. Mint szűcs jött vándorló évei alatt Zsarátnokra s megtelepedett. De a feleségéért visszament a hazájába s onnan hozta.

- Igen, az én nagyanyám pedig takácsnak a lánya volt. A híres podolini takácsok közül való család volt. Úgy tudom, azóta már kihalt a család odafent, vagy legalábbis eltűnt szem elől.

- Podolini Malatinszky? - nevetett dr. Martiny. - Fantasztikus. Az én anyám azokból származik. Talán akkor most már hozzáfoghatnánk tényleg a Sertéstenyészítő megmentéséhez?

- Azért nem kell senkit családi alapon sem befeketíteni, sem fehérre mosni. Utóvégre emberek vagyunk, s annyit számít az ember, amennyi ő maga.

Dr. Martiny elgondolkozott.

- A végén ki fog sülni, hogy nekem rokoni jusson meg kellene vennem a Boronkay Feri villáját, és ezzel le lehetne szerelni az egész közéleti tevékenységemet. Nem volnál szíves, kedves rokon, ebben egy kicsit közrejárni?

- Sajnos, egy napot késett a dolog.

- Hogyhogy?

- A villa el van adva, ma írták alá a szerződést.

- S ki vette, meg?

- Én.

Dr. Martiny, mintha a mennykő csapott volna bele, úgy elbámult, a szivar kiesett a szájából.

- S mennyiért? - kérdezte.

- Mindenesetre mélyen áron alul... Az én kis családi örökségem semmi esetre sem bírt volna el valami túlzott összeget. Az alispán felajánlotta, hogy közbenjár, s az alku létrejött.

- Kitűnő.

Kicsit hallgattak s nevetve néztek egymásra, de mindketten félelmesen komolyak voltak.

- De ha gondolod, hogy nem lett volna szabad megvennem, még hajlandó vagyok lemondani a javadra.

- Nem, nem, azt nem, köszönöm szépen.

- Miért nem? Nagyon szép ház.

- Hát azért.

- Én nem tudtam az eredete felől semmit, a ház a Boronkay nevéen van, erősen megterhelve, s az én folyószámlámról minden követelésemet átengedtem Boronkaynak, alig valami maradt. Csak oly kevés összeg maradt fenn a javamra, hogy a legnagyobb rémületben vagyok, s megjegyzem, részemről az alku még a feleségem beleegyezéséhez van kötve, mert ő nem akar egy ilyen nagy objektumba belemenni, mert nincs hozzáédzve, hogy ilyen túlzott életet éljen. Megmondom őszintén, még csak egy ideiglenes szerződés van a kezemben, s ha az asszony nem ír alá, akkor az egész vásár semmis.

- A betét is közös néven van?

- Nem, az tisztára Kopjáss-vagyon és szerzemény, de természetesen a feleségemmel vagyunk közösségben vagyok, s így az ő akarata ellenére semmit sem tehetek s nem is akarok tenni.

- Ma írtad alá?

- Ma.

Dr. Martiny hevesen kezdett járkálni a nagy teremben.

- A fene egye meg, én mindenről lekésem. Tegnap kellett volna elmondani neked, amiket ma mondtam. Ki van zárva, hogy belemenj egy ilyen vásárba, ha én előre felvilágosítlak. Barátom, abban a villában egy téglá sincs, ami ne lopott volna. Boronkay Feri, mint a Sertéstenyészítő ügyvezetője, az egészet annak az anyagából csinálta. Itt vannak nálam a napnál is fényesebb bizonyítékok.

- Kérlek szépen - mondta a főügyész -, azt mondd meg, hogy a város hogy csinálhatja meg ennek az egész Sertéstenyészítőnek a visszaszerzését? Én ma kint voltam, megnéztem, magammal vittem a főmérnököt és a gazdát, s mindent megmutogattam magamnak. Az építkezés elsőrangú. Ha keresztül lehetne vinni, hogy a város olcsón, vagy akár díjtalanul jusson hozzá, akkor lehetne alapítani belőle egy nagyszabású városi üzemet.

Dr. Martiny elgondolkozott. Felvillant az eszébe, hogy most itt volna az alkalom, hogy ennek a jóakarátú, de tájékozatlan embernek a segítségével be lehetne ülni a város gazdaságába. Egyetlen ember a városban, akivel éppen most rokoni összeköttetést is sikerült megállapítani. Az idő múlik, az örökös ellenzékiségnek is végének kell lenni egyszer.

Nagyot sóhajtott s azt mondta:

- Nekem most, sajnos, haza kell menni, nemcsak a feleségem miatt, hanem mert tárgyalásom van, bizonyos urakat hívtam meg, akik már azóta várnak... Hanem, holnap este, ha szíves volnál bejönni, akkor megmondanám a véleményemet a dologról.

Elbúcsúztak egymástól, s ő is hazament.

Mikor az utcáról be akart menni, egy sürgönyhordó biciklista állott meg a kapu előtt.

- Kit keres?

- Kopjáss főügyész urat.

- Én vagyok, adja ide.

Átvette a sürgönyt s elolvasta. Az öccse táviratozott, hogy a kilenc órai vonattal indul, s fél tizenkettőkor ideér.

A táviratot apró darabkákra szaggatta s elszórta. Akkor bement.

- Sok dolog van a Sertéstenyészítővel - mondta Linának -, egész délután abban tárgyaltam, majd vacsora után elmondom. Tizenegykor értekezlet van a városházán.

- Éjjel?

- Igen, mert holnap valószínűleg bűnügyi feljelentést kell tenni. Rettenetes, amit ez a Makróczy csinál.

Ezzel bement kezet mosni, azután az ebédlőben egyedül hozzáült a vacsorájához, s nagyjából, kissé túlozva a dolgokat, elmesélte az egész tervet, hogyan akarják a vállalatot a város kezébe átvenni.

Oly gyorsan repült az idő, hogy Lina figyelmeztette, hogy már háromnegyed tizenegy.

- Rettenetes fáradt vagyok - mondta -, le kellene feküdni, de hát mit csináljak, ha benne van az ember, húzni kell az igát.

Lina kikísérte az urát a kiskapuig, s sűrűn csókolgatta a sötétben, mint a szobalány, ha bakájától búcsúzik.

Mikor az utcán ment, úgy érezte, hogy rossz úton jár, tolvajúton, csak az Isten kiszabadítsa tisztességgel; soha többet.

Lassan sétált az úton, koptatta a járdát s nézte az alvó házakat. Már sehol sem volt fény, csak a kávéházakban s vendéglőkben. Milyen különös, hogy vannak emberek, akiknek mindig van éjjelük, hogy azt ellopják a másnapi munka elől.

Úgy nézte a várost, mint a gazda a maga birtokát. Arról van szó, hogy az emberek nyugodtan aludjanak. Egyenként nézte meg a nagy emeletes épületeket. Egyikben üzletek vannak, a másikban magánlakások. Mindeniknek jól kellene élnie s virágoznia. Sok huncutságra van szükség, hogy mindenki megtalálja a maga boldog nyugalmát. Mindenkinek egyszerű és sima az élete, de kezdett rájönni arra, hogy a vezetőké kövesebb és tövisesebb, s egészen másképp kell annak gondolkoznia, aki a tömegek helyett gondolkozik, mint a magánembernek.

Menyhért a fél tizenkettes gyorssal csakugyan megérkezett. A vonat hatalmas mozdonya fűjt és prűszkölt, előtte nagy út van. Ez a vonat megy tovább, túl, túl a közeli határokon, s megy a nagyvilág távoli tájai felé, megy keletre. Oda kellene menni a magyar föld termésének s a magyar árunak, de nem mehet. Nem mehet, mert a határon megállítja a lélektelen utast, az árut a vámsorompó, s itt maradnak a búzakenyerek és az ipari termékek. Hát azok vajon hogy dolgoznak most ebben az éjféλι órákban, akik ezeket a nagy dolgokat, az európai népek sorsát intézik.

Menyussal megcsókolták egymást.

- Mi van? - kérdezte Menyhért aggódva, de ő már felszabadult a gondok első nagy feszültsége alól a Martiny doktorral való beszélgetés következtében s mosolygott.

Bementek a vasút közelében egy kis kocsmába, ahol Menyhért sertéspörköltet s egy spriccert rendelt. Ő feketét kért, de nem tudta meginni. Menyhértnek egy órákor indult visszafelé a vonata, s így egy jó órájuk volt a beszélgetésre.

- Azért kértelek, hogy gyere el, mert az hittem, meg kell örülnöm. Ebben a városban senkim sincs, akivel őszintén kibeszélgessem magamat. Nagyon furcsa helyzetben vagyok, a régi barátaim elmaradtak mellőlem egy csapásra, lemaradtak. Nem értik meg, ami velem történik, csak az irigységüket ébreszteném fel, s előre tudom, mit mondhatnának. Csak azt, hogy maradjak ott, ahol voltam s ahol ők ma is vannak, de ott nem maradhatok, mert a sors egy új s magasabb, mindenesetre más millióbe dobott, s itt kell helytállanom. Itt viszont olyan embereket nem találhattam még ez alatt a rövid idő alatt, akikkel őszintén megoszthatnám a gondolataimat, mert azok sem értenék meg. Azoknak is csak azt kellene mondaniuk, hogyha nem bírom ezt az iramot, inkább mondjak le és menjek vissza a magam csöndességébe. De oda se mehetek már vissza, hiszen az életben megállás nincs, a régi állásomat elvesztettem, és nem áll módomban többé válogatni. Vagy helytállok, vagy elbukok.

Ezzel hozzáfogott beszélni, s minden tartalék nélkül, oly őszintén, hogy nem is volt előtte más, csak az, hogy szabatosan és tisztán összefoglalja az egészet. Önmagának beszélt. Csak a testvére előtt beszélhetett így.

Menyhért, aki ezektől a dolgoktól ugyanolyan távol állott eddig, mint ő, komolyan s meggyőződéssel hallgatott. Ugyanaz a Kopjáss volt, mint ő, s öneki is az volt a baja egész életében, hogy nem volt egy egyszerű tudós, aki teljes kielégülést talált volna a tudomány felfedező örömeiben, minduntalan kísérletet tett, hogy hasznosítsa is azt, amit megtudott, s aminek üzleti értékét is érezte. De sohasem tudott olyan tőkét összeszedni, amennyivel terveit meg lehetett volna valósítani, így csődbe került minden vállalkozásával.

Most megértette a bátyja dolgait, s igazat adott neki.

Helyeselte a házvételt, helyeselte, hogy magasabb nivójú életet akar bevezetni, nem is meggyőződéssel, csak ha méltó lesz külsőségekben is azokhoz, akikkel együtt akar dolgozni. Nem is juthat hozzá ehhez a társasághoz, ha kiskaliberűnek mutatkozik, akkor már előre elvesztette a csatát. Az életnek az a törvényszerűsége - mondta -, hogy minden társadalmi réteg egy nivón kell hogy legyen, különben olyan hézagok lesznek, amiket áthidalni nem lehet.

Helyeselte a Sertéstenyésztő dolgában végzettek is.

Ezt így kell csinálni, mert valóban csak akkor lesz belőle valami, ha ő a magáévá teszi az egészet. Nem csinálhatja meg senki más, csak ő, mert a főügyészi állással vele jár, hogy voltaképpen neki kell döntőbírónak, de a kigondolónak is lenni egy személyben. Tehát ezek a tervek csak akkor válnak valósággá, ha a főügyész vállalja.

Menyhért mindent helyeselt s mindent jónak talált, és Pista réges-régen nem érezte azt a lelki megnyugvást, amit most, hogy ellentmondás nélkül fogadja el őt valaki, egy más ember. Ez mégis a testvéri lélekközösséggel jár együtt. Nagy szeretettel nézett az öcsére, s igen hálás volt neki, hogy passzív magatartásával úgy meg tudta erősíteni az ő aktivitását.

Úgy repült el az idő, mint egy perc.

Mikor kikísérte Menyhértet a vonathoz, hirtelen nagy rémület ütött belé. Elfeledkezett arról, hogy pénzt vegyen magához s lázasan és izgatottan nyúlt a zsebébe, hogy legalább visszafelé meg tudja váltani az öccse jegyét.

Csak egy húszpengőse volt, semmi más pénze. Még mikor a vendéglőben fizetett, az apróból futotta s nem gondolt tovább.

- Van pénzed? - kérdezte az öccsétől.

- Bizony nincs. Hét pengő az egész vagyonom.

- Nem baj, a jegyet meg tudjuk váltani, s nekem tizenötezer pengő követelésem van a bankban, hát majd csak eligazodunk. Mihelyt hozzájutok valami kis pénzhez, rögtön küldök.

- Jó.

- Hűj, elfelejtettem beszélni a legfontosabbról, Berci bácsiról.

S hamarosan, sebtiben elmondta a családi szénbánya ügyét s hogy már meg is kötötte az öreg a szerződést a várossal, s a próbavagonokat már állítólag útnak is indította. S hogy a százezer pengő előlegből, kettőjük megegyezése szerint neki húszezer pengő jár.

Menyhért rémulten nézett rá.

- Berci bácsira vigyázz! Berci bácsiban nem lehet bízni. Egész életében hazudott.

- Nem lehet baj. A szent megvizsgáltatom, a főmérnöknek már megmondtam, hogy a legnagyobb rigorozitással járjanak el vele szemben, hogy én semmi felelősséget nem vállalok. S azt is megmondtam, hogy az én részesedésemet, a húszezret, tartsák vissza, azt én a folyószámlámra akarom befizettetni. Sőt tovább megyek, én még ehhez sem akarok hozzányúlani,

tervem az, hogy a házvételnél fennmaradt tizenötezerhez sem nyúlok, a húszezerhez sem, mert hátha vissza kell fizetni. Inkább ha valahol tudnék, valami kis magánkölcönt kellene szerezni, de ezt nem tudom, hogy lehet majd megcsinálni. Nemigen fetreng egyetlen barátomnál sem még párszáz pengő sem. No, majd csak lesz valami. Igaz, Alberttal mi van?

- Az egy szerencsétlen ember. Egy évig nem jelentkezett nálam, csak most a napokban keresett fel, hogy az öngyilkosság határán van.

- Mindent tudok, megírta, hogy ki akarja irtani az egész családját. Azért nincs pénzem, mert el kellett küldeni neki, meg Adélkának, az is milyen nyavalyás. No, mi jól el vagyunk látva testvérekkel.

Már a vonat ott állott, s most jöttek volna a legsürgősebb beszélgetések.

- Ha Albertet meglátod, mondd meg neki, hogy csak húzza ki az időt, nem fogok elfeledkezni róla, ha lehet, valami állást szerzek neki, mindenesetre gondoskodom róla, bár nagyon nehéz, mert az ember nem lehet fiahordó, nem is tudom elgondolni, hogy hová dugjam be, inkább majd Pesten próbálok összeköttetések segítségével valami ideiglenes munkát szerezni neki.

- Jaj, csak vigyázz, vigyázz ezekkel a testvérekkel.

- A te állásod itt a múzeumnál, úgy látszik, biztosítva van. Téged persze, az egészen más. Csak dolgozd ki minél hamarabb a múzeum berendezésének a tervét és programját. Hát isten áldjon kedves Menyuskám, nagyon köszönöm neked a jószágodat, nem is képzeled, hogy megnyugtat, hogy van valakim ebben az életben, akivel legalább meg tudom értetni magamat.

Már a vonat mozgott, Menyus a lépcsőn állott, úgy csókolták meg egymást még egyszer, aztán kivette zsebkendőjét, és utánalobogtatta a kifutó vonatnak, ameddig látták egymást, s akkor megtörölte a kendővel a szemét, s aztán az orrát fúvogatta sokáig.

- Jó reggelt, főügyész úr - köszöntötte valaki, és ő ijedten nézett rá.

Egy orvos volt, aki valakit kikísért.

Kezet fogtak.

Az orvos nevetve nézett rá.

- Az öcsém volt - mondta ő minden kérdés és szükség nélkül s mégis magyarázattal.

- Én is rokonokat kísértem ki - mondta az orvos. - Hát istenem, mindenkinek vannak rokonai. Csak az a furcsa, hogy a rokonok mindig szegények.

Hangosan nevetett, s úgy látszott, egy kicsit be van borozva.

- Nagyon gazdagnak kellene lenni az embernek, hogy a rokonai meg legyenek vele elégedve.

- Én nem panaszkodhatom - mondta a főügyész és Kardics bácsira gondolt egy kis öngúnnal - , vannak elviselhető rokonok is.

- Na igen - mondta az orvos -, a rokon az mind elviselhető, csak nagyon rátámaszkodnak az emberre. Mert kérem, nem az a rokon, akinek jól megy a dolga, hanem az, akinek rosszul megy. A gazdag rokonnal szemben én vagyok a rokon. Hogy is mondjam, a rokonság az csak lefelé terjed. Az olyan, mint egy háló: az ember belekerül ebbe a hálóba, s annak a köteleit a rokonság húzza. Meg akarják fogni a nagy halat. Talán én is tartom egy ilyen hálónak a kötelét, valami nagy összeköttetés kedvéért, csak én nem tudom megfogni a nagy rokont. Ellenben a kis rokonok azok olyan jól tudnak engem kötni, hogy csoda.

Kimentek a pályaudvar elé. Az orvos még azt mondta:

- Ha például a főügyész nekem véletlenül rokonom volna, most milyen jól jönne nekem. Nagyon szeretnék egy hatósági orvosi állást nyerni. Pardon, tisztiorvosít. De hát nincs semmi rokonom, akit protekcióra megkérhetnék.

- Nem kell ahhoz protekció - mondta kedvetlenül a főügyész -, képességek kellene és hivatottság.

Az orvos megjegyezte, hogy nagy magabiztában eljártssa a főügyész rokonszenvét.

- Hogyne, hogyne, kérném alázattal, s az nálam meg is van, mert tizenegy éve vagyok a városban; meglehetősen orvosi praxisom van, legalábbis harmincezer beteg átment a kezem alatt, már több esetben pályáztam is az állásra, de tudja isten, sohase volt, aki felkarolta volna az ügyemet. Nem is csoda, oly sok orvos van csak a városban is, mindenki nem érheti el.

Látta, hogy a főügyész nem ragadja meg az alkalmat, hogy ebben az éjjel utáni órában felajánlja a protekcióját, hát visszanyerte a humorát, s azt mondta:

- No, mindegy, ha még egyszer születek, megpróbálom jobban megválasztani a szüleimet. Jó éjszakát kívánok, főügyész úr.

A főügyész úgy érezte, hogy tartozik állásának azzal, hogy az orvos miatt autóba üljön. Csak mikor már bent ült, s a kocsit elindult, akkor jutott eszébe, hogy semmi pénz sincs nála, most mi az ördögöt fog csinálni. A kocsit se tudja kifizetni.

Linát csak nem költetheti fel, hogy adjon másfél pengőt hamar. A legnagyobb gondban volt, hogy vágja ki magát.

Mikor a kocsit a ház elé ért, s ő már kereste a szavakat, hogy miképp rendelje be másnap reggelre a sofőrt a hivatalába, az leugrott a volán mellől s roppant udvariassággal nyitotta ki a kocsit ajtaját.

Mímelt szórakozottsággal nyúlt a zsebébe pénz után, akkor a sofőr megszólalt:

- Méltóságos úr, nem tetszik rám emlékezni? Én vagyok az a Pap bácsi, a fuvaros, aki a szomszédban lakott, mikor a Bácskai úton tetszett lakni. Nagyon szépen megkérném a méltóságos urat egy szívességre, ha nem tetszene rossz néven venni. Tessék szíves lenni megkönyörülni rajtam, kérem négy gyerekem van, és a városnál nem tudok hozzájutni fuvarhoz. Már be van adva a kérvényem, de nincsen semmi protekció, és akkor az embernek csak eldobják a kérvényét.

- Mit kért?

- Kérem alássan, méltóságos úr, nekem, mint helybéli polgárnak - lelkesedett a sofőr-, jogom volna az erdei szállításoknál munkát kapni, de kérem, csak a protekciók jutnak mindenhez.

- Hogy híjják magát?

- Pap Vendel.

- Jöjjön fel holnap a hivatalba, s akkor megnézem a dolgát.

- Igenis méltóságos úr.

- Nem vagyok méltóságos.

- Igenis.

- Én a nép embere vagyok. Nálam nincs protekció. Én az érdemet nézem. Aki városi polgár, annak előjoga van.

- Igenis.

- Jó éjszakát.

- Nyugodalmas jó éjszakát kívánok.

Mikor a méltóságos úr becsukta maga után a kaput, a városi polgár azt mondta:

- A fene essen hasra veled, a nép embere vagy, de a fuvart nem fizeted meg. Ez is csak olyan, mint a többi, kár volt szólni.

A főügyész lábujjhegyen ment be a házba, s az előszobában levetette cipőjét, úgy vetkezett le az írószobájában, s óvatosan ment be a hálóba. Az utcai lámpa bevilágított, s nem kellett lámpát gyújtani. Mikor lefeküdt, Lina megmozdult, de nem ébredt fel. Már hozzászokik, hogy ő ilyen későn jár.

Mereven kinyújtózott, összekulesolta a kezeit s elkezdte mondani azt az imát, amire kisgyermek korában az édesanyja tanította meg.

Aztán eszébe jutott, hogy a nagyanja révén rokona lett Martiny doktornak, elmosolyodott s elaludt.

Régen aludt ilyen nyugodtan s jóízűen.

Mikor reggel felébredt, már a gyerekek iskolába mentek, csönd volt.

Később Lina belesett az ajtón, s látva, hogy az ura fent van, bejött.

- Rettenetes ez a maga elfoglaltsága - mondta -, ez már ezután így fog menni?

- Ezekben az első időkben.

- Ne engedje magát annyira kihajszolni. Nincs maga ahhoz szokva. Ha aztán tönkreteszi magát, akkor mi lesz?

- Csak ezen legyek túl, akkor meg van alapítva a tekintélyem s minden úgy fog történni, ahogy én akarom. Képzeld, a maga rokonai, azok tönkremennek. Ahogy látom, a Szentkálnayak egész vagyona is kevés arra, hogy azt a nagy lyukat betömjék, amit csináltak.

Lina leült az ágya szélére, s ő elmondott mindent, amit el lehetett mondani a Sertés-tenyésztőről.

- Úgy kell nekik, mindig rossz rokonok voltak - mondta Lina. - Egy lépést nem tettek volna értünk soha.

20.

Felöltözött s bement a hivatalba.

A főmérnök már, várta. Ott ült az íróasztalánál, ahogy aktákba volt mélyedve, s noteszébe jegyeztetett.

- Mi az, pajtikám.

Már megtanulta ezt a szót a polgármestertől.

- Nézem ezeket az árajánlatokat - mondta a főmérnök.

- Milyen árajánlat?

- Ma reggel jött be egy csomó. Holnap lesz a pályázat lezárása, s már egynéhány beérkezett.

Ezzel összerakta az aktákat, s egy csomóban félretette az asztalon.

- Ja igen, a vashíd.

Volt a város alatt egy kis patak, amely azonban nagyon veszélyes volt, mert tavasszal, ősszel, nagy esőzések idején hallatlanul meg szokott duzzadni. A város pályázatot hirdetett egy vashídra, amely a régi rozszant fahíd helyére jönne.

Odaült az asztalhoz s várta, hogy a főmérnök mit akar mondani.

De annak nem volt semmi jelenteni valója, adomázni kezdett.

Unottan hallgatta.

- Igaz, tegnap beszéltem Ráczevey bácsival. A főispán megígérte neki, hogy közbenjár a pénzügyminiszternél a kúria dolgában.

- Milyen kúria?

- Azt szeretné, ha a miniszter megvenné az ő kúriáját adóhivatalnak.

- Ráczevey?

- Igen.

- Ezt az ügyet még nem ismerem.

- Különbön egész rendben van a dolog, csak egy baj van, az, hogy a kúria kint van a városból egy kicsit, a nyomárkai úton.

- Nyomárkai út? Hisz az kint van egészen a határban.

- Igen, hisz ez a baj. Messze van. Mert ha bent volna a városban, akkor nem volna semmi hiba. A ház kitűnő, nagyszerűen van megépítve, a falak századokra szólnak. Történelmi emlék is, mert negyvennyolcban ott volt a Nagy Sándor főhadiszállása, így bizonyos kegyelet is fűzi hozzá a várost. A Ráczevey család is mindig nagy pártfogója volt a városnak, több tagja főbíró volt a régi időkben, főispán, alispán is volt köztük nem egy, szóval csak az az egyetlen kicsi kis hiba van, hogy kissé messze van a város központjától.

- Ez elég hiba, az adóhivatalnak közel kell lenni, hogy a lakosság könnyen közelíthesse meg. Anélkül is nehezen fizetik az adót, hátha még két kilométerre kell menniök.

- Nem több két kilométernél - mondta a főmérnök.

Erre ő gondolkozni kezdett s úgy vélte, hogy bizony több. Van az három is.

- Szóval arról van szó - mondta a főmérnök -, hogyha a város ajánlja, akkor megveszi az állam, sőt ígéretet kaptunk, hogy a pénzügyigazgatóságot is megkapjuk. Zsarátnok sokkal központibb fekvésű, mint ahol most van.

- No, de pénzügyigazgatóságot pláne nem lehet a városból kitelepíteni.

- Miért, ez egy ideális hely. Gyönyörű parkja van, százados fák és nagyszerű levegő. Pormentes. Minden pénzügyigazgató csak ide fog pályázni, mert valóságos paradicsom az a hely.

- És ez aktuális dolog?

- Hogyne, ez egy elintézett dolog. Ráczeveynek az unokaöccse államtitkár a pénzügyminisztériumban.

- Majd beszélek a polgármester úrral.

A főmérnök el akart menni.

- Kérlek alázattal, nem kaphatnám meg a hídpályázati terveket néhány órára? Előzetesen tanulmányoznom kellene a dolgot, hogy ne legyek készületlen.

- Kérlek, ezeket meg fogod kapni, mihelyt le lesz zárva a pályázat. Én természetesen egyáltalán nem tudok beleszólni, csak neked kell ebben szakvéleményt mondani.

- Éppen azért kérlek, éppen azért. Nekem a jövő napokban rendkívül nagy elfoglaltságom lesz, s szeretném előre munkába venni.

- Én azt hiszem, ezt a szabályok tiltják.

- Milyen szabályok? - kiáltott a főmérnök, s azzal kirobbant. - Csak nem képzeled, hogy nekem érdekem fűződik hozzá, hogy a pályázat lezárása előtt betekintsek az ajánlatokba. Nekem mindegy, felőlem csinálhatjátok, amit akartok.

Nagy haraggal vette a kalapját s elment.

Ő ezen a felinduláson ütődött meg. Addig nem is gondolt semmiféle illegitim dologra, de most elkezdett tűnődni, hogy valóban nincs-e valami érdeke a főmérnöknek abban, hogy éppen a pályázati határidő letelte előtt lássa a benyújtott pályaműveket.

A főmérnök már csak tüntetett a dühével, elég nyugodtan ment el, mert a legfontosabb adatokat már kijegyezte, de szeretete volna a statikai számításokat is kiíratni, hogy a Holub és Társa céget informálhassa.

A főügyész fogta az egész paksamétát s bezárta az álló nagy iratszekrénybe.

Aztán behívatta a titkárt, Péterfi doktort, és a Sertéstenyészítő aktáit kérte.

A Sertéstenyészítő 1925-ben alakult másfélmillió korona alaptőkével. Mikor a pengőszámítás jött, ez százhuszezer pengőnek felelt meg, de akkorra el is tűnt az egész alap. Kaiser növelte meg a koncepciót, s az alaptőkét fölemelték négyszázezer pengőre. Tavaly még egyszer fölvezették a részvényeket hétszázezer pengőig.

- Mért mondták nekem, hogy másfélmillió befektetett alaptőke?

- Ez az ellenzék szava. Nem mondják ki, hogy korona.

- Úgy.

- És tényleg, csak az első másfélmillió koronát fizették be teljesen. Különben ma már a veszteségmérleg meg is haladja a másfélmillió pengőt.

- Úgy, értem.

- Számlák. Az építésznek még mindig óriási követelése van. Vásárlások. Kukorica- és sertés-tartozás. Befektetések. Gőzekék.

- Hogy történik az, hogy még ma sincs átírva a Sertéstenyészítőre a földterület.

- A belügyminiszter még ma se hagyta jóvá a közgyűlési határozatot.

- Úgy.

Ez mind megint új dolog volt neki. Csak most kezdte egy kicsit megérteni a dolgot.

- Hogy gyűltek így fel az adósságok?

- A vezetőség hamar eljutott arra a pontra, hogy a tőkéje kimerült. De a dolog természete szerint kénytelenek voltak egyre tovább terjeszkedni és fejleszteni az üzemet. Közben volt egy-két sertésvész. Az oltások, az egészségügyi berendezkedés roppant összegbe került. S lyukat lyukkal tömtek be. Az öreg Szentkálnay mindenre azt mondta, „itt vagyok én”. Aláírt. Váltókat. Számlákat. Elég könnyelműen csinálta. Arra jött a kukorica áremelkedése. S kész az egész.

Már memorandumszerűen volt összeállítva a Sertésenyésztő története, könnyű volt átmenni rajta.

Mikor derekán voltak az iratnak, a polgármester titkára jött, hogy a méltóságos úr kéreti a főügyész urat.

Azonnal ment.

- Á szervusz, szervusz, pajtikám - mondta a polgármester, s felállott és elébe jött.

Leültek a fotelekbe, s az öregúr megveregette a térdeit.

- Hát hallom, hallom, hogy egészen jó úton haladunk, igaz? Hát tetszik a Sertésenyésztő?

- Kérlek alássan, méltóságos uram - mondta komolyan -, még nem vagyok egészen tisztában a dologgal, de az az érzésem, hogy a város nagyon jó üzletet csinálhat még velem.

- Nahát csak beszélj, kedves, beszélj.

Erre ő azt mondta el, amit tegnap Kardics bácsitól hallott. Óvakodott arról beszélni, amit ma megtudott. A polgármester nagy figyelemmel hallgatta s csak az volt a kényelmetlen, hogy a szeme állandóan bele volt fűrődve, annyira, hogy kicsit bele is zavarodott, s mikor azt kellett volna kifejtene, hogy a régi részvénytulajdonosok az ő véleménye szerint mennyire felelősek, elhallgatott.

- Meg kell csinálni - mondta a polgármester. - Hallom, Martiny doktorral is tárgyaltál, pajtikám.

- Na, neki nem mondtam el a lényegét, illetve csak a lényegét, annyit, amit neki hallania lehet. Nagyon óvatos voltam.

- Igen, igen - mondta a polgármester. - Meg kell az ellenzékkel beszélni.

- S amit neki mondtam, úgy vettem észre, hogy meg is nyerte a tetszését. Voltaképpen ő ugyanazt mondta. Meg kell menteni a város számára az egész üzemet, s városi kezelésben folytatni. Meg vagyok győződve, hogy ez lesz az első ügy, ami ellen semmi ellenzéknek nincs ellenkező véleményre jogosultsága.

- Ó, az ellenzék - legyintett finoman a polgármester. - Az ellenzék az szükséges. Ha nincs ellenzék, senki sem hiszi el, hogy jó az ügy.

És hangosan nevetett.

- Ha már az ellenzéknek is tetszik, megette a macska.

Tétován hallgatott, s szerette volna tudni a polgármester igazi véleményét.

De a polgármester egy adomát mondott el Deák Ferencről. Még az ő fiatalkorában történt, mert ő még ismerte Deák Ferencet, igaz, nem nagyon, mert már öreg volt s beteg, és nem szokott már beleszólni a dolgokba. De akkor történt, hogy egy képviselőválasztás miatt deputációval keresték fel az Angol Királynőben - pajtikám, az a nagy ember úgy lakott, mint egy igazi szobaúr. A folyosón kellett várakoznunk, míg bemehettünk hozzá. Végre elment tőle

Lónyay Menyhért, s mi bementünk. Persze abban az időben mi voltunk az ellenzék. Mindenki ellenzék fiatalkorában, aki még negyvenéves korán túl is ellenzék, az nem is lesz ember soha. De aki harmincéves kora előtt nem volt ellenzék, abból sem lesz ember soha. Tisza Kálmán is ellenzék volt harmincyolc éves koráig... Hát beme gyünk az öregúrhoz. Ott ült a nagy székében, s fel sem állott. Úgy állottunk előtte, mint az iskolásgyerekek. Meghallgatta a szónoklatunkat, s azt mondta: csak röviden, fiam, mert az élet rövid, mint a gatyamadzag. Az is mindig akkor szakad be a korbba, mikor nem kéne...

Nagyon nevetett s olyan furcsa volt, egész elfeledkezett mellette az ember arról, hogy ma is élet folyik, egy régi világ derengett fel.

- Akkor mondta azt is, hogy aki húszéves koráig nem volt szép, harmincig nem volt okos, negyvenig nem lett gazdag, abból már nem lesz soha semmi. Te hány éves vagy, pajtikám?

- Negyvenöt.

- Legszebb idő. Mondd csak, mért nem adod oda ennek a szegény inzsellérnek azokat a dolgokat, amiket kér?

A főügyész megrezzent.

- Méltóságos uram, pályázatot nem szabad kiadni addig az illetékes mérnöknek, míg a pályázat le nincs zárva.

- Persze, persze, hát csak add oda; neki a jövő héten rettenetes sok dolga lesz. Én vállalom a felelősséget és többet meg ne halljam azt a méltóságos urat, már megmondtam neked, hogy kedves öcsém vagy, s bátyád vagyok, vagy megtagadsz, pajtikám?

- De... édes jó bátyám.

- Aztán majd beszélünk erről a Sertéstenyésztőről, nagyon szép, amiket mondtál, s csak az a feleletem, hogy meg kell csinálni. De a Martiny doktor csak legyen ellenzék, nagyon kell nekünk az a kis ellenzéki terror, ők kényszerítenek rá, hogy megcsináljuk a dolgokat. Ha nincs ellenzék, akkor meghal minden. Az ellenzéket meg kell becsülni... Ezt is Deák Ferenc mondta... Hát honnan barátkozol te ezzel a derék Martiny doktorral?

- Rokonom.

- Rokonod? - kiáltott fel a polgármester.

Felkiáltásában olyan őszinte meglepetés volt, mintha azt hallotta volna, hogy dr. Martinyt kinevezték főispánnak.

- Rokonod? - tette hozzá. - Hogy lehet az?

A főügyész elmosolyodott.

- Hát az ő nagyanyja, meg az én nagyanyám két öregasszony volt.

De a polgármester e pillanatban nem volt hajlandó a tréfára.

Mereven és kissé gyanakvóan nézett, úgyszólván kénytelen volt magyarázatba bocsátkozni.

- Nagyapám, Kopjáss István, szintén István, apám is István volt, feleséget Gömör megyéből hozott, Malatinszky Évát, aki a podolini Malatinszkyak közül való volt. S Martiny doktornak a nagyanyja szintén podolini Malatinszky-lány volt. Innen a rokonság. Nagyon távoli, ha akarom igen, ha akarom nem, ahogy parancsolod, bátyám.

- Hm, hm - ühmgetett a polgármester -, fatális, fatális.

- Innen van - mondja Martiny doktor -, hogy eddig még az egész városban semmiféle rokoni kapcsolatot senkivel nem sikerült neki megállapítani, hogy apai-anyai ágon felvidéki - gondolom, azért is volt ilyen kitartóan s annyi időn keresztül az ellenzék vezetőembere. Nem volt semmi kockázatnivalója.

- Na látod, na látod - mondta a polgármester a szakállát vakargatva. - Gyere csak vissza, s ülünk le egy kicsit ennél a kérdésnél. Nem lényegtelen, nem lényegtelen... És mit akar az az ember... evvel a rokonsággal... Mit akar?... Mit akar elérni? Mit mond?

A főügyész megzavarodott. Mialatt leült, megvillant benne, hogy ezek az urak a rokonság kérdését valósággal úgy fogják fel, mint a bejelentett jogcímet arra, hogy részt vehessenek a panamákbán.

- Nem tudom, mit akar - mondta óvatosan -, még nem vallott színt.

- Ez az: próbálkozik... Nagyon vigyázni kell. Az nem megy csak úgy, hogy valaki itt egyszerűen felül a nagy lóra, s a nehéz idők után bekapcsolódik a város dolgaiba, holott arra semmi jogcíme nincs. Ellenzék akárki lehet. Ahhoz nem kell egyéb, csak támadni és kritizálni. Hát az ilyen nímándoknak könnyen megy, s tudtam én azt, hogy egyszer csak el fog következni az idő, hogy bejelenti, hogy rokon... Nézze meg az ember... Ezzel már minden jóvá van téve. Nem lehet fölszedni mindenkit.

A főügyészben benne volt, hogy tiltakozzék doktor Martiny ellen, hogy kimondja, hogy neki sem inge, se gallérja, hogy ő nem törődik vele, de közben meg arra gondolt, hogy esetleg nem is hiszik el neki, s a polgármester csak azt fogja gondolni, hogy csak takargatja a céljait, amit a Martiny útján vél elérni... Tehát kis hallgatás után azt mondta:

- Méltóságos uram, én ma este beszélni fogok vele a kaszinóban - mert megkért, hogy menjek be, s majd meglátom. Majd kiugratom a nyulat a bokorból. Tessék neki színt vallani.

A polgármester finom öreg ujjjaival citerázott az asztalon.

- Nem szeretem én azt a színvallást, ne valljon ő színt, maradjon ő csak az ellenzékben. Jó, ártalmatlan ellenzék... De mi az ördögnek neked ez a rokonság?

- Én nem tehetek róla, ha a nagyapám előkészítette.

- No de hát te fedezted fel... Rettenetes nagyszájú ember...

- Be kell tömni a száját.

- Ezt?... Ez nagyon éhes... Semmi se sikerül neki... Az irodája se ér semmit. Más ilyen ellenzékiiséggel vagyont szerez, s ennek nincsenek kliensei.

- Úgy. Ez komoly dolog, bátyám. Ez komoly dolog... Én mindenesetre kitapogatom. Holnap már többet tudok mondani.

A polgármesternek a titkára jelentette, hogy kik várnak odakint. A főügyész meghajtotta magát s elment.

Még a folyosón is mosolygott. Tetszett neki, hogy olyan ügyes és okos volt. Nem rossz az, egy kicsit sakkban tartani az urakat. Legalábbis addig, míg tisztában nincs mindennel, amire ügyelni kell.

A főmérnök már ott várt a szobájában, érezte a könnyedségén, hogy biztosnak érzi magát a dolgában, s tudja, hogy az iratokat úgy fogja megkapni, ahogy akarja. No, legalább megvárakoztatja egy kicsit.

Ő került felül:

- No, pajtikám - mondta kedélyesen -, jó, hogy itt vagy, beszélgettem a polgármester úrral a Sertéstenyésztről. Légy csak oly kedves, és ülj csak össze velem, nézzünk bele egy kicsit ebbe a dologba.

- Ja, nekem nagyon sok dolgom van.

- Tudom, tudom, ez azonban rettenetesen sürgős. Kérlek, kedves Péterfi doktor - szólt át a másik szobába -, légy oly kedves, hozd csak a Sertéstenyésztröt. Mondd csak, kérlek alássan, mennyivel is tartozik a vállalat ennek a Holub és Társa cégnek?

- Hát azt én nem tudom, ott fekszenek a számlák.

- Mégis, sokkal?

- Sokkal.

- Ő épített odakint mindent?

- Természetesen.

- A berendezést is?

- Milyen berendezést?

- Úgy gondolom, a villanytelep berendezését, például a gépeket.

- Nem, azt a Szentkálnay-cég csinálta.

- Igen. Hát nekik van gépgyári képviselőjük is?

- Vaskereskedő; neki a szakjába vágott, s bizonyára olcsóbban készítette el saját magának, mintha ügynökökkel dolgozik.

Péterfi doktor hozta a nagy paksamétát. A szoba közepén volt egy nagy asztal, arra rakta le a főkönyveket s mellé oszlopokba az aktákat.

A főmérnök gyanúsan s kedvtelenül nézte az előkészületeket.

- Én, barátom, ma képtelen vagyok egy negyedórát is erre szánni, már most is sokat késtem s mingyárt itt a dél. Addig nekem kimutatást kell készítenem a polgármester úrnak.

Gondolkozva nézett maga elé, s nem akarva a húrokat túlfeszíteni, elbocsátotta a főmérnököt. Úgysem ismeri még eléggé a dolgot. Szó nélkül kiadta hát a versenypályázat iratait, s kedvetlen mosolygással nézte, hogy a főmérnök elviszi őket. Még mikor kiment is a főmérnök, még akkor sem bírt magához térni. Úgy érezte, mintha tolvajlás történt volna. Vajon mit terveznek, mit akarnak, mit csinálnak ezek. Na majd másképp lesz, mihelyt beletanul a dolgokba.

Péterfi dr. ott állott előtte s várt.

- Kedves Péterfi, én egyre kevésbé értem ezt az egész ügyet. Te olyan kitűnően ismered, nem tennéd meg, hogy pragmatikusan összefoglald az egésznek historikumát?

- Ahogy parancsolod, főügyész uram.

- Nagyon jól meg kell ezt érteni, s igen hamar. Amint látom, esetleg órák kérdése, hogy dönteni kell az elvek felől, s nem állhatok szembe az urakkal tudatlanul. Az ügy érdekében s az én érdekemben van, hogy mindent világosan azonnal megtudjak.

- Kérlek alázattal, főügyész uram...

- No de parancsolj helyet. Megállj csak, engedd meg, hogy valami egészen furcsa dolgot kérdezzek.

- Parancs.

- Hova való vagy?

- Én? Én, kérlek alázattal, erdélyi vagyok. Erdélyi menekült.

- Aha. Feleséged is.

- Az is.

- Szóval nem vagy alföldi, s nincsen itt semmiféle rokonod?

- Sajnos, bizony nincs.

- Hát akkor hogy éltek itt, az idegenben?

- Bizony meglehetősen nehezen, mert nagyon jól méltóztatol rátapintani, itt csak azok tudnak magukon segíteni, akiket a rokonság segít. Pláne a zsarátnoki polgárság annyira semmibe veszi az idegenből jötteket, hogy tüntetően érezteti például a házigazdánk velünk, hogy jöttmentek vagyunk. De már megszoktuk, hogy névnapra, disznótorra eszükbe sem jut, hogy meghívjanak, sőt a legegyszerűbb dologban, mondjuk egy öl fa lerakása esetén is úgy kezelnek, mintha nem is volnánk magyarok, hanem isten tudja miféle idegen betolakodottak. Most is volt egy afférunk, az ember saját fülével hallja, hogy a hátunk mögött káromkodnak, hogy a teremtésit ezeknek a gyűtmenteknek, kiszorítják az embert a tulajdon házából - pedig csak arról volt szó, hogy pincét kértünk, ahova a télire való holmit, krumplit, répát elhelyezzük, mert valami malacfélét vett a feleségem, s a legszemtelenebbül azt hányták a szemünkre, hogy ez nem volt benne a szerződésben, holott a lakást úgy vettem ki annak idején, hogy disznót is tarthatunk. Van neki elég óla, s üresen áll, mert a birtokot kiadták bérbe, ahogy itt szokás, a saját gyerekeiknek, s ők, mint öregek eltartást kapnak, s csak annyi disznót tartanak, ami nekik a saját szükségökre elég; legalább tizenhat disznóra való hely üresen áll s nem akartak egy rekeszt adni a mi malacainknak, mert eddig nem vettük igénybe. Nagyon nehéz ebben a városban megélni. Egész más mifelénk. Ott a gazdaember sokkal kedvesebb, szívesebb, s az uraknak úgy kedvében járnak, hogy öröm. De hát hozzá kell szokni.

A főügyész meg volt nyugodva. Ő csak azt akarta megtudni, hogy Péterfi dr. „aggálytalan tanú”-e, vagy nem. Aggálytalan tanú, aki semmiben sincs érdekelve. Most megérezte, hogy ez az ember itt csak éppen jelenlevő. Nem volt s nincs semmiféle rokoni összeköttetésben senkivel, tehát el lehet hinni, amiket megfigyelt s amit mond.

- Hogy indult ez a Sertéstenyészto?

- Még akkor nem voltam itt. Én csak 1927-ben jöttem a városhoz. Akkor már a második virágzását élte a Sertéstenyészto. Úgy tudom, hogy a forradalom után kezdődött az egész. Volt itt egy Devecseri nevű sertéskupec, annak az ideája volt. 1921-ben vagy 22-ben hozta össze a részvénytársaságot, s mivel nem tudtak megalakulni, belevette a Makróczy bérlőjét, s úgy csinálta meg az egészet másfél millió korona alaptőkével. De akkor a pénz zuhanása miatt, mielőtt valamit kezdhettek volna, a kis alaptőke megsemmisült, úgyhogy semmiféle üzembe nem tudtak belekezdeni, s Devecseri tönkrement. A Makróczy bérlője is belebukott, ki is tették a bérletből, s az egész részvénycsomagot ingyen megkapta Kaiser, s ez fújta fel az egészet. Ez is megbukott. Megszökött Amerikába. Szentkálnay férjhez adta a lányát, akkor felelevenítették a dolgot, s elhatározták, hogy a város segítségével megcsinálják. Akkor volt, hogy tisztán látták már, hogy a Szentkálnay régi üzletköre megszűnt a határok miatt. Neki óriási forgalma volt a Balkánra és Törökországba. Ez az új vámhatárok miatt többet nem volt végrehajtható, s

valami újat kellett keresni. Kézenfekvő volt, hogy ebben a városban a disznó az, amit rentábilisan lehet termelni. Közsükséglet is volt. A városi üzemeket meg lehetett azonnal nyerni fogyasztónak. Ez maga nagy kvantum. De ennél még fontosabb volt, hogy a gazdák nem tudták a sertéseiket eladni. Csinálni kell egy részvénytársaságot, amely felvegye a fölösleges anyagot. Így mingyárt maga a Szentkálnay-gazdaság járt legjobban, mert saját magának biztos vevőt teremthetett a Sertéstenyésztővel. Szentkálnay valami kétezer holdat bír, s bérelt hozzá annyit, hogy ma körülbelül háromezer holdon gazdálkodik. Az uraknak is mindenkinek van birtoka. Az alispán úrnak hatszáz holdja van, a polgármester úrnak nyolcszáz. Ők már maguk hárman elég erősek voltak egy nagyarányú üzem ellátására, s nem kellett többet a piacon gondolkodni. A szükséges kukoricát is maguk remélték szállíthatni, s így kitűnően el lettek volna látva piaccal. Nem kellett se a sertéskereskedőkkel, se a terménykereskedőkkel harcolni. A fiatal sertést, a kukoricát, árpát, zabot, tököt, szóval mindent lekötötték a Sertéstenyésztő számára.

- Ezek a szerződések megvannak?

- Hogyne, itt fekszenek az iratok közt.

- Tehát ez volt a Sertéstenyésztő első vagyona, ezek a szerződések.

- Igen. Ezzel érték el a város hozzájárulását. Jött a város aportsja. Megkaptak egy nagyon kitűnő helyet a kisállomás mellett, tizennégy hold belsőséget teljesen ingyen, örökadományképpen. Illetve mindaddig, amíg a Sertéstenyésztő aktív és működésben van.

- Ma már nem aktív.

- Nem, kérem, ma is üzemben van. Körülbelül huszonnégy sertés ma is van a telepen.

Gondolkozott. Tényleg látott néhány disznót a telepen, de azt hitte, hogy az annak a néhány személynek az állománya, akik ma is ott vannak alkalmazásban.

- Értem.

- Tehát a város adott egy tizennégyholdas telepet ingyen, azonkívül egy hatszázholdas örök-bérletet igen alacsony áron. Ezt is addig természetesen, amíg csak üzemben van a vállalat.

A főügyész mindenre bólintott; értette, de nem mosolygott, feszülten figyelt.

- Ezzel szemben a város kapott a részvényekből egy harminchárom százalékos minoritást. Az alaptőkét a pengőszámításkor átértékelték négyszázezer pengőre. Ebből tehát egyharmad a városé, ötvenkét százalék a Szentkálnayaké s tizenöt százalék kisembereké, gazdáké. Van olyan, akinek a sertéséért egy-két részvényt adtak.

Kezdett tiszta lenni a dolog.

- Itt van az első év. 1926. Tessék bepillantani a Mérlegszámlába. Egyfelől itt a részvénytőke nyolcvanezer pengővel, a másik oldalon Adósok harminckétezer pengő. Tehát a részvényesek csak hatvan százalékot fizettek be... Csupa ilyen dolog: itt a Tatárdomb-bérlet. Ez a városi birtok, fölértékelve annyira, mintha tudja isten milyen uzsorabérlet volna. Az építkezés, áru- és anyagkészlet. Csupán fiktív tétel... Ellenben itt a városi első kölcsön nyolcvanezer pengő, a Takarékos kölcsöne negyvenezer pengő. A Holub-számlák kétszázezer pengő. Az első év mérlege négyszáztizenhatezer-hatszázötvenhárom pengő, mikor a részvényesek még összesen negyvenezeret adtak össze, már majdnem a tízszeresét tudták elkölteni, vagy mondjuk, befektetni.

- Mennyi a Holub-számla?

- Az első év végén kétszázezer pengő.

- Gazdag ember ez?

- Volt. Jól házasodott, Schlesinger és Wurmfeld. A Wurmfeld Ellát vette el, egyetlen lány és óriás vagyon. Pláne az asszony maga rendelkezik a vagyonával. Azt beszélük, több millióig áll. De persze mobil tőke itt sem lesz sok, mert most már igen nagy bajok vannak. Már azt beszélük, válnak.

- Ez a Holub, zsidó?

- Dehogyan, sőt nagyon is úrifíú. Nagyon derék ember, iskoláit külföldön végezte, német hatás alatt van, igen finom művészelkű ember, olyan könyvtára van, amilyen nincs több a városban, modern festménygyűjteménye. A Kadicha-lányt kellett volna elvennie, úgy tudom, de nem adták hozzá, ezért vett el zsidó lányt. De ma is természetesen benne van a társaságban is.

A főügyész mosolygott. Ezért kell hát a versenytárgyalási beadványokat sürgősen kiadni a főmérnöknek. Holub és Társa.

Péterfi dr. érezte, hogy a főügyész a Sertéstenyésztő kárára elfogult, ezért szabadabbra engedte gúnyos kedvét.

- A lavina, főügyész úr, az építkezésekkel indult meg. 1926 végén kezdték meg az építkezést. Olyan elánnal, hogy három hónap alatt kétszázezer pengő ára számlát s követelést produkált a Holub és Társa cég. Ez mindent megmagyaráz. Szerencse, hogy jött a fagy, s be lehetett szüntetni az építkezéseket, mert már akkor csődbe került volna az egész vállalat.

- S miből fizették ki az építést?

- Váltókkal. És új megrendelésekkel látták el. Közben átszervezték az egész részvénytársaságot. Az alaptőkét felemelték hétszázezer pengőre. Akkor kapta a város a nagy kölcsönt, abból újra négyszázezer pengő kölcsönt folyósítottak a vállalatnak, amely már szinte amerikai méretű fejlődésről tett bizonyosságot. Egyszerre az egész város hinni s bízni kezdett. Szám-talanon vettek a kiscgazdák közül részvényeket. Bevezették a tőzsdén, de persze nem lehetett kapni, emiatt az értéke meghatványozódott. Csak annyi részvény volt a piacon, hogy fel lehessen verni. Kibővítették az üzemet hatezer sertésnek évente két ízben való hizlalására. Tehát évi tizenkétezer sertést akartak produkálni. Már ebben az évben karácsonyi szállításra számítva, ötezer sertést, tényleg bevásároltak. Ez cirka háromszázezer pengő. Az építkezés befejezése, a gépház, a gépek, kutak, villanymotorok, csövek, fecskendők, a berendezés, elsősegély-szekrények, gyógyszer stb. százötvenezer pengő. Hatezer mázsa kukorica huszonöt pengős áron százötvenezer pengő. Szóval, a második év mérlegében elérték az első milliót adósságban.

A főügyész hirtelen aggódva nézett maga elé. Péterfi doktor, már szinte sok volt, ahogy mindent oly pontosan tud, mintha törvényszéki vádló ügyész volna. Mért kell neki annyira ismerni a dolgokat? Mindig vannak emberek, akik a más ügyeibe szenvedélyesen szeretnek belenézni, s éppen azok az emberek, akik oly halkán és színtelenül élnek, hogy az ember azt hinné, hogy még a légynek sem vétenek. Talán nem is vétenek, de kiélik magukban a harcot és a gyűlöletet ebben a szívós és alapos érdeklődésben.

- Az kétségtelen - folytatta Péterfi dr. a monológját -, hogy minden a legtökéletesebben lett megépítve. Kiállításnak, látványosságnak is beillik a Sertéstenyésztő telepe. Azok a kis házak ott náddal fedve, mert a legújabb elmélet szerint az a legtökéletesebb fedőanyag a sertés-hizlalók számára, egyes ólak szalmával fedve, tökéletesen nyírva, a csúcson szép csóvák, öröm az egész. Minden betonból, a talaj salakciment, még nincs is kipróbálva, de magyar találmány s állítólag a legjobb és a legolcsóbb. Amint a számlák mutatják, ez igaz is.

- Szép, szó sincs róla, szép - mondta a főügyész.

- Kissé nagyon is szép - nevetett fel Péterfi dr. - Mikor a kisgazdák meglátták, úgy fel-dühödtek, hogy azt nem lehet elmondani. Mi a fene, mondták, itt a kondás lakása padlózva van s a mi lakásunk földes? Az én feleségem maga mázolja fel a szobát, s itt a kondás úgy él, mint egy gróf? Hát még mikor a három méter magas ólakat látták. Úgy élnek benne a sertések, mintha mind csak kiállításra volna beutalva. A kutricák, mint valami labirintus. És vízlocsoló-csővek, a vízszugár úgy fröcsköl, mint valami kertészetben. Villanyvilágítás. Igazán azt nem lehet mondani, hogy nem gyönyörű, de az a közvélemény, hogy egy kicsit túlméretezték a dolgot.

- Majd jó lesz, ha valaha rendezik a bajokat s egy új társaság veszi a kezébe.

- Akkor igen. De ők nem bírták már az első turnus is csak ötezer disznóra volt beállítva, de azt beszélnek a rossz nyelvek, hogy az sem volt meg. Állítólag voltak farkak, amelyek kétszer tévedtek a mérlegre. Na hiszen senkinek semmi köze hozzá, ha nekik így volt jó. És aztán a második turnus. Az bizony már csak ezer, mondd egyezer sertést mutatott ki. Igaz, hogy akkor már megvolt a teljes bukás. Az már csak olyan tessék-lássék dolog volt. Már az leépítés volt. El kellett bocsátani egy rakás embert, mert volt itt tisztviselő és személyzet quantum satis...

A könyvet forgatta, másik könyvet vett elő s mulatva mondta:

- Volt igazgató, helyettes igazgató, irodai személyzet, főkönyvelő, három kisasszony, levelező, raktárnok, két okleveles gazda, ötven szakképzett sertéskezelő, akkora volt a havi rezszi, mint az egész városházáé. S a kamatok?... Egy év alatt másfélmillió kilogramm sertést akartak produkálni, de azt sose fogjuk megtudni, hogy tényleg mennyit produkáltak... A legjobb volt, hogy a gazdák mind ide adták be a dohos tengerit, s a sertések nem akarták enni. Hiába magyarázták nekik, hogy ezt a részvénytulajdonosok termelték. Pedig az újkukorica-vásárlások egyre drágábbak voltak. Már a kukorica elérte a harminc pengőt, még mindig nem akarták a mangalicák ropogtatni, a foguk is elvászott pedig bele. S elfogyott a tengeri. Ebben az évben nagyon rossz volt a tengeritermés az egész vidéken, a Dunántúlról kellett hozatni... A legnagyobb baj pedig az volt, hogy felverték a sertés árát. A kisgazdák nem adták a sertést. A vásárokon nem lehetett venni, mert olyan szükség volt sertésben egyszerre, hogy csak úgy tudták az első ötezret összeszedni, hogy túlfizettek minden darabot... 1927 január-márciusban volt a konjunktúra, s akkor állították be az üzemet, s azt hitték, ez csak a kiindulás s abban az arányban fog nőni minden, ahogy akkor mutatkozott.

- Sertésvész is volt.

- Hogyne, kérem, emiatt sok volt a hirtelen levágás, az áron alul való kiárusítás. Mikor kezd-ték, a sertésbőr száztizenhárom volt, s lement karácsonyra nyolcvannégy nyolcvanra. Sőt még alább is, egész hetvennégyig. Kis kolera, nagy rémület. Az így ment. Mert elv ugyan az volt, hogy csak átvészelt anyagot szabad vásárolni, de kényszerítő körülmények miatt az ellenőrzés pillanatnyilag szünetelt.

- De hiszen a Sertésenyésztő a mezőgazdasági kiállításon díjakat is nyert.

- Rossz nyelvek azt beszélnek, hogy Szentkálnay, de ezt csak felelősség nélkül merem mondani, a saját sertésállományát adta kölcsön erre a célra, mert hiszen a Sertésenyésztőnek létérdeke volt, hogy díjat nyerjen. Így aztán ő is egyre nagyobb mértékben vállalt felelősséget. Igaz, a kis koleránál, azt beszélnek, a Sertésenyésztő volt az orvosság. Ha az állatorvos azt mondta, hogy huszonnégy óra még van, akkor egyszerűen behajtották, lemérték, kifizették s másnap a Sertésenyésztő kára volt, ha tényleg jól jövendőlt az állatorvos, bár hiszen az állatorvos sem lát a jövőbe.

- Ezt nem értem, kérlek. Hiszen akkor csak azt csinálták, hogy az egyik zsebüket kilyukasztották s abba rakták a másiktól a bajt.

- Bizony az így van, nagyon jól méltóztatsz látni.

- Kik voltak az igazgatóságban?

- Elnök volt Szentkálnay, az öreg. Tagok voltak Kardics igazgató úr, Boronkay Feri, Makróczy, benne volt az alispán úr is meg a polgármester úr veje is, de ők sohase mentek el egy közgyűlésre se.

- Elbújtak, mint a strucc a homokba?

- Igen... A felügyelőbizottság elnöke volt a h. főügyész úr, a kollégiumi igazgató úr és az esperes úr. Nagy tekintélyű nevek mindenesetre, de hát Magyarországon a felügyelőbizottságoknak csak papíron van meg a felügyeleti joga s a felelőssége. A törvény ugyan a legnagyobb felelősséget írja elő nekik, de arra még nem volt eset, hogy a közgyűlés meg ne adta volna a felügyelőbizottságnak a felmentést.

A főügyész elgondolkodott.

- Alagút. Ez valósággal a Kellermann Alagútja. Meg lehetne regényben írni ezt a vállalatot.

- Igen, alagút, amit a levegőben fűrtak - mosolygott gúnyosan Péterfi dr.

- Hát akkor nézzük meg közelebbről egy kicsit - mondta a főügyész. - Megpróbálok jegyzeteket csinálni hozzá.

Ezzel nekiültek s előről vették az egészet s pontosan végimentek a két év történetén.

Egész délelőtt dolgoztak, s senkit sem engedett be magához.

Fél tizenkettőkor eszébe jutott, hogy neki át kell menni Kardics bácsihoz. Tegnap megígérte. Bele is fáradt a számolásba, s lezárta a mai napra ezt a munkát. Most már egy kicsit mégis másképp látta ezt a dolgot, mint tegnap. Ma már nem dobhatná oda neki Kardics bácsi a nagyszerű szót, hogy másfélmillió befizetett alaptőke.

- Mondd, kérlek szépen - mondta Péterfi doktornak, mialatt kezet mosott -, mért vannak itt a könyvek a városnál?

- Arról van szó, hogy a város szanálja az intézetet s felajánlották a könyveket. Megjegyzem, hogy ezek nem alkalmasak így a tökéletes átvizsgálásra, mert nincsenek itt a belégek. Ha például egy könyvszakértőt akarnánk beállítani, hogy vizsgálja végig, annak be kellene menni a Sertéstenyészítő irattárába, s az összes iratokat át kellene tanulmányozni, mert hiszen a mérlegkészítés sohasem a tények alapján történik, hanem a szükség szerint. Ami a cég érdeke. A jó főkönyvelő úgy csoportosítja az adatokat, hogy az az eredmény jöjjön ki, amire szüksége van.

- Persze, persze.

De ha Kardics bácsihoz akar menni, mennie kell, nem várathatja az öregurat. Hirtelen megborzongott. Egy óra múlva tizenötezer pengője lesz.

Erről eszébe jutott, hogy e pillanatban egy sincs. Sőt egy fillérje sincs. Reggel röstellt Linától kérni, mert magyaráznia kellett volna, hogy hova lett. Lina azelőtt pontosan tudta, hogy hány fillér van az ő zsebében. Egyáltalán Linának kitűnő reális érzéke van, s végtelenül pontos és beosztó. Régebben, fiatal házas korukban minden elsején át kellett adnia a fizetését az utolsó fillérig, s Lina adott belőle vissza valamit. Ez olyan szerelmi iga volt, mert ő, aki mindig szegény ember volt, mint diák az anyjától kunyorált kis pénzeket, boldog volt, mikor egy édes

kis feleséget kapott, azt tette maga felett anyának és felettes hatóságnak. Aztán hosszú munkába, évekig tartó szívós csalafintaságba került, hogy valamit visszaszerezzen emberi jogából, mert az asszony nagyon is beletanult abba, hogy járószalagon tartsa a férjét.

Már az éjjel eszébe jutott, hogy úgy fogja csinálni, hogy a hivatalozgát hazaküldi s kéret Linától öt pengőt.

Most, hogy tette került a dolog, csak úgy a szolgálával intéztetni el, sőt nem is lehet, hiszen új szolgálja van, még Lina bizalmatlan lenne vele szemben. Leült hát s a következőket írta:

Lina fiam, kérem adjon nekem öt pengőt. Ez az új hivatalozgám, legyen szíves tegye borítékba, s úgy küldje el vele. Csókolja Pista.

Csengetett a szolgálának, de az nem jött. Kinézett utána, nem volt a helyén.

No, az ördög vigye el, hol van ez az ember.

Míg előkerült, eszébe jutott, hogy öt pengő nagyon kevés. Ki tudja, nem kell-e bélyeget vagy váltót venni a bankban s Linától nehéz lesz újabb összeget elkérni, mert neki sincs.

Erre kettészakította a levelet s újat írt:

Linácskám, fiam, adjon nekem drágám húsz pengőt. Ez az új hivatalozgám megbízható ember, adja csak neki oda bátran. Csókol Pistád.

A szolgál már jelentkezett is, sietve. Biztosan tereferélt a folyosón.

- Maga hol van, kérem. Szaladjon csak át a lakásomra, s adja át ezt a levelet a feleségemnek. Húsz pengőt fog hozni. De hamar kérem, hamar, mert el kell mennem.

A szolgál átvette a levelet és sietve elment.

Vajon fog-e Lina pénzt adni? Húsz pengő az ő házi szokásaik szerint nagy pénz. Lina esetleg le fog alkudni belőle. Nem kellett volna azt mondani, hogy mennyi pénzt hoz, csak azt, hogy a nagyságos asszony pénzt fog adni.

És ez rettenetes is, hogy ő ennyire pénz nélkül van. Ez nem helyes. Pénz nélkül az ember igazán olyan, mint a kezelábatlan ember. Linának van a postatakarékban vagy hétszáz pengője. Kérni fog tőle százat.

Az sem jó. Az embernek minél nagyobb jogokra kell szert tenni. A házvételt egyelőre nem akarja elárulni, addig, míg egészen rendben nincs, viszont ahhoz a tizenötezer pengőhöz nem akar hozzányúlni, mert azzal megalázza magát. Csak hadd maradjon az legalább néhány hónapig érintetlenül. Akkor pedig kell, hogy pénze legyen s hogy ne kelljen folyton kérni Linától s magyarázkodni.

Ezt persze, nem lehet elintézni szolgál útján, ezt bizony neki magának kell megmondania s plauzibilissé tenni, hogy az egész családnak érdeke, hogy kivegye a pénzt.

Majd csak eszébe jut valami.

Gondban és tűnődésben járkált a szobában egész addig, míg a szolgál vissza nem jött. Közben arra gondolt, hogy telefonálni kellene Kardics bácsinak, hogy mingyárt megy, de ehhez sem volt kedve addig, amíg a pénz a zsebében nincs.

Fene egye meg azt a pénzt, hogy pénz nélkül az ember nem ember; valahonnan okvetlen pénzt kell szereznie. A sofőr is minden percben beléphet, azt is ki kell fizetni a tegnapi estét fuvarért.

Végre megjött a szolga, s átadott egy levelet. Kibontotta, benne volt egy húszpengős s egy levélke.

A húszpengőst úgy vette ki, hogy a szolga lássa, hogy itt van s csak akkor intett neki, hogy elmehet.

Lina ezt írta:

Kedves Pista, meg vagyok rémülve, hogy maga a konyhapénzt félti meg. Az istenért, vigyázzon szívem. Csókolom kedvesem, Lina.

Soká nézte a levelet. Mikor valaha a felesége betűit látta, olyan izgalomban volt, hogy az egész teste remegett a kéjtől. Most röstelkedik és tűnődik.

No, mindegy, ez az élet; a legnagyobb szerelem is megfakul idővel.

A pénzt a tárcájába tette, s ezzel visszanyerte nyugalmát és férfiasságát. Felvette a telefonkagylót.

Hívta a bankot s Kardics bácsit vígan.

Legnagyobb meglepetésére a telefonos kisasszony azt mondta, hogy a vezérigazgató úr nincs bent.

Megnémult.

- Nincs bent? - mondta. - Itt Kopjáss István főügyész beszél.

- Alázatos szolgálja, főügyész úr, a vezérigazgató úr bent volt egy igen rövid ideig, de el kellett mennie.

- Ki a helyettese kérem?

- Neusidler úr.

- Kérem Neusidler urat.

- Igenis.

Csengetés. Egy férfihang jelentkezett.

- Halló, itt Neusidler. Tessék parancsolni, főügyész úr.

- Kérem, a vezérigazgató úr nem hagyott számomra valami üzenetet?

- Nem, főügyész úr.

- Semmit?

- Semmit.

- És... hova ment?

- Nem mondta, kérem.

- Lehetetlen kérem, meg volt beszélve, hogy én most bemegyek, és ő vár.

- Nem szólott semmit a vezérigazgató úr.

- Vissza fog jönni?

- Nemigen. Sőt, mondta, hogy nemigen jön vissza.

- Azt mondta, hogy nem jön vissza, s nekem nem adott semmi üzenetet?!

- Végtelenül sajnálom, főügyész úr.

- Hát... köszönöm.

Letette a kagylót.

Az arca égett. Az az érzése volt, hogy Kardics bácsi meg akarja mutatni, hogy ki ő, s hogy milyen nagy úr vele szemben.

Lángoló düh kezdett benne felgyűlni. A tegnapi jelenet után a világ legtermészetesebb dolga volt, hogy ez ezután így megy, hogy a Takarékné vezérigazgatója ezentúl mindig rendelkezésére áll... Ő nem kívánta, neki eszébe sem jutott volna, hogy ilyet elvárjon. De ha így kezdte, így állította be kettőjük viszonyát, akkor nem fogja elfogadni, hogy ezen ilyen kurtán változtatni lehessen.

Mi ez? Kardics bácsi megbánta, hogy annyira előzékeny volt? A Krisztusát ennek a vén zsványnak. Ez merészel most már vele így packázni. Elmegy s azt mondja, hogy nem jön vissza, s neki egy szó üzenetet sem hagy hátra. Ez csak szándékos sértés lehet. Ez egy nagyúri gesztus, amit ő nem hajlandó zsebre vágni. Vén tolvaj, hiszen a kezében van. Azt hiszi, hogy már megvásárolta? Hogy már rendelkezik vele? Ohó. Milyen jó, hogy nem épített arra a tizenötezer pengőre. Milyen szerencse, hogy Linának se szólt! De mi lett volna, ha erre spekulálva, belemegy valamibe. Holtbiztosnak látszott tegnap, megtehetette volna, hogy például Menyusznak ígér vagy bárkinek bármit. Most jól nézne ki... Ez aztán szemtelen dolog.

Egyre dühödtebben járkált le s fel a szobájában.

- Péterfő, kérlek - szólt át a másik szobába.

- Tessék, főügyész úr.

- Nézd csak meg kérlek, hogy mennyivel van érdekelve a Takarékné ebben a Sertéshizlalóban?

- Azt nem lehet pontosan megállapítani, mert a könyvekben csak az van benne, hogy a Takarékné mennyi kölcsönt folyósított a Sertéshizlalónak, s az nem sok. Először adott negyvenezer pengőt, aztán húszat s még egyszer tízet. Ez összesen hetvenezer pengő a másfélmilliós passzívában. Azután pinceváltókkal dolgoztak. De Szentkálnaynak mindenesetre ő volt a bizalmasa, s így egész bizonyos, hogy több százezer pengő erejéig lóg, csak bizonyára volt annyi esze, hogy ezeket a követeléseket nem a Sertéshizlalóra tábláztatta be, hanem a Szentkálnay-birtokra.

- Kérlek szépen, menjen át valaki azonnal a telekkönyvhöz, s írja ki a Szentkálnay teherlapját, az egészet. Majd meglátjuk, hogy a Sertéstenyésztő fennállása óta mennyivel gyarapodott a Takarékné betáblázása.

- Kérlek alázattal, én átmegyek magam. Sokkal könnyebben intézem el.

- Nagyon helyes, köszönöm. De akkor légy kedves, és a Boronkay Feri C-lapját is írd ki. Sőt a Makróczyét is...

- Igen.

- S gondold végig a dolgot. Arról van szó, hogy hol ütközött bele a Sertéstenyésztő vezetése a kriminálisba.

- Az nagyon régen beleütközött. Abban a pillanatban, mikor a részvénytársaság vezetőségének látnia kellett, hogy irreális a gazdálkodás, hogy fedezet nincs, s ők mégis tovább vitték az ügyvitelt s tovább befektettek. Nagyon csodálatos, hogy a cégbíróság jóváhagyta a dolgokat.

- Igen. Hát erre van szükség.

Péterfi dr. teljesen megértette a főügyész intencióit s igen gyorsan öltözött s elment.

Ő tovább járkált, s hallatlan düh és bosszúvágy kezdett benne úrrá lenni. Most rögtön, most rögtön az orrára koppintani.

Egyszerre kapta a kalapját, vállára vetette a felsőkabátját s átment az épület túlsó szárnyára, a mérnöki hivatalba.

- Hol van a mérnök úr?

- Melyik mérnök úr, kérem, főügyész úr?

- Bisztriczay főmérnök úr.

- Nincs itt, kérem szépen.

- Hol van?

- Nem tudom, felvette a kabátját és elment. Úgy gondolom, kiment az épületből.

- Úgy... Neki itt most igen sürgős dolga van. Áadtam neki a hídpályázat tervét, azt kellene feldolgoznia.

- Ja hát azon dolgozunk, főügyész úr.

- Hol vannak az akták?

- Tessék parancsolni.

Benyitott a másik szobába, ahol a nagy mérnöki asztal mellett ott állott egy fiatalember, s szorgalmasan dolgozott az akták felett, amelyeket azonnal megismert. Rajzokat készített, s nagy csomó jegyzet már készen volt előtte.

- Mi ez, kérem? Kicsoda ön?

A fiatalember lángvörös lett.

- Sáfár Éliás.

- Mérnök?

- Igen.

- Kinél van ön alkalmazásban?

A fiatalember nem felelt.

- Azonnal mondja meg, kinél van alkalmazásban...

- Holub és Társa.

- Hogy jön maga ahhoz, hogy a pályázatba belenézzen?

A fiatalember hallgatott.

- Kérem, azonnal pakoljon és távozzék. Minden itt marad. Tessék azonnal távozni.

A fiatalember kékül-zöldült, s zavartan kétszer is megfordult maga körül, míg megtalálta a kabátját, kalapját s elment.

- Kérem, tessék azonnal összepakolni ezt az egész csomagot, s áthozni hozzám.

A főmérnök emberei ész nélkül siettek, s egy perc múlva már haladtak vissza az iratokkal a főügyészi szoba felé.

Letétette az asztalára, s elküldte őket. Azok úgy távoztak el, mint a megvert kutyák.

Most tehát megtette az első nagy lépést. Rendkívül fel volt izgatva, mert érezte tettének teljes horderejét.

Cigarettára gyújtott s leült. Aztán felállt, járkált, meg újra leült.

„Mégiscsak hallatlan - mondta magában. - Mégiscsak disznóság. Hát legyen, aminek lenni kell. Mit gondolnak felőlem ezek a nyilvános gazemberek.”

Tovább futkosott a szobában.

- A nyilvánosságra apellálok. Majd meglátom, hogy mi lesz itt. Még nem vagyok benne semmiben. Még nem vettem át semmit. Még tiszta vagyok.

A Lina levele villant az eszébe. „Az istenért vigyázzon szívem.” Linának igaza van. Nem lehet eladni az embernek magát. Itt egy olyan maffia dolgozik. Hát ezért nem megy a város semmire. A polgárság ki van téve a legnagyobb vergődésnek.

A szolga lépett be, s jelentette, hogy itt van egy sofőr.

- Jöjjön be.

Az éjjeli sofőr jött, levett sapkával, igen alázatosan.

- Tessék.

- Nagyságos főügyész úr, amint az éjjel meg tetszett hagyni...

- Ja igen. Kérem, maga az este elfelejtette nekem bemondani a taxit. Hogy mit mutatott az óra.

- Nem fontos, nagyságos úr kérem.

- Mi az, hogy nem fontos.

Villámló szemmel nézett rá.

- Maga engem meg akar vesztegetni?! Mi az, hogy nem fontos. Hogy merészeli maga azt mondani, hogy nem fontos. Mi volt az este az óra díja?

- Egy pengő húsz fillér.

- Adjon vissza.

Kivette a tárcájából a húszpengőset, s odadobta eléje.

A sofőr belemarkolt a zsebébe, s egy marék pénzt vett ki. Volt közte bankó, ezüst, aprópénz. Lassan kiszámolta a visszajáró összeget.

- Micsoda dolog az kérem, hogy egy adófizető városi polgárnak ilyen erkölcei vannak! Maguk mindnyájan csak a panamából akarnak élni. Maga itt szállítást akar kapni? Nem tudom, van-e joga rá, vagy nincs. Meg fogják vizsgálni a dolgot, s ha van joga, természetes, hogy elsősorban a városi polgároknak kell kapni a városi közmunkákat. De ennek véget kell vetni, hogy itt mindenki csak arra számít, arra spekulál, hogy miképp lehet protekciót szerezni, ha másképp nem megy, a köztisztviselőknek tett kedvezményekkel, megvesztegetésekkel és más illegitim módon. Tiszta erkölcsökre van szükség, másképp az egész város csődbe kerül.

- Nagyságos főügyész úr...

- Nem akarok hallani semmit, elég volt. Be van adva az ajánlata?

- Igenis.

- Mi a száma?

A sofőr előkereste a bugyellárisát, s abból kivett egy papírszeletkét. Odatette a főügyész elé az asztalra.

A főügyész leírta a számot, s visszaadta a cédulát.

- Majd utána fogok nézni, s meglátom, hogy áll a dolog. Meg fogja kapni az értesítést. Isten áldja.

Az ember meghajtotta a fejét, valamit dadogott s zavarodottan elment.

Mikor kiment, azt mondta magában.

Egyen meg a fene, biztosan valami bajod van, osztán ilyenkor, ha szorul a kapca, a szegény emberen töltitek a bosszútokat. Csak soha ide ne kellene jönni, ebbe a városházába.

A főügyész levágta magát a székébe s elővette a soron levő aktákat. Az akták úgy voltak felhalmozva mellette, szinte hegymagasságba. Mind egyforma kis pörök, csak a nevek változnak. Sablonügyek. A város kisbérleteket csinált egy nagyobb határrészből, s most a bérlők nagy része nem tudott fizetni. A tavalyi roppant fagyban a homokos területeken minden kifagyott. Akkor ínséggabonát osztottak ki, s azt most már be kellett volna fizetni. Közben azonban a gabona ára felére esett, s az állam ugyanazt az árat követelte rajtuk, ami tavaly volt. Még ha dupla termés lett volna, akkor sem tudták volna megfizetni, de a termés nagyon gyenge volt. Általános volt a nyomor a Köse-tájon. Kétszázhetven végrehajtás volt kitűzve olyan emberek ellen, akik az adóval már három esztendő óta hátralékban vannak. Nézte, csak nézte az iratokat. Tömegnyomor. Mit lehet itt csinálni. Szétszórva az egész területen; ismerte kicsit azt a vidéket, mert az analfabétakérdés miatt két év előtt kocsin be kellett járnia. Akkor még más szemmel nézte a dolgot, akkor még a népet képviselte lelkében, de most az ügyész szemével kellett néznie s a város fejével gondolkodnia. Ki kellett volna találnia, hogy lehetne behajtani ezt a sok hátralékot, ami az államot éppen úgy érdekelte, mint a várost.

Mit lehet itt tenni. A végrehajtót lehúztatják a kutyákkal. S mezőrendőrség? Alig van s tehetetlen velük szemben, mert egy egész világot nem lehet rendőrséggel kezelni.

Nem jó ez az egész alföldi tanyarendszer - mondta magában. - Bokortanyákat kell csinálni, mint Nyíregyháza körül látta, ahol iskolalátogatáson volt egyszer. Egy-egy bokorban vannak a tanyák, van nekik egy kis kulturális közösségük. Van központi fekvés, a gyerekek az iskolába, a betegek az orvoshoz könnyen jutnak. A hatóság is eléri őket. Abban az időben beadványt intézett a városhoz, amely ugyancsak az iskolakérdéssel foglalkozott, de ő kiterjeszkedett a szociális kérdésre is, és indítványozta, hogy valósítsák meg náluk is a bokortanya rendszert, de csak most látja, hogy az milyen hasznos volna magára a városra is. Próbálja kitelepíteni a két-három holdas bérletekből a kis nyomorult családokat. Hova teszi? Ki az ég alá. Embertelenség most a tél közeledtével csendőrökkel kilakoltatni őket, mikor még fuvarjuk sincs, hogy beköltözhessenek a városba. Persze, ha a bokortanyákat már megcsinálták volna, akkor együtt találná őket, s egy akcióval el lehetne szállítani az egész késedelmes fizető hadat s újakat rakni a házakba. Ezért magáért érdemes megcsinálni a tanyafalvakat.

Csak nézte a tömérdek aktát. Mennyi lehetetlen nyomornak bizonyosága van itt.

De hát hogyan is éljenek ott meg. Még a tanyai iskolákat is hiába építették meg nagy költséggel és fáradtsággal. Hogy járjanak a gyerekek iskolába? Egész télen üresen állanak az iskolák, mert a gyerekeknek nincs csizmája, cipője. Egy családban jó, ha egy pár gyerekcipő van, és felváltva hordják, egyszer egyik gyerek megy benne az iskolába, másszor a másik. S az a sok meghülés, nátha, torokgyulladás s ezerféle betegség. Reménytelen az egész kultúrnevelés. Nyáron meg nem eresztik a szülők a gyerekeket iskolába, mert szükség van rájuk otthon.

Őrizni kell a libákat, a malacot, a bornyút. Segíteniök kell a gazdaságban, mihelyt annyira cseperedtek, hogy valami hasznukat lehet venni, mert a szegény szülők nem bírják maguk.

Borzasztó, micsoda hibákat csinált a kormányzat, mikor megengedte a tanyatelepüléseket. Szétforgácsolta az erőket, s valósággal visszataszította a népet az őskorba. Isten őrizzen, hogy valaki beteg legyen a családban... Hol vegyenek orvost, patikát, szülésznőt. A szomszéd-asszonyok az újszülötteket, még az is jó, ha van, s át tudják hívni idejére. Szörnyű a gyermekhalandóság.

Az aktákon keresztül belenézett a távoli pusztaságokba. Elfacsarodott a szíve, hogy ezt a drága magyar fajt így elszórva, így tönkrezüllesztve látta. De hát ki csinálta volna meg a szociális berendezést. A Makróczyak? Volt valaha ezeknek szociális érzékük?

Nincs más, végre kell hajtani ma, az utolsó órában az új települést. Csoportokat, tanyafalvakat. De hogy s kivel? Az államnak semmi pénze.

De most talán meg lehet oldani valahogy a kérdést. Az új bérleteket csak úgy szabad megcsinálni, hogy az új telepesek köteleztessenek arra, hogy a kijelölt új telepeken egymás mellett építkezzenek... Ezzel az érveléssel meg lehet csinálni, hogyha feltárja, hogy a mai rendszer mellett lehetetlen behajtani az adót és a közterheket. Ezzel talán lehet valamit elérni. Ha a szociális érvek nem hatnak, ez hatni fog.

Egy tollvonást nem tudott tenni. Ráírja az aktára, hogy végrehajtandó? Mit ér? Ki hajtja végre, s hogy mi lesz annak a következménye, ha a családok százait kidobják?

Péterfi dr. érkezett. Felhevülve jött, s ragyogott az arca.

- Kérlek alássan, főügyész úr, minden rendben van, illetve most már tisztábban lehet belelátni a dolgokba. Itt van, kiírtam az összes szükséges adatokat. Szentkálnaynak a Sertéstenyészítő felállítása óta hatszázötvenezer pengővel szaporodott a betáblázott adóssága. Szinte érthetetlen, hogy a bank erre az ezerkétszáznegyven holdra ennyi új kölcsönt folyósított. Áron felül el van terhelve az egész vagyon. Ha még ehhez hozzávesszük a Sertéstenyészitőnél levő kötelezettségeit, az egész Szentkálnay-vagyonnak vége.

Míg ők sorra vették a Sertéstenyészítő főembereinek a vagyoni viszonyait, azalatt Bisztriczay főmérnök visszatért a hivatalába, ahol referáltak neki a történekről.

A főmérnök belesápadt a felindulásba.

Első gondolata az volt, hogy a polgármesterhez rohan, s feljelenti a főügyészt, amint azt reggel tette. De most más volt a helyzet, most a főügyész markában érezte magát, mert a Holub és Társa mérnökének jelenléte olyan alapot adott a főügyész kezébe, hogy azt kiparírozni lehetetlen.

Fogta tehát a kalapját, és szaladt Holubhoz.

Az építész magas, rendkívül elegáns fiatalember volt. Ott ült pompásan berendezett irodájában s cigarettázott.

Semmit sem tudott tenni, se gondolkodni, se tervezni többé, csak ült és cigarettázott. Mikor Bisztriczay belépett hozzá, még a szemét sem fordította felé.

- Kérlek, ez az ember megőrült. Ennek a gazembernek ki kell törni a nyakát.

Holub hallgatott. A cigaretta úgy lógott az ajka szélén, csaknem kiesett a szájából, ernyedten s csüggedten s letargiában nézett, s csak nézett maga elé valami bizonytalan pontra s bizonytalan nézéssel. Belefáradt az életbe, amely neki oly kevés szerencsét hozott. A felesége belefáradt a sok bajba és az egyre növekvő adósságba, s új flörtökkel szórakoztatta magát. Holub halálosan

szerelmes volt a feleségébe, s éppen azért, mert faji távolság volt köztük, nem tudott ura maradni. Egy fiatal bankár nyitott banküzletet a városban tavaly, Greizinger Béla, a nagy Greizinger-cég fia. A Greizingerek a búza- és terménykereskedelem terén a legnagyobb nevet jelentették az országban. Talán az egyetlen cég, amelyet a zuhanó árak még nem érintettek. Óriási bérleteik voltak az országban, valami húszezer hold. S szerencsésen tudtak új és új üzletágakat alapítani. Tegnap este náluk nagy zsúr volt, amelyen ott volt a fiatal Greizinger, s arról beszélt, hogy hatszáz holdon rizstermelésre rendezkedett be. Volt egy vidék, ahol a parasztok szénamezőket vízelárasztással termeltek. Pompás sík terület, amelynek ki voltak építve az összes gátjai, és szinte költség nélkül lehetett vízmezőkké tenni. Ez a birtok valami szerződési pont szerint most az ő kezébe került, s ő felismerve ennek az előnyeit, azonnal felszántatta s rizstermelésre állította be. Az első év mingyárt kitűnően sikerült. A rizs ugyan nem volt elég szép, de dús volt. Nem volt kereskedelmi célokra jó, mert sárga volt, s nem volt elég üveges. De ő csak mosolygott a kifogásokon, s csevegés közben elárulta, hogy a rizs nem is arra kell, hogy kereskedelemben bocsássa, hanem kacsatenyésztést fog a tavaszon beállítani. Nagyon kitűnő s plauzibilis²⁰ terveket mondott el, hogy a jövő évben csak kacsából egymillió pengő forgalmat fog kihozni.

Ezekkel kell neki megverekedni. Neki, akinek már a füle sincs kinn az adósságból. A Sertéstenyésztő mindent felemésztett.

Úgy ült tehát, mint Marius Karthágó romjain.

Emiatt nem csinálta meg a hídpályázat terveit sem. Nem volt többé ereje, energiája, nem működött a fantáziája. Borzasztó szüksége volt erre a pályázatra, s ahogy már megszokta, a tervekben kellett összeállítani sebtiben a saját pályamunkáját. Erre jött a szerencsétlen választás, a Makróczy kibuktatása. Kardics bácsi biztatta s Bisztriczay garantálta, hogy nincs semmi baj. A hidépítésnél olyan feltételek voltak megállapítva, oly óriási alépítményeket kívántak a pályázóktól, hogy az mingyárt úgy volt kontemplálva, hogy a végleges vállalkozótól, vagyis tőle nem fogják kívánni, utólag el fogják ejteni. Itt lehetett volna előnyös árakat állapítani meg, amivel leverhette volna az összes pályázatot. Magasabbra venni a magas építmények árát s alacsonyabbra az alépítményeket. De ő nem készült el a tervekkel, hiányoztak a statikai számítások. S most ez a paraszt belegázolt a dologba. Pedig Bisztriczay jól okoskodta ki, hogy a terveket nem hozza el a városházáról, hanem ott másoltatja ki a szükséges számításokat.

Most itt a botrány. A város minden rétege utálta már s gyűlölte a Holub és Társa egyeduralmát, s a fővárosi cégek mintha megérezték volna, mi folyik itt, a legutolsó napra halasztották a pályaművek benyújtását.

Most már okosabb nem pályázni.

Tehát ő csak hallgatta, hallgatta a főmérnök felzúdulását, s szívta a cigarettát. Látta, hogy itt a vég, itt semmi más hátra nincs, csak egy revolvergolyó.

Aki hátul marad, tegye be az ajtót. A két gyerekén nem kell aggódnia, az jó helyen van elhelyezve, jobb helyen, mint nála, mert neki már nincs életenergiája, hogy velük foglalkozzék. Csődöt mondott az egész élet neki.

Váratlanul Kardics bácsi jött be. Vidáman s elevenen, ahogy szokott.

- Szervusztok, pajtikám.

---

²⁰ *Plauzibilis* - elfogadható, valószínű

Nem feleltek.

- No mi van, mi van?

Elmondani is kínos volt.

Végre Bisztriczay referált a történekről. Kardics bácsi felhördült.

- Mi a fene.

Mint gyors cselekvésű ember, rögtön vette a kalapját, hogy megy a polgármesterhez.

Holub meg sem mozdult. Cigaretája vége ott égett kis angolbajusza alatt, szép márványsima arcán egy izom se rezdült meg. Hosszú pillás szemeit csaknem lehunyta, s úgy ült ott, mint a mindenem felülemelkedett vagy mindenből kiábrándult élet szobra.

21.

Elmentek. A polgármesternél valami küldöttség volt, de ez nem tett semmit, a kis titkár Imrike bement, s a polgármester azonnal végzett a kérelmezőkkel. Egyszerűen nem mondta el az esedékes Deák Ferenc adomáját, hanem mindent megígért, melegen kezet fogott a deputáció tagjaival, s engedte, hogy azok tovább vigyék magukkal a küzdve küzdj és bízva bízzál érzését.

Kardics bácsi viharosan rohant be. Káromgva kacagott, és keményen káromkodott.

Bisztriczay főmérnök összefoglalta a dolgot.

A polgármester sokáig nézett rájuk halszemével, akkor igen kényelmesen mondta:

- No igen... hát iszen igaza van... csak nem megy olyan könnyen, pajtikám... A purifikálás²¹ a legnehezebb munka, de a legszebb, az igaz... A disciplina²² hiánya, persze - tette hozzá gondolkodva.

Akkor felvett az asztalról valami barnás vasúti szelvényt.

- Mi ez a... ez a... szénügy, főmérnök úr?... Ez a köleséri bányaaajánlat... Bátay Bertalan-féle...

Bisztriczaynak hályog esett le a szeméről. Meg volt döbbenve. Erre nem gondolt. De hogy lehet, hogy erre nem gondolt?... Hiszen ez remek. Meg van mentve minden. A Berci bácsi szene...

Ujjongva mondta el az egész dolgot.

- Így, méltóságos uram, így. El lehet képzelni, hogy milyen szemet fog küldeni a derék Berci bácsi.

A polgármester unott módján mondta:

- Miért mondod, pajtikám, hogy fog?... - s cvikkerét feltéve, jobban megnézte a vasúti feladóvevényt - mikor már itt is van?

- A szén, méltóságos, uram?

- A szén.

---

²¹ *Purifikál* - tisztít, a közéleti erkölcs kívánalmainak megfelelően rendet teremt

²² *Disciplina* - fegyelem, oktatás, ismeret, tudomány

- Nem tudok róla, méltóságos uram.

- Gondolom, ez arról szól, ez a jelentés.

A főmérnök úgy tett, mint a rossz diák, aki rossz dátumot mondott a westfaliai békére s nem akarja elhinni a tanárnak, aki kikorrigálta. Átvette a cédulát s nézte.

- Szabad telefonálni, méltóságos uram?

Felvette a kagylót, és kérte a kezelőséget.

- Halló, maga az, Máté?... Mi van avval a szénnel?... Itt van?...

- Na és?... Kitűnő?... De hisz ez pompás... Szóval prima... szóval salgótarjáni prima szenet küldött...

Hallani lehetett a telefonkagylóból a visító kacagást.

- No jól van, Máté, hozzá ne nyúljanak. Ha prima, akkor rendben van, csak azt akartam tudni, hogy prima... Meg ne bontsák azt a prima szenet. Érti?... Még a madárnak se hagyják bekeverni. Prima szenet nem szabad elcsúfítani.

Lecsapta a kagylót, s boldog ragyogással nézett a polgármesterre.

- Méltóságos uram, még ilyen könnyen nem fogtunk rókát.

Kardics harsogva nevetett.

- És milyen esze van ennek az én emberemnek, ennek a Máténak - mondta a főmérnök -, ez már két nappal ezelőtt mondta, hogy főmérnök úr, mondanék én valamit... meg kéne vizsgálni azt a bányát, ahonnan ez a Berci bácsi ezt a szenet küldi... Hallottam én már hírét ennek a szénnel. Nem először próbálkozik ez... nincs ennek szene, csak valami olyan tufa, ami nem ég meg, vagy medvét fogunk vele, osztán akkor kalapálhatjuk a kazánokat. Nem merek én avval a szénnel befűteni, amit ez hozni fog, főmérnök úr, hanem tessék engem elküldeni a bányájába, én osztán megnézem a magam szemével, miféle szenet akar liferálni ez a vén széntolvaj.

A polgármester megnyomta az asztalán a villanycsengő gombját.

- Borzasztók ezek a rokonok - mondta aztán. - Ebből még semmi jó nem jött ki, a rokonokból. Nagyon utálok őket.

Mindnyájan nevettek.

- És mennyi van belőlük. És valamennyit számon kell tartani, mert nem engedi elfeledtetni magát. És az a sok iskolatárs. A végén az ember mindenkivel egy osztályba járt, akinek az életben valami ügye, baja van. Csak a bajban levőkkel. Megföggják az embert az utcán, az ebédnél, a vacsoránál, a színházban, a klozeton.

A titkár bejött.

- Imri fiam, a főügyész urat kéretem.

- Igenis, méltóságos uram.

És Imriske átvette a mosolygást, ami a polgármester arcáról sütött rá, s azt túlozva vitte magával a főügyész felé.

- Kedves gyermek, ahányszor látom, mindig eszembe jut a nagyanyja. Milyen búbajos és elragadó fruska volt... Hja, persze, ezek a gyermekek vették át a mi szerepünket... ezek még tudnak... tudnak... a nők nyelvén... Há Soma, mi is voltunk valaha... Szóval főmérnök úr, majd kéretem, ha valamire szükség lesz... majd kéretek, kedves... igen.

A főmérnök abban a pillanatban felállott és ment.

- Te ugyan még ma is fiatal ember vagy - fogta meg a polgármester a Kardics bácsi gombját - ...hallom, délelőtt... a szépasszonynál voltál?... Máskor nincs időd? te elfoglalt ember...

Kardics bácsi nevetett.

- Ha meggondolom, egy kis elővigyázatosság nélkül egészen ki lennék szolgáltatva neki - tért át arra, ami most mindennél jobban foglalkoztatta -, még egy ideiglenes szerződés sincs a kezében... S ha volna... A Takaréknél nem tudja megvenni... Egy fillére nincs. Nem hiszem, hogy két pengő volna a zsebében... A felesége adja ki neki a zsebpénzt.

- Az asszonykának van?

- Hogyne. Hétszázhusz pengője van a postatakarékban.

Felnevettek.

Gondolkozva rágták a szivart. Röstellték volna egymás előtt megtárgyalni a dolgot, az elhatározást, de érezték, hogy még nem érett meg a helyzet a végleges döntésre. Most a főügyész főlényben van, mert kezében van a rokonszenves dolog, a leleplezett versenytárgyalási dolgok... Még egy sakkhúzás kell s matt...

- He? - mondta a polgármester.

Kardics értette.

- Mégis Wagner mellett kell maradni.

- Appersze.

És már látták, hogy a főügyész holnap lemond, s az új választás Wagnerra, a régi jelöltre esik... Wagner saját emberük, régi városházi szakember, barát és hű sáfár...

Már látszott előttük, hogy Kopjáss István karrierje be van fejezve. Kemény és szívós két öreg volt ez, amit elhatároztak, annak meg kellett történnie.

Imriske jött, és bejelentette a főügyészt.

- Igen - bólintott a polgármester.

Egy perc múlva Kopjáss bent volt.

- Á, szervusz... parancsolj helyet...

Pista kicsit állott, akkor leült. Erősen fel volt indulva. Elkészült mindenre.

- Kérlek - mondta a polgármester -, kérlek, pajtikám... ez a Bisztriczay, ez egy ősmarha... Még te nem ismered, majd megtudod, ha egy kicsit foglalkozol vele... Mint mérnök, igen, az mehet... de különben... egyszerűen beszámíthatatlan... Nem is tudom emberi ésszel felfogni, mit akar... mi az?... Mibe sántikál ez egész nap itt máma?

Pista jól tudta, hogy ezek mindent tudnak s mindenben részesek, de nem tehetette, hogy kitérjen az elől, hogy részletesen elmondjon mindent... Tehát beszélt, de míg önmagát hallotta, unta az egészszet... Fölösleges dolgokat kellett újra elbeszélnie...

- Nekem a Holub már egy hónappal ezelőtt megmondta, hogy nem akar pályázni a vashídra. Éppen elég vesztesége van a városon - fordult Kardics felé a polgármester -, ez megőrült, ez a Bisztriczay. Ahogy én ennek megmosom a fejét. Mér csinál ez marhaságokat? Fegyelmi vétség. Kedvem volna elrendelni ellene a fegyelmi vizsgálatot.

- Túlbugzó.

- De méltóságos uram, a Holub-cégnek egy alkalmazottja volt bent, és az másolta a statikai számításokat.
- Ugyan kérlek, és te elhiszel ilyen butaságot? Még sok mindenhez hozzá kell szoknod, kedvesem. Ilyen emberekkel dolgozni... No de ne rontsuk vele az étvágyunkat, vasárnap estére már megkaptad a meghívást?
- Hova, méltóságos uram?
- Boronkayékhoz.
- Nem.
- Nahát, ezek is milyen emberek. Vasárnap este búcsúestély lesz náluk, és a fél város meg van hívva... Bizonyára azért nem küldtek még eddig meghívót, mert személyesen akarnak levizitálni, s akkor adják át a meghívást...
- Igen, igen - mondta Kardics bácsi -, nekem Feri mondta, hogy készülnek Pistáékhoz... Közbevetve, kedves Pistám, nagyon sajnálom, hogy ma a nagy angol kölcsonben kellett tárgyalnom és nem lehettem bent... Voltál a bankban?
- Nem, bátyám, csak telefonáltam.
- És én nem voltam már akkor ott?
- Nem.
- Ez így lesz jó. Legalább a feleséged is látni fogja a házat. A gyárat is üzemben kell megnézni. És harsogva nevetett.

22.

Pista nagyon meg volt zavarodva, és a két nap teljes sötétségben folyt le. Nem tudott tájékozódni a polgármester és környezete felől. Ő már úgy érezte, döntött s szakított, és most azt kellett éreznie, hogy semmi sem változott, csak neki vannak agyrémei.

Mikor hazament ebédelni, Linának elmondta, hogy meg vannak hívva Boronkayékhoz vasárnap estére.

Lina elborult arccal vette tudomásul, hogy Boronkayék el akarnak jönni hozzájuk, bizonyára feszítvitzitre, s így nemigen lehet másról szó, csakhogy vasárnap délben... Mit tegyen. A lakást se meg nem nagyobbíthatja, se meg nem szépítheti. Ha jönnek, itt lesznek.

Szombaton délben Berci bácsi is megérkezett. Az öregúr csendes volt, valahogy csak mímelte a lármát.

Elreferálta Pistának, hogy két vagon próbaszenet küldött, s nem hagyott békét, míg Pista fel nem hívta Csomát, a gazdasági tanácsnokot, aki kedvező választ adott a szénre vonatkozólag. Jöhet.

Erre Berci bácsi felmelegedett, és ő indított támadást.

- Te, Pista - mondta -, mért beszélsz te olyan fásultan erről az üzletről... Látod, ők maguk szeretettel szólnak róla... Olyan szenet kaptak, hogy annál már jobb nem is létezik... Az üzletnek minden pillanatban utána kell nézni, de nem röstelkedve, hanem tűzzel és ideáлизmussal. Az üzlet éjjel-nappal perzseli a szívet. Itt nincs vasárnap, nincs hivatali idő, és nincs kis üzlet és nagy üzlet, csak egy van: az üzlet... Igenis, én fűteni akarok azzal a tűzzel, ami bennem

van. Központi fűtést az egész világon. Az én szívem az a bánya, ami be tudná fűteni az összes hivatalt, a folyosókkal együtt... Mindent, ahol emberek járnak, még a kofák alatt a nagy piacot is.

- Már annyi szened neked sincsen, Berci bátyám.

- Dehogyan sincsen, fiam: van elég tűz a föld belsejében. Ha elfogy a szén, lemegyünk a föld középpontjáig.

- Feltörnek a tűzokádók.

- Hadd törjenek, fiam, csak csöveken jöjjön a tűz, ahogy a villámcsapás dróton jár. Forró víz fog cirkulálni az egész világon. Forró vízzel fogják fűteni az összes lakást, az összes ipari üzemet. Az ember nem bír annyit elhasználni a föld belsejében levő hővizekből, ami ott csak megérezhető is legyen... Kimeríthetetlen hőforrások állnak rendelkezésünkre.

Pista elgondolkozott ezen, s igaznak találta az öregúr ideáját. Ha az a csekély szén, ami az eltemetett erdők törmelékéből megmaradt, elég volt száz évre, mi lehet a föld belsejének melegével?... Arányba se lehet hozni, amennyiszer több a szénmennyiségeknél... Hol van még az, hogy az ember a nap melegét próbálja elraktározni, addig itt van a forró víz a mélyben... Végtelen forróvízgyűjtő a föld egész belseje, s minden ponton egyenlő mélységben a földszín alatt. Szinte elkábult a lehetőségektől. Semmit se kell, csak megépíteni a vezetékeket...

Kati néni nyitott be rájuk. Kati néni nagyon kevés időt tölt itthon, mert az egész város várja. Szakadatlanul vizitel. Rokonoknál s ismerősöknél. Aki valaha valamilyen címen ismerte a Kopjássokat, ő azokat most mind sorra járja. Néha két napig sem jön haza, mert ott tartják ebédre, vacsorára, hálásra.

- Abberci - kiáltott fel, ahogy belépett.

Berci bácsi meghökkenve nézett a hajdanvolt menyasszonyára.

- Hát ez a madárijesztő kicsoda? - kiáltott fel.

- Bercikém, hát megismertél? Én vagyok, látod, a Kati.

- Hát te még élsz? Minek?

- Semmit se változtál, hogy lehet az, édes jó istenem.

Berci bácsi felállott, s kétfelől lapogatva Kati nénit:

- Látod, te Pista, ilyen volt ez kétszáztíz esztendővel ezelőtt is. Éppen ilyen undok. No, csókolj meg.

Kati néni összecsókolta.

- Még a szagod is olyan - mondta Berci bácsi -, olyan fodormenta szaga van... Hun élsz?

- Most itt vagyok ennél az én édes jó öcsémnél. Van neki egy olyan édes kis arany felesége.

- No, az hamar ki fog penderíteni. Nagyon okos asszony.

- Hát a csehek Rimaszombatból kiüldöztek a hazafias magyarságom miatt.

- Szóval azok is megismertek már... Pistukám, nincs egy kis pálinkád? Szeretném lemosni ennek a Katinak a szagát.

Pista hozzáfogott pálinkát keresni, s hallgatta, ahogy az öregek belemerültek a rokonsági dolgok tárgyalásába. Szomorú volt hallani, milyen szép volt hajdan, s hogy lehanyatlott ma a nagy család.

Mikor Berci bácsi végre tudomásul vette, hogy Lina be sem akar jönni, míg ő itt van, elszánta magát a távozásra. Mielőtt ment volna, intett Pistának.

- Öcsém, egy szóra.

- Mi az, Berci bátyám?

- Adjál csak húsz pengőt.

- Nincsen nekem bátyám egy fillérem se.

- Kutya helyzetben vagyok, mert erre a próbaszénre ráköltöttem az utolsó fityingemet is. Alig tudtam kifizetni a vasúti szállítást. Nem akarták utánvételezni... No, mindegy... Minek van itt ez a Kati? Erre vigyázzatok! Ez csak a pletykát hordja... Ne szedd ide a sok rokont, már százszor mondtam. A rokonokkal vigyázni kell.

Pista elgondolkozott. Ebben igaza van Berci bácsinak. De lehet azt mondani Kati néninek, hogy távozzon a háztól?... Egyáltalán van arra mód s lehetőség, hogy az ember megmeneküljön attól, aki nem akar tőle elválni?...

- Adnod kell húsz pengőt, Pista fiam - mondta később Berci bácsi -, még akkor is, ha nincs. Nem léphetek ki a házból egy fillér nélkül, mikor húszezer pengős provízió jár neked abban a percben, mikor a város fizet.

Pista úgy vonta össze a szemöldökét, s úgy érezte magát, mintha rágyújtották volna a házat. Úri és anyagiasságtól távol álló életében a provízió még soha nem fordult elő. A szó maga már megégette. Egész testében borzongott, s arra gondolt, hogy ez a szó maga elég rá, hogy megölje az ő karrierjét...

- Mért, fiam? Provízió jó pénz. Megérdemli azt, aki kapja. Az az értékes ember, aki a megrendelést hozza... Bányászni minden bolond tud. Ahhoz nem kell egyéb, csak hogy szén legyen a föld mélyében, és értsen valaki az ásáshoz... De eladni... Az a kunszt... Amnyi eladnivaló van a piacon, egyik agyonüti a másikat: aki meg tudja csinálni, hogy pénz legyen a sárból, az anyagból, az érdemli meg legjobban a maga hasznát... Első tehát mindig a provízió kifizetése. Mert kéz kezét mos, kivált a rokoni kéz.

Pista felállt, és idegesen járkálni kezdett a szobában.

- Csak ne álszemérmeskedjünk - folytatta Berci bácsi, szivarját rágcsálva. - Mért hoztam én neked az első húszezer pengős részesedést?... Mert rokonom vagy... Mért csináltad ki nekem az első megrendelést? Mert rokonod vagyok.

- Nem úgy van - mondta Pista kedvetlenül. - Nekem mint kultúratanácsnoknak ezer bajom volt a szénnel. Minden szenes gazember.

- Ez igaz.

- Mind csak a provízióért spekulált hogy azt be tudja hozni. És a protektorok egyébbel nem törődnek, csak hogy a províziót megkapják... Én kötelességemnek tartom, hogyha módomban lesz, jó szénről gondoskodjak... Senkiben a világon úgy meg nem bízok, mint az édesanyám testvérében. Te jó szénre fogsz szállítani, Berci bátyám, azt tudom... És térjünk a provízióra... Igenis, én hajlandó vagyok felvenni azt a pénzt, ami nekem ugyanúgy jár, mint járna akárkinek... De én ezt a részt nem a magam javára akarom felvenni, hanem azért, mert nekem azzal igen nagy és közérdekű céljaim vannak... Én ezzel mintegy családi részvénytársaságot akarok alapítani... Érted?... Meg akarom teremteni a lehetőséget, hogy családunk épkezéskor és dolgozni tudó tagjait munkához és jövedelemhez segítsem, és mint valami hadsereget állítsam be a köz szolgálatába...

Berci bácsi álmélkodva hallgatott.

- Például kit akarsz elhelyezni?

Pista kicsit hallgatott... Nem akarta s nem is volt célszerű őszintén leleplezni gondolatait, s valahogy úgy is tűnt fel előtte, hogy ezek a dolgok még mind éretlenek. Még csak kialakulóban van benne minden.

- Tákony Andris bácsit be akarom hozni a Sertéstenyészthöz gazdának.

- Andrist?

- Őt.

- Ismerem. Nagyon jó tréfás fickó volt mindig. Egyszer igen ügyesen megviccelte ezt a Kardicsot, aki most itt olyan nagy legény ebben a városban... Akkor még csak olyan kis mitugrász volt, gabonavigéc, és felültette egyszer Andris ütet egy lóra, hát az nagyon jó volt... Nem volna rossz ma se, megugratni lóval ezt a felfújtt hólyagot, ezt az uzsorakirályt.

- Erről van szó éppen. Azok helyett, akik erőszakkal szerezték meg a vezető pozíciókat, tiszta és becsületes embereket akarok az élire állítani, éspedig a saját véreimből... Magamban bízom, tehát a rokonaimban is bízom...

- Én nem irigylem ettől az Andristul a szerencséjét, de mondok valamit. Nem tudnád megvétetni a bányámat a várossal? Sokkal jobban járna a város, ha mindjárt ő maga venne bányát... A szén prima... Éppen olyan, mint a salgótarjáni... Azt nem különbözteti meg senkifia... Csak hát kevés a forgótöke... Én a városnak igen olcsón átengedném, ingyen is odaadnám, ha engem beállítana fix fizetéssel oda bányáigazgatónak.

- Erre majd később rátérhetünk, a fontos az, hogy az első tiszta üzletet lebonyolítsuk... Ha aztán a szén beválik, majd átvesszük azt is, meg téged is, Berci bátyám... Fontos, hogy benned bízom.

- Bennem hízhatsz is. Hamarabb összedől a Nagytemplom, mint hogy énbennem csalódj... Tíz pengő sincs?

Pista a zsebébe nyúlt s abból a húszból, amit Linától kért, tízet átadott.

- Fiam, nem ér semmit a fix fizetés. Akinek nincs mellékkeresete, azt megette a fene, az a felesége szatyorjából él.

Ezzel felállott, hogy indul. Lina jött be, s fanyarul nézett rá.

- Éppen mondom az uradnak, hogy én csak benned bízok... Te Lina, ne tartsátok itt ezt a Katit.

- Ő is azt mondta Berci bácsiról.

- No látod - horkant fel a bácsi -, ahova ez beüti az orrát, csak bajt csinál. Fiam, a rokont szeretni kell, de vigyázni is kell. Csak az olyan rokont szabad szeretni, akiből haszon van.

- Ezt már másszor is hallottam Berci bácsitól, de azt még nem, hogy mi hasznunk van nekünk egymásból.

- Majd kisül... Egyelőre örülök, hogy az első húsz percentet behozhattam.

- Mit? Miféle húsz percentet?

- Viccel a Berci bácsi - szólt bele gyorsan Pista.

- Viccelek, kedvesem, viccelek - nevetett Berci bácsi; erősen kezét csókolt és elment.

- Mit beszélt ez? - kérdezte Lina, mikor magukban maradtak.

- Ez egy szélkelep - mondta Pista. - Üzletet akar velem csinálni... Mintha én arra való volnék...
- Pista - nézett rá komolyan Lina -, ígérje meg nekem, hogy a hátam megett semmit se csinál...
- Pista magához vonta Linát és megcsókolta.
- Hát hogy intézzük el ezt a Boronkay-féle látogatást?
- Aj, legjobb volna, ha nem kellene...
- Igen, de muszáj... A polgármester maga a legszívélyesebben magyarázta meg, hogy jelen kell lennünk. Az egész város ott lesz. Mi sem maradhatunk ki...
- Lina leült fáradtan, mint a gazdasszonyok, akik egész napjukat állva töltik s munkában. Ha leülnek, már összeomlanak...
- Nem tudom Pista, de én félek, én nagyon félek ettől az élettől... Nem bírunk mi megharcolni evvel a világgal...

23.

A főispánné magához ölelte Magdalénát, s rusztikusan megveregette a hátát.

- Nagyon meg lehetsz elégedve Magdalénám, nagyon jól sikerült ez az este.

- Boldog vagyok, Szidi néni.

Pista ebben a percben odanéz, a szeme összekapcsolódik a Magdalénáéval, a kezében levő pohár pezsgő remegni kezd, s rálöttyen a plazstronjára.

Lina odapillant, meglátja, hogy az inget baj érte, s megdöbben.

Magdaléna a Pista tekintetétől megzavarodik, s a főispánnéval megfordul, s bemegy a nagy terembe.

Gyönyörű idő van odakint. A nagy izzólámpa ég a kertben, és csudálatos tiszta s enyhe az őszi éjszaka.

Most Péterfi doktor jött, és félrehúzta Pistát.

- Kérlek alázattal, főügyész uram, szenzáció... De óvatosság, mert csak titokban lehet beszélni róla... Most mondja a számvevő, hogy miniszteri biztos érkezett, aki még az éjjel meg akarja vizsgálni a Sertéstenyészítő aktákat. Úgy látszik, Boronkay ellen komoly feljelentés ment, alighanem Makróczy, aki nincs itt - és a miniszter diszkréten s azonnal ki akarja vizsgáltatni a dolgot... Kérlek, vigyázz, a polgármester biztosan be fog rendelni...

Pista elszántan nézett maga elé. Ez jó hír. Akkor a kezében vannak...

Péterfi, hogy feltűnést ne okozzon, hamar s nevető arccal tűnt el mellőle. Pista percekig állott, és tűnődve hallgatta vére zsidongását.

Egész bűnügyi regény - mondta magában, s az arcán győzelmi ragyogás van.

- Ah istenem - jött hozzá Lina -, úgy néz, mint aki boldog.

- Maga nem boldog? Mért nem?

- Maga boldog? Mért?

Hölgyek jöttek ki az üvegezett tornácra.

- Örület, mit tudnak ezek a mai táncosok - mondta Pistának egy bíróné.

- A szupercsárdás se volt kutya, méltóságos asszony - mondta neki Pista. - Volt egy csárdásom, teljes két óráig tartott!

- Mikor?

- A boldog háborúban.

- Boldog háború?... Igaza van - nevetett egy nagykereskedő felesége -, mondja, mi lesz már evvel a gazdasági helyzettel?

- Mért, ha a holdból néz ide valaki, egész csinos képet lát.

- Hogyne, mindenkinek ég a talpa alatta.

A hölgyek nevetve mentek odább. Lina komoran hallgatott, nem szólt bele, nem is ismerte őket.

- Azt kérdem, mért nem boldog? - kezdte újra Pista.

- Én pedig azt, hogy maga mitől boldog?

- Szervusz méltóságos uram, nagyon jól, köszönöm.

A tankerületi főigazgatónak szólott oda, aztán újra Linához.

- Ettől, kicsim.

- Ettől legyek boldog, hogy az uram úgy parádézik, mint egy paradicsommadár?... A legfeljebb helyekre áll, és ragyogtatja a plasztronját.

- Csss...

- Inkább ne öntötte volna le.

- Úgyse lehet kétszer felvenni.

- Persze, ha nem vigyáz rá.

- Egy frakkinget még senki se vett fel kétszer.

- Jó lett volna az még zakóhoz.

A polgármesteri titkár jött ki sietve, mindenütt kereste Pistát, s a hóna alá dugta a karját.

- Főügyész úr, a polgármester úr kerestet.

- Rögtön megyek, rögtön Imriske.

- Igen, bent van a kártyázóban. Kezét csókolom, nagyságos asszony.

Pista azért maradt, mert Berci bácsi jött, s nem akarta őket Linával együtt hagyni.

- Öcsém, egy szóra.

Lina élesen mondta: - Hagyjuk már azt az „egy szót”.

- De furcsa vagy... nem pénzt akarok kérni... Itt nem kell fizetni. Legfeljebb az inasnak.

Lina előveszi a kis pénztárcáját, és pénzt keres benne.

- Ne feltűnően - mondja Pista.

Berci bácsi nevetve, mintha nagyon jó vicc volna, átveszi a kispénzt, megnézi, s nagyot bámul.

- Negyven fillér?

- Elég az inasnak. Eleget lop itt.

Berci bácsinak még a szája is kinyílik, s úgy marad. A kispénzt a zsebébe csúsztatja, s elszomorodva sétál tovább.

Pistának idő kell, míg magához tér.

- Ez mégis szégyen, negyven fillért adsz a nagybátyámnak.

- Azt sem adja vissza.

- És én mit adok az inasnak?... Itt állok frakkban, mint egy velszi herceg, és egy vasam nincs.

Éppen indulni akart, hogy a polgármestert felkeresi, mikor Boronkay és az apósa, az öreg Szentkálnay és Kardics jönnek ki a tornácra.

- Á, a szerelmesek - mondta Kardics -, akik még itt is találnak helyet a csókolózásra.

Pista úgy érezte, van valami sértő Kardics modorában, s végignézte, azzal az érzéssel, hogy zse, vé... Zsebre váglak, s már a zsebemben is vagytok... Nagy különbség van a múltkori vacsora közt s e közt...

- No, hogy tetszik a ház, kishúgom? - kérdezte Szentkálnay.

Lina elpirult.

- Nekünk ez túl magas, túlszéles, túlnagy - mondta egyszerűen.

- Hát bizony nagyon túlköltekeztek a gyerekek - mondta ugyanolyan egyszerűen és meggyőződéssel az öreg vaskereskedő.

Ők ketten megértették egymást. Tőlük távol volt ennek a mai világnak minden szédülete. Lina meg is sajnálta az öregurat, milyen fájdalom lehet benne, hogy ebben a nehéz világban szorgalmas élete minden eredménye kockán forog.

- Őcsém, egy szóra - mondta most Kardics bácsi, s Lina úgy fordult meg, mintha méh csípte volna meg. Egész teste megrándult. Egy kicsit higgadnia kellett, míg rájött, hogy hiszen nem félelmes, hanem mulatságos, hogy Kardics bácsi is evvel a szóval cipeli el Pistát. Pedig biztos, hogy itt is ugyanazt jelenti a szó, mint ott. Vajon mi kell Pistától egy Kardicsnak.

- Feleségednek nem nagyon tetszik - mondta Kardics bácsi.

- Dehogynem...

Kardics gondolkodott.

- Ha akarod, most aláírhatjuk a szerződést. Rögtök.

Pistának nagyot lobbant a szeme. De aztán lehunyta, hogy bele ne lásson a másik. Aláírhatja a szerződést. Ennek oka lesz... Úgy látszik, amit Péterfi mondott, igaz: itt van a rovincsoló...

- Csak most sietnem kell a polgármester úrhoz. Béla bátyám üzent értem, és rohannom kell.

- Hagyd csak, tőle jövök ki utánad. Azt hagyta meg, hogy elébb mi ketten beszéljük le a dolgokat, s aztán együtt megyünk be hozzá.

- Igen?... Jó.

Hallgatva ültek le a nagy képterem legszélső sarkában. Felettük csak a sok kép leskelődött.

- A miniszteri biztos még ma éjjel visszautazik?

Kardics óvatosan nézett rá:

- A miniszteri biztos?

- Szóval, ma éjjel lesz meg a revízió? - mondta rekedten, mert hiszen nem is biztos a hír, tévedés is lehet.

Kardics bácsi egyet gondolt, s felnevetett:

- Ja igen. A miniszteri biztos, hát persze.

Soká hallgattak. Pista cigarettára gyújtott. Előttük a kis asztalon volt a doboz, vastag angol cigarettákkal tömve. Kivett egyet, megropogtatta, s azalatt hallgatott. Nem akart beszélni, várta, mi lesz.

Kardics szivarjával volt elfoglalva. Nem tudta, honnan tud valamit ez az ember. A polgármester azt mondta neki, hogy nem tud semmit. Vajon mit és mennyit tud?

- No istenem - szólt -, az egy negyedóra alatt megvan.

Pista hallgatott.

- A belégekkel baj van - mondta óvakodva -, a nyugtákon és utalványokon mindenütt fel van tüntetve, hogy az anyagot milyen célra fordították, a villához vagy a sertéstelepen...

- Úgy.

Sokára mondta Kardics.

- És hol vannak ezek a belégek?

Pista nem felelt. Kitérően mondta:

- A könyvelés már ügyesebben van csinálva. Ott sehol sincs feltüntetve, hogy ez vagy az a tétel melyik igazgatósági épületre adatott ki...

- Mit akarsz ezzel mondani?

Pista leütötte a cigarettáját a hamutartóba.

- Nem mutattam még be neked az öcsémet, Kardics bátyám?

- Nohát, nem tudom, azt hiszem, nem.

- Nagyon remek fiú... a Budapesti Banknál volt tőzsdediszponens...

- Azt hittem, múzeumi ember. Valamit hallottam.

- Az a másik öcsém. Igazgatóőr a Nemzeti Múzeum régészeti osztályán... Azt a Városi Múzeum élére szeretném ajánlani.

- Igen, erről hallottam, Andris mondta, az alispán.

- Igen, Andris bátyám olyan szeretetre méltó volt, hogy mikor nekem ezt a házat ajánlotta megvételre, felbátorított, hogy a Menyhért öcsémet a Múzeum igazgatójának meghívhatja... illetve meg lehet hívni...

- Ez nagyon egészséges gondolat.

Pista most a szemébe nézett Kardicsnak:

- Hát Menyust a Múzeumhoz, Albert öcsémet a bankhoz... szeretném... beajánlani...

- Albert - mondta Kardics... - Albert... Berci... Á, Berci. Ez az az öcséd, aki szemet... aki a városnak szemet...

- Nem. Az a nagybátyám... Van neki egy kis bányája Köleséren, Borsodban, ugyanaz a vetület, mint a salgótarjánie... Kitűnő szene van... de nincs forgatókéje, s nekem az a gondolatom volna, hogy nem szemet kellene venni tőle, hanem megvenni a bányát magát. Sokkal jobban gazdálkodhatna a város...

- Nahát, ha ő... a bátyád, Berci?... hát ha vállalkozna, hogy mondjuk, igazgatója maradna a bányának?...

Pista egy pillanatra beugrott, s ez meglátszott az arcán, felvillant az öröm... De rögtön gyanakodott, hogy nem gúny-e ez, vagy ami még rosszabb, nem maga Berci bácsi kürtölte-e már ki a dolgot?...

- Ez a tárgyalás dolga, ahogy legjobbnak látszik - mondta visszagubózva.

A fontos az, hogy órá ezeknek ma szükségük van... Még egy csomó dolgot tudna felhozni. Andris bácsit a Sertéstenyésztőhöz gazdának, Elemért, a Lajos bácsi fiát a Zenedébe... Adélkát tanítónőnek... De nem szólt a viláért sem, majd lesz arra mód, csak ezek sikerüljenek... Már most is nagyon bánja azt az egyet, Albert öccsét... Albert nem elég komoly ember... Kár volt továbbmennie, elég lett volna egyelőre Menyhértről beszélni... Egy dolgot kell elérni... S nagyon bántotta, hogy ezt neki kell kimondani... Látszik, hogy Berci bácsi szeneről informálva van Kardics... Sőt Menyhért felől is... Akkor pedig neki kellett volna előjönni ezekkel a dolgokkal... Talán jött is volna, de ő elsiette.

Ez nem panama. Kitűnő munkaerőket ajánl a városnak... Akkor is fel kellene kérni Menyhértet, ha nem az ő öccse volna. Nincs is senki, aki versenytársa lehetne. Idevaló, szakember, jó hírneve van... Albert az más, arról nem kellett volna szólni...

Lina jött Szentkálnayval. Nem szólott, csak odamosolygott rájuk, s bement a másik szobába, valaki ismerőst látott. Szentkálnay azonban hozzájuk lépett, s leült mellettük.

- Pardon - mondta Kardics -, te csak maradj itt, bemegyek egy percre az öreghez, rögtön jövök, és itt kereslek.

Mégy referálni - mondta magában Pista, s keserű lett a szája íze.

- Hát öcsém - szólalt meg Szentkálnay -, ki lehet ebből gázolódni valahogy? Ebből a Sertéstenyésztőből?

- Hogyne, bátyám, hogyne.

- De hogy?... Hogy gondolod, fiam?

- Még nem tudom... Másfél millió passzíva... Ma nagyon sok... Mikor egy hold föld ára kétháromszáz pengő... S ezer pengő volt 28-ban, 29-ben, mikor az adósságokat csinálták... Itt csak az segítene, ha kívülről jönne valami...

- No.

- Szerencse, hogy a városnak okvetlen szüksége van rá... Ha okosan beszervezzük, áldás lesz az egész polgárságra. Még a régi tulajdonosoknak sem kell teljes összeget veszíteni.

- Hogyhogy teljes összeget? - kérdezte Szentkálnay, és fehér bajusza a másik oldalra hajlott. Már egész örvendeni kezdett a főügyész szavai alatt, de ez megijesztette s újra kérdezte: - Hogy érted azt, hogy teljes összeget?

- Valamit veszíteni kell, az bizonyos... Minden rossz üzleten veszít a régi gazda.

- Ez nem rossz üzlet - hördült fel Szentkálnay -, csak a konjunktúra lett rossz.

- Annak kell levonni a konzekvenciáját.

Az öregúr arca tele volt apró vérerekkel. Kék és lila erecskék hálózta be az orrát, mint gazdákét szokták. Most vértódulást kapott. Ezt még soha senki nem mert neki megmondani, még célzással sem, amit most ez az újdonsült főügyész makog, hogy veszíteni kell, veszteségre készülni... Hiszen ő tudta, de takarta saját maga előtt is, mert félt, hogy káros hatással lesz az egészségére és ez most a legnyíltabban beszél arról, hogy neki kell levonni a konzekvenciát a rossz konjunktúra miatt... Hisz ez örült, ezzel nem szabad szóba se állani.

De viszont arra gondolt, hogy becsapja önmagát, és legalább megtudja, amit nem mer önmagának ki se számítani, hogy mennyit kell hát elveszíteni.

Meg is mondta azonmódon, amit gondolt:

- És mennyi lenne az a veszteség szerinted?

- Sok... Sok lenne, de nem minden... A helyzet olyan, hogy minden fillérnek örülni kell, amit az ember meg tud menteni...

Szentkálnaynak leesett az álla. Valamit mondani akart, de még azt se mondta, hogy: no fene... Nagyot nyelt, s azt kezdte:

- Jól kifárasztottam ma magamat... Kint voltam vadászni, és eltévesztettem a társaságot... hát gyalogoltam vagy hat kilométert. Mikor átmentem a kiserdőnél, ott áll egy öreg kerülő... Azt mondom neki: nem látta kend az urakat?... Beszélgettünk egy kicsit. Ilyen magamforma öregember... Azt mondja osztán: hát mi lesz, uram? Választunk?...

Nagyot nevetett. Pista csak bámult, hogy egy pillanat alatt kirázta magából az előbbi kínlódást. Már tud anekdotázni, és pipáját veszi elő s rátölt.

- Mindjárt értettem, hogy a királyválasztásra gondol... Hej, azt mondja, hogy ezek így elpuskálták a dolgot... Mán hogy ezzel a háborúval, így értette az öreg kerülő, mert azt mondja sopánkodva: - Hány országunk volt, és milyen szép országok... ha abba az üdőbe alkudni hattunk vóna magunkkal, ma is megvóna mindenünk...

- No tetszik látni - kapott bele Pista -, milyen bölcs az öreg paraszt?... - Ha alkudni hagyunk volna magunkkal... Itt is úgy van... De az ember nem elég okos, és nem tud tanulni a más kárán... Tetszik érteni?

- Mit?

- Alkudni kell hagyni magunkkal; bátyáméknak is... Mindjárt megmagyarázom...

- Nem lehet azt nekem megmagyarázni - mordult fel az öreg Szentkálnay -, nem értem én azt akkor se... Azért vagytok tik fiatalok, hogy vegyétek le a vállunkról a terhet... Egész életemben dolgoztam, építettem, és most elveszíteni egy élet munkaeredményét. Hol van akkor az én életem szép haszna?... Hogy érdemleném én azt a sorstól?

- Igen.

- Nem vagyok én uralkodó család! Nem örökség ez, hanem a magam keresete. Jussom van hozzá.

- Hiszen azon dolgozom, hogy mindent el ne veszítsenek.

- Mindent - támadt fel az öregúr. - Mindent... Micsoda bolond beszéd ez?... MÉR mindent?... Semmit... Semmit, kedvesem!... Semmit... Így megérteném...

Magdaléna a másik szobából meglátta, hogy az apja fel van izgatva, s átsietett.

- Nincs szüksége valamire apácskának? - tette az apja vállára a kezét.

- Nincs.

Pista lehunyta a szemét, és nem nézett Magdalénára. A cipőjét nézte, a térdét a vékony selyemben, ahogy meg-megmozdult, míg ráfonódott a magas, erős öregre. Lassan emelte fel a pillantását, a cipőjétől fel a combon végig, a derekán, a mellein, a meztelen karján és magas nyakán, a hajáig... Ahogy emelkedett a tekintete felfelé, úgy emelkedett a vére, mintha a hőmérőt húzná felfelé a tűz...

Magdaléna most lenézett reá, s szinte kérően, hogy ne bántsa a szegény apát. A szemük összekapcsolódott, s Magdaléna elkezdett zavarba jönni. Olyan ijedten kapta el magát, mintha véletlen erőszakot érzett volna. Finom vékony szája nyitva maradt, s pillanatokig nem volt ura önmagának.

Pista pedig szédületbe zuhant. Mintha csak úgy hullott volna lefelé vele a talaj, le a mélybe, s káprázatos lett a világ, mint a forró lázban.

- Nem marad egy kicsit, méltóságos asszony? - szólott könyörgő alázattal, s Magdaléna levált az apjáról, aki elmorcoskodott, s valami kis vészes kíváncsisággal ott maradt, és leült Pistával szemben.

- Ó, nagyon szívesen - mondta -, örülök, hogy végre találkozunk.

- Igen.

- Nem is tudtam, hogy rokonok vagyunk.

- Én már... régen tudom...

- Régen?

- Régen... - s maga elé nézett, különös mosollyal. Hirtelen részeg vakmerőséggel felvetette a fejét... - Egy bál... Emlékszik egy bálra, mikor zöld ruhában volt...

- Zöld?

- Igen, zöld, üde, fűzöld... olyan karcsú volt, mint egy sugár, és zöld fények tavaszodtak körülötte.

Magdaléna nevetett.

- Egyszer volt zöld ruhám - mondta elgondolkodva.

- Igen, azon a bálon.

- Táncoltunk?

- Nem... én már akkor nem táncoltam...

- Mért?

- Fogadalom... Tudja, négy évig voltam a fronton... kettőig hadifogságban... akkor jöttem haza... éppen, amikor a zavarok lecsillapodtak... Valami nagy fogadalmat akartam tenni... Az ember a szenvedésben gyermekké és romantikussá lesz... Előbb a szakállamat akartam meghagyni, míg... de aztán rájöttem, hogy ez nem divat.

- Ennyi józanság volt a romantikusságában?

- Igen... én romantikus és józan vagyok... Félttem, hogy a bozont az arcon árt a karriernek... így csak azt fogadtam meg, hogy nem táncolok...

- Akkor hogy került bálba?

- Hivatalból... Kultúratanácsnoknak akkor választottak meg, és a bál valahogy a népoktatás javára volt...

- Emlékszem - mondta Magdaléna -, én akkor fiatal asszony voltam.

Pista megdidergő mosollyal mondta:

- És én sem voltam még öreg férj.

- Emlékszem. Ha egy kicsit elszánom magam, még magára is emlékszem. Azt mondták, hogy kilenc nyelvet tanult a fogságban.

- És azóta tízet felejtettem el.

Lina jött az öreg Szentkálnayval, akiről messze lehetett látni, hogy a házat dicséri a vevő előtt.

- Nagyon rendesen van megépítve - mondta.

Magdaléna felállott, s Linába karolt. Lehajolt hozzá.

- Nagyon örülök, hogy ti veszitek.

- Óh, az nem bizonyos.

- Ugyan.

- Hogy jövünk mi ehhez... Óh... Édesapám boldogtalan, hogy az ő házat ingyen sem vesszük át... Ott a ház ámbitusos, a szobák sötétek... bizalmasak... Ez nekem olyan, mint egy álom... amit nem is tudnék álmodni... Nem az én álmom... Hogy éljek én a más álmában...

Pista csodálkozva hallotta a felesége hangját, most olyan volt, mint a muzsika, és a gondolatai olyanok, mint valami költemény.

- Nem szabad ilyen gondolatokkal... - mondta Magdaléna, és szabályszerűen befejezte a mondatát, mint mindent bizonyára, amibe belefogott - kínozni az embernek magát. Az ember azt mondja: ez az élet, és akkor elhiszi, hogy tényleg ez az élet. Nem?

Mivel Linában semmi hajlam nem volt a megértésre, hideg, szürke szemeivel Pistára nézett, aki megrezzent, s azt mondta:

- Igen.

S most megint nem látta őket, csak érezte a Magdaléna jelenlétét, s valami perverz gyönyör volt neki, hogy a két nőt együtt látja összeölelkezve, s valami vad és féktelen kéj ömlött fel benne, a szemeit lehunyta félig, s megint a Magdaléna térdét látta a selyemben, s a bor is dolgozott benne, a pezsgő...

Magdaléna odanézett, s ott maradt a szeme a férfin, s ijedten és kutatva nézte, s látta az arcán a kéj gejirozását, s idegenül és félve nézett rá.

És Lina semmit se látott, mert lesütötte a szemét, és a maga érzéseivel volt elfoglalva.

Kardics bácsi jött nagy lármával, ahogy szokott:

- Minden rendben van, Pistukám, a polgármester úr azt mondta: ennek a Pistának mindent meg kell adni.

- Gyere körül velem a házban - mondta Linának Magdaléna -, és én elhitem veled, hogy ez itt mind tiszta élet és valóság. Nem is lehet más, én magam terveztem, én pedig nem vagyok költő.

Csakugyan józanság volt minden szava, s a hangja és a hűvös, tartózkodó modora, s mégis úgy hatott Pistára, mintha az érzéseit csiklandoznák.

Szentkálnay is odajött hozzájuk, és lassan együtt ment a két fiatal asszonnyal.

- A legjobb téglából van építve - mondta -, és itt nincs semmi baj a talajvízzel...

Pista fősóhajtott, magához tért, föleszmélt. Az övé volt a nő, egy percre az övé... És elment, otthagya. S gyűlöletet érzett: meghódíthatatlan neki...

- Megmondtam az öregúrnak - mondta rekedten, uszítva.

- Mit? - kérdezte Kardics bácsi.

- Hogy valamit vesztenie kell.

- Veszteni? Mit?

- A város nem vállalhatja. Nem is lehetne keresztülvinni a közgyűlésen.

- Te már ott tartasz?... Na, persze... Te már meg is beszélted a dolgot az ellenzékkel.

Pista ébredt. Ebben támadás van, ebben a megjegyzésben, és egy kicsit feleszmélt.

- Rokonod - szólt Kardics - Martiny?

- Távolról.

- Akkor jöjjön, és segítsen.

- Ellenzék.

- Intézzé úgy, hogy a követelése fedje a mi akaratunkat...

- Azért csináltam úgy, hogy a régi részvényesek is veszítsenek...

- Mennyit?... Na, hogy gondolja dr. Martiny?

- Ez nem a Martiny gondolata, hanem az enyém... És most már igen jól ismerem az egész ügyet, s a belégek biztos helyen vannak...

- És? És hogy képzeled a Sertésstenyészti szanálását?

- Nagyon egyszerű. Egy bukott vállalattal a város nem állhat szóba. Igen nagy támadási felületet adna az ellenzéknek... Tehát alakítani fogunk, egy szindikátust, amelyik megveszi ezt az egész vállalatot...

Kardics elámult, ezt nem várta.

- Egy háromtagú szindikátus megveszi a részvénytöbbséget, s ez tesz ajánlatot a városnak.

- Zseniális. És ezek eladják a részvénytöbbséget?

- Mit csináljanak vele?... Új kölcsönt nem kaphatnak... Új pénzt rá legfeljebb a város szerezhethet...

- Óriási... Kolumbus tojása... S megvan a pénzed rá? A szindikátusra. Mert te benne vagy.

- Hogyne.

Kardics egészen megnémult. Nem tudta, mire érti azt, hogy hogyne... A pénzre, vagy a benne léételre... Nem bírt ülve maradni.

- Bocsáss meg, azonnal jövök.

Megy a polgármesterhez - gondolta magában Pista.

Ezzel visszadőlt a fotelben, s maga elé nézett, mámorosan és kábuló fejjel.

Lina nesztelenül, magánosan, árván jelent meg mellette, és leült az oldalán.

- Idegen élet ez, Pista - mondta halkán. - Nincs itt gyermek... Ahogy ez a ház be van osztva. Tisztára paradéznak. Nem szeretik ezek egymást... Még a hálószoza is távol... A férfié az északi oldalon, ahova soha nem süt a nap, az asszonyé a másik végén... Hogyan nem leli ki ezt az asszonyt a rémület az uráért?...

- Te nem így rendeznéd be...

- Lehetne belőle... paradicsomot csinálni... de ahhoz más emberek kellenének... Azok pedig nem jönnek ilyen fagyos házba... Juj, ezek a borzasztó vonalak...

Pista felvett egy pohár pezsgőt, amit előbb töltött az inas.

- Mindenki el van ragadtatva tőle.

- Mit számít az nekem... Csupa olyan ember, akiknek semmi közük egymáshoz... Nézz körül. Úgy állanak itt szemben az emberek, mind kerülnek egymást s legjobban engem.

- Bele kell helyezkedni az életbe. Itt mindenki a te kedvedet keresi ma, csak alkalmat kell adni nekik, hogy megmutathassák.

- Itt az én kedvemet?... Borzasztó tévedésben vagy Pista. Itt egész este senki se kereste az én kedvemet.

- Olyan vagy, mint a tövises virág... Látod, hogy futnak utánam?

- Ki? Pista. Úgy futnak utánad, mint a harapós kutya után, hízelegnek neki, hogy meg ne harapja őket... Senki sincs itt a barátaid közül. Nincs itt Walter, nincs itt a jó Lesnyák... Nem is értem, hogy ebben a városban ilyen sok ember van, akit sose láttunk. Hisz ez egy más város, mint amiben mi éltünk eddig. Ez mind idegen és mind ellenség.

- Bolondságokat beszélsz.

- És engem hagyj ki a játékból. Én ehhez nem értek. Már ezerszer megmondtam, hogy nem értek. Én felépítettem a magam kis életét, s most azt kell látnom, hogy az én büszke életem az egy nagy semmi... Én ehhez nem vagyok szokva. Az én asztalomon nem ömlik a pezsgő. Én ahhoz vagyok szokva, hogy az én uram még sörözni se jár, és én ezért tisztellem, és nincsenek szeretői, mint ezeknek...

- Hogy tartozik ez ide?

- Az én testemet égeti ez a ruha. Ez nem az én ruhám, szeretném letépni magamról ezt a rongyot, mert ez nem az én bőröm, hanem azoké, akik itt hátat fordítanak nekem. Ha az én ruhám volna, akkor én közéjük tartoznék, és akkor már régen megértettük volna egymást.

Akkor ott ülnék velük a pamlagon, és együtt pletykálnék velük... De én nem tartozom ide, és maga elfelejti, hogy nem Szentkálnay Magdalénát vette feleségül, hanem Szentkálnay Linát. És most már nem lesz jó semmi többet, mert belekóstolt, és kiütött magából az ősei vére... A véletlen kilódította a helyéből, és most versenyt akar futni azokkal a bolondokkal, akik közé került.

- Vezetni akarok köztük, és parancsolni akarok nekik.

- Hogy meri azt tenni?... Ért maga ehhez?... Tud maga lépést tartani ezekkel?... Mások itt a szokások, az erkölcsök, a tónus. Ha énhozzám eljött vizitbe egy barátném, az bejön hozzám és boldog, ha leülhet az én asztalomhoz. Nem küldi be a névjegyet, mint ez ma délben, és nem fut tovább autón, mintha bélpoklosok közül menekülne. És mikor én hülye, az uram kedvéért idejövök, egy szót szól hozzám és elmenekül...

- Mert úgy jársz-kelsz, mint egy sértett királyné.

- Mert az vagyok. Mert nekem lelkem van, de ezeknek nincs, csak egy lelkük van, a pénz... Itt versenyképesnek kell lenni, barátom, ide nem szabad gyalog jönni, csak autón, de az is minél nagyobb legyen... Minek házasodott meg maga, míg szegény volt? Várt volna!... Nem kellett engemet tönkretenni... Mit csinált belőlem? Soha nincs időm egy könyvet elolvasni... újságot alig látok... én nem kísérem figyelemmel a divat változását, nem tudom azokat az aforizmákat, amivel uraskodó szép asszonyok az életüket díszítik... Magdaléna... Talán ő is lehetett volna olyan, mint én vagyok, de elrontotta az élet...

- Ne sértegetse.

Eddig a beszélgetésük úgy folyt, mintha csak éppen diskurálnának a szemük előtt vibráló hangos, dzsesszmuzsikás, illatos zsbongó társaságról. Most Lina ingerülten egyenesedett fel, s Pista részegségében is megijedt, mert ismerte feleségét, hogyha az indulatba jön, nem törődik a külsőségekkel.

- Mért ne sértegetsem? Nagyon imponál nekem. Az ő flancára ment el a Sertéstenyésztő minden pénze, mert ha egy asszonyt elrontanak, akkor annak az isten minden pénze is kevés... Azt akarja, hogy én is az legyek, ami ő?... Akkor csak vegye meg ezt a házat, és vegyen hozzá autót és vegyen sofört és a soförnek bundát és kertészt és mindent. Azt hiszi, hogy én nem tudok elkölteni többet, csak havi háromszáznegyvenhat pengőt? Hát mi vagyok én?... Olyan tehetségtelen? Én nem tudnék harmincezer pengőt elherdálni? Akár havonta?... De akkor legyen... Koszos... Az én öt pengőm van a zsebemben, és a feje tele van álmokkal... Legyen csekk-könyve és betétje a bankban... Lesz? Honnan?... Miből?... Be akar állni a nagy rablók közé?... Csak fel ne fájják... Mert azt nem tudom, hogy akarnak-e osztozni a koncon?... Vannak ők éppen elegendő... Nincsen szükségük a Kopjássok hadára... maguk is el tudják költeni azt a kis pénzt, ami még cirkulál a világban.

- Lina... Maga egy csodálatos teremtés... Szabad engemet most ilyenekkel kínozni, mikor egy világgal harcolok?... a becsületért... azért, hogy ne legyen itt többet panama... Most, mikor odabent fő a feje a gazembereknek, hogy mit csináljanak... Nem vettem még meg a házat, mert vérdíjnak akarják adni... hogy a népre segítsek áthárítani a nagy terhet... s maga itt mint egy veréb csirimpol...

Odaintette az inast, s megtöltötte a poharát.

- Pistukám, lelkem, ne igyon, angyalom, kedvesem, anélkül is vérmes... Ne rontsa el magát.

- Én most itt az alvilági hatalmakkal küszködök...

- Nem engedem, nem fog inni... Tegye le a poharat vagy...

Kardics bácsi lepte meg őket:

- Egyik percbe csókolóznak, a másikba karmolóznak - mondta.

Pista álmosan nézett rá: ki neki ez az ember? És mi ez? Nem szól? Hallgat? Nem folytatja az előbbi beszélgetést?

- Bemehetek már polgármester úr öméltóságához?

- A minek - mondta Kardics bácsi könnyedén -, kártyázik.

- Hívatott.

- No akkor igen. Ha hívatott, akkor igen.

Pista felállott, Linának kezét csókolt, hogy azzal elintézzé a nyilvánosság előtt az előbbi karmolozást.

Lina bágyadtan mosolygott. Érezte, hogy most megint egyedül marad. És ebben nem is csalódott.

Pista végigment a társaságon. Már sokan kezdtek eltávozni. Sokan szót váltottak vele, de ő egyenesen ment a kártyaszobába. Odaállott a polgármester háta mögé, de gondoskodott, hogy észrevegye őt. Kibicelt. Tarokkoztak.

- Nagyon szeretem ezt a mai fiatalságot - mondta a polgármester egyszer.

- Fiatal vagy Bélám, te vagy a legfiatalabb köztünk - szólt az alispán.

- Nem, öreg vagyok, s keresem, ki lehet az, aki a helyemre áll. Mindenesetre ez a főprobléma, kik azok, akik a helyünkre állanak. A mai fiatalság nekem úgy tűnik fel, mintha nem is a mi gyermekünk volna. Egészen más a gondolkozásuk, más az ízlésük, más a hazafiságuk... Ha van... Nem is tudom, van-e... A tiszta hazafiság egészen kiment a divatból... De míg itt vagyunk, ugye Miskánk, addig mi nem engedünk a negyvennyolcból...

Aztán, mikor idő volt, mindig mondott valamit.

- Ma minden csak az érdek. Ki hallotta azt a mi időnkben, hogy a szegény népet is megszervezzék érdekei szerint... A népnek szép eszmék kellene, lelkesedés... Nevelni kell őket... Karácsonyra nemzeti színű zászlókról, szalagokról és drapériákról kell gondoskodni. Be kell húzni az iskolákat, és azokat a szép hazafias verseket szavaltatni. Nagy nemzeti ünnepet kell rendezni ezen a karácsonyon. Az olaszoknak annyi ünnepük van, hogy minden hétre esik valami nemzeti ünnep, néha kettő, három is. Ez kell. Csak ezzel lehet ébren tartani a hazafias lelkesedést.

- Az olaszok cipőről is gondoskodnak a szegény gyermekek számára.

Mindenki megdöbbenve nézett a főügyész arcára.

De Pista nem bírta magában tartani a megjegyzését. Roppant sértette, hogy az elébb Kardics bácsi úgy ült le mellette, mintha nem is volna köztük semmiféle tárgyalás. Mi ez? Elejtették?...

- Hogy érted ezt, Pista öcsém - mondta kedves, joviális nevetéssel az alispán.

Pista egy kissé hallgatott. Akkor kimondta:

- Az olaszok nem tudják, mi a magyar alföldi tél. Jönnének csak ide ünnepelni hetenként háromszor, s vándorolnának egyik tanyáról a másikra. Térdig érő sárban. Vagy mikor fel van fagyva, akkor szembe a csikorgó széllel. Bizony, akármit mondunk, a legszebb nemzeti szalag sem véd meg a fagy és a sár ellen.

A tarokkisták belebújtak a kártyába. Még ilyet nem hallottak, mióta a fülük kinyílt. Ez egész értelmetlen dolog. Ki ez az ember? Egy lázító?... Forradalmár?... Kommunista...

- Így tanítják ezt Oroszországban? ugye Pista! - mondta kedélyesen az alispán. - Meddig voltál ott hadifogoly?

- Egem nem tanított senki - mondta Pista mélyen elkedvetlenedve. Már nagyon bánta, hogy a bor, a pezsgő hatása alatt ilyeneket mondott. - Nem akarok én evvel semmit se mondani, csak azt, hogy Árpád apánk is jobban tette volna, ha egy kicsit tovább lovagol, és meg nem áll Itáliáig, ahol legalább fűtésről nem kell gondoskodni. De itt? a lótrágya a tüzelőszer!

Nem nevetett senki. Pedig Pista már igyekezett kedélyesen beszélni.

- Nem nagyon tetszik neked ez a tejjel-mézzel folyó ország - mondta az alispán, aki legalább válaszolgatott a szavaira. Mert a többiek, a polgármester és a törvényszéki elnök nem is reflektáltak.

- Énnekem?... Én minden percben kész vagyok meghalni érte.

- Nohát ez nagyon szép - mondta a polgármester, s felemelte a lapjait.

- Csak azért, mert nem helyesletted az előbb Árpád apánk politikáját.

- Az csak tréfa volt.

- Jó kis tréfa... És a nemzetiszínű rongyok, he? Kópé?

- Én nem mondtam rongyokat.

- Szalagot mondott. Nemzetiszín pántlikát! - azt mondta.

- Ki mondta azt, hogy ha a lyukas cipőbe nemzetiszín pántlikát fűznek, akkor is belefolyik a víz?

Pista:

- Ehhez nincs közöm.

- Ne bántsátok az én Pista fiamat - mondta a polgármester -, kiváló és derék ember, aki a városnak is csak javára akar lenni. Kicsit ellenzék, borzas ellenzék, de már Deák Ferenc megmondta, hogy: „szeretem az ellenzéket, ha borzas, csak akkor nem szeretem, mikor már kopasz”.

Pista kicsit gondolkodott, hogy ki lehet az a kopasz ellenzék, mert hiszen dr. Martiny is nagyhajú ember.

- Méltóságos uram az előbb hívatott?

A polgármester felpillantott, kicsit mintha mosolygott volna, aztán tovább rendezte a kártyalapokat.

- Pikk ász.

Később felé pillantott:

- Érezd jól magadat... Még sokat, akarok veled beszélni...

Ott maradt a kártya mellett, és egy teljes órát kibicelt. Akkor eszébe jutott, hogy Lina ide nem jön be. Berci bácsira is gondolt, s nyugtalanul kiszökött a nagy termekbe.

Már igazán kevesen voltak, a sarokban fiatalok sugdostak, a lányok a hangulatlámpák mellett heverték a heverőkön, vegyesen a fiatalemberekkel. Eszébe jutott a furcsa orgia formájú képről, amit barátja mondott a kaszinóban, s megmozdult a fantáziája, hogy él ez a mai ifjúság. Szinte megőrült, hogy a zene újra megszólalt és tánc kezdődött.

Az az éjjél utáni fáradt és mégis erőszakosan tomboló kedv volt, amit már nem bír, akinek nincs tűz a szívében. A szerelmi vágy és szerelmi izgalom feledteti a késői órát, de aki egész nap dolgozik vagy gondban van, az nem bírja már ezt a duhaj tempót. Lina valósággal aludt. Ült, nyitott szemmel s egyenesen, de oly álmos volt, hogy éberem dermedt, s engedte a perceket elsuhanni, nem vette észre, hogy azok a perceek órákra szaporodtak.

Kicsit a felesége mellett ült, de ő nem volt álmos és nem volt fáradt. Kiállhatatlan izgalom volt benne, mert feldúlta a rémület, hogy ezek itt abbahagyták vele a nagyszerűen induló tárgyalást. Kardics már nem közvetített s az öreg Szentkálnay nem haragudott. A polgármester elejtette, s ő szakadatlan szédüléssel zuhant lefelé, mi lesz holnap?

Belevegült a politizáló csoportokba, hallgatta a szenvedélyes vitákat, de csak arra gondolt, ami őt bentről fütötte: a Sertéstenyészto mint valami fantasztikum távolodott tőle. Még az est elején kézzel foghatta s parancsolhatott benne, most kezd ködképpé válni, mint a szivárvány, az elérhetetlen.

Néha azon kapta magát, hogy már negyedórája jár-kél le s fel valamelyik szobának egyik oldalán. Mint az örült a betegszobában, végeérhetetlen sétautat tartott. Elszégyellte magát, s attól félt, hogy észreveszik feldúlt lelkiállapotát s elérik céljukat.

Nem, itt mást nem lehet tenni, csak kitartani. Kezében a sújtó igazság, ennek a segítségével felülre kerekedhetik.

Bírálta magát, eddigi lépéseit, nem mondhatott mást, csak azt, hogy még eddig semmi bűnös dolgot nem csinált. Még eddig ő tiszta és ártatlan. Azt az egyet nem tette helyesen, hogy az első pohár pezsgő hatása alatt túl könnyűnek találta a dolgot, s leleplezte magát az öregek, előtt... Ez hiba volt... Nem vétek, mert nincs benne semmi bűn, de hiba, mert a kártyájába engedett nézni... Azok mindent tudnak, mi van a kezébe, kiadta az utolsó aduját is, de ő semmit se tud, hogy ezek mit akarnak...

Szorongás volt a lelkében, mintha a holnap valami roppant veszélyt ígérne. Fenyegető veszélyt.

S nem tudta elképzelni, mi lehet az.

Hogy nem kapja meg a házat?... Ez nem veszély, mert Linának úgyse kell. Lina fél ettől a rémületes tehertől.

Hála istennek. És egyáltalán mit vehetnek el tőle?... Még nincsen benne semmiben. A fizetése megvan... A jövedelem mindig elég a régi életmód mellett... Nincs tehát semmi, amitől meg kelljen ijednie... Az övé az igazság. Tehát az ő kezében van a fegyver. Tőle kell, hogy rettegenek... Neki már írtak alá, de ő még nem írt semmit, ami kompromittálná...

Magdaléna állott előtte. Az inas hűsítőt tartott egy nagy ezüsttálcán.

- Maga nekem jeget kínál, mikor tűz van bennem?

Magdaléna elmosolyodott azzal a különös előzékeny nézéssel, ami általában jellemezte.

- Van egy perce számomra? - kérdezte az asszonyt.

- Nagyon szívesen.

Leültek egy sarokban.

Érezte, hogy a feje megszédül. És hogy ez most itt végzetes pillanat. Nem tudta, mit fog mondani, de Lina nem volt a szobában, s neki tisztába kellett jönni valamivel.

- Mondja, méltóságos asszony... - s csak az éjfél utáni hangulat szédületében bízva szólt -, nem csodálkozik azon, hogy itt van valaki, aki hét év után is oly tisztán emlékszik egy zöld ruhára, egy zöld álomra?

Magdaléna finoman mosolygott, s kíváncsian nézett Pistára, de a szeme olyan tiszta volt, mint aki teljesen érintetlenül, éppen csak udvarias kíváncsiságból hallgat. S ő mégis folytatta.

- És hogy valaki hét éven át soha nem talál rá alkalmat, hogy ezt az emléket közölje azzal, akire tartozik?

Magdaléna nevetett. Nagyon szép fogsora volt, és őszintén tudott nevetni.

- Vannak Don Juanok és vannak ellen Don Juanok - mondta Pista. - A Don Juan tűzön, vízen keresztül áthalad, és belesodorja a nőt, míg csak meg nem hódítja... A másik típus viszont néma marad, és évtizeden át tudja ugyanolyan hőséggel emésztetni magát.

Magdaléna félt, hogy tovább megy, mint kellene s kedves hangon kérdezte:

- Megveszi a házat, Kopjáss?

- Kérem - mondta lehülve Pista; s hosszú szünet után rekedten mondta -, a polgármester úr kedvességéből azt következtetem...

- Nem a polgármester adja el - mondta mosolyogva Magdaléna.

Pista kicsit hallgatott.

- A házasságok az égben köttetnek, a házvételek pedig gyakran a magas politikában.

- Nagyon érdekes.

Pista most úgy ült, mintha azzal akarná a fölényét biztosítani, hogy úgy tesz, mintha bizalmas volna az asszonnyal szemben. Lábát keresztbe vetette, s hintáztatta egyiket a másikon, és felülről bizalmasan nézett az asszonyra, aki közvetlenül szólt:

- Nagyon szeretném, ha megvennék, mert akkor meg volnék nyugodva, hogy kedves emberek örülnének az én nagy munkámnak.

Pista szívében a héttőr fájdalommal hasított. Hát egyáltalán nem tud erre az asszonyra semmi hatással lenni?... Hisz ez oly távol van tőle, mintha egy világ választaná el egymástól őket. Pirulni kezdett lassan, megszegyenítve érezte magát. Páncéltoronyban van ez vele szemben, s ő soha meg nem tudja közelíteni. Oh, mért, mért árulta el előtte magát...

Elnémult és elnémultak. Nem volt tovább semmi mondanivalója. Magdalénának még kevesebb.

Most úgy villant át rajta, hogy ő egy zsoldoskapitány, aki az ostromlott vár úrnőjébe szerelmes, de akármit csinál, akkor is az a vár úrnője, ő pedig még ha erőszakra vetemedik is, csak egy zsoldoskapitány.

Nézett tehát, és az arca mosolygott, de már megint nem arra gondol, amire beígazította magát, hanem arra, hogy ő úgy látszik, tényleg és végleg el van ejtve... A polgármester kiadta a jelszót, hogy őt ki kell borítani... Magdaléna is, mikor előbb beszéltek, más volt... most olyan idegen, mintha tudná, hogy ő el van ejtve...

Ah, ezek más emberek. Mit fogózik ő ezekkel. Itt neki nincs semmi keresnivalója... Ő nem olvadhat be ezek közé... Ebből semmi se lesz... Itt csak egy van, ha szemben marad és félelmes marad a számukra...

Folyton mosolygott, s a szemé falta a szépasszonyt, aki kissé éjfélutánian hervadt volt, s cigarettát szívott. A szemé falta, de tudta, hogy nem az övé, és nem is lesz soha... E pillanatban már megint nem érzett semmi tüzet és lángot. Üresnek találta a lelkét, s csakugyan egy nyugodt irodakisasszony a felsőbbbségével és tiszta nézésű szemével. Csak már annyiszor póruljárt önmagával, hogy el tudta képzelni, hogyha nem látja, akkor megint visszazuhan a szerelem kábulatába. S mi ez a szerelem? Tisztára érzéki megkívánás?... Ilyen gyereket akar tőle, amilyen ez?... Lehetetlen, hiszen neki a kedély színessége, a szív melegsége a fontos... Hát akkor mit kíván ettől az üres lelkű szépségtől?...

Némán ültek egymással szemben, mind a ketten mosolyogva. De az ő mosolya birkózó vitát jelentett, az asszonyé viszont semmit. Annak ő nem számít. Annak ő nem probléma...

- Látta az új Chaplin-filmet? - fordult hirtelen hozzá Magdaléna.

- Nem. Nem szeretem a filmet.

- No de Chaplint.

- Azt igen.

- Mulatságos, ugye?

- Igen. Nagyon mulatságos. És ennek legalább mindig van morálproblematikája...

- Igaz, hogy a város mind a két mozit átveszi?

- Ezt nem hallottam.

- Egész jó üzlet lesz. Három napig fog dolgozni az egyik, három napig a másik.

- Akkor egyszerűbb volna, ha hat napig dolgozna az egyik.

- Nézze, ez igaz - s Magdaléna nevetett.

Aztán valakit látott, akivel azonnal beszélhivalója volt.

- Megbocsát? - mondta, felállott és odalibbent, hogy háziasszonyi kötelességének ott is eleget tegyen.

Pista füttyörészni kezdett, olyan halkán, hogy nem is volt hangja. Talán nagyon sokat ivott az éjjel, hogy így szédül. Legjobban szeretné, ha vége volna már ennek az egésznek.

- Pistukám, nem megyünk haza?

Lina állott meg felette.

Még egyszer odapillantott Magdaléna felé. Elegánsan, udvariasan állott a magas, karcsú szép asszony. Rettenetesen unhatta már ezt az egész mozgalmat itt, de roppant gyakorlata volt az éjjelezésben. Ki tudja, milyen célokat szolgált azzal, hogy a kúriai bíró végtelenül csúnya feleségével oly kedvesen beszélt. Vajon itt mit beszélt?... A mozi kettős műsoráról?

De mikor el akartak menni, Kardics bácsi elcsípte őket, s oly rémülten tartóztatta, hogy nem lehetett elmenni.

Pistának valóban az az érzése volt, hogy Kardics meg van rémülve. De mért?

- Csak nem mégy el, Pistukám? Még nem beszéltünk meg semmit. Ismered Béla bátyádat, ha egyszer a kártyába belemegy, nem lehet vele beszélni, de számon tart, most is azt mondta: vigyázz, ez a Pista meg ne lógjon, míg rendben nem vagyunk.

Így aztán maradni kellett.

Mit ért vele. Tovább teltek a negyedórák, s ő csak jött, ment, ácsorgott, ásított, ivott, beszélt, várt. Senki nem jött felé, semmi nem történt, az idő elmúlt, egyszer csak kint a köd világosodni kezdett.

Akkor megérkezett Keék Imrike, a polgármester titkára, bement a kártyaszobába, s néhány perc múlva kijött a polgármester, mint egy kis öreg ékszer az ezüsből faragott fejével, és minden szó nélkül eltávozott.

Ez végre megindította a búcsúzást, s egyszerre mindenki elment.

Kint fogatok állottak, autók, de valahogy senkinek a kocsijában nem volt hely a számukra. S ők már úgy el voltak kényeztetve, hogy nem gondoskodtak kocsiról. Szerencsére néhány konflis a nagy muri kedvéért ott éjjelezett a villa előtt, így nem kellett gyalog menniök haza.

Mivel a mellékutca sarában nem mehetett a ló, körül kellett hajtaniok a Katalin utcába a Piac téren át. Mikor a városház előtt mentek el, Pista felnézett. A polgármester szobájában világos volt.

- Ki lehet az?

- Takarítanak - mondta Lina gondolkozva. - Már reggel van.

24.

Hideg tust vett, aztán lefeküdt, de végzetlenül nyugtalan volt. Egy pillanatra sem tudott aludni.

Nem értette ezt a mai napot. Mi volt s mi lesz.

- Jó volt, hogy így történt - mondta magában, s lassan és fáradtan fogalmazta a gondolatait. - Nem az én számomra való a görbe út, a ravaszság, a becstelenség... Nekem egy utam van: az életben egy: az egyenes út. Az igazság és a jóság útja.

Ezek a ravasz öregek, ezek a zsíros, hájas hízelgők. Ez az egész világ valami undorral töltötte el. Milyen üres volt az éjszakája. Milyen fölösleges dolgokról beszélt mindenki, akárkivel állott is szóba... Magdaléna... A moziról a végén... No ez szépen sikerült... Hogy a mozi is üzlet...

De legalább látta őket egy rakáson. Itt voltak a hatalmasok. Ezeknek a kezében vagyunk... Hát nem kell egy új világnak jönni?... Nem kell leváltani a régi világnak ezt a tömegét, amelyik beleszületett, belenőtt és benne él a hatalomban...

Nagyon keserves és nagyon romboló gondolatai voltak.

- Talán a kaccenjammer - mondta magában -, ha az embernek rossz a gyomra, akkor nagy moralista lesz belőle.

De viszont hallatlanul kíváncsi volt a mai napra. Hogy fog szembenézni ezekkel, ma a hivatalban...

Nyolc órakor már ment a városházára.

Még senki sem volt bent, mikor ő az íróasztalához ült. Szinte röstellte is, hogy már itt van.

- Hiába vagyok itt - mondta magában -, mit tehetek egyedül... S egyáltalán mit tehetek... mit tehetek...

Oly tehetetlenül ült, hogy nem volt kedve egy aktát a kezébe venni.

Megjött Péterfi dr. Beköszönt, ő mosolyogva nézett rá, aztán nem szólt, ott ült tovább a helyén.

Fáradt volt. Gondolatai összevissza kóvályogtak.

Egyszer csak feldúlt arccal lép be Péterfi dr.

- Kérlek alássan, főügyész uram, itt az éjszaka valaki járt.

Megdöbbenve nézett rá.

- Hogy érted azt?

- Minden fel van dülva, minden szét van forgatva.

Pista a Wertheim-szekrényre nézett. Ott állott az, bezárva szilárdan.

Mi ez? Valaki betört volna?... Nem merte folytatni a gondolatát.

Az asztalán rend volt, de egy pillantásra látta, hogy az aktái nem azon a helyen vannak, ahova tegnap tette őket. Ami bal oldalon volt, a jobb oldalra került... Pedig a jobb oldalon vannak az elintézett ügyek, balról, amik most vannak munkában...

Hirtelen felállott, és elővette a pánccelszekrény kulcsait. Kinyitotta az ajtót s belenézett.

Pérez nem volt a szekrényben, csak bizonyos fontos ügyiratokat tartott benne.

Kiemelte a Sertéstenyészítő aktacsomagját.

Szét volt nyitva, ki volt bontva.

- A könyveket is átvizsgálták - mondta Péterfi dr. - Itt felejtették a számadataikat, apró jegyzeteiket.

Pista elsápadt. A rovincsolást az éjjel megcsinálták... Azért nem volt szabad neki elmenni a Boronkay-házból. Azért volt megijedve Kardics bácsi... Várni kellett, míg Keék Imrike vissza nem jön... Mikor végeztek az ő szobájában, folytatták a dolgot a polgármester irodájában... Azért volt világos még akkor is, mikor...

Szédült és vértódulásai voltak. Betörés. Rablás. Hivatalos hatalommal való visszaélés. Violencia. Erőszak. Lopás. Betöréses lopás...

S a belégek otthon vannak a lakásán, azokat hazavitte tanulmányozni a vádirathoz... Tehát a vizsgálat Boronkayra nézve szerencsés lefolyású volt, mert semmi kompromittáló a könyvekben fel nem ismerhető... Szóval Boronkay megmenekült... A miniszter kedvelő információt kap felőle...

Nekiszédült az asztalnak. Ezek vele elbántak.

Nézte, csak nézte a szekrényt.

- Ez micsoda revolver? - ezt ezek hagyták itt? - emelte fel a szekrény aljából a revolvért. Öt golyó volt benne. Borzongott, mi ez? Még talán gyilkosságra is el voltak készülve?

Péterfi megnézte.

- Nem, azt hiszem, az a Makróczy főügyész úr revolvere. Az maradt itt.

Visszatette a revolvért.

- Most mit csináljunk?

Péterfi doktor hallgatott. A száját elhúzta.

- Ismeretlen tettesek ellen.

De nem ismeretlen... Nagyon is jól tudja, kik ellen kellene...

- De hogy lehet az - mondta halkán -, a kulcsok nálam vannak.

Péterfi egész néma volt.

- Hát jó... Idegen nem járhatott itt... Semmi nyoma az erőszaknak... Mindenesetre jelenteni fogom... Azonnal...

Olyan izgalom volt benne, hogy minden idege reszketett...

De nem soká kellett haboznia, a polgármester üzent érte. A hajdú jött, hogy őméltósága hívatja.

- Nahát mostan leszámolunk...

A polgármesteri fogadóterem küldöttséggel volt tele. Kétszáz szegény tanyasi állott ott, köztük Martiny dr.

Martiny rögtön hozzásietett s elmondta, hogy már voltak is bent a polgármester úrnál, de a szegényemberek nem akarnak eltávozni, míg írásban nem kapják meg a bérfizetési halasztást.

A titkár siettetette be.

- Kedvesem - mondta a polgármester -, ezeknek a dolgában dönteni kell valahogy.

Nézte azt az embert. Milyen higgadt, milyen nyugodt, milyen rendben van.

- Hogy lehet ezeken behajtani a hátralékokat? Hm. Hogy hogy lehet behajtani...

- Most volna jó - mondta érdes hangon -, ha már megvalósította volna a város a bokortanya-rendszert. Akkor nem lankának szanaszét húsz négyzetkilométeren, hanem együtt lennének a vasút mentén. Meg lehetne fogni őket.

De hogy tud ilyen nyugodtan ülni? Hát nem retteg, hogy az első kérdése az lesz, mi történt az éjjel?

- Mondd csak pajtikám, mondd csak, folytasd, folytasd.

- Már több ízben volt szó erről a rendszerről, de sohasem látták be a közgyűlésen annak a hasznát, ha bokortanya-épülésre köteleznék a kisbérelőket, mert mindig rosszul állították be a dolgot. Mindig csak azt mutatták meg, hogy mennyibe kerülne a városnak az új berendezés, de arról sohasem beszélt senki, hogy milyen előnyt jelentene a dolog a városnak... Kérlek alázattal, méltóságos uram, nincs az istennek annyi csendőrije és rendőrije és végrehajtója, hogy ezeken be lehessen vasalni a hátralékokat, vagy hogy kitelepítéssel elégtételt vehessen magának a város. Most hogy lehet őket kitelepíteni? Kirakni a mezőre?... Nem is szólva arról, hogy ebben az esetben egy szociális forradalom törne ki, amely a pesti sajtót is alaposan megmozgatná, s a várost a legrosszabb színben tüntetné fel az egész ország előtt, úgyhogy a kormányt is beavatkozásra kényszerítenék... De tegyük fel, hogy már meg volna valósítva a bokortanya-rendszer, abban az esetben játszva lehetne megoldani a kérdést. Először is kezünkben volnának állandóan, s nem volna lehetséges, hogy éveken át hátralékban maradjanak, de még a tömeges áttelepítés is játszva lenne megoldható.

- Á, á...

- Ha a telepések nem volnának szétszórva húsz négyzetkilométeren, hanem mondjuk tíz tanyabokorban volnának elhelyezve, akkor csak tíz teleppel van dolgunk, egyik napról a másikra ki lehetne őket cserélni. Ha másképp nem megy, a város maga behordatná őket s elhelyezné szükséglakásokban, s a helyükre be lehetne állítani a legrövidebb idő alatt másik kétszáz-kétszáz családot, jelentkező van elég.

- Nem rossz, nem rossz. Nézd csak, nézd csak...

Felállott, odament hozzá s megveregette a vállát.

- Nagyon okos. S látod ez neked nevet adna... Persze, persze, nem kell azt az utilitárius²³ szempontot hangsúlyozni. Nagyon egészségesnek találok, csak kicsit bonyolult... Ezt össze kell kötni, ugye, a tanyai vasúttal. Amint a vasút meg lesz építve, azonnal el lehet rendelni, hogy ezeket a bokrokat, vagy hogy mondod, a vasút mentén kell megépíteni, nem?

- Abban az esetben még a fuvar kérdése is meg van oldva.

- Látod, látod, hogy ez eddig senkinek nem jutott eszébe. Ezek a szegény végrehajtók úgysem bírják a strapát, na és a város nem bírja a sok fuvar költséget. S milyen szépen fog kinézni a puszta, ha egyszerre mint a földből, úgy nőnek ki a tanyafalvak a vasút mentén.

- S minden faluban fel lehet állítani a tanyabíró-rendszert, gazdasági ellenőr-módszert, számon tartani az egyes gazdáknak a gazdálkodási módját s felelősségvállalását az adó és a bérletek beszolgáltatásáról.

- De hát mibe fog ez kerülni?

- Semmibe, mert át lehet a telepésekre hárítani a települési költségeket.

- Persze, persze.

Tűnődve nézett maga elé.

- Beszélni kelt az alispán úr unokaöccsével...

Felvett az asztalról egy vasúti teheráru ívet, azt nézegette, aztán lassan, szótagolva beszélni kezdett.

- Hm, hm. Csupa rokon, csupa rokon az egész világ. Mindenfelé csak rokonok. Mindenkinek van egy szegény rokona, akit el lehet helyezni, azok aztán, ha már benne vannak az állásban, semmit se csinálnak, se gondolatuk, se ötletük, se szorgalmuk tovább nincs... Én halálos ellensége vagyok a rokonoknak. Ez a rákfénéje az egész magyar életnek... Mióta itt ülök ebben a székben, csak ez a bajom. Egész szépen lehetne gazdálkodni, ha az a sok rokon nem volna. S mindenki rokon, s mindenkinek van rokona. Hát mondd, az én fejem, az sem káptalan... S a hivatalnokaim gyermekei felnőnek, akkor nekem meg kell tudni, hogy ki kit vett el, ki kihez adta a lányát. Ezeknek gyermekei lesznek, azok a gyermekek nőni kezdenek, betegségeken mennek át, aztán iskola következik, azt valamennyit be kell rakni az iskolába, s ha rosszul megy a tanulás, segíteni kell. No aztán ezek megint elkezdnek házasodni s megint bővül a rokonság. Mert egy házasság ránk szabadít megint új és új családokat. Azt mind ismerni kell. Jönnek hozzám a tisztviselők s elkezdnek nekem beszélni a Mariskáról meg a Juliskáról, hát hiszen ismerem, már mondta, már ezen a címen segínyt kapott, tehát tudom. Mít szólok hozzá, hogy a Janikának zenei talentuma van, ösztöndíj kellene neki, a Péterkének a katonai iskolába

---

²³ *Utilitarizmus* - haszonelvűség (polgári erkölcsi felfogás, amely a hasznosságot tekinti az erkölcsiség alapjának)

kell bejutni, a Palika sikkasztott, ki kell húzni... Hogy én ezt meg kell hallgassam, mert ez engem érdekel... ahogy az engem érdekel...

A főügyész álmétkodva hallgatta.

- Mit nevensz? - mondta a polgármester. - Mindnyájan belekerülünk ebbe a malomba. Hallom, már neked is szépen jelentkeznek a rokonaid. - S az ívet nézegette.

A főügyész föl ijedt. A polgármester folytatta.

- Jön a Jani bácsi: „hallom édes öcsém, hogy felvitte az Isten a dolgot, segíts rajtam, mert olyan nyomorban vagyok...” Jön a Kati néni: „édes fiam, hallom, hogy neked az Isten hogy felvitte a dolgot, segíts rajtam...” Jön a Berci bácsi, azonnal legelsőnek jelentkezik, édes fiam, mindig jóban voltam az édesapáddal, szegénnyel, a legjobb barátok voltunk, itt van az én szénbányám, vedd meg, milyen jó lesz az a városnak...

A főügyész kezdett rájönni, hogy valami történt, s ijedten hallgatott...

- Hát jó a szén, jó a szén, nem arról van szó. S aztán eddig is a főügyész rokona szállított. Változott a főügyész, a rokon az nem változott. A főügyész rokona szállít ezután is. Más a kutya, de az örve ugyanaz. De mi lesz a Kati nénivel?

- Kati néni is? - kiáldott fel rémülten a főügyész.

A polgármester nevetett.

- Na látod, minden családban van egy Kati néni. S minden Kati néninek van kilenc unokája. Hát nem lehet az ember kegyetlen. Nem mondhatja a rokonoknak, hogy haljatok meg. Szíve van az embernek. Kivált itt nálunk Magyarországon, hiszen nálunk az egész élet a nemzeti szövetségeken áll és nyugszik. Honfoglaláskor kiosztotta Árpád apánk az országot a rokonok s a rokonok rokonai közt, azóta itt csak a rokonsági viszonyok uralkodnak. Nagyobb vétek nincs, mint hogy a rokon kiessen a hatalomból... De azért édesem, néha idegennek is kell valamit juttatni...

A főügyész arca égett a szégyentől, de nem bírta rájönni, hova vág ez.

Ám a polgármester nem hagyta sokáig zavarban, szépen, simán, kedvesen, kedélyesen kimondta.

- Nézd csak, pajtikám, elárulok neked egy titkot. Én már harmincnyolc éve ülök ebben az öreg házban, ebben a székben. Ma én vagyok a legöregebb polgármester ebben az országban, nem árt az, ha ti fiatalok megértitek, hogy minek lehet tulajdonítani ezt a hosszú közéleti munkát... Mért nem buktam én meg soha?... Pajtikám, körülnézhetsz az egész városi vezetőség listáján, ennyi idő alatt soha én a rokonaimat el nem helyeztem a városnál... Jó rokon voltam mindig, ahogy tudtam, gondoskodtam szegényekről, adtam nekik pénzt, szereztem nekik állást, de harmincnyolc év alatt soha senki nem vághatta a szemembe, hogy a testvérem főügyész, alügyész, tanácsnok, városi ember. Ezt nem. Ezt soha. Én nem szállítottam a városnak, se az öcsém, se a bátyáim, sem az unokaöcsém, se a vejeim, se a sógoraim, sem azoknak semmiféle pereputtya.

- Méltóságos uram, ha a Berci bátyám jelentkezett a szénnel, ezennel visszavonom a támogatásomat, amit...

- Dehogyan vonod vissza. A szén jó. S ha jó a szén és amíg jó a szén, addig mindegy, hogy ki szállítja. No meg aztán el is van intézve a dolog. Ez nem volna férfias és nem volna következetes és nem is volna hasznos, mert hiszen te magad sem jársz rosszul.

A főügyész úgy pirult, hogy már égett a füle is. Arra céloz a polgármester, hogy ő húsz percentet kap a Berci bácsitól... Hogy az első százezer pengőből húszezer jár neki...

- Te nem vagy polgármester, neked sokkal egyszerűbb a dolgod. Téged nem fog számon kérni senki, míg a szén jó. Én nem vagyok ellene a rokoni dolgoknak, csak a magam részére nem szeretem, na. Én a hivatalnokaim rokonait megbecsülöm s ellátom. Utálom, hogy mind ismerni kell, s hogy az olyan természetes s magától értetődő, hogy nekem mindről gondoskodni kell, de nekem semmi kifogásom ellene, hogy ezután a Berci bácsit kell ismernem a Samu bácsi helyett...

- Méltóságos uram...

- Várj csak, mindjárt beszélhetsz, pajtikám, csak hadd fejezzem be. Én csak éppen annyit akarok mondani és semmi mást, hogy a rokonoknak élni kell, de azért a nem-rokonoknak is meg kell élni... Utóvégre olyanok is élnek a városban, akik nem rokonok... Sőt ezek vannak többen... Mert ugyebár, ebben a városban nyolcvanhatezer ember van. Mind a nyolcvanhatezer mégse rokon, s nem lehet elvenni attól sem a jogot, hogy megéljen, aki senkinek se rokona.

A főügyész hallgatott.

- Mért éppen ez a szegény Holub? Csak azért, mert nem rokonom, s nem ismerjük oly közletről a dolgait, mint a rokonét?

A főügyész felpattant, mintha villám csapott volna bele. Tehát a Holub-ügyről van szó. Az ellopott tervrajzokról akar vele számolni a polgármester. No jó. Hát kezdjük a párbajt.

- Méltóságos uram...

Elhallgatott, mert hirtelen nem tudta pontosan kifejezni magát. Szinte zavarta, hogy most a polgármester is hallgatott, s látszott rajta, hogy várja a feleletet.

- Méltóságos uram. Én nem kívánom, hogy ez a szegény Holub és Társa cég tönkremenjen. Én tudom, hogy a Sertéstenyészti neki hatszázezer pengővel tartozik. Ha ezt a pénzt megkapná, akkor nem volna semmi baja. S ezt a pénzt nem kapja meg, nem kaphatja meg, mert nincs miből, pedig a Szentkálnay-birtok is túl van terhelve, s egy csőd esetén az egész Szentkálnay-cég elúszik, s egy százéves cég megszűnik, és a tagjai mehetnek a város, vagy az állam nyakára... Nem aggódom, mert az az összeköttetés, amit száz év alatt szereztek, fenn fogja tartani őket. Nem tudom, az állam nem fogja-e szanálni, vagy a vejét nem viszik-e be államtitkárnak, nagyon derék ember, s jól ért a közgazdasághoz és beszélni is tud.

- Úgy. Neked érzéked van a közdolgok iránt.

- Tehát a Holub és Társa cégnek sem kell tönkremenni - folytatta kissé több önuralommal a főügyész. - Bár úgy vagyok értesülve, hogy rá nézve inkább presztízskérdés ez a dolog. De annak, hogy kimásszon belőle, nem az a módja, hogy beküldje a hivatalnokát a városhoz és a beküldött pályaművekből kiírja a tételeket, s akkor olcsóbb ajánlatot adjon... Nem ez a módja polgármester úr, mert ha ő már itt tart, akkor ő már nem idegen, hanem rokon, ha nem vérségi alapon, a pénz befolyása alapján lett rokon... Tessék megtalálni a Sertéstenyészti felszámolásának egy olyan módját...

- Talán meg is van már a megoldásod. Mondom, hogy neked kiváló koponyád van, kedvesem, s nagyon alkalmasnak látszol arra, hogy nagy koncepciókkal elhárítsd a bajokat. Ez, ha jól tudom, már a harmadik gondolat, amit ilyen rövid beszélgetésben fölvetesz, ami alkalmas arra, hogy olajjal szelídítse le a háborgó hullámokat.

- Igen, nekem volna erre egy koncepcióm, amit az este Kardics bácsinak el is mondtam, sajnálom, hogy nem referált róla...

- Tehát - nézett rá a polgármester végzetlen gyöngédséggel és szeretettel.

- Úgy gondolom, hogy a Sertéstenyészto a mai formájában egyrészt elvesztette a vitalitását, mert azok, akik az élén állottak, kimerültek anyagilag s így szellemileg is, de másrészt összeférhetetlen is a város által alapított részvénytársasággal, hogy ő bocsátkozzon alkuba a várossal... Tehát alakítani kell egy szindikátust, amelyik megvásárolja a Sertéstenyészto részvényeit. Ad érte egy csekély összeget, viszont átvállal a természetben levő értékek fejében egy olyan részt az adósságból, mi továbbadható. Így esetleg Szentkálnayt meg lehetne menteni annyira, hogy létezni tudjon, s az általa vállalt Holub-féle adósságokat prolongálhassa.

- Nagyon érdekes - s a polgármester egyet mozdult a székén. - Persze, persze... Szabad kézből ugyanúgy megveheted a Sertéstenyészto, mint a Boronkay-villát. Nem?

Hallgatott. Mi ez? Már nyílt gúny? Idegei pattanásig feszültek.

- Csak az a kérdés, hogy volna-e elég pénzed a részvényvásárlás rád eső részletének lefizetésére.

Hallgatott.

- Persze, persze. Úgy tudom, tizenötezer pengő követelésed van a Takaréknál.

Egy pillanatig gondolkozott.

- Igen - mondta elszántan - s egy húszezer pengős tételre van kilátásom. Akkor pedig együtt volna a százezer pengőnek egyharmada.

- Még maradna is valamicske - nevetett fel önkéntelenül is igen vidáman a polgármester. - Harminchárom és egyharmad. Tehát valami ezerhétszáz pengőd még maradna is...

- Na igen.

- Na igen. Az is jó... Az is jó volna... Csak hát a bibi ott van, hogy a Berci bácsi szene...

A főügyész megszédült.

- Hát persze csak abban az esetben, ha a Berci bácsi prima szenet tud szállítani - szólt.

- Igen, igen, igen. Hát ez igen. A Berci bácsi prima szenet tudott szállítani...

- Tudott?... Hát már itt a szén?

- Hogyne. A Berci bácsi, az nagyon szorgalmas. Meglepő gyorsasággal megérkezett a szén. Éppen ma érkezett meg. Éppen most telefonáltak, hogy a szén itt van s hogy a szén prima.

- Hisz ez nagyszerű. Hisz ez akkor úgy megy, mint a karikacsapás.

A polgármester kacagott, s összes műfoga csillogott:

- Hahaha, nagyon jó, naggyon jó, minden úgy megy, mint a karikacsapás... Mint a karikacsapás, ezt nagyon zseniálisan fejezted ki, pajtikám... Tehát te három elsőrangú tervet mondasz nekem: első az, hogy rekapituláljuk a dolgot, hogy a bokortanyarendszert azért kell életbe léptetni, hogy a kisbérloket könnyebben meg tudjuk fogni. Nagyon zseniális, de nem nagyon népszerű... Mert, kérlek alássan, ha azt mondanám, hogy a modern szociális követelmények miatt kell megvalósítani a falutanya-rendszert, akkor rendben volna; de hogy a főügyész azzal az ideával lépjen ki, hogy nem a higiénia, nem a kultúra, nem a népjólét miatt, hanem csak azért, mert így könnyebben a markunkba kaparinthatjuk az egész bandát, azt az ezer vagy

kétezer családot, akik kisbérletet vállaltak a városnál... Nem, nem gondolom, hogy ez igen népszerű lenne: már tudniillik ez a szempont...

A főügyész ellenségesen nézett a polgármesterre.

- A második terv, amit felvetettél, hogy a Szentkálnyakat úgy kell megmenteni, hogy a fiút az állam vegye magához mint, mondjuk, államtitkárt... Itt is csak éppen a szemponttal van baj. Mert ha ez tényleg megtörténik, Istenem, legfeljebb a kormány bölcs és a kormány ki tudja választani az odavaló embert, the right man on the right place²⁴... Ez a kormány dolga: de hogy alólról, placiroztassék ez a terv, ez nem látszik eléggé népszerűnek. Én e pillanatban csak a népszerűség gondolatára fektetem a súlyt...

Újabb kínos szünet. Nem is álmodta, hova akar kilyukadni a polgármester a maga sima mosolygásával...

- A harmadik terv. Az aztán mindennél kolosszálisabb... Hogy egy konzorcium vegye át, mondjuk, bruttó hétszázezer pengőért... Mert ugye úgy kontemplárod: százezer pengő a részvénypakett, hatszázezer pengő az átvállalt adósság... S akkor a városnak a nyakába sózni ezt a bővlit, mondjuk, egymillióért... Amikor is a három tag mindenike kereken százezer pengőt kereshet... ez legkevésbé népszerű... Hasznos, nem mondom, különösen hasznos a három vállalkozónak... De a közvélemény mingyárt panamát szimatol... Ó, én jól ismerem a közvéleményt... Az ellenzéki vezér, pajtikám, az csak addig ellenzéki vezér, amíg nem keres. Abban a pillanatban, mikor keres... Abban a pillanatban meg van vesztegetve a közvélemény szemében.

A főügyész most már elsápadt.

- Nem értelek, méltóságos uram - morogta.

- Vizsgáljuk csak meg a dolgot. Ez nem megy csak úgy a suba alatt. Ehhez a közvéleménynek szava van. De még mennyi szava, kedves Kopócskám. Hogy, hogy bele fognak ebbe nézni... De nem baj, nem baj, csak az a szén, az a szén...

- Miféle szén?

- A Berci bácsi szene tudniillik... Tudniillik a Berci bácsi annyira félt, hogy esetleg nem fog megfelelni a szén, amit az ő kis bányája termel, a tufa, a gyenge barnaszenecke, ami nem ég meg a mi kazánjainkban, vagy ha belerakjuk, egy fűtés után medvét fog, s akkor kalapálhatjuk a kazánokat... Szóval a Berci bácsi vett két vagon szenet a Salgótarjáninál s azt szállította le.

Míntha az egész roppant ház rászakadt volna a főügyész fejére. Egyszerre elvesztette a lélegzetét, s halotti sápadtság s halálverejték borította az egész testét. Hosszú idő múlva csak annyit mondott:

- Ez ki van vizsgálva?

- Igen, pajtikám. Máté, a gazda, elutazott a Berci bátyád bányájába, mintát hozott abból a szénből, amit ott tényleg bányásztak s elkísérte a salgótarjáni szenet idáig, s már át is vette... A vagonokon még most is rajta van a salgótarjáni feladócédula, amit elfelejtettek lekaparni...

A főügyész a két tenyerébe hajtotta a fejét.

Homályosan felvillant előtte, hogy Menyhért öccse azt mondta, hogy Berci bácsira vigyázni kell. Hogy Berci bácsinak még sohase sikerült tisztán semmi... Valami ilyet...

---

²⁴ *The right man on the right place* - A megfelelő embert a megfelelő helyre

Forgott vele a szoba, s látta, hogy vége, hogy mindennek vége. Már nem is hallotta, amit a polgármester beszélt, csak azt a szót hallotta:

- Hja a rokonok, a rokonok...

Most mi lesz?

Hirtelen felugrott, és magánkívül kiáltotta:

- Az éjjel betörték a hivatali szobámba. Feltörték álkulccsal a Wertheim-szekrényemet, és kifosztották a Sertéstenyésztő aktákat.

A polgármester hűvösen és megvetően nézett rá.

- Betörték? Feltörték? Kifosztották?... Rovancsolás volt az én parancsomra...

- A kulcsok nálam voltak.

- A másodpéldány!... Mert az első példányban nálam vannak.

S az asztalról felvett két összekötött Wertheim-kulcsot... - Az az én szekrényem, főügyész úr, csak ott helyeztettem el a főügyési helyiségben...

- Erről nem volt szó az instrukciók közt.

- Jelentéktelen dolog... Arról sem volt szó a javaslatnál, hogy a Berci bácsi a Kalácsbányából salgótarjáni szén fog szállítani!...

Le volt ütve, mint egy bölény, halálos csapással. Visszazuhant, és nem bírt megmozdulni s nem bírt lélegzeni. Összeomlott a világ. Nincs többé felemelt fej, nincs többé terv és remény. Nincs többé élet.

Érezte, hogy körülötte fenevadak vannak, s ő a balga, még azt hitte, hogy farkasabb lesz a farkasoknál. Már a kezében érezte az egész várost... Most aztán lent van a földön, a sárban, becsületes neve piszokban. Kell ez neki... Sietett?... Vannak dolgok, amivel sietni kell, vagy semmi sem lesz belőle... Kelepcébe csalták?... Lehet... Nem volt óvatos... Nincs hozzászokva, hogy gazemberekkel párbajt vívjon...

Felnézett, vagy csak a szemét emelte fel. A polgármester nem nézett rá, nagy keretű szemüvege ott volt az orrán s valami írást nézett.

Talán órá vonatkozó akta? Vagy ő már annyira el van intézve, hogy többet nem számít ennek, ha itt van, vagy ha nincs itt...

És most mi lesz?... Linát érezte ebben a pillanatban. Menjen haza, s mondjon el neki mindent?... Vagy ne mondjon semmit, csak annyit, hogy Berci bácsi, s Lina már mindent tudni fog... Felelős ő azért, hogy Berci bácsi...

Egy becsületes, ártatlan ember került a gazok közé, s kiderült, hogy vagy azok, vagy ő?... Tisztességes embert nem tűr meg az élet?...

S vajon tisztességes ember ő?... Nem azt akarta, amit azok csinálnak?... Milyen jól belelátott ez a vén... Ismeri az efféle gondolatokat... Úgy jár a csapáson, mint a róka... Mindent egy pillanat alatt megért, s mindent kiszagol... Szinte imponált neki. Harmincnyolc éve itt tud ülni...

Most elkapta az ő gondolatait, s meg fogja csinálni. Meg kell csinálni, mert más kivezető út nincs... Nem bánja, neki már mindegy... Ő már halott...

Le van leplezve... Irgalmatlanul, könyörtelenül. Lóra ült, a ló levetette; vonatra ült, a vonatról lesiklott, s a kerekek most gázolnak át rajta. Érzi, ahogy a csontjait töri, zúzza a gép...

S csak ül. A fiai... Kezdi ott, ahol ő, a szegénységben, a vergődésben, talán valamelyiknek sikerül... Újra felkapaszkodni... S akkor a többi ránehezedik: neked az isten felvitte a dolgodat, segíts...

Tehetetlenül ült a nagy fotelben, elveszve, úgy ült, mint mikor betegen ült az édesanyja ölében. Odaejti a fejét a bőrtámlára, s a szoba lassú forgással jár körülötte...

Ennyi az ember? Ennyi az élet? Ilyen hamar ki lehet végezni valakit...

Hát tapossanak rá. Temessék el. Rúgják meg a sírját...

Linónak tanítónői diplomája van, talán kap egy kis állást. Kiad egy szobát... Azt a sarokszobát el lehet venni... Diákokat kaphat... Takarítani fog rájuk. Linában van akaraterő, s az, hogy neki kell gondoskodni a gyermekeiről, megacélozza... „Vigyázzon magára szívem...” Honnan gondolta, hogy érezte meg, mért rémült el, hogy baj van, hogy ő bajokban evez, mikor ő maga még akkor nem is sejtette...

Újra rápillantott a polgármester arcára. Az komolyan dolgozott; ceruzájával jegyzeteket csinált valamire. Hogy tud dolgozni. Hogy bírja. Az ősz fejével... Eszébe villant, hogy volt egy gondolata, hogy a polgármester öreg, nagyon öreg... új polgármesterre lesz szükség nemsokára... S akkorra neki vagyona lesz, tekintélye, befolyása, népszerűsége... Hogy vissza tudott fordítani mindent ez a vén... Szemtől szemben úgy csoportosította a dolgokat, hogy minden „halálosan népszerűtlen”: vagyis, hogy őneki minden gondolata gazság... Talán... De ezeknek a szája íze szerint akarta tálni a dolgot, mert hogy értették volna meg másképp... S milyen jól megértette... Hallatlan, hogy ő kerül abba a helyzetbe, hogy népnyzónak s panamistának tűnjön fel...

Csak ült, s lehunyta a szemét, s csak hallgatta vére zuborgását. Fel kellene állani. Az asztalra kellene ütni. A pofájukba kellene ordítani...

De mit.

Minden ellene szól... s mindenkifölött Berci bácsi...

Vörös fények...

feketeség...

mindennek vége

itt nincs segítség

s minek is, mikor oly utálatos az élet

nem érdemes élni

hányásinger

mikor ő tiszta és becsületes

nem kell becsület

születni kell a rosszra

nem lehet csak úgy véletlenül gazembernek lenni

azt régen kellett volna elkezdni, még gyerekkorában

ah, mindegy

kiégett egy lyuk az életén, s Magdaléna le fogja

söpörni az emlékét is...

egy panamista nem méltó, hogy...

A polgármester most felnézett. Valami hideg idegenség volt a szemében. Meglepetve nézett őrá, hogy még mindig itt van...

Felállott.

Valamit akart mondani, de nem jutott eszébe semmi.

Meghajtotta a fejét s elment.

A polgármester sem szólt, nem köszönt, nem volt kedves szava, nem mondta, hogy szervusz, pajtikám...

Míntha idegen lábakon járna... Igen, mióta itt ilyen bent van, idegen lábakon járt...

Elment, s az ajtó bezáródott utána.

Kis idő múlva Kardics bácsi jött át a másik szobából.

- Kérlek alássan - mondta -, vacsorára Szentkálnayéknál, el ne felejtsetd.

- Á, dehogyan felejtsem. Dehogyan felejtsem.

Kardics bácsi kezét nyújtott.

- Fényes voltál - mondta.

A polgármester levette a pápaszemét az orráról, letette s akkor odaadta vékony, megaszalódott száraz kezét.

- Felséges voltál, kedvesem - mondta Kardics bácsi, s zsíros arca hízlegően meleg volt.

- Én azt hiszem, hogy ez ember... - mondta a polgármester, s míg egyik keze ott maradt a Kardicséban, nem akarta elengedni, a másikkal a szakállát simogatta. - Én azt hiszem, ha ez az ember holnap visszajön, akkor ez egy igen hasznavehető ember lesz: mert kérlek alássan, hosszú pályám alatt alig találtam még valakit, aki ilyen hamar és ilyen kitűnően beletanult volna a dologba. Azzal a... azzal a szindikátussal nagyon jól meg lehet oldani a kérdést. Az egy... az egy zseniális gondolat... És természetesen... természetesen nála nélkül nem lehet megcsinálni... mert hát, aki ilyen jól látja a dolgokat, ugye, azt nem lehet nélkülözni... Az nagyon jó... Mondhatom, nagyon jól van megfogva a dolog...

Kardics eleresztette a polgármester kezét.

- Igen. Igen. S tényleg elég három ember... Mondjuk a vőd... meg én, nem személy szerint, hanem talán inkább a Henrikemmel és, és ez.

Ebben a pillanatban Péterfi dr. rohant be fejvesztetten.

25.

- Méltóságos úr - dadogta -, a főügyész úr, a főügyész úr...

- Na, na, mi az?

- Meglőtte magát.

- Á, á, s miért?

Oly felháborodottan nézett az emberre, hogy az ijedten hebetelt.

- Azt nem tudom, kérem.

- És miféle revolver? Hol vette a revolvért?

- Alázattal kérem, a Makróczy főügyész úr revolvere itt maradt az irodában, azzal.

- A, a... de hisz ez rettenetes... Hát hamar orvost... meg kell menteni azt a szegény embert...
Mehalt?

- Haldoklik.

- Nahát akkor mit ácsorognak, a teremtésit. A legbecsesebb embere a városnak. Azonnal mozgósítani az egész kórházat.

- Igenis.

Péterfi dr. elrohant, ahogy jött, s a polgármester felvette a köpenyét és a kalapját, mert a folyosók cúgosak.

- Csak nem akarsz odamenni? - kiáltott ijedten Kardics.

- Dehogyse akarok. Ez rettenetes. Meg kell menteni. Meg kell gyógyítani.

Odaszólt a belépő titkárhoz:

- Azonnal utaljatok ki ezer pengőt az özvegynek... Illetve a szegény feleségének... Ötszázat.
Küldjétek át neki azonnal ötszáz pengőt.

- Százzal én is megtoldom - mondta Kardics becsi, s már nyúlt is a zsebébe a tárcájáért. -
Ilyenkor pénzre van szükség.

Sietve indultak a szegény ember megmentésére.

.oOo.